SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBRI QVATVOR,

IOANNE PETRO MAFFEIO INTERPRETE.

IOANNES PETRVS MAFFEIVS,

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

VAE de Catholicæ religionis progressu litteræ ferme quotannis ex India perferuntur; eas (quod facilè animaduerti) optimus quisque auidissimè lectitare consueuit. Nec sanè immeritò. Quid enim ad honestam vitæ oblectationem accommodatius, quàm corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transmeare Caucasum Oceanumq́; nouas identidem formas rerum & (vt inquit ille) mores hominũ multorum cernere & vrbes? Quid porrò, vel ad animi fructum vberius, vel ad virtutis æmulationem efficacius, quàm, Euangelii face dispulsis errorum atque opinionum tenebris, veritatis lucem longè latéq; fusam intueri, & in diuerso vel aduerso potiùs terrarum orbe veluti renascentis Ecclesiæ sancita miraculis, testata martyriis, distincta personis, notata locis temporibúsque primordia recognoscere? Quæ mecum

ego cùm reputarem; & superioribus annis feci libenter, vti non exiguam earum literarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem; & nūc easdem sub Indicarum Historiarum opus intentiore delectu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper auctas epistolis, denuo in publicum edendas existimaui. Sanè recentiores supersunt aliæ, quas, mihi si per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice Lector) fruere præsentibus; ac nostros qualescunque conatus piis apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis.

Vale.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E SOCIETATE IESV AD SOCIOS IN EVROPAM.

VAM læti atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regiis modò præsidiis, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusiùs ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: itéque Iaponiis neophytis tribus, quos mihi sanè videtur Domin⁹ præcipua quadã benignitate clemẽtiaq; fouisse. namq; vt in D. Pauli Collegio Goæ cœlesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioq; perfudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionẽ adduxit, vt præ lætitia spiritali piaq; dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictu est quantum profecerint: planè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiã præbeant. Ad hæc & legere & scribere didicerunt, ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam sentirent se genere considerationis potissimùm affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè cõmentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cætera Christiana mysteria per otium cognouerũt. Percõtãti mihi sæpenumero quosnam religionis Christianæ ritus quæve instituta sibi maximè crederent profutura, duo illa semper, scilicet Confessionẽ & Cõmunionem, sine controuersia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disci-

plinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius verò ex iis, cui Pauli nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoq; vocē audiui; cùm ingemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponii; qui ea ipsa, quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adoratis vt numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd Solē, ait, venerātur ac Lunā; quæ res iis, qui nouere Dominū Iesu Christū, famulātur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud; nisi dieī tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magni Dei & filii eius Iesu Christi cultum & gloriam in terris vtantur?

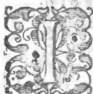
Verùm vt ad institutam itineris nostri narrationem reuertar, Malacam venimus pridie Caled. Iunias, anno M.D.XLIX. ibi Lusitanorū accepimus ex Iapone literas, in quibus erat scriptū, principē quendā eius terræ viru velle fieri Christianum: itaq; legari ab eo ad Prætorē Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet. afferebatur etiā, quodā Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuertisse dæmonū incursibus vehemēter infestu, atq; ob id habitatoribus destitutū; cùm ignaris quid esset Lusitanis vestes detraherentur, famulus etiā nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu arripuisse arma: deinde famulū Crucibus vndiq; circūdedisse hospitium: incolas verò & regulū mercatoribus aperuisse, domū eā ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eū fugandū remedio vterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmius inueniri præsidiū; itaq; ex eo die Cruces domibus eius oppidi ferè singulis collocatas. Nūtiabatur ad hæc, perāplū patere euangelizantibus in Iapone cāpū; quòd ea gēs morib⁹ māsueta sit, ingenio docilis & acuta: quocirca magnā in spē veni, si per nostra peccata non steterit quo minùs cœptis faueat Deus, ingētē animarū vim ad Ecclesiæ gremiū accessurā. His ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodū læta videbātur, tamē aliquādiu substiti, mecū adhuc de profectione deliberans: sed cū certa cōstarēt mihi iā diuinæ voluntatis indicia, viderēq; me si ab incepto desisterē, ipsismet Iaponiis ethnicis multo detestabiliorē futurū, (quāquam perēnis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidēti animo pergere, & primo statim aduētu Regē ipsum Iaponis adire cōstitui eiq; mādata quæ habemus à Domino, exponere. Et quamuis apud Regiā Academia dicatur esse percelebris; tamē haud dubiā nobis, si ad certamē ventū sit, Deo fauēte, victoriā pollicemur nec nos litteratorū veremur sophismata; nec barbarorū minas, vel dæmonum insidias pertimescimus, quid enim nobis aut ab eorū scietia, qui Iesum nesciunt,

sciũt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantũ Deus ipse permiserit, licet? præsertim cũ nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarũ adducti, negotiũ hoc susceperimus; & Iob à diabolo sacræ litteræ nõ nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa verò nos vna assiduè cura solicitat, ne grauiùs ipsi pro humana fragilitate peccemus; néve Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abutamur. quod tamen ne accidat, cùm sacrosanctæ matris Ecclesię (cuius imperii fines, animabus ad creatoris agnitionẽ trahendis, propagare satagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri speramus.

Sanè quàm periculosum iter hoc Iaponicũ est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quę passim hoc mari ita sæuæ excitantur, vt præclarè agi cum iis qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi sæpe in mentẽ vereri, ne, qui è nostra Societate sapientiores videntur, si cui eorũ in hæc loca mitti contigerit, temerariũ esse negotiũ, Deumq; tentari quodãmodo, tã apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos suspicione postmodum libero, quòd spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitãtem Domini spiritum præsidere. Illud quidẽ occurrit mihi sæpenumero, quòd aliquando patrem nostrũ Ignatium audiui dicentẽ: omnibus iis, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores & cętera cuncta depellant, quæ homini, quo minùs totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueuêre. Porrò, quemadmodum interest inter eos, quorũ ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen affluant necessariis, & eos, qui ob idipsum vt Christũ imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidiis exsuerunt; sic proculdubio multũ refert, vtrũ quis, cùm vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugiũ, tum in tuto & quasi vmbra se exerceat: an, alia re proposita sibi nulla pręter Dei honorem gloriãq;, sese caputq; suũ volens vidénsque in discrimen offerat pænè quotidie: cuiusmodi si quis existat; næ illum ego propediem seculi tædio, migrandiq; ad Dominũ desiderio, affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominũ quæ dicitur vita, mors perpetua potiùs ac triste quoddã à cœlestibus regnis exsilium est.

Vos interea valete fratres, Dominumque precamini, vt nostrã disiunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando posthac visuri inter nos simus, incertum est. Malaca, x. Cal. Iulias, M. D. XLIX.

EX EIVSDEM PARÆNETICA AD GASPARVM BERZAEVM, CVM IS ARMVSIAM PETERET.

N Armuziana iſta prouincia, primum & antiquiſſimum tibi ſit Dei obſequium, & animi tui cultus. Ex hiſce fontibus cætera ad proximorum vtilitatem largè manabunt. ac proinde curabis, vt ſemel biſve quotidie te ipſe ad calculos voces: atque integer iudex cognitionē exerceas tum communē omnium illius diei cogitationum & actionū tuarum; tum verò propriam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo ſtudio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda ſusceperis. In primis verò, Chriſtianæ humilitati intenta cura ſtudeas velim: eaque potiſſimùm obeas miniſteria promptus ac libens, quę cęteri velut abiecta & minimè ſpecioſa faſtidiūt. in eo genere catechiſmus eſt. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem ſingulis diebus cōpita vrbis cum ſocio circuibis ipſe, plebē in templum elata ciens voce. ibi Luſitanorum filios, pueróſque, & libertos, nec non ſexus vtriuſque mancipia, ſalutaribus inſtitutis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiſcuum vulgus Chriſtianas precationes & pia dogmata reſonabunt. Atque idipſum eo maioris apud te momenti debebit eſſe, quòd eius laboris patientia non modò imperitos idiotaſque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat; ſed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plauſu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proepiſcopum adibis officii cauſa: eique ad genua protinus accides, & manum exoſculabere. ex eiuſdem auctoritate conciones habebis; in confeſſiones audiendas incumbes; & cæteris Chriſtiani paſtoris fungere muneribus. Simul, operam dabis, vt ab eo gratiam & beneuolentiam ineas, quo per te, ſi fieri poſſit, piis animi ſaltem ritè purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item ſacerdotes omni ſubmiſsione & officio demerebere: curabiſque vt ex iis quamplurimos ad eaſdem meditationes Deo adjuuante perducas. Præfectus item præſidii, qualis qualis ille ſit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi ſit: neque res vlla erit tanti, vti dicto factóve illum exaſperes: vbi hominem tibi arctè deuinxeris, tum ſi & malè audierit, & monendo reddi meliorem putaris poſſe, & occaſio commoda inciderit; quam amiciſsimè ac demiſsiſsimè & ore placido eidem expones, quinā de illius actis & vita ſermones hominum ſint: ſuadebiſque, vti famæ pariter & officio conſulat. Multi erunt, qui de illo

ad te

ad te querimonias deferant; tuamque apud eum prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarũ & magnitudinem excusabis, & genus. addes, vereri te, ne parum ea legatione proficias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum sodalitio misericordiæ fac vt quàm optimè tibi conueniat: sodalésque ipsos, quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac beneuolentia comprehendas, ac totum opus, quibuscumque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico nosocomio & vinctos in carcere identidem visis; hortaberisque ad cœlestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidem ii propter admissa piacula ferme plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Adhæc, vbi res postulauerit, ages cum præsidibus vtriusque loci, vti maturè cognoscantur singulorum causæ; ac simul, vt egentibus miserisque ad tolerandam vitam necessaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & posteaquam exscenderis, omni ope contendes, vti per idoneos certósque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisque; genera pactionũ & quęstuũ; nec non in forensi re corruptelæ, factiones, calũniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas; tibi quàm notissima sint: quo ad ea postmodũ curationes ac medicinã scienter accõmodes. Hoc tibi ad rẽ ex animi sententia gerẽdã longè vtilius fuerit, quàm librorũ attenta peruolutatio, minimè tamẽ alioqui omittẽda. Mihi quidẽ in omnes partes plurimũ sẽper illã notitiã profuisse perspexi. in capessenda autẽ Christiana re, delectúq; negotiorũ habẽdo; illud vitabis in primis; ne, quorũ fructus ad vnu vel ad paucos pertinet, anteponas iis, quæ plures vel etiam vniuersos attingũt: sed quo latius quidq;, eo potiùs & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinã admiseris: eorũ profectũ caue ne acrioribus tentamẽtis explores, quã quæ pati, vt ægroti natura, sic tyronis imbecillitas possit. sed semper infra potiùs, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimq; desperãt; ac domitis ad extremũ frænis, in auia & dirupta præcipites abeũt. Atque hoc toto in genere prorsus vitanda celeo experimẽta, quę vel inani & absurda nouitate, vel etiã procaci quadã & cynica libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tũ verò sectabere quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt, cuiusmodi sunt quæ posui modò: carcerem & valetudinaria frequenter inuisere: vinctis & decumbentibus, in vtroque homine patienter ac sedulò ministrare; itémque, ad paupertatis voluntariæ documentum, panes & numulos emen-

dicare palàm:& alia id genus.Porrò ad regẽdos & in virtute promouendos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternæ beneuolentiæ significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda: sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura vel à malo dæmone solicitantur,extemplo ad te differre non dubitent. Hæc differendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ hostium fraudes,& improbæ petitiones,in medium protractæ,vel ipsa luce protinus euanescunt: vel,si vrgere perstiterint,variis remediis opprimuntur. quibus in remediis expertæ virtutis illud est: vbi quempiam inani gloria,corporum illecebris,aliâve parũ honesta cupiditate irritari cognoueris,huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandi: tũ,quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus;tenacioris memoriæ,quòd ferè quæ cõmenti sumus,promendo & commemorando,altiùs nostris animis infiguntur:salutaris verecundiæ; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsi aliis facienda præcepimus. In Sacramento pœnitẽtiæ,cũ negotiatoribus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminum cognitionem,in ipsa cognitione,& post cognitionem obserues. Ante cognitionem;curabis, vti reus idem & actor (nisi id mysterium frequẽter obire consueuerit) biduum aut triduũ sumat ad anteactæ vitæ reputanda peccata,& simul memoriæ causa in scedulam ex ordine referẽda:vt ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisq;,ad accusationẽ accedat.In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorũ,aut magnitudine scelerum,quod sępe fit,absterreri hominem senseris,quominus ipse se prodat; hilari facie, blandoq́:sermone,quin etiã,si opus fuerit,variis te quoq; morbis animi olim implicitum fuisse testãdo, vti singula probè fateatur, adduces.& cùm alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tũ verò accuratissimè,quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retẽtas,pertinẽt.etenim,si quem fœnore contaminatum, aut peculatu,vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat;vt est procliuis ad sui tutelam,& sibimet libenter ignoscit,hominum natura,facilè inficiabitur: sin genus vitæ artisve quam factitet,si vsuras,& contrahendi,mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectus curatórve ille sit)si de interuersa interceptáve pecunia,de monopoliis per vim nefasque institutis, deque aliis, quæ magistratus contra voluntatem Regis & ius cõmune plerumque sibi pro potestate &

imperio

imperio vindicant, singillatim percunctere; multorum haud dubiè delictorum confessionem exprimes, quæ reus alioqui, vel per malitiam vel per inscitiam silentio forsitan inuoluisset. A cõfessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandum assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, è silice pectoris sui, pios gemitus & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quòd si fraudati quid forte restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel eiusmodi quippiam expiandum sit; planè videbis, vti ante latam sententiam expletur, neu te largis cuiusquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quàm in pręstando postmodum fideles, existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio ritè iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quòd iusti domini copia nulla sit, seu etiam pietatis ac beneficentiæ studio, erit in pauperes conferenda; nequaquã ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorem exhibeas: sed eam tu (nisi si tibi secus interdum in re præsenti videbitur) ad Misericordiæ sodales extemplo rejicies; atque id multis grauibusque de causis primùm, quòd tibi non æquè ac sodalibus nota est mendicorum & egentium turba: quorum, alii sæpè morbum, alii probitatem & sanctimoniam, alii etiam inopiam ipsam egregiè simulant. Ad hæc, si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidium esse, tanti vndique petentium concursus ad te fient, vti ad Apostolicas functiones, quæ tibi primæ esse debent, otii nihil supersit. Non est porrò æquum, te, qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremò, si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne famæ tuæ atque existimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretantibus, adspergatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, si hasce Christianæ caritatis & officii partes eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad ęternam salutem præcipue necessaria, in B. Virginis & in Misericordię templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda, exscribenda, &, quod caput est, obseruanda, cùm cæteros inuitabis; tum verò pœnæ loco, si res postulet, adiges in tempus certum, quorum ipse confessionem exceperis; vt inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ cõsuetudinem sponte retineãt.

Singulis

Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accōmodata, vicatim populo commendabis opportuna deprecatione adiuuādas animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur, quęque in altera purgatorio igne torquentur. statis per hebdomadam diebus operam conferes ad simultates ciuium dirimendas, restinguēda odia, forenses denique controuersias cōponendas, quippe quarum impensæ magno ciuium damno sępe sortem exsuperant. Ergo iis omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiā, quorum interdum culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. In concionibus autem, quo magis commune bonum id est, eo maiorem, vti dicebamus, industriam, & assiduitatem, & operam collocari, neque illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad morum emendationem & vnius Dei gloriam omnino referri par est. Animorum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia; non prurientes aures curiosis quæstionibus & inani sermone scalpendæ, ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, cōtrouersa, ne in medium adduxeris. virtutis amorē, vitiorum odium excitare contendes: & ex iis quæ pro vniuerso mortalium genere Christus Dominus acerbissima pertulit, locum subinde aliquē inducendo, ad malè actę vitę detestationem, ad lacrymas, ad pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicēdum autem, vide ne quem eorum, præsertim qui cum imperio ac potestate sunt, apertè perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem est, non curare. & qui longiùs in eo genere prouehuntur, efficiunt nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Priuatę obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & quidem plurima humanitate conspersæ opulentis verò ac potētibus viris, quod ferme delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionem subinde etiam te ad pedes abjicies; vel, si res tulerit, caros dabis amplexus: planè vt perspiciant nō tristitia te vlla, vel seueritate, vel negotiorum appetentia; sed eximia quadam beneuolentia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Iam verò, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus consuetudine, haud leuis est animaduersio; multasque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi infestique futuri sint. Id si præsumpseris animo; longè attētiùs omnia circumspicies, teque ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, admittes quod aliquando tibi exprobrari aut objici possit. In vniuersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas velim;

velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorum latebras ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, operam des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque dignoscas; & conuenientem vtrisque facias medicinam. Nō enim deerunt plurimis obsiti vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiam captandæ ad cæteros commendationis causa, vltro sese tuā in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent. ij, si te inter cætera ad prandium aut cœnam inuitent, i sanè; ac tu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita: curaque, vti prorsus intelligant, fixum esse tibi certumque, eos omni ratione ad Christianam seueritatem, ac disciplinam, à laxiore vita deliciisque traducere. sic fiet, vti vel in posterum te frustra interpellare desistant; vel (quod optandum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac magistro, tandem aliquando perueniant. A donis muneribusque (friuola quædam excipio; quæ si recuses, largitor vtique Lusitanus contemni se putat) omnino abstinebis, vulgari prouerbij memor, Captum esse, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum cultumque necessaria detulit; eius vtere benignitate, atque idipsum modicè, vel etiam intra modum; vt votiuæ paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem vel ad valetudinarium publicè deportanda curabis, atque hoc pacto, in tractandis hominum ingeniis tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia proiectos & in peccandi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennæ quidem illos & futuri terrore iudicij maximè commoueri oportebit. sed quoniam hæc nimium abesse longè stulti homines putant, multi etiam propter fidei imbecillitatem, sint ne omnino vlla, turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exsilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, bonorum proscriptiones direptionesque, & alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac praui tenaces homines afficit Deus: eaque denuntiatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato, & flagrante cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primùm oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes, vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuisse demonstres: aut etiam diuino permissu relatam, quòd iniuriosum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia id genus dicta, si te auersabitur, cedes tempori scilicet: si dederit

rit

rit sese, premes paulatim acriùs, & identidem instabis, quoad sedata perturbatione reliquam abs te medicinam libéter accipiat. eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mœroremq; & cæteras animorum ægritudines, vti licebit. Atque hęc cùm iis qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudæis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem imperties: quā ad rem, ne longior sim, non pauca ex iis quæ suprà posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hactenus. redeo ad prima. Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, incumbas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quàm diligentissimè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS GOAM.

IAPONEM Deo adspirante attigimus Augusto mēse, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cùm festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali Malaca sub vesperam soluissemus. Nauiculario vsi sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam Præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nauigauimus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona) profectionis mutare consilium nauicularius cępit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cùm alia multa, tum illa duo precipuè molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum exspectantes, ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem naui simulacrum vehebatur dęmonis; cui nautæ, quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modò læta, modò tristia reddebantur. Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam stetimus: ibique aduersus maris illius sęuitiam naualibus instrumentis aliaque materia comparata, post multas cæremonias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri, necne. cùm valde prosperam respōdisset, proinde, ne moraremur diutius, sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cęli terręq; Deo & eius

& eius filio Domino IESV CHRISTO confisi, cultum religionemque amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cùm iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrùm nauis, qua vehebamur, Malacam esset ex Iapone reditura. cùm in Iaponem quidem peruenturam omnino sortilegi retulissent, verùm ex Iapone Malacam minimè reuersuram; tum verò institutæ nauigationis pęnitere barbaros cæpit, satiusque iis videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectiouem in alterū annum differre. Noster autē quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobiscum potestis ipsi, cùm de tota itineris nostri ratione consuleretur dęmō. Mox in oram terrę, quam Cocincinam vocant, delati; duo, vno eodemq; die, (qui fuit Diuę Marię Magdalenę sacer) vespere, sanè quàm aduersa pertulimus. Etenim exasperato vehemētiùs mari, ingentesq; voluente iam fluctus, cùm iactis anchoris agitaremur in salo, apertum in ostium sentinę vnus è comitibus nostris Emmanuel Sina fortè pręteriens decidit. mortuum credidimus: nam & altè ceciderat, & à capite pęnè ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verumtamen extractus magno cū labore exanimis grauiterque caput sauciatus, adhibita curatione, paucis diebus Deo fauente conualuit. Nōdum huius planè curatum erat vulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis, frustra conantiū opitulari, submergitur. Cuius interitum tāti sunt eiulatus ac lacrymę consequutę: tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitę in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dęmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactandis idolo auibus ferculisque apponendis operam dederunt, per sortes etiam quęsière causam infortunii. Responsum est: si is qui priùs in sentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuisset, puellā in mare non fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profectò, quantum nobis eo responso dęmō ab suis ministris crearit periculum: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illę in Deum iniurię & barbarorum sacra illa sacrilega permouebāt. itaque fusus in preces Deum rogaui sępius, vt, priusquā fluctibus operiremur, homines, ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionū erroribus impiisque superstitionibus liberaret. tetrum quippe spectaculum, & indignum est facinus, Dei vice ab hominibus, ad vnius Dei laudē factis, adorari perpetuū ipsi⁹ humani generis inimicū. Cuius de minis atq; terroribus, quibus ille mortales, nactus occasio-

occaſionem, aggreditur, quòd multa mihi eo die nocteque Dei beneficio contigit experiri, quamquã ea ſanè cognitu vtilia ſunt, tamen breuitatis cauſa cætera prætermittam; vnum illud ſummatim attingam: huiuſmodi ipſius petitiones eludi nulla ratione faciliùs, quam animi magnitudine quadam ac ſecuritate præſtanda, non illa quidem, quæ propriis viribus, ſed quæ vnius Dei tutela pręſidioque nitatur. veniſſe tempus vlciſcendi ſui, crebrò mihi ponebat ob oculos. ſed magis tali in re ac tempore nobis timendum eſt, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet eſſe firmiſſima, remittamus, quam ne ab hoſte (qui nihil valet niſi Domino permittente) vincamur. Porrò, quid nobis in extremo ſpiritu futurum eſt, fratres, cùm debilitatis corporis animique viribus grauiori quam vnquam antea tentatione vexabimur; niſi per otium priùs ſpem totam in Deo reponere, atque ad eum tempeſtiuè cõfugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor. lenita paulum tempeſtate, vela vẽtis mœrentes dedimus, paucíſque diebus in portum Sinarũ, quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum eſſet ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Luſitanis & cum præfecto Malacæ expoſtulaturos minando, fruſtra eos reuocare à propoſito niteremur. Sed neſcio quomodo factum eſt, vt ſtationis mutandæ petendique portus Cincei (qui in eadem eſt ora) ſubitò conſilium caperent. Eò cùm iam appropinquaremus; nauarchus à quibuſdam præternauigantibus repentè fit certior, Cinceum portum a piratis compluribus obſideri. Præſens omnino periculum imminebat: eratque ventus Cantonem reuertenti aduerſus; Iaponem petenti, ſecundus. quocirca ſubita re perculſi nautę, volentes, nolentes, curſum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus inſulæ excluſi) rectà Cangoximam, quæ Pauli noſtri patria eſt, inuito dæmone perducere ſunt coacti. ibi, cùm à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amiciſſimè excepti, dies ipſos quadraginta in addiſcendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore poſuimus. itaque Decalogi pręcepta, Deo fauente, promulgare ſumus aggreſſi, quæ Paulus noſter, & cætera Chriſtianæ fidei capita, patrium in ſermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quo Chriſti notitia faciliùs latiuſque fundatur. Idem cognatos amicoſque homo impiger dies ac noctes ad ſalutem hortari ac docere non deſtitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriuſq; ſexus in ouile Domini cõpulit. Nec ſanè (quod

(quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatur in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacilè Christianis precationibus assuescunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde pòst diebus edixit licere omnibus, qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta vtique, verùntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commentis, quòd Christiana tantopere pugnat veritas, valde suspicamur fore, vt licèt in præsentia nobis fauere videantur, tamen cùm res paulatim progredi cœperit, nostram in perniciem tum sæuiant ipsi, tum verò populum concitent, alioqui per se minimè nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & jurgiis abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri Iesu Christi vocandis nulla ratione desistere. Quod si euenerit, vt in causa tam honesta, tamque pio ac salutari negotio, vitam ponamus; nę nos id in magni beneficii loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri jactura, mercari jubemur. Vtinam modò nos mentis candorem & simplicitatem, quæ sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adjuuabit. Etenim remotis adeò in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conspectu longissimè positi, omnique penè mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur, nosque in Deum totos necessariò effundimus. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri consueuit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitiæ, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, Deū inter & homines interponūt ferè sese, atque inde sensim ipsius Dei subrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cùm, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potiùs singulari eiusdē beneficio affectos, multisq; vinculis solutos agnoscimus, quæ spē in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quòd deliciis iis, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere, hîc caremus omninò. Etenim Iaponii nullum altile mactant vel comedunt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac

b pomis

pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facilè appareat, quàm paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia patesit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cælesti probare contendite. id assequemini, si Christianam humilitatem & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, totum id Domino permittẽtes, qui vobis eã ipse per se conciliabit profectò: ꝙ si facere omiserit; vestra causa videlicet, ne, quæ Dei sunt, vobismet arrogetis, omiserit. Illud verò vos ego etiam atque etiam obtestor, vt veram inter vos pacẽ atq; concordiã omni ratione retineatis: summaq; ope nitamini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Christo conferatis interim ad omnẽ discordiæ spiritum debellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiam suam Dominus Deus noster ac voluntatem animis nostris insinuet, quo ex ea quàm maximè cũcta faciamus. Cangoxima, Nouis Nouembris, MDXLIX.

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM IESV IN INDIAM.

Vod mihi maximè fuit optatum, vt in Iaponem redire, matrẽ meam, & vxorẽ, ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonum cultu ad Christi religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini nostri clementia singulari sum cõsequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt ii, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide, quam ei dederunt, firmi stabilesque persistant. quod ego cùm à Domino precor identidem; tum vos, per Christum, vt in precibus vestris ac sacrificiis mei meorumque memores sitis, obtestor: quandoquidẽ ad salutem (nisi principiis consentiant exitus) cæpisse nil prodest. Iaponii me sanè quàm libenter audiunt de Iesu Christo verba facientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confido. Nos hîc omnes corpore (vtinã æquè spiritu) bene valemus. & quãquam à vobis locorum interuallo disiuncti sumus; tamen & animis in præsentia cõjuncti videmur, erimus aliquando corporibus; videlicet cùm ad extremum iudicium excitabimur, vtinam cum Domino regnaturi. Cangoxima, Nonis Nouembris, MDXLIX.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM XAVERIVM.

OST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenêre Iaponii, vt variis nos interrogationibus fatigarent: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quæstiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponicè quoniam ipsius mandato litteris consignaui, deesse nolui quo minus ex iis aliquas ad te perscriberem.

Quæsitum est, ex qua materia Deus animũ condidisset. nã corpus quidẽ è quattuor constare elementis non ignorabant. Respõdimus ad hoc; quẽadmodũ Deo, vt elemẽta, Solem, ac Lunã, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam ab eo creari sola ipsius voluntate, materia nulla. Tũ illi percõtari: qui color animi, quænam esset species. Nullã respondimus, etenim hoc propriũ esse elementorũ & corporũ. Cùm inde efficerẽt, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis ipsorum conuinceret. interrogauit num esset aër in mundo: cùm annuissent, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aër: negarunt. Tum ille: si aër, cùm res corporea sit, nullo est colore; quanto minùs (inquit) animus, cùm careat corpore? Hoc audito, cessêre.

Quæsiêre alii, dæmones quidnam essent. cùm respõderetur esse multitudinem Angelorum duce Lucifero, qui elati superbia, quòd Deo sese æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cur, aiunt, homines tẽtat diabolus, estque eis adeò vehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogauêre nonnulli, cur, si erant cuncta quæ Deus fecerat bona, Luciferum spiritum malũ & contumacẽ creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malũ, inferni cruciatus exciperẽt. qua facultatę quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt; idcirco pœnas dedêre, & sua ipsorum culpa mali ac superbi euasêre; quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruêre gloriam sempiternã. Percõta-

bantur alii, quid esset Deus, vbi esset, num aspici posset: alii, cur Deus, cùm sit adeò clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circunsepserit. denique tantus erat à matutino tempore vsque ad vesperam hæc & alia sciscitãtium numerus, domus vt oppleretur. sed Cosmus (vt dixi) fecit omnibus satis. Bonzii nos, quòd eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt Confinxêre quidam ex iis, diabolũ è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causa è cœlo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidam etiam humanæ carnis voracitatem nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potiùs beneficia accepimus: Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu deinde sedatum est, adeò exitiosum & graue, vt vrbs octo dierum spatio conflagraret incendiis, & sanguine redũdaret; quippe sublatis legibus, impunè victrix vbique grassabatur improbitas: passim homicidia, passim rapinæ. atque eo sanè toto tempore nos ad cædẽ inquirebamur assiduè, partim ab iis, qui nos oderant, partim ab iis, qui nostras qualescunque sarcinulas adamauerant: itaque magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus: verùm ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Domini mater, quæ cliẽtes adeò præcipua cura tuetur suos. Cùm enim status rerum esset huiusmodi; Cosmus Antonium misit ad Naëtondoni vxorem, vt ab ea consilium peteret: illa iussit nobis renuntiari, cõfestim veniremus ad se. porrò inter eundum cõplures in cateruas armatorũ incidimus: ii inter se, per eorum ordines trãseũtibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu, (sic enim Europæos appellant) quandoquidẽ ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque aliis neque sibi salutem dare posse negantiũ, Dii indignati, excitata discordia, tantam huic populo cladem intulêre? hæc autem dicebãt illi, propterea quòd eo bello cœnobia multa cum simulacris ignis absumpserat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quòd Regi in primis, vt nosti, superstitioso nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naëtondoni domum peruenimus, cuius vxor, dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobium, quos ea suis alebat sumptibus, amandauit: illi verò grauiter nobis offensi, respuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex iis periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ metu, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignãrunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum

suam rursus accersit, & in posticis ædium partibus ambulatiũculam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hîc nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præsentia sileo. Sanctis sacrificiis & precationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam præceptis, & veram in agnitionem Dei conditorisque sui trahendam, propediem venturos esse confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. M D L I.

EDVARDI SYLVII AD SOCIETATEM IESV GOAM.

Mangutianas res primùm, deinde verò Bungenses ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola persequar. Postquam à nobis Petrus Alcaceua discessit in Indiam, (discessit autẽ Octobri mense, anno Domini MDLIII.) Amãgutium veni cum Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles & cum eorum singulis alii xv. ferme vel xx. Christiani sunt facti. ad eum numerum accessère Meacenses Bonzii duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus à Cosmo, totã illi suam vicissim de mundi opifice deque hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse planè verũ omnium conditorem. Veruntamen ipsemet conditor suam illi gratiam impertiri dignatus est, vt quanto versaretur in errore, & quàm essent vera, quæ à Cosmo dicebantur, liquidò cerneret. itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit, id quo meliùs faceret, omnibus rebus, quibus ad eam diem vtebatur, abiectis, exiguum sibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnaba exstruxit. ibi morantur ambo, & victum sibimet suis manibus operantes quærunt: nihil è domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem sciscitantur a nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeò feliciter crescunt, vt meipsme sanè ex eorum comparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deũ conuersus est, magna humanitate vir, acutoque iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quamuis, antequam constituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeò vexatus est, vt in morbum inciderit; postea tamen quàm Deo sese commisit, manna abscõditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate, deque excellentia diuinæ legis loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quòd magna prudẽtia & ingenio præditus est, & nihil vnquam adorauit in vita, (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid

judicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sanè fictè dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valde probatur) siue aliis mortalibus omni ratione ad veritatis viā trahendis: præsertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer insectabatur. Vxor eius & filii sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minùs ingenioso & ornato, aliis præterea ipsius affinibus & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annum agens, vir nobilis ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerandi causa, præ assiduitate laboris occalluerant manus. nunc verò tanta ei lux veritatis oborta est, vt de laboribus ab se frustra susceptis, deq; sua cœcitate verba facere nunquam desistat. is idolorum loco tēplum ædificare decreuit, quò Christiani ad sermones inter se de cultu diuino serēdos augendę pietatis causa cōueniant: & vniuersis, qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere constituit, vt ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoq; filius annos natus triginta, qui domum nostram Christianæ doctrinæ & sacrorum causa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amāgutio vicus quidam; ibi ad quinquaginta vel sexaginta neophytos, rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, vt, litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cùm illos sæpe sermone atque altercatione lacesseret, turpiter ab iisdem superatus ac victus, existimationi suæ denique migrando consuluit. eius discessu neophyti valde leuati sunt. Iidem pariter vniuersi certum in locum sæpe se cōferunt, vbi de cultu diuino disseritur, admonētq; inuicē sese, & ad fidem & religionē hortantur. Verùm de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum; ex qua ego hæc quæ sequuntur excerpsi. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntq; semper aliqui Christiani. iidem precationes tenent, easque ad januam ferè quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodū lęti, & Domino gratias agentes, domum sese recipiunt. iidem, Dominicis diebus, cū in ordinē discubuere; qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid iis præbent eleemosynæ causa: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectantur, & omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi munere,

nere, anteactæ ipsorum vitæ fœditas patuit. Paulus & Barnabas « Meacenses Bonzii duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Do- « minus, vt ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & « Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisu- « mius, Regis œconomus. eius funeri mecum interfuêre plus ducẽ- « ti sexus vtriusque neophyti. signum Crucifixi vnus è neophytis « præferebat; & quoniam demortui domus à nostra plurimum abe- « rat, pompa mediam per vrbem necessariò ducta est. Efferebatur « autem corpus admodum excelso feretro, tantaque funalium mul- « titudine, vt ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto li- « cuit apparatu cæremoniisque mandatum est. Commouit ea res a- « liquantum ad impias sectas deserendas cognatos ipsius, & ma- « jorem ciuitatis partem: quas quidem sectas planè relinquerent, « si diuinæ legis interpretum hîc foret copia. Vxor autem eius cõ- « tinuò pauperibus fecit benignè: nam & ipso quatriduo præbuit « ipsis epulum, & è domestica supellectili multa distribuit: in iis « etiam vestem sericam, ex qua conficietur pecunia ad ædificandam « illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam at- « tribuit. Hoc eius rectè factum, cæteraque neophytorum erga « inopes beneficia, quibus bis terve cibaria singulis mensibus « largiuntur, compenset Dominus: quem vos rogate fratres mi- « hi carissimi, vt hæc ab illis fiunt, nullam ob aliam causam, ni- « si vt eidem placeant: & simul in officio me sua benignitate « confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iam est. Absolutum est opus v. Kalend. Iulii, & diebus aliquot ibidem sacrificatũ, sermonésque de ipsius fundatione sunt habiti. Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenses venio. Anno MDLIII. nostri lapidationibus ibi malè accepti sunt, confictis in eos criminibus, quòd carne vescerentur humana: sed rex, causa cognita, rem totam breui compressit, dispositis custodiæ causa circa domum nostram interdiu noctuque vigiliis, atque ea sanè præclara fuit neophytorum probatio: quippe nos quo majoribus cinctos videbant angustiis, eo majorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præ se ferebant. Eo tẽpore multæ ad neophytos conciones, multæ cõtra Bonzios disputationes habitæ sunt: qui victi, cùm quid agerent non haberent, insigni mendacio populum onerarũt, nulla re scilicet Christiana à Iaponica religione differre. Res erat sanè periculosa itaque nostri, diuinæ gloriæ zelo inflammati, nil aliud per eos dies docere populum instituerunt, nisi hæ duæ religiones quantopere inter sese differrẽt: legẽ quippe Iaponicam fabulis atq;

mendaciis, Christianam vero planè certissimis niti principiis. Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librũ Iaponico sermone cõscripsit, ac dedit Regi, quem Rex coram se, suisque consiliariis recitatũ ac vehementer probatum suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit, iubens ei renuntiari, se libri eius exẽplum descriptum habere apud se: proinde exemplar, obsignatum vt erat, ostenderet magistratibus, vt eos, perspecta Christiana veritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus. Bonzii in Dominum credidère complures, in iis quidam legis peritus ex eorum ordine, qui commentationibus vacant, noster antea vehemens aduersarius; huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit, vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur. Tanta verò tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipsius hærent infixa memoriæ; vt pro iis, à quibus Christiana mysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique pro cũctis Euãgelii præconibus, preces ad Dominum assiduè fundat. Anselmus est quidam Dominus vici nõ longè ab vrbe positi, is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret, anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit; qui feminam, & domesticos omnes, aliosque complures necessaria ad religionem rudimenta edocuit, & cõuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes ferè Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno superiore lucri causa se contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominem, qui ab dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque esculentum neque poculentum per fauces posset demittere. Hunc miseratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, expiatque manu sua per signum Crucis. deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat pœnitentiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & salutem posit accipere. Annuit ægrotus, & continuò porrectum sibi poculum aquæ totum penitus hausit, appositumque oryzæ paulum, sine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cùm primùm per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianæ religionis suscipiendæ causa decerneret: itaque fecit, omnem superstitionẽ abiecit, Christianos ritus ac precationes edidicit, paucisque pòst diebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum, Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cùm Baptismi causa ad nos venisset, postea quàm ablutus est,

tus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Ferdinando Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt, vt ex vna tantùm Lucæ familia, sexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lauacro purgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur apparuit; vt suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cùm quidam oculorum acie sanè debili baptizatus est. is, Dei benignitate factum est, vt vnà cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuò clarè cæpit videre: cuius rei fama cùm latiùs manasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cœcorum, partim vario morborum genere, vt lepra, febri, aliisque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus, pro sua sapientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod vt faciliùs cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt: In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repentè conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, vt à dæmone torqueretur; atque is, impetrandæ salutis causa, in victimas & impia sacrificia patrimonium pænè consumpserat. Verùm dæmones idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebãt, eo vexabant hominem grauiùs; nec illius tantummodo cruciatu cõtenti, arreptum ipsius quoque filium annos natum triginta adeò malè accepêre, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem vel affines agnosceret. Balthasar vbi id resciuit, contulit eò sese, cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum diui Michaëlis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gesticulatione motuque membrorum, vt qui astabant, rei miraculo perhorrescerent. Verùm diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, à nequissimo spiritu liberatus, continuò & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde verò vnà cum patre Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaëlis; pater autem, Pauli nomen assumpsit. Paucis pòst diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad tẽplum nostrum accessit, quæ item triginta iam annis malè a dæmone habebatur. Ea cùm velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, cæpitque mulieri suadere, vt nomen IESV nec non D. Michaëlis pronuntiaret. illa verò discrutiata grauissimè, ore compresso,

voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Antidæ, qui legem dedêre Iaponiis, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque verò se cuiuspiam vi ab eorum cultu posse abduci. postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) templo Christianis referto, cùm mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto ad exorcismum rediit. Hic dæmon versum ejulare, injuriam conqueri, feminamque torquere. Cùm in eo statu res esset, Christiani, qui aderant, in preces dedêre sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petiit, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam ebibit. Tum jussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenêre, ex iis ad trecentos iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se, de beneficiis à Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam propè valetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecímve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponii vulgò laborant, est comprobata: vt eius petendæ causa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est MDLV. in hac æde sacra Funaiensi, à Cineralibus ad Paschalia vsque solennia, conciones quotidie cum sacrificiis habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra non caperet, tantóque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie domum nostram venirent, quo postridie manè ad tempus concioni adessent; nonnulli autem ad têplum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie ferme deni, duodeni, vel etiam viceni post catechismum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tempore quadringenti. A Paschalibus feriis vsque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui, propitiandi Domini causa, mysterium Confessionis sanè quàm diligenter frequentant; quorum vitæ morumque immutationem post Baptismum noti affinesque eorum valde mirantur, quippe, vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidã etiam, cùm initio

conuer-

conuerſionis, nõnullo pudore territus, latitaret; ita ſe nunc palàm penitus in cauſam Chriſtianam tanta ſua cum delectatione demiſit, vt verbo Dei potiùs quàm cibo ſuſtentari alique videatur. Cæremonia quoque noſtra funebris magna cum admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod primùm duximus, hominum plus tria millia ſpectandi cauſa celebrauerint. cùm autem pauperibus æquè ac diuitibus honorem a nobis vident haberi; tum verò legi Domini Dei noſtri ſimile nihil fatentur eſſe. atque lex ea ſanè latè vagatur in hoc regno Bungenſi: nam præter vrbanum neophytorum gregem; Iacali quinquaginta, vel ſexaginta, Siquidi totidem, Quinctani (pagorum hæc nomina ſunt) plus ducenti viſuntur. Neophytus quidam eſt, quem cæteri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt; qui ſæpe ad ſacrificia & conciones huc ventitat. Is ea circuit loca, & cunctos ad officium adhortatur. Superioribus diebus Balthaſar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus eſt ad Luſitanorum, qui ibi erant, confeſſiones audiendas. Rex autem, antè quàm diſcederet, venit ad nos, iuſſitque Balthaſarem de commeatu ſine cura eſſe: daturum ſe qui eum proſequeretur, & omnia ad iter neceſſaria compararet, idemque, ſi Balthaſar vellet, præſtaret in reditu: præfectis etiam, quacunque tranſeundum eſſet, iumenta & cætera, quæ opus forent, ſe imperaturum. Eum nunc in ſingulos dies exſpecto. Mecum hîc de neophytis remanſêre ſenex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel ſexaginta natus annos: & alii præterea quatuor vel quinque homines impigri ad neceſſaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe poſito mulier quædam, cum marito ad hoc templum Baptiſmi cauſa ſe contulit. Sed vterque, quòd Balthaſar aberat, domum ſuam re infecta conſilioque pænè mutato reuertebantur. id vbi cognouit Antonius is, quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam clara voce multi pronuntiamus, conſpecta mulier eſt adeò vehementer intremere, vt illam ipſi tres homines regere & continere non poſſent: dentibus verò tam acriter infrendebat, vt viderentur effringi. interea conſtrictis ipſius manuum digitis, mulierem ſigno Crucis & aqua benedicta luſtrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica ſalutatione perſeuerantibus. Poſt hæc mulier aliquantulum conſopita, ſimul atque expergefacta eſt, iuſſa dicere, IESVS, MARIA, primùm veluti indignabunda pro-

da pronuntiauit. tum ei manus arctiùs iterum vinciuntur, precationi simul omnes insistimus: nec ita multo pòst femina dolere manibus, & lamentari, & rogare, vt sese quàm citissimè soluerent. Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, verum Creatorem suum adorare se dixit, grauemque sese peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio cordis ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exhilaratam esse. Postridie manè cum marito discessit: redituri ad Baptismum cùm primùm Balthasar Firando reuerterit. Mihi sanè magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè alia mulier, atque antea, visa est. Multa præterea in hac regione geruntur à Domino; qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQVÆ REGIS FIRANDI AD MELCHIOREM NONNIVM.

PATER Mag. Franciscus cùm meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille, qui Funaii versatur, baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot, tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiusque doctrinã, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt Christũ sequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mẽtiar iterum. Tu si ad nos te contuleris, & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissimè liberalissimeque tractaberis. Firando. Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migrauit è vita, Amangutii sum relictus; res per humani generis aduersariũ minimè trãquillæ fuerũt, qui cũ intelligeret quãtũ Euãgelii promulgatione proficeretur, omni ratione eã impedire conatus est: bellum enim Regem inter ac populares eius ita perniciosum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cũ filiis interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea

interea cessatum est: nam ad annum MDLVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduis concionibus, cæterisque ex instituto nostro ministeriis obeundis, Christianorum duo millia fecimus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus cōtra nouum Regem sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio sæuum adeò incendium intulerunt, vt cùm amplius decem millibus familiarum incenderetur, vnius horæ spatio vniuersam flamma peruaserit. Nec sanè domus nostra templumque ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communique sententia statuunt, non esse mihi in iis tumultibus commorandum: denique vigesimo post incendium die, cùm iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagitant, orantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, vt post eas turbas ac seditiones redirem. Consilio profectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem ceperunt quietis, cùm alii peccata confiterentur, meumque discessum lugerent; alii mecum vnà decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præsagire iam tum videbantur calamitates, quæ postea contigere: quippe deinde & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliaque id genus multa incommoda consecuta. In itinere cùm diuellerentur a me, ecce tibi denuo lacrymæ virorum, mulierum, puerorum, quæ me sanè magno mœrore tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus ferè millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitaniæ nomine cum pretiosis muneribus misit, egitque gratias quòd nos adeò humanè liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruximus cum reliquis ad incolendum necessariis ædificiis, operā suam in id nauantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisse videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac ferè semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio

gutio etiam Rex, regnique proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cùm Regem ipsum Bungi amicitiæ causa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse: simulac foret, se moniturum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutii Regem esse cōflatam: nec sanè temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio ferme iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cūm omnibus iis, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno M D L V. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sanè quàm iucundè cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiari, velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis iis, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium hospitalem domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperii sui admodum ampla ac celebri, Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Gagus aliquot fecerat Christianos. Eò nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodiùs Euangelium prędicet. Christus Dominus noster eas vires nobis easque virtutes impertiat, quæ ad assiduos huius prouinciæ labores atque pericula sunt necessariæ. Valete, vj. Idus Septembris, MDLVII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

ANno MDLV, cùm in hæc loca Melchior comitesque peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quòd redituro mox in Indiam Melchiore, satis fusè de moribus hisce ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præsente me contigerunt, quo in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaii habitare cum Cosmo Turriano, partim vt ingrauescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio sublauarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine edíscerem, quā ratione horum

Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus prætereа vrbis eius valde nos diligit, fecitque nobis potestatem areæ coëmendæ, qua in area Virginis Matris ædē sacram excitauimus ad pios Christianorum vsus cùm Iaponiorū incolarum, tum Lusitanorum, qui eò commeant. Gagus ab Regulo humanè exceptus est cum alio fratre nostro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi discessum, aream coëmimus patentiorem, donauitque Rex nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuere. ex iis quippe templum exstruximus, addidimusque tecta nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad culmen perductum est die Sanctis omnibus sacro, anno MDLVI. Melchior primum in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat, quem à nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem vita nos reuisendi. Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operam, non sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regem in vrbe conflatas, à reliquiis coniuratorum, quos mense antè nostrum aduentum capitali supplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori suo cum periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christiani vehementer, & nos etiam aliquantum perturbabamur animis, quòd ex Regis interitu (si fortè id contigisset) aut mors nobis imminere sine dubio videretur, aut certè multa ac grauia incommoda, quæ magno nobis impedimento forent, quominus rem ex animi sententia gereremus: veruntamen nonnullis à Rege concessis, pax inter eum & ciues composita est, & qualecunque otium consecutum.

Instituti autem nostri in Iaponiis adiuuandis eiusmodi ratio est: Primùm, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animam simul cum corpore interire, nullumq; Dei iudicium de rebus in vita bene vel malè gestis futurum existiment; duos menses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cælesti beatitudine cōcionibus, ad quas vniuersi ferè conueniunt Christiani. Die verò mortuorum omnium commemorationi dicato, in eandē rem majori etiam studio ac cæremonia incūbimus. Toto autē eo tēpore cenotaphiū habe-

mus

mus atratum: super id, responsum vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tẽpore tanta vis frigoris est, vt præter assiduum gelu matutinum, multa etiam è cœlo decidat nix. Sed Dominus, pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntiis, Christianorum conuentum indiximus; quorum, a viginti quatuor ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluxit, vt eos templa duo coniuncta ædesque nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne ritè peregimus cum hymnis quibusdam piis, de laudibus Natalium Domini, & nonnullas è sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum celebritatem, cùm æquum esse non videretur, vt intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur, missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Christiani visuntur, quo & gentilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore fine vllo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitiò, & paululum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petiimus, vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monstrare ne grauaretur: quò cùm peruenissemus, ad vetulam Christianam probi viri vxorem item Christiani diuertimus. cuius nobis in ministrando studium & alacritas, cum veteris illius ac nascentis Ecclesiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem preteriti laboris molestiam ac defatigationem abstersit. Cœnam pro ipsius angustiis parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturtiis, cùm anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita a nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduceret, ad quos cùm apud senem quendam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus; decem ex iis permoti diuinitus Euangelio credidêre: quos simul atque opportunum est visum, magna nostra lætitia, baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cùm annos circiter octo graui admodum valetudine laboraret, ita vt mem-

vt membris pęnè solutis, inter loquendum vehementissimè tremeret, multis in vita homicidiis perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem sese identidem offerentem adorabat vt Deum, biduò post baptismũ Dei beneficio sanus ac liber ab omni tremore surrexit, & omnibus inspectãtibus diabolicas syngraphas aliaque id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, antequam Gutamen peruenimus, nos in itinere nox oppressit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti quà iter esset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viã dedimus, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Christiani ędes aliquando perduceret. Is nos simul ac vidit, statim nobis prouolutus ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse dicebat. ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, postridie manè profecti, Cutamen venimus, acceptique hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduentu obuiam nobis processerant. Hic dierũ aliquot moram fecimus, quo & Christianos confirmaremus, & paganos ad Christũ adduceremus, quorum decem conuersi, alii miserabili quodam errore liberati sunt: cùm enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se fidem seruaturos esse iurejurando promitterent; omni studio fecimus, & effecimus, vt si ab ea consuetudine protsus nollent abßistere, saltem per Deum conditorem cœli terræque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem oppetituros, quàm ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem nunc multo quàm antea pluris æstimant. Circumspectis huius prouinciæ miseriis & inopia, Cosmo visum est, è re communi futurum, si in vrbe Funaio valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, peramplam domum exstruximus, bifariamque diuisimus, vt altera pars elephanticos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxère ilico elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnum è fratribus nostris chirurgiæ peritũ, qui contemptis, vt Christum pauperem sequeretur, deliciis diuitiisque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniã

vrbe tota montibusq; finitimis multi prætera inopes ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, spectatę virtutis adolescēs, qui castitatis voto aliisq; nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus viduisque diuideret eleēmosynas, quas Christiani conjiciunt in arcam ob eam ipsam rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adjumento, & barbarorū pudore, cùm videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessariis medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Cōfessione, quam Iaponii tanto cum labore lacrymisque peragebant, vt nostrum nobis teporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuimus; cùm enim Rex arce se contineret, quæ abest ab vrbe vigintiquinque millia passuum, cumque magna latronum vis, sublatis iudiciis, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram à Bonziis solicitabantur; hyeme tota necem in singula momenta exspectantes, pauco vino in vsum sacrificiorum aliisque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cùm vel in cibo capiendo mors nobis ob oculos versaretur, vigiliis inter nos distributis, (quod nunc etiā facimus) vitā nostrā magno sanè labore incommodoque tutati sumus. Quó tēpore iussit Rex nobis renuntiari, se nihil opus in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti cōsuleremus, molestum sibi fore, si quid nobis incōmodi accidisset. Ac reliquā sanè vrbe itē vigiliæ agebātur, sed omnis nostra spes atq; fiducia ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamē Quadragesimę die nō habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie diuerberantibus, cùm sexta quaque feria noctu de passione Domini verba fierent; flagrisque in corpus suum omnes domestici nostri vnà cum Iaponiis centum ferme sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitabant. Semihora dicēdo absumebatur: inde Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremò extinctis luminibus veniebatur ad verbera, nec antè cædendi modus fiebat, quàm psalmus quinquagesimus ad finem vsque pronuntiatus esset, idque ea pietatis significatione, vt cuiusuis animus ad religionem & lacrymas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia in Bungo constabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Firandi auxilio priuaremur, (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus,

psimus, Paschalibus festis nos eò venturos. Sacrosancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religionéque peracta est. Primùm Dominico die Palmarum, solenni sacrificio facto, ramísque de more distributis, prodiimus supplicantes, Crucémque præferentes permagnam; emensáque area spatiosa è regione ianuæ, foribus in reditu occlusis, Cosmus, qui extra tēplū cum signo Crucis populóque remanserat, clamare cœpit, Attollite portas: cui respondebat è templo chorus, vt assolet. cùm tertiò denique admissus esset, & ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitia, peruenisset; sacrum missæ continuò cæptum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantúmque dolorem delictorum atrocissima innocentissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simúlque intimum solatium ita magnum, vt satis appareret, omnia hęc à Spiritu Sancto proficisci. atque ita sacrum peractum, & ritus illi sanctissimi quid sibi vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiti, & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinque Lusitanis, qui in hác vrbe hyemauerant, seque ad nos Confessionis causa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cū symphonia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu lacrymísque Christianorum, gentilium verò admiratione & approbatione conclusit. Postridie, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponii aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur; & quia tum primùm cœleste illud conuiuium inibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt. His ritè peractis, corpus Christi condidimus, templum circumeuntes accensis luminibus. In sepulchri præsidio Lusitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis galeísque, sunt collocati: quæ res cùm tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnóque malè actæ vitæ dolore afficiebat vniuersos. Sextæ ferię exsequias maior populi frequentia celebrauit. decantata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine motu & comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mœstitia Christianorum domum redeuntium. iidem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, sacello etiam maximo aulæis pictáque tabella exornato, in qua Christi resurgētis effugies cernebatur, multis pręterea cādelis arden-

lis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simulatque chorus Kyrie eleison nonies cecinit, subitò demissum, aram ipsam & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clàm se subduxerat, seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente pænè emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sanè ii nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die, quæ cõsequuta est, corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci cæterique ministri sertis amœnissimis redimiti iucundè psallebant. Nec tempestiuus tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copiis adductis, Regeque Amangutii & principibus interfectis, vrbem totã flamma ferroque vastasse. Ac nobis vtique, si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet iis tantummodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingens fames excepit, quæ cùm è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit ac perdidit. Atq; hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent: sed nihilo minùs eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo seruiunt, & obtrectatorum voculas pertimescunt. Firandò etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadã insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in IESV Christi cultu proficere, phanumque exstruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet, nũquã occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur. Etenim Bonzii fictis criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quòd scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendã mendaciis fidẽ, vestes manantes sanguine in ædiũ nostrarum fores occultè cõiiciunt. idque non semel hoc anno fecerũt, qui est à Virginis partu MDLVII. quocirca toto pæne Iapone percrebuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris habendam

dam

dam fidem. quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palàm edicunt. A pueris etiam interdū lapidibus petimur. Cōplures præterea nos fœdè contumeliosè compellant, tametsi contra honesti viri permulti reuerentur & colunt.

Huiusmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino, & præclarè docemur, quā parū sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans, clementiæ suæ non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pænè paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit. Mulierem assiduo singultu, etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem, per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumenam, vt primùm Christiana facta est, dæmon reliquit. E montanis quidam cùm febri conflictaretur, ad templum nostrū descēdit; certus inde non antè discedere, quam sanitatem reciperet, postridieq; conualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera veteresque decē atque etiā viginti annorum abscessus quartodecimo interdum die sanantur. Atq; hæc omnia necessaria sanè sunt ad huius gentis tenebras dispellēdas, detegendosque diaboli dolos atque præstigias. simulat quis ex composito se mortuū esse, hunc venefici extractum è sepulchro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdum etiā adiuuante dæmone ægrotos aliquos curāt. Quidam cùm multos iam dies nusquam appareret, veneficorum opera repentè comparuit. Defunctus cū efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendi causa ventum est, nullū cadaueris ne indiciū quidē inueniunt. Hisce aliisque id genus artibus miseros Iaponios diabolus decipit: quorum ad cętera scelera, quæ multa sunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecēt, vel quòd vnum aut alterū sobolis causa satis esse, vel quòd in rei familiaris angustiis eorum felicitati hoc pacto se cōsulere arbitrentur. Persuasum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, eæ feminā si pepererint, ad inferna damnari: quare permotæ fœtum in vtero medicamentis interimunt. Iā verò vetantur Iaponii de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitiis deterreantur. quocirca mortē repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonē colant, eoque familiarissimè vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ii ad famam sanctimoniæ colligendam, sese grauiter puniunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero denique vel tertio mense, vbi satisfactum esse diabolus pronuntiauerit; nonnullis amentiæ sociis vnà secum adhibitis e-

mendicata à popularibus stipe, mare petunt, nauiculamque conscendunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aquâ mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit, quo brutorum animantium specie vulgo adoretur, atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respõdet se regem esse boũ; rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem variis cruciatibus torquet, quousque phanũ ædificent, in quo varias belluarum figuras pro numine venerãtur, capitali etiam alicubi proposita pœna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint, suis veneficiis in morbum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eã causam, vt mortales vero Dei cultũ deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est, alii nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alii quẽdam, quem Xacam nominant; est etiam hæresis eorum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate vsque adeò pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant, negant enim fidem habendam nisi scriptis iis, quæ apud se habent; & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiam ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quã nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam cœtus cœnobitarum vtriusq; sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita moribúsque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangutii vnum, vbi multi erant Christiani: verùm ædes eę vnà cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo Idolorum postea dicatum est: tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, idipsum judicio repetiisse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungense, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis, (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & aliis rebus & in consilio dando probatam nobis & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratúsq; collectam. Accedit quòd Rex Euangelii promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioan-

nes

nes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiã mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionẽ valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regẽ hunc excitet; nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet; quippe cùm sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cùm ibi Balthasar Gagus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ: Itaque à Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, aliisque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eò sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi valdè gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primùm omnium suadere Lusitanis instituimus, diligenter cauerent, ne quẽ neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salute suorum cupidissimo, conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione: præibant sclopetarii quadraginta cum displosione festiua, hos tibiæ sequebantur; deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus. tum è fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublata variis Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos majoribus tormentis honoris causa consalutarunt. Frequẽs tum ibi fortè mercatus erat, quo ex omnibus ferè partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum cõuentu atque approbatione celebratum est. Cùm ad Crucem peruenissemus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatur lætus rerum Bungensium progressus, simulque Pauli obitus natione Iaponii, quem ægrum Funaii reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse ac Iesus, Maria: cuius mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat, fidelis o-[illegible]us comesque noster magno animi ardore, spiritu curaque

salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus; egre enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatā profectus est, vt possessionem adiret areæ, quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuiset, vt is totam rem auctoritate sua confirmet. speramus autem id valde è re publica futurū. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quòd mercatores opulenti, qui ibi cōmorantur, diuitiis metuentes suis, imminētis belli pericula largis muneribus & cōgiariis redimunt. Hic locus quartum iam quintūve annum abūdat annona. exspectamus vicissim vaccas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim, (mihi credite) fratres carissimi, sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites herbis tolerent vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum, vbi maturum est, imbriumvi tempestatūque deperditur Oryzam ferè demetunt, eamque non ita multam, vt vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quādo gratulationis causa vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungēsium illatis acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adjutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, professique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetēdam mecum vnà mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finem exspectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, iis verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorū maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omninò ducentarum,

rum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII. scriberem. vos oro per IESVM Christum, vt precibus vestris mihi veræ summissionis perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando, quarto decimo Calend. Nouemb. MDLVII.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

ANNO post Christum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cùm Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cùm aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensem Iunium vsque substiteramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgò putatur idoneum. Sed cùm repentè decretū esset, insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuò Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos instituimus consuetis officiis adjuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cùm viderē in Sinarū regione, inter tot seculorū idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari; & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solennia, multis eorum qui aderant, lacrymis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommodè factum est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iamdiu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeò tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nūquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum vrbem (quæ Olisiponi magnitudine pænè par est) tristes nuntii perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sancii prouincia tantam repentè aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inun-

dauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quòd patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita, (id enim in patriis luctu solenne est) ad obrutam Sancii regionẽ magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tamtummodo cognita sunt; nam Lusitanis aliisve omnino aduenis mediterranea penetrare nõ licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragii vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostrę, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cùm eius rei Rex ipse, scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cùm ad Bũgi orã appropinquaremus, ad oppidũ quoddã appulimus, cuius oppidi principes sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis, qui ad nauẽ accesserant, audimus vrbẽ totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiã socios qui ibi cõmorarentur occisos. Ea res quamuis falsò nuntiata, omnes quotquot eramus in naui magnopere conturbauit ac perculit. Sed illuc nihilominus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt a morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus vtique senex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangutii vixerat, in ea vrbe relictus a Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administrauit egregiè, multis magnisque laboribus ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonziis lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumeliosè tractatus est, cùm sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè causam, quòd post Frãcisci Xauerii ex eo regno discessum, Rege ipso Amãgutii ex insidiis interfecto, assiduo pænè bello ac seditionibus, cùm vniuersæ ferè nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzii (quorum est magna apud plebem auctoritas) cùm in Christiana sacra suscepta neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim iure

optime

optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis preclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutii percepisset. planè vt existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Bungũ veni, dedi operã vt Regem ipsum inuiserem, multisque cum rationibus ad Christũ traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locum munitum sese præsidii causa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vnà cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonzii cum regni proceribus affinitate cõiuncti, nobis verò, quòd plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendaciis populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris majori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in iis locis incommoda superauit; cùm pedibus iter assiduè faceret, cùm per vias ædesque Bonziorum ac principum concionaretur, vulgaribusque cibariis, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, instar famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequebatur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitiis & superstitionibus adeò fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictóque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adeò optabat, vt eam vltro penè quærere videretur. Regis quidem Amangutii nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurum adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam eum parum honorificè compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta exspectantem, iisdem compellationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ

raut. Neque verò Facatæ, quāquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter feminas puerosque patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atq; vt intelligas, Iaponii Christiani quantum in virtute profecerint, narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cùm esset Amangutii apud amicū opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq; videret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodū optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo vectigalibusque relictis, Facatam vnà cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi nō modò seipsum Deo verè atque ex animo dedidit; sed filium quoq; indolis egregię nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotiis, totum Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otii, totum id, precando, cōtemplādis sempiternis præmiis atq; suppliciis, mortéq; & extremo iudicio insumens: quibus rebus in Domini nostri IESV Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutémque corroborandam, rerum à martyribus piè fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut quinque cœlesti pane sese pauit ac muniit. Quinto autem sextóve pòst die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (vt diximus) Amangutii antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicariis ad necem conquiri iubet: quos ille vbi se adorientes aspexit, non modò arma non sumpsit, cùm esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsq; impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam feminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cùm esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruiebant; à Spiritu sancto permotus, ea familiaritate salarioque relicto, Facatam, Baptismi peten-

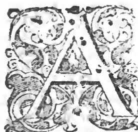
petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumque ita IESV fauente commouit, vt conjugem & socrum ad ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt. & conjux quidem quindecim pòst diebus excessit è vita, IESVS, MARIA piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obita adeò permotus est, vt omnem pecuniam abjicere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parêre decreuerit. Piis sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi carissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris, MDLIX.

LIBRI PRIMI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII AD SOCIOS.

Ccepi vestras litteras, quæ mihi perjucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi, exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cùm cœnobia litteratique permulti, tum verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentúsque nostri

lis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simulatque chorus Kyrie eleison nonies cecinit, subitò demissum, aram ipsam & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clàm se subduxerat, seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente pænè emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sanè ii nobis dicebant se jam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non medioctiter confirmati sunt. Paschali die, quæ cōsequuta est, corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci cæterique ministri sertis amœnissimis redimiti iucundè psallebant. Nec tempestiuus tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copiis adductis, Regeque Amangutii & principibus interfectis, vrbem totā flamma ferroque vastasse. Ac nobis vtique, si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet iis tantummodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingens fames excepit, quæ cùm è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit ac perdidit. Atq; hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent: sed nihilo minùs eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo seruiunt, & obtrectatorum voculas pertimescunt. Firandò etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadā insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in IESV Christi cultu proficere, phanumque exstruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet, nūquā occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur. Etenim Bonzii fictis criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quòd scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendā mendacus fidē, vestes manantes sanguine in ædiū nostrarum fores occultè cōjiciunt, idque non semel hoc anno fecerūt, qui est à Virginis partu MDLVII. quocirca toto pæne Iapone percrebuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris haben-

dam

dam fidem. quod etiam ſcriptis in ianua noſtra propoſitis palàm edicunt. A pueris etiam interdũ lapidibus petimur. Cõplures præterea nos fœdè contumelioſè compellant, tametſi contra honeſti viri permulti reuerentur & colunt.

Huiuſmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino, & præclarè docemur, quã parũ ſine illius ope valeamus ipſi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata diſſimulans, clementiæ ſuæ non obliuiſcitur, ad alliciendos ad ſe animos nonnulla ſupra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pænè paralyticum Baptiſmo luſtratum intra paucos dies ſanitate donauit. Mulierem aſſiduo ſingultu, etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem, per Baptiſmum eo vitio liberauit. Aliam energumenam, vt primùm Chriſtiana facta eſt, dæmon reliquit. E montanis quidam cùm febri conflictaretur, ad templum noſtrũ deſcẽdit, certus inde non antè diſcedere, quam ſanitatem reciperet, poſtridieq; conualuit. Iam in ipſo valetudinario, quod diximus, vulnera vetereſque decẽ atque etiã viginti annorum abſceſſus quartodecimo interdum die ſanantur. Atq; hæc omnia neceſſaria ſanè ſunt ad huius gentis tenebras diſpellẽdas, detegendoſque diaboli dolos atque præſtigias. ſimulat quis ex compoſito ſe mortuũ eſſe, hunc venefici extractum è ſepulchro ſe ad vitam reuocaſſe mentiuntur. Interdum etiã adiuuante dæmone ægrotos aliquos curãt. Quidam cùm multos iam dies nuſquam appareret, veneficorum opera repentè comparuit. Defunctus cũ efferretur neſcio quis, vbi ad feretrum detegendum ſepeliendi cauſa ventum eſt, nullũ cadaueris ne indiciũ quidẽ inueniunt. Hiſce aliiſque id genus artibus miſeros Iaponios diabolus decipit: quorum ad cętera ſcelera, quæ multa ſunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecẽt, vel quòd vnum aut alterũ ſobolis cauſa ſatis eſſe, vel quòd in rei familiaris anguſtiis eorum felicitati hoc pacto ſe cõſulere arbitrentur. Perſuaſum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, eæ feminã ſi pepererint, ad inferna damnari: quã re permotæ fœtum in vtero medicamentis interimunt. Iã verò vetantur Iaponii de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitiis deterreantur. quocirca mortẽ repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonẽ colant, eoque familiariſſimè vtantur, quos Iamambuxas hoc eſt milites conuallium appellant, ii ad famam ſanctimoniæ colligendam, ſeſe grauiter puniunt, ſtant, vigilant, cibo parciſſimo vtuntur; altero denique vel tertio menſe, vbi ſatisfactum eſſe diabolus pronuntiauerit; nonnullis amentiæ ſociis vna ſecum adhibitis e-

 mendica-

mendicata à popularibus stipe, mare petunt, nauiculamque conscendunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aquâ mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit, quo brutorum animantium specie vulgo adoretur, atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respōdet se regem esse boū; rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem variis cruciatibus torquet, quousque phanū ædificent, in quo varias belluarum figuras pro numine venerātur, capitali etiam alicubi proposita pœna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint, suis veneficiis in morbum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eā causam, vt mortales vero Dei cultū deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est, alii nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alii quēdam, quem Xacam nominant; est etiam hæresis eorum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate vsque adeò pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant, negant enim fidem habendam nisi scriptis iis, quæ apud se habent; & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiam ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quā nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam cœtus cœnobitarum vtriusq; sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangutii vnum, vbi multi erant Christiani: verùm ædes eę vnà cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo Idolorum postea dicatum est: tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, idipsum judicio repetiisse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungense, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis, (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & aliis rebus & in consilio dando probatam nobis & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratusq; collectam. Accedit quòd Rex Euangelii promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioan-

nes

nes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiã mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionẽ valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regẽ hunc excitet; nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet; quippe cùm sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cùm ibi Balthasar Gagus esset, duę Lusitanorum naues appulsæ: Itaque à Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, aliisque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eò sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi valdę gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primùm omnium suadere Lusitanis institimus, diligenter cauerent, ne quẽ neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salute suorum cupidissimo, conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione: præibant sclopetarii quadraginta cum displosione festiua, hos tibiæ sequebantur: deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus, tum è fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublata variis Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis honoris causa consalutarunt. Frequẽs tum ibi fortè mercatus erat, quo ex omnibus ferè partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum cõuentu atque approbatione celebratum est. Cùm ad Crucem peruenissemus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatur lætus rerum Bungensium progressus, simulque Pauli obitus natione Iaponii, quem ægrum Funaii reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse ac Iesus, Maria: cuius mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat, fidelis o-[illegible]us comésque noster magno animi ardore, spiritu curaque

 salutis

salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus; egre enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatā profectus est, vt possessionem adiret areæ, quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuiset, vt is totam rem auctoritate sua confirmet: speramus autem id valde è re publica futurū. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quòd mercatores opulenti, qui ibi cōmorantur, diuitiis metuentes suis, imminētis belli pericula largis muneribus & cōgiariis redimunt. Hic locus quartum iam quintūve annum abūdat annona. exspectamus vicissim vaccas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim, (mihi credite) fratres carissimi, sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites herbis tolerent vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum, vbi maturum est, imbrium vi tempestatūque deperditur. Oryzam ferè demetunt, eamque non ita multam, vt vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quādo gratulationis causa vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungēsium illatis acie v.ctus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adjutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, professique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetēdam mecum vnà mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finem exspectaturos: quos ego salutatibus præceptis instructos, iis verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorū maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omninò ducentarum,

rum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII. scriberem. vos oro per IESVM Christum, vt precibus vestris mihi veræ summissionis perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando, quarto decimo Calend. Nouemb. MDLVII.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

ANNO post Christum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cùm Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cùm aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensem Iunium vsque substiteramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgò putatur idoneum. Sed cùm repentè decretū esset, insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuò Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos instituimus consuetis officiis adjuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cùm viderē in Sinarū regione, inter tot seculorū idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari; & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solennia, multis eorum qui aderant, lacrymis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommodè factum est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iamdiu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeò tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nūquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum vrbem (quæ Olisiponi magnitudine pænè par est) tristes nuntii perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sancii prouincia tantam repentè aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inun-

dauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quòd patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita, (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancii regionē magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tamtummodo cognita sunt; nam Lusitanis aliisve omnino aduenis mediterranea penetrare nō licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragii vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cùm eius rei Rex ipse, scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cùm ad Būgi orā appropinquaremus, ad oppidū quoddā appulimus, cuius oppidi principes sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis, qui ad nauē accesserant, audimus vrbē totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiā socios qui ibi cōmorarentur occisos. Ea res quamuis falsò nuntiata, omnes quotquot eramus in naui magnopere conturbauit ac perculit. Sed illuc nihilominus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt a morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus vtique senex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangutii vixerat, in ea vrbe relictus a Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administrauit egregiè, multis magnisque laboribus ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonziis lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumeliosè tractatus est, cùm sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè causam, quòd post Frācisci Xauerii ex eo regno discessum, Rege ipso Amāgutii ex insidiis interfecto, assiduo pænè bello ac seditionibus, cùm vniuersæ ferè nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzii (quorum est magna apud plebem auctoritas) cùm in Christiana sacra suscepta neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim iure

optimo

optimo dici posset. Sed cum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutii percepisset. planè vt existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Bungū veni, dedi operā vt Regem ipsum inuiserem, multisque cum rationibus ad Christū traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locum munitum sese præsidii causa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vnà cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonzii cum regni proceribus affinitate cōiuncti, nobis verò, quòd plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendaciis populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris majori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in iis locis incommoda superauit; cùm pedibus iter assiduè faceret, cùm per vias ædesque Bonziorum ac principum concionaretur, vulgaribusque cibariis, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, instar famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequebatur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitiis & superstitionibus adeò fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictóque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adeò optabat, vt eam vltro penè quærere videretur. Regis quidem Amangutii nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurum adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam eum parum honorificè compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta exspectantem, iisdem compellationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ

dis-

dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, nisi majore apud eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzii, quos illi sanè valdè reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponii vsque adeò mirabantur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiã tum corpore, ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existere vnquam posse putaui) sæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt, quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur. Cocino, IIIJ. Idus Ianuar. MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV, GOAM.

ANno superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perscripsi res cùm aliis huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus, quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam rerum conuersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam exciuauit, qui ex incremento rei Christianæ acri odio in nos iam antè concepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Confestim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgò prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandi ante id tempus obscurum atque ignorum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bõzii ex eius ore pẽderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vti nos, sicuti Franciscum Xauerium antè, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent: quibus rebus effectum est, non solùm vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam injuriam & Regulus ipse, & aliquot

quot alii Christi gloriæ cupidi, quanquam vlcisci parati, iustis tamen de causis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noster nihil iis aliisque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flāmis atq; fluminibus signa misit è cœlo ad eorum tenebras fugandas perquā clara & illustria: etenim in media aëris regione species Crucis apparuerunt, aliaq; prodigia valde conspicua, verumenimuero vsque adeò densa caligine mentes eorum obductę sunt, vt insolitam lucem intueri nequiuerint; sed potiùs in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima academia litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelii lux nondum affulsit, Cosmo Turriano Rectori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrûm ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificiis ritè peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tātum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus, idem ferendo quoque suppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, injurias, incommoda, & frigora, quę in iis regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinē aliquam nactus sum, tamen quo faciliùs atque commodiùs cum Iaponiis agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium mecum duco, iamque me ad iter accingo. Itaque nè longior sim, temporis angustiæ prohibent. Illud à vobis fratres carissimi enixè peto quæsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quàm diligentissimè commendetis. Ex Iapone, Cal. Septemb. MDLIX.

IOANNIS FERNANDI AD MELCHIOREM NONNIVM.

ACTA proximi superioris biennii cognosces ex litteris iis, quæ publicè missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungensium Christianorum in suscepta religione major in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentis identidem muniunt: sacris cōcionibus adsunt, subinde se verberibus puniūt, aliaque pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, vt vniuersam eius historiæ seriem singulis diebus ea ratione percurrant.

rant.

rant. Neque verò Facatæ, quamquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter feminas pueroſque patres familiarum ſex baptizati ſunt, quorum opera illam Eccleſiam propediem reſtitutum iri confido. Atq; vt intelligas, Iaponii Chriſtiani quantùm in virtute profecerint; narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cùm eſſet Amangutii apud amicū opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq; videret ſe occupationibus diſtineri, quo minus Chriſto, quemadmodū optabat, totum ſe manciparet ac traderet; fundo vectigalibuſque relictis, Facatam vnà cum vxore, liberis, ac ſeruis venit, vbi nō modò ſeipſum Deo verè atque ex animo dedidit; ſed filium quoq; indolis egregię nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis noſtræ doctrina præceptiſque imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotiis, totum Quadrageſimæ tempus poſuit apud nos: quidquid à quotidiano ſacro & concione ſupererat otii, totum id, precando, cōtemplādis ſempiternis præmiis atq; ſuppliciis, morteq; & extremo iudicio inſumens: quibus rebus in Domini noſtri IESV Chriſti cognitione & amore creſcebat in dies. Accedebat ad eius conſtantiam virtutémque corroborandam, rerum à martyribus piè fortiterque geſtarum aſſidua recordatio: è quibus præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus ſuis in extremo ſpiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ ſacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confeſſionem diligenter elutis, ipſo Paſchatis die cum aliis quattuor aut quinque cœleſti pane ſeſe pauit ac muniit. Quinto autem ſextóve pòſt die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui ſeditione commota in Regem Bungi arma ceperat. is apud quem noſter Chriſtianus (vt diximus) Amangutii antea vixerat, ſe ab illo deſertum indignatus, eum à ſicariis ad necem conquiri iubet: quos ille vbi ſe adorientes aſpexit, non modò arma non ſumpſit, cùm eſſet vir alioqui fortis ac ſtrenuus; ſed etiam quaſi manſuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuerſa, quoad vſq; impio ferro confoſſus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæſerat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud ſanctam feminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent proceſſus.

Alexander eſt quidam alius Chriſtianus. is cùm eſſet in famulatu potentis viri in agro Facatenſi, haberetque in eodem famulatu ſocrum & coniugem, quæ vxori domini ſeruiebant; à Spiritu ſancto permotus, ea familiaritate ſalarioque relicto, Facatam, Baptiſmi peten-

petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis; tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumque ita IESV fauente commouit, vt conjugem & socrum ad ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt. & conjux quidem quindecim pòst diebus excessit è vita, IESVS, MARIA piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obita adeò permotus est; vt omnem pecuniam abjicere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parêre decreuerit. Piis sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi carissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris, MDLIX.

LIBRI PRIMI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII AD SOCIOS.

ACCEPI vestras litteras, quæ mihi perjucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi, exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cùm cœnobia litteratique permulti, tum verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad cum montem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentúsque

nostri causa cognita, respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relictum, præsidio nobis esse nō posse. ad eum tamen postridie Gaspar & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipse decemque eius discipuli Bonzii audire videbantur, apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzii eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, vt eum conueniremus. Sed cùm res parum procederet; oppidi præfectum postremò rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. Tum ille: Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini, sin ædium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit, à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in ædibus conductis morari, ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant. post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amicè acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiæ causa, biberet; tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi vel disputandi causa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos atque deluderent; per eos dies cùm honesta mulier Meacensis ad concionem venisset, vbi peroratum est, Baptismum petiit statim: sed rem distulit Gaspar, eo quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id est) nuctu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem aliis apud nos Christianus est factus. postea cùm Gaspar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilii petendi causa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit, Mioxindoni iussu primarium illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cùm vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino Iesu Christo

confidi-

confirmus; nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabieque ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc vrbem aduentus ad Banduensem vsque Bonziorum Academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit; itaque in aliam nos recepimus. Hîc acriùs etiam in nos aduersarii sæuire cæperunt, cùm nos alii simias, vulpes alii, alii denique à dæmonibus occupatos, anthropophagósque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cùm cæteris injuriis contumeliisque, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ conjectu infestarent atq; lacesserent. Quanquam his rebus, Domino adjuuante, minimè deterriti sumus, quo minùs Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponii centum circiter fidem habuêre, baptizatique sunt. sub id tempus Bõzii quinque nos conuenerunt ex ea secta, quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitratu suo confictis. ii cùm nonnulla de nobis quæsissent ejusmodi, vt appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abjectique conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendaui dicitur, cùm diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concesśere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adjunxit.

Alius in primis eruditus, cùm è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animósque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere castéque viuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella cõstituros adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bõzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta pratum & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit judicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris, Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantùm, ad nos accessisse; diuinitus ita repentè immutatus est, vt verè nihil esse quidquid sciebat, sibique Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster, qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus: is Christianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis jungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantùm victitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ salutis adipiscendæ causa voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequium appellant, se gratis plebem erudíturum. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ regionem venissent, sibique rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque postridie, statim audisse Amangutii esse presbyteros quosdam è Cenghequu, de vita futura publicè disputantes. Hic audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine commeatu Meacum festinè venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, vt sublatis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra susciperet. occultè etiam ad nos contulère sese audiendi Euangelii causa viri insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen

duxit,

duxit, vitámq; ſæueriorem cæteris omnibus profitetur, audito Dei verbo, noſtraque vitæ ratione perſpecta, quòd Gaſpar gratis populum doceat, & cùm ipſe omni feminarum conſuetudine abſtineat; tum laicos vna tantùm vxore jubeat eſſe contentos; offendi cœperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii, quem anteà venerabantur vt Deum, quòd amicas habeat in occulto, & laboris in docendo ſui mercedem exigat: cumque carnium ac piſcium eſu cæteris interdicat, ea ipſe clam comedat; quocirca eũ è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum ſufficere decreuerunt. Tres prætereà, iiſdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones noſtras aſſiduè celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus noſtris incendium excitatum eſt: cuius incendii in nos, vt veneficos diabolique præcones, cauſa conferebatur: ſed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuiſſe videtur. quorum cùm ita multæ ac diuerſæ numerentur ſectæ, ſuam quiſque profiteri nos dicunt; Xingouini, idipſum Denichi, quod illi prædicent: Iẽxuani Fobẽ quoddam ſuum: Foquexani Mion, (diſciplinarum ea nomina ſunt) Iondaxuenſes Amidam: Xintani denique Quoquium: ſed vt ſperamus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem ſummi cœlorum terræque opificis noſtro præconio promulgari: quem pro ſua infinita clementia facturum eſſe confidimus, vt ipſum agnoſcant, agnitoque, omnem laudem & gloriam tribuant. Veſtras etiam atque etiam, fratres mihi cariſsimi, & iſtius Eccleſiæ, quibus egeo maximè, deprecationes imploro, Meaco, iiij. Non. Iunias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM E SOCIETATE IESV.

HIS CE litteris nonnulla, frater mihi cariſsime, perſequar, quæ, in Iapone dum eſſem, in vinea Domini geſta ſunt. Verſabatur eo tempore Firandi Gaſpar Vilela, cuius juſſu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Chriſtianam doctrinam Iaponicè diſcendam in templum cogebat: ex quibus vnus, admodum paruulus nondum ad cetum Chriſtianorum adjunctus, Gaſparem adiit, Baptiſmum magnopere efflagitans. quem Gaſpar, id ætatis puerum, patre ethnico, cùm priùs perdiſcere juberet capita Chriſtianæ doctrinæ, reſpondit ille, nequaquam

æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipuè præclarum amoris sui documentum dedêre, cùm Iaponii facta in eos coniuratione arma ceperũt, quod vbi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cùm ex eis quidam, extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac miserias recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

N iis litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis cernuntur notæ. apparet etiã quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi; hãc plenã pietatis volũtatẽ, quoniã nos remunerari nõ possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quamquam vt amori vestro nos etiã aliqua ex parte respõdeamus, (quoniam aueris scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiã, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à vobis huiusce anni litteras non acceperitis.. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionũ Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque idipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum iter cepisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna

gna messis vberrimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, eásque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies, (cæptis adspirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reseratur ferè, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidem præcipuis anni festis, alii verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibíque nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: ídque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eósque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentū pietatem non imitantur liberi, atque

dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, nisi majore apud eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzii, quos illi sanè valdè reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponii vsque adeò mirabantur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiā tum corpore, ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existere vnquam posse putaui) sæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur. Cocino, IIII. Idus Ianuar. MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV, GOAM.

ANno superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perscripsi res cùm aliis huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus, quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam rerum conuersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam exciuauit, qui ex incremento rei Christianæ acri odio in nos iam antè concepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Confestim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgò prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandi ante id tempus obscurum atque ignotum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bōzii ex eius ore pēderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vti nos, sicuti Franciscum Xauerium antè, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent: quibus rebus effectum est, non solùm vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam injuriam & Regulus ipse, & aliquot

quot alii Christi gloriæ cupidi, quanquam vlcisci parati, iustis tamen de causis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noster nihil iis aliisque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flāmis atq; fluminibus signa misit è cœlo ad eorum tenebras fugandas perquā clara & illustria: etenim in media aëris regione species Crucis apparuerunt, aliaq; prodigia valde conspicua, verumenimuero vsque adeò densa caligine mentes eorum obductę sunt, vt insolitam lucem intueri nequiuerint; sed potiùs in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima academia litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelii lux nondum affulsit, Cosmo Turriano Rectori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrûm ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mittetur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificiis ritè peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tātum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus, idem ferendo quoque suppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, injurias, incommoda, & frigora, quę in iis regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinē aliquam nactus sum, tamen quo faciliùs atque commodiùs cum Iaponiis agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium mecum duco, iamque me ad iter accingo. Itaque nè longior sim, temporis angustiæ prohibent. Illud à vobis fratres carissimi enixè peto quæsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quàm diligentissimè commendetis. Ex Iapone, Cal. Septemb. MDLIX.

IOANNIS FERNANDI AD MELCHIOREM NONNIVM.

ACTA proximi superioris biennii cognosces ex litteris iis, quæ publicè missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungensium Christianorum in suscepta religione major in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese pœnitentiæ & Euchatistiæ Sacramentis identidem muniunt: sacris cōcionibus adsunt, subinde se verberibus puniūt, aliaque pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, vt vniuersam eius historiæ seriem singulis diebus ea ratione percurrant.

rant. Neque verò Facatæ, quanquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter feminas puerosque patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atq; vt intelligas, Iaponii Christiani quantùm in virtute profecerint, narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cùm esset Amangutii apud amicū opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq; videret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodū optabat, totum se mancipare ac traderet; fundo vectigalibusque relictis, Facatam vnà cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi nō modò seipsum Deo verè atque ex animo dedidit; sed filium quoq; indolis egregię nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abjectis omnibus negotiis, totum Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otii, totum id, precando, cōtemplādis sempiternis præmiis atq; suppliciis, mortéq; & extremo judicio insumens: quibus rebus in Domini nostri IESV Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutémque corroborandam, rerum à martyribus piè fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut quinque cœlesti pane sese pauit ac muniit. Quinto autem sextóve pòst die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (vt diximus) Amangutii antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicariis ad necem conquiri jubet: quos ille vbi se adorientes aspexit, non modò arma non sumpsit, cùm esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsq; impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam feminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cùm esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruiebant; à Spiritu sancto permotus, ea familiaritate salarioque relicto, Facatam, Baptismi peten-

petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumque ita IESV fauente commouit, vt conjugem & socrum ad ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt, & conjux quidem quindecim pòst diebus excessit è vita, IESVS, MARIA piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obitá adeò permotus est, vt omnem pecuniam abjicere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parêre decreuerit. Piis sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi carissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris, MDLIX.

LIBRI PRIMI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII AD SOCIOS.

ACCEPI vestras litteras, quæ mihi perjucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi, exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cùm cœnobia litteratique permulti, tum verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentúsque

nostri causa cognita, respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relictum, præsidio nobis esse nō posse. ad eum tamen postridie Gaspar & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipse decemque eius discipuli Bonzii audire videbantur, apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzii eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, vt eum conueniremus. Sed cùm res parum procederet; oppidi præfectum postremò rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. Tum ille: Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini, sin ædium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit, à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in ædibus conductis morati, ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant. post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amicè acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiæ causa, biberet; tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi vel disputandi causa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos atque deluderent; per eos dies cùm honesta mulier Meacensis ad concionem venisset, vbi peroratum est, Baptismum petiit statim: sed rem distulit Gaspar, eo quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id est) nuctu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem aliis apud nos Christianus est factus. postea cùm Gaspar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilii petendi causa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit, Mioxindoni iussu primarium illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cùm vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino Iesu Christo confidi-

confirmus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabiéque ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc vrbem aduentus ad Banduensem vsque Bonziorum Academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit; itaque in aliam nos recepimus. Hic acriùs etiam in nos aduersarii sæuire cæperunt, cùm nos alii simias, vulpes alii, alii denique à dæmonibus occupatos, anthropophagósque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cùm cæteris injuriis contumeliisque, tùm etiam lapidum, glebarum, & arenæ conjectu infestarent atq; lacesserent. Quanquam his rebus, Domino adjuuante, minimè deterriti sumus, quo minùs Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponii centum circiter fidem habuêre, baptizatique sunt. sub id tempus Bōzii quinque nos conuenerunt ex ea secta, quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitratu suo confictis. ii cùm nonnulla de nobis quæsissent ejusmodi, vt appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abjectique conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendaui dicitur, cùm diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concesserê ad extremum veram nostram esse doctrinam; tametsi eorum nemo se ad Christum adjunxit.

Alius in primis eruditus, cùm è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animósque hominum nunquam interire; idcircò negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere castéque viuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella cōstitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hanc dignitatis gradum adeptus Bōzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta pratum & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit judicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris, Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantùm, ad hos accessisse; diuinitus ita repentè immutatus est, vt verè nihil esse quidquid sciebat, sibique Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster, qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus: is Christianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis iungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantùm victitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ salutis adipiscendæ causa voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequium appellant, se gratis plebem eruditurùm. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ regionem venissent, sibique rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque postridie, statim audisse Amangutii esse presbyteros quosdam è Cenghequu, de vita futura publicè disputantes. Hic audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine commeatu Meacum festinè venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, vt sublatis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra susciperet. occultè etiam ad nos contulère sese audiendi Euangelii causa viri insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen duxit,

duxit,vitamq; sæuieriorem cæteris omnibus profitetur,audito Dei verbo,nostraque vitæ ratione perspecta,quòd Gaspar gratis populum doceat, & cùm ipse omni feminarum consuetudine abstineat; tum laicos vna tantùm vxore jubeat esse contentos;offendi cœperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii,quem anteà venerabantur vt Deum; quòd amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carnium ac piscium esu cæteris interdicat,ea ipse clam comedat; quocirca eũ è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres prætereà,iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assiduè celebrant,quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendii in nos, vt veneficos diabolique præcones,causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur. quorum cùm ita multæ ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini,idipsum Denichi,quod illi prædicent: Iexuani Fobẽ quoddam suum: Foquexani Mion, (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant,agnitoque,omnem laudem & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi,& istius Ecclesiæ, quibus egeo maximè, deprecationes imploro, Meaco,iiij. Non. Iunias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM E SOCIETATE IESV.

HISCE litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius jussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum cogebat: ex quibus vnus, admodum paruulus nondum ad cetum Christianorum adjunctus, Gasparem adiit, Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cùm priùs perdiscere juberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam

quam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, vt patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cùm varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alii præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cùm è graui morbo iam propè animam ageret, me accersitum rogauit, vt quoniam essem è Societate Iesu, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonziis eò miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eòdem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarii mendacia redargueret. quæ res Christianos nō mediocriter recreauit.

Haud ita multo pòst, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cœperunt, sibique inuicem idipsum facinus exprobrare: demum eò rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manè mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparuit, (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quòd biduo pòst adolescens quidam repentè ab immundo spiritu occupatus palàm dicebat, se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimè. quod vbi videre Iaponii, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euanuit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare projicientes, concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cùm ex altera parte resisterent,

resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi, proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum, vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concesit non sine magno quidem animi dolore, quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quòd præclarè intelligeret patriæ superstitiones quãtum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaio Regni Bungensis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cùm enim inter se ex animo ac verè non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, iisque necessaria cuncta suppediret.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quę in hoc oppido cõtigere. Ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cùm ego sim ethnicus? nisi continuò ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam. Cui serua Dei non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt iis mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cùm mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occîdit.

Alterum illud est: Paucis antè diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam, qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cùm ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt, quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cùm Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuò Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi mœrentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causa mœstitiæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequũtur, vt in eorũ ædes

æquè liber illis atque in ſuas ipſorum aditus ſit: ſed tum præcipuè præclarum amoris ſui documentum dedêre, cùm Iaponii facta in eos coniuratione arma ceperũt, quod vbi à Chriſtianis cognitum eſt, communi ſtatim conſenſu ad eorum defenſionem ſe vel capitis periculo compararunt: cùm ex eis quidam, extrema iam ætate, reliquorum domos circumcurſaret, hortareturque omnes ad mortem pro Chriſtianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à ſuſcepto conſilio deſtiterunt. Obſecrate fratres cariſſimi Dominum, vt huius gentis animos ad ſuos errores ac miſerias recognoſcendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

N iis litteris, quæ à vobis ad nos aſſiduè perferuntur, inſignes amoris erga nos veſtri & caritatis cernũtur notæ. apparet etiã quanto ſtudio teneamini ad nos ſubleuandos in hæc loca veniendi; hãc plenã pietatis volũtatẽ, quoniã nos remunerari nõ poſſumus, Dominus ipſe pro ſua benignitate compenſet. quamquam vt amori veſtro nos etiã aliqua ex parte reſpõdeamus, (quoniam auetis ſcire quid à nobis in re Chriſtiana geratur) anni huius præſertim acta ad vos perſcribere ſtatui.

Balthaſar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiã, aduerſa tempeſtate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit cauſæ, cur [illegible]bis huiuſce anni litteras non acceperitis. Poſt eius diſceſſum nuntii Meaco allati ſunt, Bonziorum in Gaſparem Vilelam odium aliquantulum refrixiſſe. itaque rurſus aures dare cæpiſſe Euangelio, fierique aliquos Chriſtianos, atque in iis nobiliſsimos homines, & in rebus Phyſicis admodum intelligentes. Miſſæ ſunt etiam aliquot à Meacenſibus illis neophytis ad Bungenſes Chriſtianos epiſtolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionũ Chriſtianis attulit voluptatem, ſæpiuſque deſcripta, omnia Chriſtianorum loca percurrit, & ſimul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epiſtolæ, ſectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim ſunt) expoſitio ſimul & confutatio, cum religionis Chriſtianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Chriſtiani: atque idipſum multis apertiſque rationibus probabatur. Menſe Iunio ineunte, ex Gaſparis ipſius litteris cognouimus, illum iter cepiſſe ad vrbem Sacaium, quæ bidui diſtat Meaco; vbi ſpes magna

gna messis vberrimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, eásque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies, (cæptis adspirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reseratur ferè, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidem præcipuis anni festis, alii verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pænè præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibíque nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: ídque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eósque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentũ pietatem non imitantur liberi, atque

vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium-decimum; cui super mensam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, piis Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horũ quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quam peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaii, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas, multaque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes refutet ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle se optimum tẽplum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fieri cæptum est. hisce de causis, & simul, quòd multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunii anni MDLXI. ad eos pagos & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam longiùs magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonzii duo Iaponicarum legum sanè periti. cùm alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Facata cùm alii complures, tum præcipuè duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibimet manus inferre sæpe tẽtarit, tertiodecimo die Dei benignitate cõualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd de Christianis honorificè pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatẽ reddi posse; in meũ conspectũ adductus est;

quem

quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: verùm tamen ne planè mœstus a me discederet ipse, quiq; eũ adduxerant; remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diẽ ad me redire iussi; ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & pòst catechismum impetrato, ad Ecclesiã aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorũ duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remittere aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Antonii nomine: vbi cùm essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantùm octo; ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædẽ habent, quæ idolorũ antea fuerat, in primis ornatam: cuius vectigali, itemque eleëmosynis, quas erogat institutum ibi quoque Misericordię sodalitium, non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt: quo fit, vt ad iter iis regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ recuses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerati non putant.

Firando cùm ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisique sunt, vt mihi affirmarent, Socios nostros, qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim

 si vi-

si videatis pueros centum ac puellas, bis quotidie catechismi causa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, demum ad precationem ritè genua flectere? quid si duobus eorum voce præeuntibus, subsequentes cæteros, doctrinæque præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia ac verecundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præeunt, (quos ego de industria non semel & curiosè notaui) & quidem in maximis caloribus, cùm facies eorum sudore manarent, tanta fuêre constantia, vt manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantùm decantanda contenti sunt: nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hosce Christianos positis genibus, manibusque sublatis, Christum è Cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos, vt penè ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis propè desertis, quid de iis locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens? quæ cùm ita sint; misereat (quæso) vos fratres carissimi harum Ecclesiarum, Deumque cum gemitibus obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si fortè nimis diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint, paucos superstites è nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum vitæ discrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad alii nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque succedant.

Ex ea quam dixi insula in aliam traieci majorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in iis Christianos ferme octingentos. ii, quòd iam antè de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus, antè quàm ad insulam peruenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circumiēs murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; vbi descendimus, humanissimè excepti, continuò ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus, elegāter ornatum. atque illos in præsentia quidem, ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & vespertinum tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cœpti sunt, vt

cùm

cùm multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templi est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione vel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustraui pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponii sunt illi ipsi, qui nuper Bonzii, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti ad alterius pagi templum, trium ferè miliarium interuallo Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templũ ibi quoque exædificandũ curaui, quod paucis diebus multorum subsidio magnàque omnium alacritate perfectũ est, tabula picta, cæteroq; ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cælestiq; fonte purgatis iis, qui ad Baptismũ videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in æde noua, quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios septem aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui, quasi regem exspectarent, ita sedulò vias antè purgatas ornauerant, prima luce & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodiùs cęteris horis diei sacello exędificando vacarent; quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum, nullum enim erat, communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungã inde contendimus: vbi tanta nobis hominũ multitudo sese obuiã effudit, vt festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea

loca

Posterioris, Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantùm, ad hos accessisse; diuinitus ita repentè immutatus est, vt verè nihil esse quidquid sciebat, sibique Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster, qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus: is Christianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis jungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantùm victitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ salutis adipiscendæ causa voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequium appellant, se gratis plebem eruditurùm. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ regionem venissent, sibique rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque postridie, statim audisse Amangutii esse presbyteros quosdam è Cenghequu, de vita futura publicè disputantes. Hic audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine commeatu Meacum festinè venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, vt sublatis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra susciperet. occultè etiam ad nos contulère sese audiendi Euangelii causa viri insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen

duxit,

duxit, vitamq; sæuiorem cæteris omnibus profitetur, audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quòd Gaspar gratis populum doceat, & cùm ipse omni feminarum consuetudine abstineat; tum laicos vna tantùm vxore jubeat esse contentos; offendi cœperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii, quem anteà venerabantur vt Deum, quòd amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carnium ac piscium esu cæteris interdicat, ea ipse clam comedat; quocirca eũ è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea, iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assiduè celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendii in nos, vt veneficos diabolique præcones, causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur, quorum cùm ita multæ ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, idipsum Denichi, quod illi prædicent: Iexuani Fobẽ quoddam suum: Foquexani Mion, (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant, agnitoque, omnem laudem & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus egeo maximè, deprecationes imploro, Meaco, iiij. Non. Iunias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM E SOCIETATE IESV.

His ce litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius jussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum cogebat: ex quibus vnus, admodum paruulus nondum ad cetum Christianorum adjunctus, Gasparem adiit, Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cùm priùs perdiscere juberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam

quam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, vt patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cùm varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alii præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cùm è graui morbo iam propè animam ageret, me accersitum rogauit, vt quoniam essem è Societate Iesu, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonziis eò miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eòdem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarii mendacia redargueret. quæ res Christianos nō mediocriter recreauit.

Haud ita multo pòst, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cæperunt, sibique inuicem idipsum facinus exprobrare: demum eò rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manè mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparuit, (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quòd biduo pòst adolescens quidam repentè ab immundo spiritu occupatus palàm dicebat, se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimè. quod vbi videre Iaponii, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euanuit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, cum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare projicientes, concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cùm ex altera parte
resisterent,

resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi, proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum, vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore, quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quòd præclarè intelligeret patriæ superstitiones quãtum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaio Regni Bungensis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt; cùm enim inter se ex animo ac verè non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, iisque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quę in hoc oppido cõtigere. Ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cùm ego sim ethnicus? nisi continuò ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam; Cui serua Dei non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt iis mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cùm mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occîdit.

Alterum illud est: Paucis antè diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam, qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cùm ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo cœperunt; quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cùm Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuò Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi mœrentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causa mœstitiæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequũtur, vt in eorũ ædes

æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipuè præclarum amoris sui documentum dedêre, cùm Iaponii facta in eos coniuratione arma ceperūt, quod vbi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cùm ex eis quidam, extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac miserias recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

IN iis litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis cernuntur notæ. apparet etiā quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi; hāc plenā pietatis volūtatē, quoniā nos remunerari nō possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset. quamquam vt amori vestro nos etiā aliqua ex parte respōdeamus, (quoniam auetis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiā, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à vobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionū Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque idipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum iter cepisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna

gna messis vberrimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies, (cæptis adspirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reseratur ferè, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidem præcipuis anni festis, alii verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pænè præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentũ pietatem non imitantur liberi, atque

vnus præſertim natu maximus omnium, annum agens tertium-decimum; cui ſuper menſam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, piis Christum liberatorem verbis affantur, ita ſuauiter, vt cuiuſlibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horũ quos domi educamus operam ad conuerſionem harum gentium magno nobis vſui fore ſperamus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaii, quartum Meaci cum Gaſpare Vilela: poſtremus comes eſt peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigeſimum, tanta in dicendo ſuauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreſes verò Iaponicas multaque de phyſicis ita callet, vt hoſce philoſophos omnes refutet ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatenſes, ac præſertim vnus è principibus, Coſmum miſſis nuntiis per Deum obteſtati ſunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle ſe optimum tẽplum exſtruere, & ſuis alere ſumptibus quotquot è noſtris ibi commorarentur: quod iam fieri cæptum eſt. hiſce de cauſis, & ſimul, quòd multi Chriſtianorum vici alicuius è nobis aduentum ſermoneſque iam diu deſiderabant, decreuit Coſmus, vt initio Iunii anni MDLXI. ad eos pagos & loca finitima inuiſenda diſcederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Chriſtiani obuiam mihi alii ad tria paſſuum millia, alii etiam longiùs magno cum gaudio proceſſerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter ſeptuaginta ſacro fonte luſtraui. in quibus erant Bonzii duo Iaponicarum legum ſanè periti. cùm alter etiam regius concionator fuiſſet. is ſeptem dies mecum diſputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo conſumpſerat, cùm immenſa Dei Domini noſtri lux ei tandem affulſit, & illius exemplo multorum præterea tenebras diſpulit.

In eadem vrbe Facata cùm alii complures, tum præcipuè duo morbo graui laborantes diuina ope ſanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri ſolitus, vt violentas ſibimet manus inferre ſæpe tẽtarit, tertiodecimo die Dei benignitate cõualuit. alter erat iunior lepra fœdiſſima coopertus. is, quòd de Chriſtianis honorificè pieque ſentiret, putaretque iuuante Domino ſibi per me ſanitatẽ reddi poſſe, in meũ conſpectũ adductis eſt; quem

quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: verùm tamen ne planè mœstus a me discederet ipse, quiq; eũ adduxerant; remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diẽ ad me redire iussi; ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & pòst catechismum impetrato, ad Ecclesiã aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorũ duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remittere aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Antonii nomine: vbi cùm essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantùm octo; ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Preest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædẽ habent, quæ idolorũ antea fuerat, in primis ornatam: cuius vectigali, itemque eleëmosynis, quas erogat institutum ibi quoque Misericordię sodalitium, non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt: quo fit, vt ad iter iis regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ recuses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerati non putant.

Firando cùm ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisique sunt, vt mihi affirmarent, Socios nostros, qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim

 si vi-

cùm multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templi est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo: in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione vel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustraui pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponii sunt illi ipsi, qui nuper Bonzii, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti ad alterius pagi templum, trium ferè miliarium interuallo, Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templū ibi quoque exædificandū curaui, quod paucis diebus multorum subsidio magnàque omnium alacritate perfectū est, tabula picta, cæteroq; ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cælestiq; fonte purgatis iis, qui ad Baptismū videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in æde noua, quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios septem aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui, quasi regem exspectarent, ita sedulò vias antè purgatas ornauerant, prima luce & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodiùs ceteris horis diei sacello exędificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum, nullum enim erat, communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungā inde contendimus: vbi tanta nobis hominū multitudo sese obuiā effudit, vt festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea

loca

loca venirent: quò item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hîc agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi, mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamque parêtem necauerit. Huius corpus Christiani, quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio, in quo Crux est posita, sepeliri cùm vetuissent; illa post aliquot dies periculosè ægrotanti adolescenti cuidã Christiano per visum: Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: nam antè quàm è vita discederem, Dominus cõtritione mea lacrymisq; placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (nãq; is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagũ Iquicuchi, atq; inde, spe redit⁹ Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramãter accepit, detinuitque ad multam noctem, nonnulla de officii religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt per magnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cùm cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ædiculam, in quam Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa, conuenirent; eademque Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. Ea erat dissimulata negatio: itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere atque adornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benignè suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis noctibus Litaniæ & sacri sermones habebantur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit, tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad sa-
cram

etiam visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibúsque arborum ramis ornato, referta iam spectatoribus naui, cùm perorassem, eos omnes nauarchus, quòd longè ab domibus suis abessent, liberali cibo potúque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, vt inde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui cõtinuò ad me deducẽdum venerunt. sub noctem cõscendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendẽtibus nobis ad littus obuiam prodière Iaponico more cum facibus multis: eodémque comitatu ad templũ venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quòd iam intempesta nox erat, plebem dimisi, manéque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim, Christiana doctrina iam institutos, baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiásque pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, iisque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminẽtium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multúmque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, jumentis consultò relictis, lutulenta via atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum pænè profluuium sanguinis, quo sanè grauiter acerbéque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritásque compensabat egregia: cùm & hospitii commorationísque nostræ mercedem constanter ac benignè respuerent: & abeuntes, viatico omnibúsque rebus necessariis liberaliter instructos, vberrimo fletu prosequerentur: &, quod lõgè admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa, obstupescentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verùm, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facilè judicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cùm fessus è via, morbóque pænè confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridáque piscium salsamenta (hæc

enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam quærenti respondit, incolas oua, quòd dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quòd ægroto quærerentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quanquam à Cosmo ac Sociis amantissimè acceptus, humanissiméque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum Iesum obsecrate fratres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppeditet. è Bungo, Calend. Octob. M D L X I.

E SOCIETATIS IESV LITTERIS IN EVROPAM DE OBITV CONSALVI SYLVERIAE Lusitani.

ONSALVI Syluériæ nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initium anni MDLX. cũ Sociis duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquã probè cognouerant. Vt primùm Inhambanẽ attigêre, morbo corripiuntur ita graui, vti Consaluus natura valentissimus, oculorũ acie vehementer hebetata fractisq; viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad vrbẽ Regiam Tongen iter intendunt. ibi Regẽ vnà cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regniq́ue proceribus, populo denique pęnè toto intra paucos dies magna omniũ gratulatione atq; lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus rei Christianæ caussa relictis apud Regem Sociis, Manomotapam ire pergit, comitabantur amici Lusitani sex; orã vnica biremi legebant; Mosambico insula superata, vix ad Masutæ fluminis ostium leucas nonaginta processerant, cùm atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repentè sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cùm ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiauit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium; eò reflantibus ite-

tum ventis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, diutius tamen ibi non substitere, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent: quo vno ad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atq; auctoritate inferiores ad Christum deinde facilè perduci posse confiderent. Hinc ad amnem ingentem tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella cōpulsi, tredecim ibi stetêre dies. Ab Linde cùm ad Cuamam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petiit primùm, vt quoniam fines Manomotapę ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur: deinde vt æqui bonique facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consulto potissimùm Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte velum sibi prætendi, t[illegible] recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tantùm quotidie [illegible]i ciceris pugillo & exiguæ haustu frigidæ sese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cùm ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem, ibi descensum est, nuntiusque à Cōsaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à quo dum responsum exspectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidē capita ferè quingēta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapę stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cùm aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vnà cum vxore & liberis libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non haberet quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Monomotapæ Regis offenderet animum, si priùs stipendiario quàm ipsimet Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt potuit cōsolatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cùm Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus

sacrorum

ſacrorum ornatu cum ſacro lapide & calice in ſarcinam colligato, ſublatóque in humeros, ſe in viam dedit. Cùm ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione ſunt, ſiquidem vadò ſuperari poſſent. quamuis ad iugulum vſque pertingerent, tranſibat, manibus elata ſeu capite ſarcina: ſin minus, vaſi ligneo impoſitum peramplo Cõſaluum, natantes ipſi propellentéſque traijciebant Cafres, quo nomine gentes eæ appellantur. ſub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum eſt, factúmque ter ſacrum ſumma Luſitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cùm vrbem Manomotapam introiſſent, miſit confeſtim Rex, qui Conſaluum cum muneribus viſeret, auri pondere ingenti, bobúſque permultis, & famulatu ad miniſteria quotidiana: quippe qui de Luſitanis mercatoribus iam antè cognouerat, Conſaluum non modò vitæ ſanctitate virtuteque præſtãtem, ſed etiam generis claritate ac nomine in primis eſſe conſpicuum. Conſaluus gratiis actis, muneribuſque repudiatis, ex ipſo legato Regem cogniturum eſſe reſpondit, quod genus auri quáſve diuitias quæſiturus in ea loca veniſſet. Obſtupuit animi magnitudine Rex, venientémque ad ſe deinde Conſaluum tanta gratulatione & ſignificatione honoris excepit; quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipſa penetralia, quò nulli eſt aditus, introduxit; & aſſidente matre, conſidere Conſaluum etiam in tapete iuſſit, Antonióque Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor continuò ſciſcitatur, quot feminas, quid auri, prædiorum, boum denique vellet, quos incolæ non minoris quàm aurum ipſum æſtimare dicuntur. Cùm nihil ſe præter ipſum Regẽ reſpondiſſet optare; conuerſus ad interpretem inquit Rex: Profectò neceſſe eſt, qui nihil horum accipiat qui à cæteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis diſtare mortalibus. & nihilominus ad extremũm multa benignè pollicitus, amantiſsimis verbis Cõſaluum ad hoſpitium remiſit. Ibi dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cùm è foribus aſpexiſſent in ara propoſitam perelegantem Mariæ Virginis imaginem, quam in tabula depictã ex India Conſaluus aduexerat, ſpecie decepti ad Regem deferunt, Conſaluum egregia forma puellã apud ſe habere, hortantur vt ab illo depoſcat. Nec mora mittit ille, qui Conſaluo renuntiet, audiſſe ſe, illum vxorem ſecum adduxiſſe: vehementer cupere, vt eam ſibi ſiſtat. Tum Conſaluus tabulam pretioſa veſte inuolutam ad Regem affert. Cuius deſiderium quo magis exacuat, præfatur illam eſſe effigiem matris Dei, cuius in ditione ac poteſtate ſint omnes Reges & Imperatores orbis ter-

væ totius:ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre pręsente.Rex imaginem veneratus,Consaluum etiam atque etiam obsecrat, eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò Consaluus annuit:quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat. ibidemq;quasi sacellum quoddā precandi causa peristromatis pretiosis exornat. Narrant qui inde venére Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque,Reginam cęli ea ipsa specie, quam tabula ostenderet,diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentē, augustissimò simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi astitisse;quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus,itemq̃ue Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant. Postremò Rex Consaluus ipsum accersit,ait se mirum in modū angi,quòd sermonem Reginæ eius,quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cùm eam esse linguam diuinā dixisset,quam nemo nosset,nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filii legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisque totius humani redemptor;Rex in pręsentia quidem,si minùs verbis,vultu certè ac significatione se Christianū velle fieri ostendit:bidui deinde spatio interiecto,per Antonium Caiadum Consaluo apertè denuntiat, certū esse sibi matrique Christiana sacra suscipere:proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamē dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus cùm satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem non sine solenni pōpa & gratulatione baptizat.Regi, Sebastiani:matri, Mariæ nomen est inditum.Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frusta dissecti distribuerētur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficientiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit.Regē imitati trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese pariter addixēre. Hi nūquam à Consalui latere discedebant.adferebantur etiam dona Consaluo: lac, oua,butyrū,hœdi,aliaque id genus:quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dūtaxat milio quodam exiguo,herbisque & syluestribus victitans pomis. Iamque spectata vitæ morúmque sanctimonia studióque salutis humanæ, tantam sibi summorum infimorúmque beneuolentiā conciliauerat, tantósque in omniū animis effecerat motus, vt in Christianā religionem vniuersa multitudo videretur incūbere; cùm à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, Consaluo paratur insidiæ. Auctor conspirationis Mosambicanus

canus

canus Mingnames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicius. ii Regi partim coràm ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regnique discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluū, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terræq; Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandosque ad defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regem opprimant. Addūt insuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterrimum omnium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemque mactandum. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis Iangariorum (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatem venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atq; etiam Rex quò progrederetur, cui se suaque crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque cōcurrant. Hisce aliisque mendaciis onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facilè persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea cōsilia eruperant, clandestinis agitata colloquiis; cùm ad Antonium Caiadū Consaluus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis, vel vitæ potiùs, qui dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrísque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresve ad se confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuámque simul excipere; & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meridiem vsque præstolatus, cùm non adessent, consecratas consumpsit hostias duas: factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat inscios quid ille conditum haberet in animo. Iisdem sacrorum apparatum dat in ædes Antonii deferendum: ipse linteatus, cum effigie Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens; Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeundam

ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco, Mahometanorum quippe artificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tã nefario scelere sese obstringeret; tamen quoniam, ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contrà quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendũ ea nocte misit, a quibus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluũ, cùm secus diuersorium in area ad multã noctẽ, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis lõga videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cælũ, manibus modò sublatis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, fusisque precibus coram Christi signo, quod vnum solariũ illi supererat, in arundineum gratũ decubuisse, & in somnum incidisse iustorũ: id enim ex insidiis cõspicati satellites octo circiter, illico irrũpunt; in iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo cõuiuium inierat, iacẽtis pectus opprimit insidetq́; arreptũ inde pedibus & brachiis, humo tollunt alii quattuor: duo reliqui collo iniiciũt funem, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusq́; magnam sanguinis copiã effudit, & spiritũ simul Domino reddidit. Tum verò Christi simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatum attractumque, interfectores in præterfluentem Monsengessem deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Cosalui legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque cognitum est, regni proceres, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti, consensu adeunt Regem; &, si hominibus (inquiunt) hisce mors idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrũm, & verò tua quoque causa Rex est: omnibus vno eodem leto occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eum biduo pòst Lusitani quoque conueniunt, docent quàm graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores impulsorésque reiicere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostẽ-

 dere,

dere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, maturè diffugerant:qui tamen,quòd summa diligentia conquirebantur,nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, idipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamētis tam innocenti castoque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas,Dei gloriæ & salutis hominum causa,tandem aliquando fundamus. Goæ.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIOS.

ANNO superiore, Cosmi Turriani missu, è Bungo discessurus Meacū,de mea profectione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniā id fore vobis gratum atque iucundum existimo, ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cùm Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum, a vestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum,supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur a Virginis partu M D L I X, comite Christiano Iaponio,Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumque peritissimo,nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quod facilè iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primùm enim ipso nauigationis initio tanta repentè malacia ac tranquillitas exstitit, vt nauis loco moueri non posset. Tum barbari, vt muneribus pacem ventumque à Diis obtinerent, stipem singillatim a vectoribus corrogare cœperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnius Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum.quo illi responso adeò excanduerunt, vt eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare projiciendum esse affirmarent. Hic nos ad

Deum

Deum mente animoque conuersi, cuius beneficio inflari vela manè postridie cœpta sunt. Sed cùm aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatriduum stare coacti sumus. Tum verò barbari planè in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere; quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibique decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auehendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coëgerunt; quem tamen, cùm aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vlteriùs progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent nauigationem, nos omnino rejiciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relicti: sed paulo pòst diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, vt portum citiùs iis qui ante nos soluerant (cùm etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllo periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauiculariis persuadere conati sunt, ne porrò nos ad vrbem Sacaium veherent: sed frustra. etenim incolumes eò peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum, asciuimus. est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequētissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hîc nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur à Bonziis, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuū nonaginta millia in longitudinem, vnū & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiūt amnes. in eius littore locus est ad montē pertinens cœnobiis plus quingētis visendus, multis aliis bellorum injuria deletis, quæ quōdam trium millium & trecentorum summam implesse dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonzii variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. iis nos Euangelii lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendā Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot,

demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animósque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insusurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, planè sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susciperet, se Bonziorum metu capitísque periculo deterreri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: est autem vrbs perampla, tametsi major olim fuisse traditur, cū esset eius longitudo passuum vnius & viginti millium, nouémque latitudo. Hanc mōtes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus, & incendiis vnà cum ipsa vrbe, magna ex parte disjecta & excisa; vt, quod nunc vrbis incolitur, priscæ magnificentiæ tenuis quędam velut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autē adeò, vt raphanis, rapis, malis insanis, & leguminibus vulgo vescantur. hæc autē ciuitas dicitur quōdam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiā illud afferūt, quòd ex eadē vrbe montéq; omnes Iaponiorum sectæ manauerint, quarum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tēpus sedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitiolo, cùm nemo ferè ad nos ignotos adhuc & obscuros audiendos accederet, mihi faciendum existimaui, vt primùm omnium Regem siue Imperatorem honoris causa inuiserem, vt eo beneuolo propitioque vteremur: deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodiens, Christū palam prædicare institui. quas ad voces ingens continuò populi multitudo conuenit, alii rerum nouarum studio, alii etiā cauillandi atque irridendi. Quorū interrogationibus cùm ita Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes planè infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totā vrbem ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partímq; improbaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliquos inueniret. Bonzii quidem furentes circumcursare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictísque proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare, repertáq; domi nostræ ossa cadauerum: alii denique nos hominum specie dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent: ædium verò domino exprobrare, quòd nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiari iussit, vt confestim migrarē: cúmq; incertus quò me reciperē, haud ita continuò

tinuò

tinuò paruissem, stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patriis legibus capite punitum iri, vel eius ignominiæ vitandæ causa, mortem Iaponico more sibi vltro esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cùm impendentem mihi è barbari manibus ensem aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sanè mihi affirmanti credite fratres, permultum interesse, vtrùm quis mortem apud se tacitus meditetur & cogitet, an oblatam sibi propiùs intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui ac tradidi, cùm vna me res eo tempore solaretur, quòd inter eos terrores mináſque verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarũ superstitionũ est parens, disseminari & crescere intelligerẽ. Eo periculo perfunctus, cùm iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincõmodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus & omni alio munimento carerent. Hîc nos majore etiam animo ceptis institimus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana causa profundere, iámque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabãt, quamuis ob idipsum vulgò despicerentur; & Bonzii, quamuis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumniis ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vspiam consistere nobis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna, qui domum nobis locauerat, auocare cæperunt: quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum, vt inde migrarem: sed tamen solicitudinem nostram miseratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solùm æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iámque æstas appetebat, cùm Regem rursus adiuimus, vt nobis in vrbe tutò manendi faceret potestatem; ac, tametsi obtrectatores non defuêre, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis proposita pœna, si quis nos aut injuria affecisset, aut, quo minùs suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit perampla domo ad eam rem coëmpta templum instruere, quò non Christiani solùm, sed etiam ethnici confluebant. quorum alii se ad Ecclesiam aggregabant, alii cùm verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionẽ se differre dicebant, quoad latiùs res Christiana patesceret.

Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cùm perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, vt magna pecuniæ vi in cõmune collata magistratus corrumperent: qui muneribus deliniti inscio Rege nos summa cum ignominia exterminassent vtique, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperent inimici, me per nuntium monuisset, vt Bonziorum rabiem in præsentia declinarẽ, meq; in arcem quandã suã ad sextum decimum lapidem ab vrbe recipetem. Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte, ad arcem vsque deductus, ferè quatriduum latui. Sed cùm iam res postulare videretur, ne diutius abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro discessu populi rumor: cùm alii iniuria, alii iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani verò clàm eò ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium induciis impetratis, vt interea de nostra mansione vel profectione ageretur, in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, neque ita multo pòst sacra ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quam iniqui in nos Bonzii ac magistratus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum diligentiùs cauit. aduersarii verò fracti ac debilitati non modò nos vltrà vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem ceperat, idipsum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Restat vt nonnulla de superstitione sacrisque huius gentis attingam, vt ipsorum cæcitate perspecta, eo magis enixè pro ipsis Dominum deprecemini. Primùm Augusto mense concelebrant ludos, quos vocant Gibõ, (quæ vox hominem significat) quòd ii ludi homini sacri esse dicantur: quorũ eiusmodi est ratio: Primùm in vrbis vicos, opificũque collegia, describunt pegmata excogitanda moliendaque; inde vbi festus dies aduenit, veluti ad supplicationẽ populus coit. Agmen currus quindecim vel viginti præcedunt, sericis pretiosisque tapetibus cooperti: in iis pueri multi psallẽtes, vel tympana pulsant, vel tibiis concinũt. Singulos autẽ currus hominibus tricenis aut quadragenis impulsos sua queq; artificũ turba sectatur. Alia deinde sequũtur vehicula hominibus armatis instructa, sericis itẽ variisq; priscarũ rerũ monumentis ornata. Hoc ordi-

ne pōpa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub vesperā inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quē colunt Dei, lecticariis ita cōpositis, vt præsentis numinis pondere valde fatigari premiq; videantur; alterā esse aiunt amicę cuiusdā ipsius. neq; ita multo pòst, tertia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntiū significauerit se vnà cum pellice aduentare; lecticarii statim huc atque illuc lymphati discurrunt, itaque vxoris zelotypiā insaniāq; significant. Hic populus magna edit signa doloris atq; mœstitiæ: plorant multi, multique ad consolandum Deę animum positis genibus eā supplices venerantur denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accēdūt vario genere picturæ & ornatu: inde vrbem tota nocte perambulant, alii religionis, alii etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cùm aduesperascit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipsi videlicet opinātur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primùm verbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusque sit vester aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: considete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ii aquam calidam secum afferunt: ibique totam horam morati, quasi finē epularum exspectent, precibus eos in suas domos inuitant; aiuntque præcedere se, domus instruendæ causa, parandiq; cōuiuii. Vt biduū illud affluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in vrbem reuersi, ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui fortè ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metuunt damnum) occultè remanserint: tametsi eos miserantur nonnulli, quòd paruulos dicant esse, &, si fortè eos in itinere imber oppresserit, extingui misellos. Interrogati Iaponii, cur illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradisum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter nos minus quàm triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonzii autem videlicet regnant; nemo est enim, re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè suorum Manes Bōziis munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi

carissimi huius gentis errores & tenebras, in quibus hæret adeò pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obsecrate Dominum, vt eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sanè detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primùm lapidibus, deinde cæteri sagittis & sclopis, mox contis, postremò gladiis dimicant. qua ex pugna semper ferè nonnulli desiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prœlio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hæc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus cæsa retulerint, præmia persoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, vt ei magnificentissima phana exstruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cùm alibi adoratur a populo, tum præsertim in monte suburbano, in quo fuisse quondam aiunt cœnobiorum septem millia, quamuis nunc minùs multa visantur: quorum est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vsque adeò celebre, vt cùm Reges bella gesturi ingẽtem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta persoluant; tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis eòdem auxilii causa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens persuadet, se ipsorum religione placatum, eos è periculo eripuisse, perindeq; iis cætera in posterum cessura, vt ipsum ritè negligéntérve coluerint. quibus ille artificiis ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quendam, Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe versatum: quem equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeò nefaria scelera ab eo excogitata cæterisque demonstrata narrantur. hunc tradunt deducere stellas è cœlo, & futura prædicere solitum: inuentorem etiam litterarum fuisse, quibus Iaponii vtuntur, sibique multa eaque magnifica templa ædificari jussisse, extremaque iam ætate subterraneum sibi effodi specum, in quem vltro se condidit, cùm diceret, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor existeret, seque tum in lucem hanc esse rediturum: eo

sermone

sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria verò illius diei solénia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alii præterea aliis ætatibus fuêre tres vel quattuor Bonzii summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigesimum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzius semper cum imperio præsidet, stupris flagitiisque palàm turpiter deditus. quem plebs nihilominus tanta pietate ac veneratione prosequitur, vt, eum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festos verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobii aditu, cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui semper intereant: quibuscum ita præclarè agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irrumpentium vltro calcandos necãdósque substernant. Nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publicè magnum aliquot incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonzii Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus; venio ad Sacaianas. Ego Sacaium Cosmi iussu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam vrbem, cùm ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturã; tum quòd copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisci cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt: Horis pomeridianis viam vrbis longam ad passus ducentos transuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepiunt, ne plebi introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens,

insidēs, stricta ingenti machęra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit; pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebritati obstrinxēre; saltántesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est, annos mille voluptatis, mille millena millia gaudii. Hanc turbam Bonzii primùm candidati psallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mittata, postremò quinque vel sex veneficæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ, ad excipiendam Daimaogini lecticam prodeuntes ad viam. quam clausam esse dicebamus. Lecticam verò ipsam inauratam lecticarii ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, aliisque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor, fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sanè difficilis est, vtique ad intelligendum. patientia tantùm animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertiet iis, qui huic colendę vineę sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris & omniū semper inhabitet. Sacaio, xvi. Calend. Septemb. M D L X I I.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII AD Socios.

EGo in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quo maiore cæremonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionē barbarorū non mediocriter profuturā esse cōfidimus. In his pue-

his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiorẽ Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædẽ sacrã tuendã, & Gasparẽ Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponiis erudiendis eiusmodi est: Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primùm operam dat; deinde certum in locum se confert, quò multi ad eũ sciscitãdi & quærẽdi causa cõueniũt, quibus ille respõdet; refutatque, cùm opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè necessariis quibusdã libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, vt versio purior, clarior, atque suauior sit: ex iis qui Christiana disciplina instituũtur, aliqui sunt viri primarii, quorum vnus, ante baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multò sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideque ventitat plebs, vti freno potiùs, quàm calcaribus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cùm cætera solennia ritè sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ii suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: vt exitus Israëlitici populi ex Ægypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cùm Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirũ quãta voluptate affecti fuerint Christiani. Atq; iã antè, ipsis quoq; Natalis Domini feriis, orbis terrarum totius inũdationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum

pidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò vt spectatores, sed actores etiā ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarii cuiusdam viri precibus inuitatu, non solùm peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptúque templum ædificauit, quò populus ad Euangelium conueniret: statímque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in iis adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeidæ epistola cognosceris.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptáque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eò misit Cosmus, ornatum frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde disserunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bũgum ad Confessionem & audiendum verbum Dei se cõferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquum præbere cæpisse, templique exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse, eo fortasse consilio, vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia atque commercium quàm sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret, nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, nauarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis ægre

ægre impetrata, de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandum vterque profecti sunt. Funaii autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuò ad eum ventitare cæperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere; quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicariis, donec rediret, (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cùm barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assiduè custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidii negotium duobus etiam primariis ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuêre: tertiò quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuerterat, cùm ex ipsius comitibus quidam, ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificarat, exstructam: vbi cùm cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu, terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit iisdemque facilè persuasit, vt cum onetaria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari asiduè insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euãgelicæ precones efficiat. è Bũgo, v. Idus Octobris, MDLXII.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS.

Nno superiore cùm, Ecclesiis Facatæ, Firandi, aliisque lustratis, in Bungum ægrotus ex itinere rediissem, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quæ quidẽ in iis locis euenêre, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in hono-

honorẽ habebat, liberaliterque tractabat. Is igitur Christianus cũ animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura Confesſione delere, & (quoniam nullus erat ibi Sacerdos) Bungum vel cum Regis offenſione periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud ſolummodo monuit, vt quàm occultiſſimè abiret, ne in ſe Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempeſta nocte conſcendens, in Bungum iter intendit: cuius diſceſſu poſtridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd ſe inconſulto inuitoque abiiſſet, iratus, nauigio ſtatim instructo, miſit qui hominem perſequerentur. Iamque magno ſuo bono è finibus Firandenſis regni in Reguli cuiuſdam ditionem euaſerat; cùm ſuperuenientibus qui ad eum capiendum miſſi erant, Reguli juſſu, cui cum Firandenſi Rege amicitia intercedebat, eodem Rege poſtulante oppreſſus & in custodiam traditus eſt. Firandi vbi cognitum eſt illum inuentum fuiſſe, nec tamen vt rediret vllo pacto adduci potuiſſe, legauit ad eum Rex cognatos ipſius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: ſed vxor contrà per litteras ei ſuaſit à ſuſcepto itinere nequaquam deſiſteret, bonóque animo eſſet, ſe laborum ipſius periculorumque breui conſortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Coſmus autem vbi id reſciuit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide ſpeque ſubnixum, de ſe ipſo autem adeò demiſſè maleque ſentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confeſſionem incolumis perueniret, ſed qui vllo prorſus beneficio afficeretur à Deo Domino noſtro, ſe prorſus indignum affirmaret: tantoque in ſe ipſum odio erat incenſus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi aſsiduitatem, & alia quoque voluntaria ſupplicia adiungeret, tanta cum ſui cognitione, vt precibus Chriſtiani, qui regiam epiſtolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de inſtituta vitæ auſteritate remitteret. Denique ſolutus in Bungum ægre peruenit tanta animi ſui cum voluptate, tantaſque Deo gratias agens, vt rem verbis aſſequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad cætera multa profuit, tum ad Chriſtianorum fidem ac ſpem in Domino augendam. Eum Coſmus, pueris, quos alimus domi, inſtituendis præfecit, & piis quibuſdam libris in Iaponicum ſermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi ſtudium & caritas: &, licet extrema ſit iam ætate, vix vnquam ceſſantem reperias. Eum

Domi-

Dominus ad finem vſque conſeruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarii ciuis vxor, ex familia regis Bungenſis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt a nemine contineri poſſet. Hác ſibi Coſmus à Chriſtiano quodam inſigni viro commendatam ad ſe perduci, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis cuſtodibus adhibitis, collocari iuſſit. Et quoniam in ſpem venerat mulier, ſe baptiſmi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportunè Coſmus eſt vſus ad eam Chriſtianis præceptis ritè imbuendam, quibus vt ſatis erudita viſa eſt, in magna Chriſtianorum corona, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier tum ſanè quieta, ſed cùm primùm caput ſalutari aqua perfundi cæptum eſt, tanta repentè vi ſe commouit, clamoreſque edidit ita magnos, vt omnes, quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Coſmus à quattuor viris apprehenſam, teneri ad finem vſque Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum aut moleſtiam hucuſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, vt ab rege petierit, ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permiſit, vt diceret gratum ſibi fore, ſi eum reliqua familia imitaretur: itaque baptizatus ipſe cum liberis, cognatis, & famulis, ſanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quo circa menſis Octobris initio miſit me Coſmus, comite è Chriſtianis domeſticis vno, ad templa quinque viſenda, variis locis regni Bungenſis commodo Chriſtianorum exſtructa. menſem in eo itinere poſui, multos baptizaui ethnicos, Chriſtianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, ſermoneſque inter ſe de religione ſererent, ſi quando ad vrbem venire non poſſent. quaſdam etiam areas defixis Crucibus Chriſtianorum ſepulturæ dicauimus: denique in ſingulis templis benedictum ſeu piaculare granum relictum cum codicillo, qui deſcriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Coſmum reuerſus, Cangoximam menſe Decembri tetendi. profectionis cauſa fuit Emmanuelis Mendozæ cum ſex Luſitanis aduentus, qui vt per Confeſsionem peccatis ſunt abſoluti, Coſmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos viſendos, & promulgandum genti Euangelium mitterer. idipſum Regi

quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prętorem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset: è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cùm semper, vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nunciauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediére, atque vniuersi pænè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum, (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impunè liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facilè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primũ opportunum est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cœpimus: multisque sermonibus vltro citroque habitis, cùm etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cùm enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis pòst diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima, quippe quam decem ferè propugnabula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque interuallo distantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) silice ferramentis exciso: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni vxorem & quattuordecim pręterea Christianos multis iam annis Franciscus Xauerius Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimè

acceptum, multa cùm de Francisco Xauerio, tū de Bugensi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, feliciq́ue ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iamdiu neminem omninò è Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimiò absumeretur) sese cædere consueuerant, quòd eā rem non solùm animis, verùm etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cùm varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremò confugiens, Francisci Xauerii, vt putandum est, meritis continuò in pristinam valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter collocutus, ara etiam excitata cum beatissimæ Virginis imagine perelegnti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis, Baptismo lustratis, (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie manè discessi, commeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipsos commoraturum. Cangoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eoque collaudato quòd Euangelium in suo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petii vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quòd ille cùm permisisset, ea tamē conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem, Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuiū copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque teterrima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægrè admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim sæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui idipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis coëmptarum

(quas illi ex ora Sinatum aduexerant) custodibus binis appositis; denique communi consilio indicta pecuniaria mulcta, si quis temere iusiurandum vsurpasset, (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiæ cum Bonziis ineundæ, quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobiis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur adii, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse dicebat, quę Xauerius disputaret, cognoscere, sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cùm ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè respõderet; vel ea Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cœperunt: è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarii duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cùm Christianorum, tum etiam reliquorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui; è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in commentarium relatis iis, quæ de me didicerat, librũ confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad vsq; Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis, quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quędam scripta de Christiana religione describere, mãdatum ita aui-
dè

dè arripuit, vt opus vniuersum (omnino foliis quinq; & quinquaginta constabat) vnius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quē Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deferas, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, responsurum se dixit illico: Here, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum: hasce enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorū numerum ibidē alii septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduū precādi studium, mirus inter se amor atq; concordia cernitur: vna tantū res ipsorū animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communiū meritorum Ecclesię expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cùm preces ad Deū, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderent; tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adii, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet; vna re, quo minus eos imitaretur, impediri se dixit, quòd vereretur, ne grauiùs animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palàm ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cùm rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suū regnū liberalissimis conditionibus inuitauerat: cùm præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quiq; cū

ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promisisset; & quicquid circà est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui, Christiano grege in templo statis diebus aduocato, pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisq; iis, qui iam ad id Sacramentum idonei videbantur; cæteros quibus potui verbis sum consolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi; quos in discessu meo perquam studiosè Christo nomina profitentes, in aliud tempus idcirco rejeci, quòd à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus nulla ratione se posse desistere diceret, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minimè pollutum iri arbitrarentur; denique à Christianis vario cómeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni, (quę ab oppido Cangoxima passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum substiti, atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsis etiam ex arce summa feminis ad mare me deducentibus, &, quasi in eo salus omnium verteretur, ita me vt celeriter ad se redirem enixè rogantibus, conscendi, & decimo septimo die in Bungum magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus vltra Firandum est quattuor & viginti passuum millibus, discessi: quò vt perueni, salutatis ex itinere Facatensibus, (qui cùm initio diu multùmque Euangelio restitissent, belli deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libentiùs acceperunt, bonámque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primùm adii, qui me honorificè sanè bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere institui. cumque ille quædam ex iis, quę per epistolam nobis vltro detulerat, reuocaret; faciendum mihi existimaui, vt ad Cosmum scriberem, eique totam rem integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntii perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiumẽto Damianus Iaponius familiaris noster, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operam nauarat egregiá, in eo oppido versaretur; nec ita multo pòst, quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitteremur, ecce tibi repentè affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis visa res; ea Cosmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum est; sed vbi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus, facilius est vobis

bis existimare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regē legauit, vt cum eo rem omnino transigerem quod ego cùm fecissem, ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungensi parandas excurri: quò secum ille filium hæredem regni futurū meo rogatu cum proceribus duxit. Cúmque in eo conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pænè potiùs infās, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habétque in mōte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quód eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerent, & seueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstātem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris, constanti animo excelsóque repudiauit. Qua re cōmotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendū intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli cōmemoratione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congesserit; tum etiam dona accessēre cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris

pidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò vt spectatores, sed actores etiã ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarii cuiusdam viri precibus inuitatu, non solùm peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptúque templum ædificauit, quò populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in iis adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeidæ epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptáque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eò misit Cosmus, ornatum frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde disserunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bũgum ad Confessionem & audiendum verbum Dei se cõferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquum præbere cæpisse, templique exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse, eo fortasse consilio, vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia atque commercium quàm sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret, nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, nauarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis

ægre

ægre impetrata, de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandum vterque profecti sunt. Funaii autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuò ad eum ventitare cœperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicariis, donec rediret, (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cùm barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assiduè custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidii negotium duobus etiam primariis ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuêre: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuerterat, cùm ex ipsius comitibus quidam, ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: vbi cùm cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu, terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit iisdemque facilè persuasit, vt cum onetaria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assiduè insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euãgelicæ prçcones efficiat. è Bũgo, v. Idus Octobris, MDLXII.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS.

ANNO superiore cùm, Ecclesiis Facatæ, Firandi, aliisque lustratis, in Bungum ægrotus ex itinere rediissem, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quæ quidẽ in iis locis euenêre, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in hono-

honorē habebat, liberaliterque tractabat. Is igitur Christianus cū animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura Confessione delere, & (quoniam nullus erat ibi Sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quàm occultissimè abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoque abisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cùm superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi Rege amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllo pacto adduci potuisse, legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei suasit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonóque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id resciuit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide speque subnixum, de se ipso autem adeò demissè maleque sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incolumis perueniret, sed qui vllo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, & alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium & caritas: &, licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eum Domi-

Dominus ad finem vſque conſeruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarii ciuis vxor, ex familia regis Bungenſis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt a nemine contineri poſſet. Hāc ſibi Coſmus à Chriſtiano quodam inſigni viro commendatam ad ſe perduci, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis cuſtodibus adhibitis, collocari iuſſit. Et quoniam in ſpem venerat mulier, ſe baptiſmi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportunè Coſmus eſt vſus ad eam Chriſtianis prçceptis ritè imbuendam, quibus vt ſatis erudita viſa eſt, in magna Chriſtianorum corona, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier tum ſanè quieta, ſed cùm primùm caput ſalutari aqua perfundi cæptum eſt, tanta repentè vi ſe commouit, clamoreſque edidit ita magnos, vt omnes, quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Coſmus à quattuor viris apprehenſam, teneri ad finem vſque Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum aut moleſtiam hucuſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, vt ab rege petierit, ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permiſit, vt diceret gratum ſibi fore, ſi eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipſe cum liberis, cognatis, & famulis, ſanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quo circa menſis Octobris initio miſit me Coſmus, comite è Chriſtianis domeſticis vno, ad templa quinque viſenda, variis locis regni Bungenſis commodo Chriſtianorum extructa. menſem in eo itinere poſui; multos baptizaui ethnicos, Chriſtianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, ſermoneſque inter ſe de religione ſererent, ſi quando ad vrbem venire non poſſent. quaſdam etiam areas defixis Crucibus Chriſtianorum ſepulturç dicauimus: denique in ſingulis templis benedictum ſeu piaculare granum relictum cum codicillo, qui deſcriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Coſmum reuerſus, Cangoximam menſe Decembri tetendi. profectionis cauſa fuit Emmanuelis Mendozç cum ſex Luſitanis aduentus, qui vt per Confeſsionem peccatis ſunt abſoluti, Coſmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos viſendos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. idipſum Regi

quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prętorem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cùm semper, vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nunciauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediére, atque vniuersi penè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum, (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impunè liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram: ex quo facilè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primũ opportunum est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cœpimus: multisque sermonibus vltro citroque habitis, cùm etiam familiæ partem à cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cùm enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis pòst diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima, quippe quam decem ferè propugnabula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque interuallo distantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) silice ferramentis exciso: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni vxorem & quattuordecim pręterea Christianos multis iam annis Franciscus Xauerius Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos confirmandosque conferrem: qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimè

ac ceptum,

acceptum, multa cùm de Francisco Xauerio, tū de Bugensi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, feliciquе ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iamdiu neminem omninò è Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimiò absumeretur) sese cædere consueuerant, quòd ea rem non solùm animis, verùm etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cùm varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremò confugiens, Francisci Xauerii, vt putandum est, meritis continuò in pristinam valetudinem est restituta; cum omnibus igitur de re diuina familiariter collocutus, ara etiam excitata cum beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis, Baptismo lustratis, (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie manè discessi, commeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipsos commoraturum, Cangoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eóque collaudato quòd Euagelium in suo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petii vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quòd ille cùm permisisset, ea tamē conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem, Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuiū copia, quæ aciem oculorum retunderet, viáque teterrima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim sæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui idipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis coëmptarum

(quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis; denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset, (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiæ cum Bonziis ineundæ, quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobiis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur adii, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse dicebat, quę Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cùm ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè respõderet; vel eo Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cœperunt: è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarii duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cùm Christianorum, tum etiam reliquorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui; è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in commentarium relatis iis, quæ de me didicerat, librũ confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad vsq; Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis. quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quędam scripta de Christiana religione describere, mãdatum ita aui-

dè arripuit, vt opus vniuersum(omnino foliis quinq; & quinquaginta constabat) vnius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quē Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deferas, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, responsurum se dixit illico: Here, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum: hasce enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum(ad quorū numerum ibidē alii septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduū precādi studium, mirus inter se amor atq; concordia cernitur: vna tantū res ipsorū animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communiū meritorum Ecclesię expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cùm preces ad Deū, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderent: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adii, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet: vna re, quo minus eos imitaretur, impediri se dixit, quòd vereretur, ne grauiùs animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palàm ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cùm rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suū regnū liberalissimis conditionibus inuitauerat: cùm pręter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quiq; cū

bis existimare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regē legauit, vt cum eo rem omnino transigerem quod ego cùm fecissem, ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungensi parandas excurri: quò secum ille filium hæredem regni futurū meo rogatu cum proceribus duxit. Cùmque in eo conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pænè potiùs infas, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiutam reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habétque in mōte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerent, & seueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstātem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris, constanti animo excelsóque repudiauit. Qua re cōmotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendū intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli cōmemoratione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congesserit; tum etiam dona accessēre cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris

corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cæleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tāta verò animi submissio & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit natus) vti ad Bungensem inuisendam Ecclesiam a Gaspare missus ex vrbe Sacaio, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, cò simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verùm etiā omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonii viri principis, eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius a se tractatam, callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob idipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone, octauo Calend. Nouemb. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM AD LVSITANORVM INDIÆ PRÆTOREM.

ANNO superiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, cur Lusitani ad Omangum portum naui delati, non modò perinde ac voluntas mea & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed etiam pro piratis habiti, (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasæum, non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacerdotes tui, si ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM INDIAE PROVINCIAE PRO SOCIETATE Iesu Præpositum.

Ocii duo cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cælestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines vnius rerum opificis gratia, (præsertim cùm ita latè pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pœnè terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hasce insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socii vestri Nauabangi quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduersos maris æstus, hîc quidem certè semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublatæ sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Sociis vestris relictum, quandam obducti nubibus cæli aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorũ mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeare mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni injuria tutos fore, sed etiam amicissimè liberalissimeque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datę anno quarto, mẽse septimo, octauo die & vigesimo.

LIBRI SECVNDI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER TERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

NNO MDLXI. Augusto mense vrbē Sacaiū ingressus sum, quæ in Septentrionē sita, gradus obtinet quinq; & triginta & semis. Cūq; Euangeliū in ea promulgare cæpisse, multos repperi, qui veru id esse faterentur, sed quo minùs ex eo viuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitiis affluentem, & dignitatis in primis auidam facilè absterret diabolus iniuriis & contumeliis proponendis, quibus in hac vita Christiani ferè semper obnoxii degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quo fit, vt ægre admodum Sacaiani ad Baptismum accedant. quanquam in iis ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quatuordecim prætoriani, quorum ita insignis vitæ morumque mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna omniū admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab aliis verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ ferme audiuntur. cùm enim vrbis viæ suas quæque portas & custodes habeant, statimque cùm opus sit occludantur, nullus noxiis ad

fugam

fugam exitus patet, sed continuò comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ii qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem malè admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi: Cognita vrbis obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium venit: huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonzii, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum semper esset superior. denique vigesimo die cùm ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioque vastata est. iidem sequuti victoriam, signis ad castrum, de quo diximus, motis; patruum Regis eiusque copias omnino delere parauerant; cùm Rex Meaci exercitu viginti millium hominũ quam occultissimè instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opinantes tanto impetu oppressit, vt, cùm essent ad hominum triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacum vsque insecutus, tanta ipsorum cæde vrbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciẽ metuẽs, pacem ab Rege petiit, séque interponẽte Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatémque pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis & calamitatibus tẽplum nostrum Dei beneficio integrum & incolume perstitit: & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit, (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eò redire planè vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios, cùm tẽplũ nostrũ per vim occupassent, iniusta possessione magno bonorũ gaudio depulerant. Toto eo belli tẽpore, quod annũ circiter viguit, pia quædam munia Christiani Meacenses obiêre, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperũ incõmoda subleuanda eleemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune cõferebantur; cùm etiã semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Christiana in primis locuples & honesta, cùm liberos non haberet, partem suam bonorum à marito obtinuit; eámque in mendicos, lepra vlceribúsque tota vrbe finibúsque Meacensibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonziis, magna
tamen

tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile viderant, admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum visuntur, in quæ (vt aiunt) pœnitentiæ causa se recipiunt, qui mundo nuntium remisêre, densis adeò tenebris obcæcati, vt nefaria flagitia in hisce cœnobiis admittere nulla religio sit. nam discrimine rectè vel perperam facti cunfuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscentur. Quam etiam ob causam ex iis quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluuione fæceque emergeret, sociis aliquot secum adhibitis, Bonziorum formam instituit, eorũ qui Negori nominantur: quorum alii precibus vacãt, alii militiæ, alii quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma verò semper habẽt parata, principemq; familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem, cui pareant, habent nullum, viribus namque certatur, & quamquam in consiliis, qui ætate prçeunt, priores sententiam rogantur: suffragiorum tamen iura vsque adeò promiscua sunt, vt quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modò si intercesserit, prorsus impediat. Itaque ad vnam eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè dissentiat nemo. Vbi verò tenebræ se intendére, sçpe sese inuicem perimunt ac diripiunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cùm iidem muscam aut passerem necare nefas ducant, quòd legibus suis quicquam animatum ventur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponii miseri, cùm ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant. Eas autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis diis, qui, a quibus in vita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmii loco perducãt; atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maximè modo se comparat: Dies complures stat vigilans, & ex quodã quasi suggesto de mundi contemptu concionatur. huic alii sese comites adiungunt, alii stipem eleemosynæ causa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino conscendunt nauiculam, imposita false ad spinas rubusque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingẽti saxo religato, quo citiùs ad paradisum illum suum perueniant, sese è nauigio sponte præcipites dant. Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese projecerunt, vt nouitate spectaculi planè obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium

ritum

ritum obseruant. Cùm eos tędium cepit vitæ, in specum ad instar dolii, in quo considere possint, sese coniiciunt, ita ex omni parte contectum, vt vna tantùm ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assiduè Deum illum suum seu potiùs dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Saçaio contigit, (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bōzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repentè ex omnium conspectu prorsus ablatus est: quod ipsi quoque Iaponii malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus, postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus, quo latiùs sanctißima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI AD Socios.

QVI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauēte laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras vobis exposui anno M D L I X. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cùm certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrûm proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite vno è fratribus, qui cœlum Iaponium non ferebat, Rege, Sociis, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. M D L X. iuncum (nauis genus id est) vterque cōscendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, prematuris gratulationibus atque conuiuiis commeatum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cùm ita propè ab continente abessemus, vt quolibet vento littus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repentè flatu increbrescente, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, vt iuncus modò attolleretur altißimè, modò

infimè

infimè magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cùm intempesta nox cœcæque tenebræ, tum minantes circà scopuli. quo in discrimine cùm aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractũ in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus planè actum existimatur, statimque propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur, & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum verò omnes longè aliis ac pridie sensibus animi seriò de morte cogitare, certatimque ad Confessionem concurrere, incipiunt; tanto omnes terrore perculsi, vt mente pænè emoti viderentur, neq; iam in summa naui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando contemplandóque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, fusisque armamentis, salutis spes iam ferè nulla supeterat. tantũ argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cùm ita vehemens esset agitio, vt alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ & pondere tabulatorum non modò diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret: quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuãdi oneris causa disturbare, ipsos denique foros è crassis trabibus asseribusque compactos resoluere sunt coacti, vasto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo; hic velum exiguum naucletus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, aliisque nonnullis, quæ tum sese obtulerant, pro re nata concinnat & compatat: quod ipsum statim impetu venti discerptum est. iamque humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in iis procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu directo perierant, (præsertim cũ illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est gubernaculum restituere, paruumq; farcire velum, quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quòd nihil ad resarciendũ occurreret; diuinitus factum est, vt qui rimas iunci obturandi causa scrutabantur, in farcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cùm merces in Iapone exponerentur, pretium domino

domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo cōfecto, & baculis quibusdam arundinibusq; crassis aptato, clauóq; summo conatu locato, quem ego priùs precationibus piis & piaculari aqua ritè lustraueram, cæteris eo tēpore vota nuncupantibus variasq; fundētibus non sine lacrymis preces, diē vnum noctéq; processimus: sed cùm nauis iustis careret velis, atroci tēpestate vsque adeò quassabatur, diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi argenti spes prorsus amissa accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scapham confugiētibus, ipsi in iunco remanerēt, aliamq; sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respōdēt; inde ad sortes dæmonéq; inuocandū conuersi: quod ego cùm cernerē, orabam Dominū, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Manè, simulátque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum scaphámque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci tabulis refectus & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quàm quanto temporis spatio Litaniæ recitatæ sunt: quo magis in suscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vnà cum argento cæterísque desererent. atque ego sanè liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustiis, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrem vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quàm scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, cæterísque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerāt; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino piè fortitérque reddiderant. Sed interea fabri lignarii quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum pacemque a Deo exposcendam, stipe à vectoribus in hospitale domicilium Bungensis Ecclesiæ corrogata miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquādo perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie (vt erant pericula) morientes: cùm etiam vulgò neglectę, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traherentur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasque maturè monuimus, vt animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se planè fore cùm promisissent, ego, vt sublatis peccandi occasionibus ad gratiā diuinam magis essent idonei, primùm illud curaui, vt feminæ,

quæ

quæ vehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinq; menses remotæ à virorum oculis perstiterunt: deinde ad cæteros animandos confirmandosque conuersus, tantum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatẽ ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandóque Domino certatim dediti, vel precibus ac litaniis vacarẽt, vel sublatis in cælum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alii etiam flagris semet cæderent: alii mare sacris reliquiis & aqua sancta lustrarent: aliì denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, quorum vis tanta collecta est, vt quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos ferè mille contulerint. At mihi sanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expetenda, quippe quorum amaritudinem magna suauitas & firma spes comitetur: quod secus in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clarè perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ cõspectũ delati, & cùm iã contenebrasset, nimia cupiditate prouecti, periculũ fuit, ne vi ventorum ad terram alliderenur. Sed ex eo periculo, cũ primùm illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos permagnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem, ex qua insula nautici commeatus & anchoralia à Sinis ferè petuntur. hic dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in aliud repentè omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso aditu iuncus in arenam bis adeò vehementer incussus est, vt planè iam carina dehisceret, ac pereundum nobis vtiq; fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchę permissu præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati descendimus 11. Calend. Decemb. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris MARIÆ VIRGINIS incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac penè iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iam desperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno MDLXI. statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submiserunt. Et quoniam in Ainane insula menses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est, de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de multis attingam: Est autem Ainanis regio cùm fructibus Indicis & omni ciborum genere abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobilis:

bilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è capite ad instar boum cornibus binis è tenui confectis velo, forficibúsque ceu tonsorum è summa fronte peracutis, eius ornatus causam cognoscere nunquam potui, nisi, si forte dæmonem effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificaui aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cùm parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset; partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate inuitati, descendimus, & cōmodum in monte quodam ingenti specum & fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sacróque peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem exspectantes, ad alteram vsque feriam Natalium Domini anni MDLXII. substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, exscensione facta Domino gratias agebamus vniuersi, cùm repente vela complura piratarum apparuere, (Aceni vulgò appellatur Somatræ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis quidam denuntiauit, nos vt instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quonam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sanè metum attulit, quòd oneraria pretiosis mercimoniis referta, ab armis autem esset inops. ac nihilominus nautæ vectorésque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria prætervecta, ad dimicationem ventum non est. Postridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta, in iis maioris formæ decem, quibus totius classis vehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pænè abradunt, vt appareret eos mercibus adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugnā oprare. cūque biremes maioribus bombardis, atq; sagittis, quas præsenti veneno in ipsa naui assiduè inficiebant, nos infestare cæpissent, quamquam nostri, quorum erat numerus ad ducentos, arma parauerant, séque omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cùm ex altera parte hostium classis multo viris armísque superior immineret, ex altera verò littus esset propinquum, salo in quo stabamus non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præcisis ab hoste anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum,

corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cæleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tãta verò animi submissio & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit natus) vti ad Bungensem inuisendam Ecclesiam a Gaspare missus ex vrbe Sacaio, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verùm etiã omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonii viri principis, eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse; quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius a se tractatam, calles egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob idipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone, octauo Calend. Nouemb. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM AD LVSITANORVM INDIÆ PRÆTOREM.

ANNO superiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, cur Lusitani ad Omangum portum naui delati, non modò perinde ac voluntas mea & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed etiam pro piratis habiti, (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasæum, non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum exstimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacerdotes tui, si ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto.

EIVS-

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM INDIAE PROVINCIAE PRO SOCIETATE Iesu Præpositum.

Ocii duo cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cælestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines vnius rerum opificis gratia, (præsertim cùm ita latè pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pœnè terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hasce insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socii vestri Nauabangi quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduersos maris æstus, hîc quidem certè semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublatæ sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Sociis vestris relictum, quandam obducti nubibus cæli aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorũ mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeare mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni injuria tutos fore, sed etiam amicissimè liberalissimeque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datę anno quarto, mẽse septimo, octauo die & vigesimo.

LIBRI SECVNDI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER TERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

ANNO MDLXI. Augusto mense vrbē Sacaiū ingressus sum, quæ in Septentrionē sita, gradus obtinet quinq; & triginta & semis. Cūq; Euangeliū in ea promulgare cœpissē, multos repperi, qui veru id esse faterentur, sed quominùs ex eo viuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitiis affluentem, & dignitatis in primis auidam facilè absterret diabolus iniuriis & contumeliis proponendis, quibus in hac vita Christiani ferè semper obnoxii degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quo fit, vt ægre admodum Sacaiani ad Baptismum accedant. quanquam in iis ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quatuordecim prætoriani, quorum ita insignis vitæ morumque mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna omniū admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab aliis verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ ferme audiuntur. cùm enim vrbis viæ suas quæque portas & custodes habeant, statimque cùm opus sit occludantur; nullus noxiis ad

fugam

fugam exitus patet, sed continuò comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ii qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem malè admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi: Cognita vrbis obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium venit: huic obuiam iere ex altera parte Negori Bonzii, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum semper esset superior. denique vigesimo die cùm ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendiosque vastata est. iidem sequuti victoriam, signis ad castrum, de quo diximus, motis; patruum Regis eiusque copias omnino delere parauerant; cùm Rex Meaci exercitu viginti millium hominũ quam occultissimè instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opinantes tanto impetu oppressit, vt, cùm essent ad hominum triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacum vsque insecutus, tanta ipsorum cæde vrbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciẽ metuẽs, pacem ab Rege petiit, séque interponẽte Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatémque pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis & calamitatibus tẽplum nostrum Dei beneficio integrum & incolume perstitit: & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit, (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eò redire planè vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios, cùm tẽplũ nostrũ per vim occupassent, iniusta possessione magno bonorũ gaudio depulerant. Toto eo belli tẽpore, quod annũ circiter viguit, pia quædam munia Christiani Meacenses obière, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperũ incõmoda subleuanda eleemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune cõferebantur; cùm etiã semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Christiana in primis locuples & honesta, cùm liberos non haberet, partem suam bonorum à marito obtinuit; eámque in mendicos, lepra vlceribúsque tota vrbe finibúsque Meacensibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonziis, magna

tamen

tamen cæterorum omnium,qui nihil vnquam simile viderant,admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum visuntur, in quæ (vt aiunt) pœnitentiæ causa se recipiunt,qui mundo nuntium remisêre,densis adeò tenebris obcœcati,vt nefaria flagitia in hisce cœnobiis admittere nulla religio sit.nam discrimine rectè vel perperam facti confuso,seditionibus,furtis,rapinis,cædibus,cuncta miscentur.Quam etiam ob causam ex iis quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluuione fæceque emergeret,sociis aliquot secum adhibitis,Bonziorum formam instituit,eorũ qui Neugori nominantur.quorum alii precibus vacãt,alii militiæ,alii quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma verò semper habẽt parata,principemq; familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem,cui pareant,habent nullum,viribus namque certatur,& quamquam in consiliis,qui ætate prçeunt, priores sententiam rogantur:suffragiorum tamen iura vsque adeò promiscua sunt,vt quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modò si intercesserit,prorsus impediat. Itaque ad vnam eandemque deliberationem toties conuenitur,quoad planè dissentiat nemo. Vbi verò tenebræ se intendére,sæpe sese inuicem perimunt ac diripiunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cùm iidem muscam aut passerem necare nefas ducant,quòd legibus suis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit,Iaponii miseri, cùm ad sedes,vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant.Eas autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis diis,qui,a quibus in vita culti sunt,eos in suum quisque domicilium præmii loco perducãt; atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maximè modo se comparat: Dies complures stat vigilans,& ex quodã quasi suggesto de mundi contemptu concionatur. huic alii sese comites adiungunt,alii stipem eleemosynæ causa largiuntur.nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino conscendunt nauiculam,imposita falce ad spinas rubusque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis,manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingẽti saxo religato,quo citiùs ad paradisum illum suum perueniant, sese è nauigio sponte præcipites dant.Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur,qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese projecerunt,vt nouitate spectaculi planè obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium

ritum

ritum obseruant. Cùm eos tędium cepit vitæ, in specum ad instar dolii, in quo considere possint, sese coniiciunt, ita ex omni parte contectum, vt vna tantùm ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assiduè Deum illum suum seu potiùs dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacaio contigit, (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bōzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repentè ex omnium conspectu prorsus ablatus est: quod ipsi quoque Iaponii malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus, postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus, quo latiùs sanctissima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI AD SOCIOS.

VI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauēte laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras vobis exposui anno M D L I X. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cùm certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrûm proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite vno è fratribus, qui cœlum Iaponium non ferebat, Rege, Sociis, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. M D L X. iuncum (nauis genus id est) vterque cōscendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, pręmaturis gratulationibus atque conuiuiis commeatum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cùm ita propè ab continente abessemus, vt quolibet vento littus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repentè flatu increbrescente, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, vt iuncus modò attolleretur altissimè, modò

infimè

infimè magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cùm intempesta nox cœcæque tenebræ, tum minantes circà scopuli. quo in discrimine cùm aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractũ in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus planè actum existimatur, statimque propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur, & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum verò omnes longè aliis ac pridie sensibus animi seriò de morte cogitare, certatimque ad Confessionem concurrere, incipiunt; tanto omnes terrore perculsi, vt mente pænè emorti viderentur, neq; iam in summa naui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando contemplandóque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, fusisque armamentis, salutis spes iam ferè nulla supererat. tantũ argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cùm ita vehemens esset agitio, vt alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ & pondere tabulatorum non modò diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret: quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuãdi oneris causa disturbare, ipsos denique foros è crassis trabibus asseribusque compactos resoluere sunt coacti, vasto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo; hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, aliisque nonnullis, quæ tum sese obtulerant, pro re nata concinnat & compatat: quod ipsum statim impetu venti discerptum est. iamque humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in iis procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu directo perierant, (præsertim cũ illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutiùs visum est gubernaculum restituere, paruumq; farcire velum, quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quòd nihil ad resarciendũ occurreret; diuinitus factum est, vt qui rimas iunci obturandi causa scrutabantur, in farcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cùm merces in Iapone exponerentur, pretium domino

domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo cõfecto,& baculis quibusdam arundinibusq; crassis aptato, clauóq; summo conatu locato,quem ego priùs precationibus piis & piaculari aqua ritè lustraueram,cæteris eo tẽpore vota nuncupantibus variasq; fundẽtibus non sine lacrymis preces, diẽ vnum noctéq; processimus: sed cùm nauis iustis careret velis, atroci tẽpestate vsque adeò quassabatur,diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi argenti spes prorsus amissa accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scapham confugiẽtibus, ipsi in iunco remanerẽt, aliamq; sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respõdẽt;inde ad sortes dæmonẽq; inuocandũ conuersi:quod ego cùm cernerẽ,orabam Dominũ,ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret.Manè,simulátque illuxit,nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum scaphámque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci tabulis refectus & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quàm quanto temporis spatio Litaniæ recitatæ sunt: quo magis in suscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vnà cum argento cæterísque desererent. atque ego sanè liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustiis, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrem vnum imitati omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire,quàm scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, cæterísque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerant;inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino piè fortitérque reddiderant.Sed interea fabri lignarii quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum pacemque a Deo exposcendam,stipe a vectoribus in hospitale domicilium Bungensis Ecclesiæ corrogata miserante Domino factum est,vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquãdo perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie(vt erant pericula) morientes: cùm etiam vulgò neglectę, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traherentur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasque maturè monuimus, vt animarum saluti consulerent:qui in mea potestate se planè fore cùm promisissent,ego,vt sublatis peccandi occasionibus ad gratiã diuinam magis essent idonei, primùm illud curaui, vt feminæ,

quæ

bilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è capite ad instar boum cornibus binis è tenui confectis velo, forficibúsque ceu tonsorum è summa fronte peracutis, eius ornatus causam cognoscere numquam potui, nisi, si fortè dæmonem effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificaui aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cùm parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset; partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate inuitati, descendimus, & cõmodum in monte quodam ingenti specum & fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sacróque peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem exspectantes, ad alteram vsque fetiam Natalium Domini anni MDLXII. substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, exscensione facta Domino gratias agebamus vniuersi, cùm repentè vela complura piratarum apparuere, (Aceni vulgò appellatur Somatræ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis quidam denuntiauit, nos vt instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quonam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sanè metum attulit, quòd oneraria pretiosis mercimoniis referta, ab armis autem esset inops. ac nihilominus nautæ vectorésque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria prætervecta, ad dimicationem ventum non est. Postridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta, in iis majoris formæ decem, quibus totius classis vehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pænè abradunt, vt appareret eos mercibus adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugnã oprare. cũque biremes maioribus bombardis, atq; sagittis, quas præsenti veneno in ipsa naui assiduè inficiebant, nos infestare cæpissent, quamquam nostri, quorum erat numerus ad ducentos, arma parauerant, seque omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cùm ex altera parte hostium classis multo viris armisque superior immineret, ex altera verò littus esset propinquum, salo in quo stabamus non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præcisis ab hoste anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum,

dum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, nisi nos insperantes præsenti periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amicéque à nobis compellati, nonnullisque muneribus deliniti, non modò nos lacessere desierunt, verùm etiam ita beneuoli discessere, vt sibimet ipsi Lusitanos & nobilitate & belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calend. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: vbi è sociis nostris amantissimè excepti, ad octauum vsque Idus Februarii piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilaniis iam syrtibus superatis, vento admodum prospero in Cilanos scopulos rectà deferebamur, nisi ad iactum lapidis animaduerso periculo, & mutata repentè velificatione Comorinum promontorium feliciter prætereuecti, (quod vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum gratulatione, qui in eo matris Dei collegio sunt, Cocinum appulissemus: quo ex loco ad hoc Goanum D. Pauli collegium dudum exspectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegii cùm egregia rei Christianæ adiuuandæ studia, tum varias plurimásque exercitationes, & spiritales & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa vehementer sum admiratus: quam porrò Dominus ad gloriam suam tueatur & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quinque circiter idolis antè dicata, nunc sacris altaribus, & IESV CHRISTI, MARIÆQVE VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam Cosmus nomine exstruxit. idemque vt nos in ora Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungensis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatū Christianus Lucas cœmeterio circumdedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamēsis porrò ager ipse vectigalis est dynastę cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe collocuti sumus. quibus ille sermonibus nostráque consuetudine delectabatur adeò, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto terrarum

tatum orbe plurimum poteſt) à ſuſcepta ſententia deſtitit. Idem apud Lucam rurſus totum veſpertinum tempus nos audiendo conſumpſit, clareq; perſpectis ex ea diſputatione Iaponicarum ſectarum omnium erroribus atque fallaciis: comitibus ſuis, qui ſecum aderant, apertè profeſſus eſt gratum ſibi fore, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſciperet. quæ res nonnullos ex iis adduxit, vt conceptum animo Baptiſmi deſiderium exprom erent: quo ille ita gauiſus eſt, vt eos ipſemet hortaretur, vti conſtanter in propoſito permanerent. Ac ferè omnes Iaponii proceres nobis amici ſunt. nam etſi aliqui, acie mentis retuſa flagitiis, lucem Euangelii aſpicere nequeunt; valetudinis tamen cauſa, ſi quando ipſi aut ipſorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere conſueuerunt. vt iam in his terris Chriſtianam rem non modò Theologi, ſed etiam medici chirurgique promoueant; quod ipſum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam diſſipatus eſt, candidam gentem promiſſa barba, Sinarum Imperii potituram; quod ſi (vt ſperamus) euenerit, paucæ omnino pro meſſis eius, itemque Iaponicę & Indicæ copia, Chriſtianarum ſodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, ſimulatque cognitum eſt me in Indiam profecturum, Chriſtiani omnes à viginti ſeptem paſſuum millibus ad me ſalutandi cauſa venerunt: qui verò longiùs aberant, mihi ſe per litteras excuſarunt. Itaque in meo diſceſſu tanta hominum multitudo conuenerat, vt eos nec templum nec atrium noſtrarum ædium caperet. Hîc ego fratres mihi cariſſimi, Chriſtianorum lacrymas conſultò prætereo, quorum mærorem ſolari conabar noui ſupplementi ſpe, cuius cauſa me ad Socios mecū ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmē omnis ætatis virorum atque mulierum ita obfirmato animo proſequutum eſt, vt ad eos domum remittendos bis in itinere ſubſiſtere neceſſe fuerit. quorum equidem precibus (nam iis me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponii acceptorum beneficiorum adeò memores gratique, vt ſi modò ipſorum eleemoſynas acceperimus, quod illi ſibi honoris loco ducunt, (non enim dico ſi eos inuiſerimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarii ad agendas nobis gratias domum vſque contendant. quod ipſum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quòd ſi qui nobis (vt fit) in domeſticis miniſteriis operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, vt ſub veſperā hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc eſt, laboraſtis

egregiè. Id ſi reticeatur, valde mœſti afflictique diſcedunt.

Bungenſium Rex proficiſcenti mihi dedit eleganti opere gladium, auteáq; vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Luſitaniæ, quẽ eſſe tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem; quæ omnia in Iaponem idcirco r[illegible]iſimus, quòd tempeſtatis iniuria nitorem ſuum atque decorem amiſerant. Ad ipſum autem Bungi Regem Conſtantinus Prorex munera & litteras miſerat: & ſimul eum affecerat laudibus, quòd Euangelii præcones in ſuis regnis tueretur, benigneque tractaret. quod ille munus ac litteras ita illuſtri gratia excepit, vt non modò eum, qui attulerat, aureis donarit amplius ſexcẽtis, verùm etiam ad Prætorem viciſſim miſerit in bellicos vſus affabre factum thoracem auro ſericóque diſtinctum, cum inaurata galea, cupreóque frontali, item haſtilia duo pugionibus præfixa, argenteis cruſtis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliáque ſimilia. Nos autem ipſos mirum quanta beneuolentia proſequatur. nam cùm cæteris rebus amicè nobis fauet & commodat, tum in conſilio dando fidem præſtat cum humanitate & facilitate cõiunctam, liberumque permittit, ſequamur id, quod optimum eſſe iudicauerimus. In Chriſtianorum verò negotiis, quanti nos faciat, planè demonſtrat. etenim vel infimorum hominum res, cõmendatio noſtra ſi acceſſerit, ſuas putat, eoſque nominatim appellat, quod magnum eſt apud Iaponios honoris indicium, adituſque eis ad ſe præbet facillimos: denique illis etiam internuntiis ad nos vtitur. quibus rebus Chriſtiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem, nobis ad cœpta ſtrenuè promouenda lucem vireſque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE AD Socios.

ANnum in vrbe Sacaio moratus, Meacum pacatis iam rebus diſceſſi anno MDLXII. magnáq; Chriſtianorum lætitia acceptus, conciones habere continuò inſtiti: & quo maiore gratulatione ſtudioque celebrarentur inſtantes iam Natales Domini feriæ, Iobeleum promulgaui ſeptimo antè anno datum à ſummo Pontifice. quo illi ita permoti ſunt, vt ipſorum & in Confeſſionibus diligentiam, & in feſtorum Natalium exſpectatione pietatẽ ac ſtudium mognopere admirarer. Natalis Domini dies feſtus cùm aduenisset; nouem, qui mihi maximè idonei vi-

ſi

si sunt, exposita priùs ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucharistiam admisi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spatio lacrymantes antè persiterint. Reliquorum autem desideria, idipsum auidè expetentium, verbis leniui, totaque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deque ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate, disserui, vt identidem prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesię tempora, cùm Christiani omnes, vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos & conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Peractis feriis, deinceps ad conciones redii, ad quas ethnici multo iam tum pauciores, quàm antea, ventitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec ferè nobis iam aures atque operam dant, nisi qui seriò saluti suæ consulere ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipsum cæteri quoque Meacenses vtique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cùm perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciasque nolle capescere, vt cùm se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tũ sempiternis in altera vita suppliciis, nisi ad finem vsque perseuerauerint, deinde mactentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus eadem Christianorum fides atque religio constitit. celebritatem auxêre nouem Baptismo lustrati, in iis ciuis quidam locuples, & Iaponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cùm nihil post mortem omnino superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est, vt sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque susceperit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quã iniqui in Christiana sacra conferebant (multo iustiùs Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuque tuertur, nec spei quidquã habet in ciuium caritate repositum) ad reuisendos neophytos, Sacaium, de Christianorum Meacensium sententia, discessi. Meacensis templi Ecclesiæque custodia Christiano admodum seni relicta. Meacum reuertar (vt spero) ad festum diem agendum natalis Reginæ cæli MARIÆ VIRGINIS, cui ædem idcirco dicauimus, quòd eo ipso die Meaci primùm sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaio non admodum magna mihi spes propinquæ messis nunc quidem ostenditur, tanta enim

est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimationisque iactura mercari se nolle fateantur: quamquam tēpore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaque nonnulla cùm de ipsorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarū natura moribusque separatim perscripta ad vos mitto: quo ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex infinito propè cœcorum numero exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita, quā ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc vsque retinent: quod ipsum ex delubris etiā apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadē quæ in Iapone videre me memini. idque vobis idcirco significandum putaui, vt praua huiusce religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendam & confutandam facilius compareris, Precibus vestris ac sacrificiis vt me Domino commendetis, a vobis etiam atque etiam peto. Sacaio, V, Calend. Maij, M.D.LXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidā vir, opibus præpotens, vti ad se baptizandum veniam in vrbem Narā. Omnino vereor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quicquid sit, experiar: præclarè mecum existimans actum iri, si in Christiana causa vitam ponere mihi contigerit, nec enim permittet Dominus, vt exiguam huiusce lucis vsuram animæ meæ saluti atque immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, seque ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit; næ ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quod è sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiorum, intentaque in me inimicorum tela versantem, planè commisi totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM IESV IN INDIAM ET IN EVROPAM.

EMAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellant: obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes, tanta ex aduentu nostro voluptate ac lætitia

titia gestientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieque confectum offendimus, vt animam agere videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes accedebat etiam magna frequentia principum virorum & Christianorum, tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno, vel baptizandi vel salutandi causa, aduenientium. Ioannes autem post sacra missæ à Cosmo peracta, totum ferè diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonziis, qui ad Baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentum die primùm sexaginta Baptismo lustrati sunt, multique deinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechismum sua manu continuò describebant, quo facilius memoriæ commendarent, eundemque domesticis traderent. singulis autem, à Baptismo, sanè quàm enixè ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Rosarium precandi causa dabatur.

Firandi autem, simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex iis ad Firandensem cæterasque eius tractus Ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui idipsum humi strati supplices peterent. Neque ita multo pòst, ab vrbis Ximabaræ Tono seu regulo (qua in vrbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simulatque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximobaræ commoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungensis, quo in regno annum iam sacra missæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis pòst

diebus profectus, amicissiméque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani verò, quique Firandum oppidum incolunt, vbi resciére nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India itemque Veronicas attulisse; multi cum vniuersa familia, iique admodum pauperes, conductis mercede nauigiis ad hunc portum traiecére. interrogati cuius rei causa, nullius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè supplicationes ad Deum habebant, quo facilius impetrarent: atque etiam, cùm sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus vtebantur: eaque dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò alii Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alii Facata, alii denique aliis è regionibus ad nos hucusque Confessionis causa contenderunt. quorum sanè religio caritásque est admirabilis. Per idem tempus Barptolemæus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuò adiuimus, eique xenia dedimus, Rosarium ex equo marino, itemque granum vnum auro insertum. quę ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quòd vtrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cùm sacro missæ interesset, potissimùm elucebat. etenim cùm in templum quotidie manè multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem ferè Iaponii proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur; sed etiã plebem infimam aduentu suo summoueri planè vetabat, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad considendum vtebatur: prorsus, vt quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, vt sacro interdum peracto, ante recitatum a pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idémque, vt quadam sacrificii & Eucharistiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi voluptate pænè ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorii ignis inferníque supplicii discrimen a Ioanne cùm didicisset: ad Cosmum salutatum accessit: cui id honoris etiam habebat, vt in ædium ingressu pugionem cæterá-

que

que arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consueuere Iaponii principes Manibus mortuorum decem dialia ferè sacra, nō sine magna Bonziorum præda saginàque, persoluere; Barptolemæus rex, patre, qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re cum Cosmo communicata, pro exsequiis illis, Bonziorúmque conuiuiis, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim vt sibi ipsi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristinæ benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quā polliceri solitus, simulatque Vmbram regiam vrbem regressus est, demortui Regis imaginem, quam odoramentis suffire venerarique solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonziis ingens piaculum est habitum. cúmque ex itinere ad oppidum Omuram se contulisset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit, vt vnà cum omni famularum comitatu ad baptismum accederet. quę res eo mirabilior visa est, quòd antea Regem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonziis ad eam rē è cœnobio quodam ædéque pulsis. quapropter etiam Aloysium præstanti virtute virum, regiæ vrbis Præfecti fratrem, sibique in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuēre duodecim viri vrbis administrationi præpositi. ii, ad rem occultandam, Regémque fallendum, Christianos fieri velle se simulant; quos tamen Rex, quasi eorum scelus præsagiret, diu multúmque ante Baptismum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnóque priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo in societatem consilii assumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur, vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Reginæ Baptismum ac cæterorum, Cosmo accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione, concelebret: namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis internuntium, vltro citróque ad Cosmum, rei Christianæ causa cōmeā-

tem, Feribus in itinere adortus interimit; cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro Aloysium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII. viri regiis ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex eum præfecto vrbis Aloysii fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo pòst Rimanorum Regis auxiliis Regnum propè vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitque Cosmo nuntiatum, se Vocoxiuram, cùm primùm posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosque rebelles variis locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio, capite plectebantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, quanam ratione Barptolemæus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum sene, (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore & Christianæ religionis inimico; ab Rege, vt dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde pòst annis Cosmus, cùm Vocoxiuram se cōtulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima venit, quē antea nunquam viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus, Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabāt, honoris causa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Fernandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, inscitiaq; & errore illorum, qui nihil esse omnino prçter materiā primā opinarētur. habita est hæc disputatio in sacello quodā optimè ornato, proposita MARIÆ VIRGINIS imagine cum filiolo IESV, cuius ille tabulæ cùm cætero aspectu mirificè gaudebat, tum stupebat in primis, quòd quamcunque se in partē verteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia, quæ dicebantur, clarè percepit. in digressū autem, Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixū cum clauis tribus, & nomine IESV elegāter sanè descripto: quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe meaco miserat, cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum

plum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus, déque sanctissimi nominis IESV, Crucisque mysteriis atque virtutibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fusè copiosèque disseruit: è quibus multa Rex sua ipse manu in commentariū retulit. ex eo die, aureæ Crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se identidem IESV CHRISTO commendans, crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, piis de religione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate ab eodem lustratus est, manibus in modum precantis magna cum submissionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suorum è præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius consuetudine monitisque adducti, in eandem Baptismi voluntatem valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tēpore Barptolemæus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bellum discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorúmque salute ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porrò in itinere Maristenis delubrum, quem Deum rei militari pręposituṃ Iaponii magno cultu cæremoniáque venerantur, iniecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersis ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra verò simulatque peruentum est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis vero lucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis occupationibus otii superest, id totum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad nos, quo res minùs inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios fit, baptismi causa dimittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomen Iesu cum clauis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependēs, & piaculare granum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra insulę huius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris intersit. Christianos verò, contra omniū, etiam parentis Cegandoni, injurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex est splendore atque auctoritate præcellens, magnopere, vt dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longè latéque disseminet. Vos interim ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra piásque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Vocoxiura, XVIII. Calend. Decemb. MDLXIII.

LVDO-

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN INDIAM.

Xponam his litteris, fratres mihi cariſſimi, quanam ratione Rimanum in regnum vrbemque Ximabaram nuper inducta Chriſtiana religio fuerit. Ac portus quidem hic ſeu emporiũ Vocoxiuræ, quod commutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliiſque ex oppidis huc ad Coſmum Chriſtianæ doctrinæ cauſa cõmigrantibus, ita frequenter habitari cœptum eſt, vt Eccleſiam hanc regionis huiuſce totius caput aliquando fore ſperemus: Barptolemæo etiam Rege vnà cum ipſo flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemęi monitis precibuſque ſæpius excitatus, vt à Iaponicæ ſuperſtitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ ſemitam ſe traduci pateretur; à Coſmo magnopere petiit, vt aliquẽ ad ſe inſtituẽdum in caſtra (bellum enim per id tempus gerebat) omninò mitteret. Miſſus ego ſum, benignéque ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi, quod ipſum deinde per alias occaſiones alibi cum ipſius rogatu feciſſem, iis ſermonibus àdmodum delectatus permotuſque Rex, certis de cauſis Chriſtiana ſacra ipſemet in præſentia ſuſcipere ſuperſedit, ſed duas mihi dedit epiſtolas, alteram ad Coſmum, cui poteſtatem per eas litteras faciebat Euangelii toto ſuo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat ſcriptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit: quò ſanè breui peruenimus, hoſpitióque excepti ab vrbis Præfecto, verbum Dei diſſeminare inſtituimus. Nec ſanè fruſtra. etenim baptizati ſunt quinquaginta ſupra ducentos, in quibus fuit cum vxore ac liberis ipſe, ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cũ in ædes regias in primis inſtructas loci maieſtate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipſi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & cataſtromata fœdarentur; vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de aliis ædibus, populi docendi cauſa, cõparandis. Ille mihi ſanè liberaliter omniũ, quotquot eſſent in oppido, dedit optionẽ; delectũ eſt ædificiũ quoddã peramplum, ſed magna ex parte dirutum, ſecus areã, quã nobis Rex tẽplo ædificando attribuerat. Operæ centũ ad ruinas inſtaurãdas ędemque ſacrã exſtruendã Præfecti imperio ex cenſu ciuium exhibitæ, opus vtrumque celeriter abſoluerunt. Tum

verò

verò liberiùs ad Christianæ doctrinæ rudimenta sacrásque conciones pueri senésque sese conferre: quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta Baptismo Instrati sunt. designatum est etiam Christianis humandis própe ędem sacram Cruce defixa peramplum soli spatium, quo primùm illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro salute harum gentium deprecatores in cœlum asciuit. Secuta deinde est in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atque à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deserendam solicitati sunt, Cruce etiam ipsa contumeliosè diffracta; ipsi tamen in fide fortiter perstiterunt. quod egomet deinde ex eorũ sermonibus clarè perspexi, cũ ad eum portum per id tẽpus naui accessissem. cùm enim ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur; ad stationem nostrã, sera admodum nocte, parato nauigio frequentes venerunt, se diligẽter excusantes, quòd nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suã atque constantiam verbis testantes huiusmodi: Christiana religione deserta, quã porrò sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulacra, quæ hucusque coluimus? quis insitam vnius Dei caritatem ex animis nostris euellet? Quibus ego verbis maiorẽ in modum recreatus, eósque vicissim, vt potui, consolatus; ad Cosmum cæterósque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum. qui sese cum Christianis, ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verùm sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemæo, qui in arcẽ quandã ex incendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaserat, in regnum restituto, metus hosce omnes iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus: sed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem ab ipso Tono accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me Tonus inuitat ad cœnam; à cœna familiares suos atque domesticos in cœnaculum conuocat. Hîc ego bene longam de Christiana religione disputationẽ instituo. illi verò multa ac varia me interrogãt: quibus ego dũ ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Manè cùm illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primũ horis, tũ pomeridianis, postremò vespertinis, tanta hominũ vi confluente,

te, vt non domus solùm, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundũ hũc rei Christianæ cursum more suo aduersarius nõ semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum, qui cùm aliis de caussis plurimum possunt, tum quòd principes ciuitatis affinitate contingũt. Eius ordinis hominum fallacias atque superstitiones quòd palã coarguimus, populumq; ab ea secta ad Christũ omni ope traducimus, capitali nos vbique ferè odio insectantur. Ximabaræ autẽ, simulatque ita propensam in nos populi volũtatẽ intellexêre; inimicitiis, quas antea inter sese exercebant, cõmuni metu suadente depositis; calumniis fictisq; criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonũ adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbũ genus hominum versari patiatur, Anthropophagos esse nos, & quocũque Christiana sacra inferamus, eòdẽ continuò bellum excidiúmque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Adhæc, plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono deposcat, partim etiam vt nos publicè conuitiis maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, cõsiliũ etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populũ maximè dissero, facta manu quidã è Bonziis de communi cæterorum sententia in ædes nostras irrũpit, positamque ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdéque omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaq; nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent: Bonzii autẽ furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum, susceptam à se Christianam religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profiteri; id illi sibi non modò apud Deũ salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzii postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus resciuit, Christianis cõfestim totam rem iussit renuntiari, eósque hortatus est, vt tumultus vitandi causa eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorũ amẽtia ac furor eo vsque processit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerent in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. prorsus vt nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuerit.

Iam verò illa quoq; res accidit, non minus euentu felix ac lęta, quam initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiẽdos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dùmque in

ædibus

ædibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorũ alterius procaci interrogatione lacessitus, stricto mucrone in sociũ præceps iracundia ferebatur; cùm illum ex his qui aderant Iaponii quidam (aderant autẽ ferè centum) vi arreptũ retinent, eiq; de manibus sicã extorquẽt: quo ille facto ita iratus inde discessit, vt aut eã vlcisci iniuriã, aut mortẽ sibimet inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad exstimulandum iuuenis animũ satis iam per se incitatũ patris quoque denuntiatio vehemẽs, ne suum in conspectum veniret omnino, nisi priùs ab ædium præcipuè domino, apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exegisset sui, igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatũ est, Christianos omnes magnopere cõturbauit; me verò potissimùm, verentem, ne si ad manus ventum esset, (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum verò Bonzii ciuibus quod cupiebant planè persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quamquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitis nostris defensionem instruxerant, aduentabàtque armatum agmen aduersariorum; cùm iuuenis ille dux agminis repentè præter omnem spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atque ita (vt fecit) in patriam reuertisset. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta voluptate lætitiaque perfusi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vsque perstiterint. Nec tamen inter hasce aliasque difficultates, & Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatũ est. nam præter quotidianas conciones & catechismum, Baptismi celebres variis tẽporibus cõplurès habiti sunt. Ac primùm ethnici quinquaginta nomẽ Christo dedêre, deinde rursus circiter septuaginta, tertio denique Baptismo candidati trecenti numerati sunt, è quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos satis probè institutos Christianis pręceptis inuenimus; cæteri, qui minùs adhuc idonei videbantur, in aliud tempus reiecti. Christianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quarum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri sanè testimonio comprobauit. cùm enim iam ageret animam, sublatis ad sidera manibus; Temiangate mairo,

id est,

id est, confestim (inquit) in cœlũ migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnoperè cõfirmati sunt. Ipse autem Regulus tametsi necdum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonziorũ scelus ac maleficia debitis vindicare suppliciis distulit; suam tamẽ erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studium, plurimis rebus ostendit. primùm enim nobis honoris causa familiariter sæpe conueniendis nomen nostrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit: deinde aream templo ædificando optimam, materiámque suo sumptu cõuectam, operásque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquãdas solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in templi verò ipsius apparatum & cultum familias septuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio perstitissent. Idem, quòd Christiani ad templum, æstu maris accedente, ęgre admodum veniebant, ingenti ponte ad ipsius templi valuas vsque perducto, facilem iis tutúmque aditum præbuit. Auctus verò filiola, (quam nos, quòd clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt eam videlicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

Hæc ferè in oppidis Cochinoco & Ximabara gesta sunt: quam ego vtramque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Damianum alteri Paulum, comites ac familiares nostros, interim dũ ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, vt pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quàm diligentissimè supplicetis. Ex portu Mariæ Virginis adiutricis. v. Cal. Decemb. M D L X I I I.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI FERRARIENSIS, AD MICHAELEM TVRRIANVM è Societate Iesu in Lusitaniam.

ANNO superiore in Iaponem peruenimus, & maritimum in oppidum Christianorum descendimus, vbi Cosmus Turrianus cum vno è fratribus nostris rem Christianam præclarè gerebat; quibus ego cùm nauare operam ibidem vellem, in Bungum à Cosmo idcirco sum destinatus, quòd sesquiãnum iam ea princeps Iaponis totius Ecclesia sacerdotem desiderabat.

bat. Ibi quãta Bungensium & lætitia & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum sit. Regem ipsum etiam inuisi aliquoties, a quo semper honorifice humanissimeque tractatus sum, qui tametsi ethnicus adhuc est, in ea secta quæ nihil superesse post mortem existimat; Christianæ tamen religioni tantum tribuit, rebusq; nostris vsq; adeò fauet enixè, vt vnus è fidelium numero esse videatur, credo propterea quòd ominibus ducitur, videtque se, ex quo tempore Euangelium in suis terris promulgari cæptum est; non solùm imperio atque opibus auctum, sed etiam filio, quod vehementer optabat. Quod ad conuersionem harum gentium attinet, Euangelium longè latèque iam peruagatum est, & sanè probatur in vulgus; & ferè semper ad Baptismum, Dei beneficio, aliqui perducuntur. Ratio autem nostra cum illis agendi est eiusmodi. Quæritur primùm quam sectam sequantur, deinde, non modò quam ipsi profitentur, sed etiam reliquæ omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita confutantur, vt earum ope ac præsidio æterna salute se nequaquam posse potiri intelligant. Id vbi perceperunt, docentur esse vnum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter Angelos desertores, & hominem, qui è primo illo statu sua culpa exciderit, in quo ab Deo parente positus fuerat; idemque naturæ legibus rectæque rationi aduersetur. Discunt deinceps, Deum esse trinum & vnum; cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maiestati ac numini facta iniuria infinitam quoque satisfactionem exigeret, secundam Trinitatis personam, cùm genus humanum aliáve omnino creata natura soluendo non esset, humanitatem nostram vltro assumpsisse atque induisse, vt idem homo simul & Deus innocentissimus pœnam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo acerbaque persolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiam restitueret. Hæc illis omnia clarè & copiosè explicantur. tum ad eorum quæstiones probè respondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur; atque, vt illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus superstitionesque deposituros. denique sacri Baptismi vis atque mysteria iisdem explicantur, atque ita Christo dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in hisce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate sacerdotes septem, fratres quinque. multi præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuant. Sed vniuersi pro messis copia sanè quam pauci

 sumus,

fumus, nec nobis, (quod facilè credas) ab occupationibus multum fupereft otii. itaque fubfidio vehementer indigemus. Piis deprecationibus tuis & cęterorum me valde commendo. è Bungo, V. Idus Octobris, M D L X I V.

EX ALIA EIVSDEM IOANNIS BAPTISTÆ EPISTOLA AD IOANNEM POLANcum è Societate Iefu Romam.

VNc aliqua mihi de Bungenfium Chriftianorum pietate ac deuotióne dicenda funt: quę virtus cùm femper in iis apparet eximia, tum verò Quadragefimæ tempore præfertim elucet. nam præter afperitatem vitæ priuatam, & afsidua fupplicia voluntaria, Chriftiani fexta quaque feria frequentifsimi in facram conueniunt ædem: atque vbi de pafsione Domini peroratum eft, extinctis luminibus atrocifsimè cuncti fefe diuerberant. Equidem vt primùm interfui, attonitus rei nouitate miraculóque, prorfus obftupui. Neque verò dumtaxat virorum hoc decus eft: ipfæ quoque mulieres in hanc partem fe admodum ftrenuè atque acriter incitant. quarum nõnullæ cùm me fummis precibus obfecrarent, fibi vt in templo, fumptis ne dignofceerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in fua terga fæuire liceret; negaui fcilicet: primùm id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne fi ad cæteram aufteritatem & pœnitentiam, qua fe ipfæ penè conficiunt, verberum quoque tormentum accefsiffet, certum adirent vitæ difcrimen. idipfum graui admodum ætate fenes à me magnopere contenderunt. Iam verò facræ hebdomadæ officia, quo animi fenfu ac lacrymis; Pafchalia autem folennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici vix poteft. Nec fanè minor eft Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia fimul & iucunda per eos dies fpectacula committuntur, illuftribus aliquot actionibus è facra hiftoria Iaponico verfu defcriptis: quæ poëmata Chriftiani magno fuo bono memoriter hauriunt, namque ea ratione & magnam facrarum litterarum partem addifcunt, & hifce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones, quibus antea affueuerant, paulatim dedifcunt. Nam quid ego de Confefsionibus dicam? quo in genere ita folertes accuratique funt, vt aliud nil egiffe videantur in vita. Quibufdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli fcriptam Confefsionem

fuam

suam secum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me sesquianni totius(tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in iis scriptis liquidò comperisse: ea dispositione atque ordine in commentarium crimina suis quæque diebus notata retulerant, cùm ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confessionis obire consueuissent, quæ mihi eorum diligentia eo laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata ritè confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorum verò octodecim mensium errata in temporum seriem digesta proferre, id verò in primis mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique cădore ita me sibi obligarunt, vt cum Christo Domino ingentes & agam & habeam gratias, quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R.P. vel eo nomine debeam, quòd auctoritate studióque tuo perfectum est, vt aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuosæ prouinciæ: quam ego vt ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatĕ meā tuis ad Deū precibus ac sacrificiis subleues. è Bungo, VI. Idus Octo. MDLXIV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

ANNO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida & Iacobo Consaluo officii causa cōquisitus à Christiano quodam nobili viro, Tacaxim oppidum Regis Bungensis æger naui deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febri frigoribusque vexatus, quæ me quatuor menses malè habuerunt. Eòdem venit post mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Christiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiêre, cæteris in littore præstolantibus, quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quòd bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christíve tormenta necémque secū reputandam, surgere è lectulo consueuerunt. Quin etiā primis tenebris multi cùm se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione suimet pænè obliti persistunt. Pyxidiculam ego ceream agni cœlestis imaginū, quas Romæ summus Pŏtifex cōsecra-

uerat, Sociis nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christiana quædam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando & aliis ex locis nauigia veniebant virorum fęminarúmque plenissima, è reliquiis illis amoris (sic enim appellant) aliquid a nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totum eius ceræ consecrationisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro sui quisque copiis vel argentea theca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucem clauis incisis. Templum autem ipsum, quod Firando aliisque ex insulis confluentem ad nos multitudinem nō caperet, per eos dies amplificatū, & sacrario atq; ædificiis ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nostrum ædemque sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christianorum tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cùm incensis domibus domesticóque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cùm è cœlo densa nix caderet, vnà cum coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septeni octonive, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, & aliquid è supellectili vestibúsque, quas nos omnes egentibus Christianis iis, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea, cùm ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro ceruicali: eò statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluxit, incommoda nostra & calamitatem lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses: atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis rei familiaris angustiis, alii ad me contegendum suísmet vestimentis exuere se se, alii in cibum duas tréive cochleas, alii virides cepas, alii

alii denique sylueftre allium afferre. aliquot etiam Firandenfes & Facatenfes Chriftiani, qui in eam infulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria feptem octóve dies è fuis domibus misêre. Eius incõmodi nũtio Firandũ vicináſq; in infulas perlato, cõfeftim ad nos fubleuãdos Chriftiani cũ fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes noſtræ, tẽplúmque, tum etiam incenſa Chriſtianorum tecta magno omniũ gaudio ac voluptate refecta ſunt.

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretioſum ornatum ſacrorum vnà cum aureo textili, & ſimul vitria vaſa donanda principibus, Firandum Coſmus, vt ibi videlicet ab incendiis tutiora eſſent, ad Chriſtianum amicum cuſtodienda tranſmiſerat. Hîc dum ludos quoſdam profanos ipſo Cinerum die agunt barbari, vnus ex iis temere arreptum ignem in ædificium conicit, qui vento adiuuante adeò vehemens ac ſæuum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonii dynaſtæ, & Chriſtiani eius qui noſtra ſeruabat, momento pænè temporis hauſerit; quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoque ſarcinas, diui Thomæ partes, quæ appellantur, itémque nonnulla valetudinis aduerſæ remedia, quibus admodum inops eſt hęc terra, coniecerã. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere ſumus coacti latronum & hoſtium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infeſtum eſt: paratíſque nauigiis quibus aliò, ſi res ferret, aueheretur ſacra veſtis & inſtrumentum, nos cum Chriſtianis in editum locum munitúmque recipimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente ſublatus eſt. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Chriſtianam magnopere diſtinet, erepto ex aſſiduis occupationibus tempore, faciendum ſibi frater noſter Fernandus exiſtimauit, vt de Iaponico ſermone grammatica præcepta conſcriberet, iis duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Luſitanicas alphabeti ordine cum ſua cuiuſque ſignificatione prætexens. Sexto vel ſeptimo menſe, haud tamen idcirco intermiſſis cõcionibus cæteriſque muneribus, eam lucubrationem abſoluit, in primis vtique neceſſariã Iaponiis excolendis.

In feriis Natalibus, atq; Paſchalibus, incolarũ ſumma religio. Nocte Natali ſub veſperã ientaculo exceptos bifariam in tẽplo diuiſimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri teſtamẽto locos, ſacráſq; Prophetarũ prædictionis tẽpori accõmodatas verſu Iaponico decãtarũt. Deinde ſolẽnia miſſarũ ſacra peracta ſunt. Dominica

nica in palmis cùm sacrum fieret, Passione domini per vices, vt fit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, vt vix inter pronunciandum nos mutuò exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firando tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluxêre, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. Nec sæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minùs acriter sese cædentes, sanguinemque mittentes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore incensæ, fecerunt, idque summa cum pietate & sanctimonia. Porrò aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos, partim apud se religiosè asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandum cæterásque in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die Dominico, ad summam gratulationem species tantùm & pompa magnifica defuit, cætera sanè egregia. Vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro vmbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimũ CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosea redimitus, & quamquam macie ita confectus, vt vix hærere vestigiis posse videretur; valde tamen iucundè canebat, Dic nobis MARIA; quid vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacillo pulsans; nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibũ apud nos cuncti sumpsêre, quod festis ferme celebrioribus factitant, præsertim verò die Visitationi MARIÆ VIRGINIS sacro, quẽ diem præcipuo cultu atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, conuiuii curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctæ diebus Firandi res accidit, ad prouidentiam Domini iustitiamque declarandam admodum illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam, Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cuius scelere antea & Cruces præcisæ, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusique fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamen vindicarat, eo quòd Bõzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regii exercitus Imperator vnà cum Rege militabat, per interpretem petiit fundum quendam continuandum prædiis delubrorum suorum. Id cũ Antonius apertè negasset, accensus ira misit continuò Bonzius primùm, qui Antonii villas, deinde sex circiter Christianorum Antoni

tonii popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzii improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim, rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen quòd Antonii viri nobilissimi, & secundùm se opulentissimi, opera plurimùm indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio planè permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectum, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis possidenda assignaret: Quo statim facto; & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonziis dedecus ingens ac dolor inustus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo tẽporis spatio vicinas insulas, quæ in Antonii ditione sunt, bis Fernandus inuisit, nec sanè frustra, nam & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt: in iis vetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc, beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitiosis peregrinationibus circumierat, habebatq; papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (Ecclesiasticos enim ritus dęmõ effingit) Bõzii pretio ingẽti vẽdiderãt, polliciti, si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutã, recta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruẽturã. Aegrotum quẽdã eius propinquũ Ioãnes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoq; tũ aderat. Eã igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redẽptore generis humani deq; altera vita cognoscere cupiat: audituram se respõdit mulier; verùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianã futurã existimet. Sed vbi dæmonis malitiã, fraudes Amidæ, cui illa tãtopere fideret, Euangelicã deniq; veritatẽ Ioannes aperuit; vt Iaponica ingenia facilè rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis baptismum continuò peteret, quid multa? solennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliàque Bonziorum scripta, quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil aut religiosum affirmans, præter nomen Iesu, ac deinde baptizata, tantam animi pietatẽ atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingẽti gaudio affecerit: quam metuebant priùs, nunc autẽ metu duplicatum in amorẽ

conuerso, maximè diligunt: ac mirantur quæ priùs præ imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi causa bis è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum & ceræ, quam diximus, consecratæ particulam a nobis exposceret.

Hisce rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis causa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magno nostri desiderio tenebātur, mihi autem per Regem a Christiana religione, contra quàm initio simulauerat, alienūm, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, vt saltem Fernandus eò sese conferret: vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicósque præceptis Christianis instituit; interea naues Lusitanorum duæ in hanc oram è Sinis delatæ. quarum magistri cùm injussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis & Christiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quòd bellicis districtus negotiis, nondum mihi salutem nuntiari jussisset; & simul magnopere petiit a me, vt Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur permittēte me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum ære suo se exædificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam apertè frustrari, cùm eo ipso tempore oneraria, cui à sancta Cruce est nomen, aduenit, sanè opportunè nam & Sacerdotes è Societate tres, Melchiorem Ficeredum, Balthasarem Acostam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeidæ nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facilè persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de causa, nullis rationibus de sententia deduci potuêre, quo minùs scaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descensio stetit: namque à furibus igne apothecis eorum injecto, non exigua mercium parte vel flamma ventóque sæuiente consumpta, vel etiam

ab ipsis

ab ipsis furibes inter eam trepidationem ablata, aut eorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquam appulsurum. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbem intrandi, & sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die natali D. Barptholemæi Apostoli, gratulatio ingens, & à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cùm se, præter spem, voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accepti sanè frigidè, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem tēpli continuò animum adjecimus. ex onerariis Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem MARIÆ VIRGINIS egimus Balthasare sacrificante, & magno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio a nobis de hac Firandensi commoratione multis de causis laboratum est: primùm quòd ita mandauit Antonius Quadrius; deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deserantur: tum vt iacta à nobis in animis puerorum, qui sanè præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem nostra opera perducantur: postremò Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant, ad merces distrahendas ac diuendendas opportunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis regis hortatu atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochinocū peruenisse, eamque Ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar Acosta veniremus; Caprali & Fernando Firandi relictis; quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non ipse modò, sed etiam Meacenses vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum causa, è remotis vrbis amplissimæ partibus ægre admodum ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod

non animi robur ac perseuerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumeliis, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus diuque vexatus est; tantum constantia patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regeque iam ipso æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septé instruit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc, & reliqua huius prouinciæ acta, ex aliorũ litteris fusiùs cognoscetis. Vos ego patres fratrésque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. Firãdo, Quarto Non. Octobr. MDLXIV.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM PETREIVM E SOCIETATE IESV.

ETsi putabam vos de rebus Meacensibus è Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamen cũ Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco venissent, faciendũ mihi existimaui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerẽ. Anno superiore cùm Gaspar, ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacaiũ Christianorum hortatu precibusque se recepisset; Didacus quidam neophytus ad Xamaxinodonum in ius adiit, debitam sibi à nescio quo pecuniam judicio repetẽs. hunc Xamaxinodonus vt agnouit, per ludibrium sitne Christianus interrogat. Ego verò sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, séque excusanti quòd tyro esset etiamnũ; acriùs instare denuo barbarus, & vrgere, vt aliquid in mediũ afferret. Necessitate pænè coactus Didacus de animorum immortalitate déque æterno totius vniuersitatis parente cæpit nonnulla disserere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nũtia magistro tuo, vt ad suã mihi doctrinam declarãdam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putãdum est? quòd si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione deposita, Sacaium illico ad Gasparem excurrit, eique judicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis, qui ibidẽ aderant, cõmunicat. illi negãt se dubitare quin ea sit insidiosa

 euocatio;

euocatio; proinde nequaquam eundem, omnino probabilis erat ea sententia: verumtamen, ne cui, verbum Dei audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit: qui, quamquam proposito vitæ periculo, libens decessit, ea conditione, vt nisi intra quatriduum reuertisset, minùs commodè cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor: nec tamen redit, pro mortuo scilicet vel certè malè accepto est habitus. mittitur de cõmuni sentẽtia Meacum vnus è Christianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explorata certáque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quòd iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentii opera Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum Sociis tribus Gaspar profectus, (ii sunt Iaponii Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptismo lustrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter vtebantur. iidem iuris Iaponici peritissimi, summáque prudentiæ & eruditionis fama, itaque ab ipso Rege & iis, qui rerum potiuntur, de religione bellóque consulebantur: Christianæ autem religionis adeò acres aduersarii, vt in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonzii ipsorum præcipuè opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis addita: quem librum ad communẽ omnium vtilitatem salutemque sunt edituri. Sanè grauem ex eorum cõuersione plagam ac dolorem Bonzii accepere, præsertim quòd illos imitatus Xuicaidonus quoque vir in Iaponicis meditationibus exercitatissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad Christum accessit, atque inde in patriam reuersus passuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque profecit, vt eò Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta, eorumque familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, æde sacra confestim extructa: quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post Laurentii discessũ, à Bõziis ethnicisq; ad defectionem solicitati lacessitiq; partim altercationibus, partim etiã ludibriis & insectatiõnibus, non modò non ab incœpto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelii diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus

Xamaxinodonus cognitis, Gaspari persuasit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imori castro, vnius diei distat itinere) sese conferret, causamque Christianorum apud eum ageret. Ab eo Gaspar benignè acceptus, cùm de rebus diuinis ipso valde approbante verba fecisset, summa eiusdem voluntate obtinuit, vt Imorenses ethnici Bonziique neophytis negotium postea ne facesserent. quare Christiani molestia liberati & magnopere confirmati recreatique sunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaspar adiunxit, prostridiéque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacensis munitis oppidis quinque ad passuum non vltra quinquaginta millia totidem Ecclesiæ institutæ dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium tanta esse fertur in Gasparem animi propensio, vt cùm Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Ecclesiam a Moridono tyranno vexari, piis ipsorum discussis cœtibus, euerso templo, areâque ipsa per vim occupata; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum scriberet, gratum sibi esse facturum, si Christianos commendatos haberet, eorúmque templi instaurationem atque ædificationem adiuuaret. Eam epistolam Rex insigni cuidam viro dedit ad Moridonum in castra leucas triginta vltra Amangutium perferendam; eiusdem epistolæ separatim exemplo ad Christianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in spem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacensibus rebus in præsentia scriberem, vt tam læti nuntii quàm primum in Indiam peruenirent. Gasparem ipsum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius nescio quis ferre dicitur, vt speramus, propediem subsequentur. Hactenus de aliis. Quod verò ad me ipsum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obtestor, vt mei in sanctis sacrificiis tuis nominatim memineris, atque idipsum a reliquis omnibus Sociis peto: quo ipsorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur, vt Societatis nostræ disciplinam ac leges ad finem vsque vitæ custodiam. Firando, v. Idus Octobris, MDLXIV.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

Complectar his litteris, fratres mihi carissimi, ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nam cæterá nostri Meaco, Firando, atque aliunde, ad vos ipsi perscribent. Anno proximo Pater Cosmus Turrianus Vocoxiura, vbi tum cómorabatur, misit me, duo in oppida regni

regni Rimani ad prædicandum Euangelium;quibus in oppidis intra tertium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ cõditionis homines amplius mille ducẽti ad ouile CHRISTI perducti sunt. Atque illa quidem iam cognouisse vos arbitror: Barptolemæum Regem valde potentẽ Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte, conuersum ad Christi fidem, aliósque deinde complures. Didicistis prętèrea, vt opinor, Vocoxiura vicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cũ ædificiis tum verò neophytis in dies quàm feliciter crescere cæperit. Hunc adeò lætum rei Christianæ progressum cũ diabolus ferre non posset, Bonzios permultos è popularibus Barptolemæi solicitare nõ destitit, quoad facta coniuratione armisque clàm sumptis, Reges ambos repentino impetu aggressi, Barptolemæum, quòd idolorũ cultu sublato phana ipsa Deo vero dicasset, regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quàm sese continebat hoc tẽpore, fratrem verò eius, quòd in regnum suum patefecisset aditum Euangelio, dimidia ferè parte oppidorum suæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, iniecto furtim à vicinis hostibus igne, confestim incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito statim præclarè instructis nauigiis duobus ad opem Ecclesię templóq; ferendam aduenerat: quod tamen ipsum vnà cum ædibus Christianorũ agricolarum, cùm iam Cosmus, vt dixi, nauigium conscendisset, inspectantibus nobis eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris oculis graue admodum & acerbum. Vicus primùm exustus ac dirutus is, qui modò & conuenarum numero & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti, quorũ piis vocibus ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant, raptim in naues impositi, dilapsique; cætera neophytorum turba cum liberis atque familiis, sine tecto, sine cibariis, sine vllo præsidio relicta crudelitati hostium atque sæuitiæ. Rebus igitur desperatis mœrentes cursum direximus ad portũ, qui primus regni Bungensis occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nonnulla accidẽre, è quibus hoc vnum in præsentia exponam. Cùm ad alias eius oræ stationes, tempestatis causa, coacti sumus appellere, tum ad quendam regni Rimani portum, citra eum locum, quem petebamus, passuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facilè princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigiis duobus erat profectus. Eò igitur delati, quòd Cosmus valetudine admodũ vteretur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo tempo-

tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingẽs fieri cœptus; quòd neminem è sacerdotibus nostris antea viderat. Verùm noctu ferè ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iusserat, omnia ipsorum arbitrio compositum iri; spoponderatque, ipsum filium Regem, itemque nepotem, in exsilium ituros; Cruces Christiano ritu defixas auulsum iri, Christianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat causæ cur neophyti minùs apertè Cosmum inuiserent, quorum erat numerus ferme octingentorum. Ipsi verò pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, vt cuncti precandi formulas plerique etiam Catechismum totum tenerent. ii curabat Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad tempus personis, de Christiana religione, Gentilique superstitione certarent; idque tanta cum animi voluptate, vt perspecta gentis huiusce fides ac pietas omnem pænè acceptæ cladis dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorii nostri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterent: quo maximè tempore neophyti spiritalium sermonum deliciis fruebātur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumque nihilominus Bonzii furerẽt, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit, vt inscientibus nobis arma capere, ignemque cœnobiis Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzii, furere desierunt. Verùm quia commoratio nostra diuturnior periculosa neophytis esse videbatur, idque ipsimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magnaque mutuæ beneuolentiæ significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungensis oræ tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophytorum animos epistolis, inter eos terrores atque discrimina, confirmare, totiusque rei exitum exspectare constituit. & quo esse ibi tutò liceret, ad Regem Bungi me misit, duarum & triginta leucarum itinere; vt is de mansione sua cum Tacaxiano Præfecto per litteras ageret; quòd Cosmus ipse propter valetudinem longiùs progredi non auderet. Rex erat eo tempore Vosuqui, (id oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmique mandata exposui, Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus mihi dedit

dedit ad Præfectum epistolam; Cosmo aream ædesque ad habitandum attribueret,& ex incolis,Christianum,quicunque vellet, fieri permitteret. Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem autem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere commendauit. Post menses verò duos, cùm Christianam rem parum procedere cognouisset,duas edidit tabulas ornatas auro,nigróque colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram vnus è nostris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas à Tacaxi septem. Earum in vtraque rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cauit quàm diligentissimè. Primùm enim edixit licere in suo regno, summis, mediis, infimis Christianos fieri: deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis præcones aut impedisset, aut vlla ratione læsisset: tertiò declarauit placere sibi in perpetuum tota sua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum sanè, quantopere Christianæ religioni faueat,quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibusdam,vt nos exterminaret;alienum esse eius dignitate, ferre qui Deos suos tam impudenter tam contumeliosè proscinderet;infames item edacitate carnis humanæ, (hoc enim illos non pudet crimen nostris objicere) & quocunque pergerent,euersiones atque excidia secum afferentes: cùm hæc, inquam, & alia sexcenta in nos probra jactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agitur,ex quo hi homines in hæc loca magno vtique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis antè præfueram, nunc verò quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitiis supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio magna mea voluptate sum auctus, cùm nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi commodi religionis vestræ defensio? proinde cauete, ne in posterũ ad me istiusmodi verba faciatis. quo illi respõso fracti abjectique cessere. Idẽ ferè Meaci contigisse cognouimus, cùm Bonzii ex ea vrbe Gasparem Vilelam exturbare conarentur. Mos est Iaponiorum, cùm aliquam pecuniæ summã principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eã pecuniã exigãt. Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meacenses Bõzii detulerant ei, qui causas ipsorũ apud Regẽ agere cõsueuerãt, vt idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere & chirographum apud se detinere constituit, quoad clariùs, quæ tradebãtur à Vilela,

Vilela, cognosceret. Adit igitur, & audit hominem magno cum assensu: redit iterum ac tertiò: deniq; clariore obotta sibi luce Christianus efficitur, atq; hac maxima ratione Dominus hominē hunc, sicut & cæteros qui se haud difficiles præbent, ad veritatem ab errore traduxit. Verùm, vt ad institutam narrationem reuertar, tabulas ego regias ad Cosmum misi, quarum vnam Eduardus Sylulus, Cauaxirim promulgandi Euangelii causa pertulit. Ego in regia vrbe moratus sum à natalitiis Domini ad Paschatis vsque peracta solennia. Interea quanta, quàm assidua concionū frequentia, quæ crebri Baptismi; quæ in publicum hospitale caritatis officia, quot eleemosynæ; feriis verò Natalibus, quàm pia è sacris historiis spectacula exhibita, per quadragesimam, qui ardor animorum, quam graues, quàm acerbæ pœnæ à neophytis vltro susceptæ: paschalibus denique diebus quàm festiuæ ac iucundę gratulationes tum publicè tum priuatim extiterint, quoniam ea vobis minimè noua sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus Cauaxite dū incensus rei Christianæ studio, immemor cibi potúsque, ad Euangelium dies ac noctes prædicādum incumbit, graue morbum è summo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abest autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta) Cosmi iussu ingenti labore perrexi, quòd è perpetuis imbribus amnes adeò intumuerāt, vt vado transmitti non possent. Ita coactus de recta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, fratremque nostrum offendi humanis omnibus remediis, in magna diuinorum solatiorum copia, destitutum; macieque pænè extrema cōfectum: sic prorsus, vt nonnulla, quæ mecum ad instaurādas ægroti vires attuleram, parum illi exhausta propè iam naturali virtute profuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequam migraret è corpore, magno desiderio tenebatur, noctem quietam nactus, ipsius Cosmi iussu Tacaxim eum naui transuexi, quem acceptum amantissimè, officiosissimeq; tractatum, Cosmus frustra sanare conatus est: decem superuixit dies, sumpto bis corpore Domini lætus abiit, præclaro nobis cùm virtutum aliarum, quæ in ipso elucebāt, tum verò Christianæ humilitatis ac patientię documento relicto. Quam multas ille, sui præsertim aduētus initio, difficultates & incommoda pertulit! quot imbecilli corpusculi vexationes pœnitēti e nomine subiit! quanta verò industria, quanto fuit studio Christianæ religionis propagandæ! equidē nil vidi simile, cessabat nunquam. itaque præter cæteros labores, non Iaponicas modò, verùm etiam Sinenses, quæ multo difficiliores cognitu sunt, didicerat litteras, artemque Iaponicę linguæ grammaticam & copiosa lexica pri-

primus ipse confecerat. Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso tempore ab Rege Rimanorum accersitus, tametsi cum eo congredi vehementer optabat, atque ob idipsum etiam in oppido Tacaxe remãserat; priùs tamen regem Bungi constituit tota de re facere certiorem: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis ego deinde sum subsequutus: ignosceret moræ: ita de se meritum esse Bungensem, vt illo in cõsulto proficisci fas esse vix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam esse iam diximus. Eò vt perueni, me viso, & profectionis meæ causa cognita; neophyti dici vix potest quanta lætitia affecti sint. Serum erat diei: totum id tempus confluentibus ad me salutandi causa datum est. Baptizati quoque nonnulli; in iis ethnici cuiusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sanctè institutam habebat, non modò sese Deo commendare iam cœperat, verùm etiam Christianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauserat. Postera luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum interuallo deueni. Rex cùm cætera comitate tum etiam cœna me excepit; multáque de Bungensi re percontatus, quod ad Cosmum attinebat, ita respondit: Cochinocum suæ ditionis emporium esse Christianorum, (quadringenti & quinquaginta ferè neophyti numerantur) eò Cosmum posse concedere, ibique exspectare, dum debellatum esset; daturum se, qui me illuc vsque perduceret, mihique aream ac domum in vsus Cosmi assignaret. itaque factum est; cessitque res è sententia. Cosmus bona Regis Bungensis venia conscendit statim, & Cochinocum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus est, nullaque interposita mora, neophyti solum purgare ædesque instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominum virtute ac probitate magnopere delectatus; istud præcipuè mirabatur, cùm temporis spatio non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recenti re, nullis hostium minis aut denuntiationibus, de suscepta religione potuisse deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore ac fortitudine impertiit. è Bungo, Pridie Idus Octobr. MDLXIV.

LIBRI TERTII FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIETATEM IESV IN INDIAM ET EVROPAM.

T communis officii ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quē vos percipere ex Iaponicarū rerū cognitione intelleximus, me hortatus est, vt confectum Dei beneficio iter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cùm statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo consilio peteremus, vt ipse quidem maneret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem vt Ludouicum illuc vsque prosecutus, quod ad spem propagandæ in iis locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domicilium est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentiæ significatione faustisque precationibus ad nauem vsque deducti, solutis anchoris eo ipso die ad vrbē Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est grex ille neophytorum eximio quodam rerū diuinarū studio) vel concionū frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino sanè quàm præclarè posuimus. Cùm iam hora profectionis adesset, à neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam etiā, (ex quo facilè hominū in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequiuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodē impetu sese credere, vt nos iam in salo stantes affari sibi liceret: Ioannes verò dynasta proprio nauigio nos longiùs prosequutus, cursum inde ad Barptolemęū regē intendit, qui paucis antè diebus Cosmo Turriano Cru-

nō Crucē aureā dono miserat, cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secū semper tulisset, non modò magnis è periculis euasisse, verùm etiā multas ex hoste retulisse victorias. Id argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmū, cupere tamē aliam sibi vicissim ab eo remitti; eam, quòd Cosmi fuisset, majore etiam apud se in honore futuram. Crucem igitur Ioanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem; additæ muneri ab Ludouico Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Christiana religione bene merenti, fratres carissimi, felices bellorum euentus ab immortali DEO precamini. Iidem enim & Barptolemæum & Christianam religionem hostes oppugnant. Ximabara igitur Taeaxim, qui Bungensis Regni Rimanique est limes, atque inde Funaium terrestri decem ferme dierum itinere, non sine summa difficultate, perreximus. nam præter vim frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diuturnus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuerimus: cùm interea defatigatis corporibus ad reficiendas vires in diuersoriis nasturtiorum & inbaniis herbæ folia præberentur. Cutamis est pagus, à Funaio millia passuum septem & viginti, egregio templo visendus, quod ibi Christianus quidam exstruxit. In eo pago noctis vnius demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum conuenire septimo pòst die placuit, deque suscepta peregrinatione facere certiorem. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenses commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani visuntur aliquot: in iis noster hospes, in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos affecit solatio, cùm totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, vt orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & regibus Christianis; ad vniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad vnumquenque nostrûm, qui versamur in Iapone, descenderet; tum pro conuersione ethnicorum, sed regis Bungi præcipuè, supplicaret: longam inde pertexuit seriem petitionum, certis in singula rerum capita obsecrationibus distributis: tam copiosè præterea de contemptu mundi, tam scitè de alliciendis ad Christum Iaponiis proceribus disputauit, vt eius pietatem vehementer admirati fuerimus. Quid multa? nostram vicem Doctoris officio functus est. Nos Funaiū inde reuertimus. Funaio Meacum versus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verùm aduersa tēpestate Funaiū rejecti sumus omnino ter; cùm

ipsi palàm neophyti faterērur, se nobis contrariam à Deo nauigationem enixè precari, vt apud se Natalem Domini diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnius: quo tempore non destitimus vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari, cùm ipsi quoque Bonzii ementito corporis habitu se mulierum cætibus inserentes, clàm ad nos audiendos accederent, iidemque à suis popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facilè cederent. per eos dies Tonus ad Christi ouile aggregatus est, insigni nobilitate vir, ingenióque præstanti. Iam Natalitia Domini aderant: iis ingenti Christianorum gaudio celebratis, denuo soluimus, & vento secundo ad insulam nomine Hiu sanè haudquaquam securi peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: vectorum mira colluuies, Lunam, Solem, ceruos, aliásque belluas vario ritu adorantium. Metum augebant præterea in oculis nostris è recenti aliorum naufragio reliquiæ & sarcinæ fluitantes. Verumtamen nos Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam diximus insulæ portum, leucas à Bungo quadraginta, perduxit. Eius circuitum insulę passuum aiunt patêre millia ferme trecenta. Quattuor in regna diuiditur, oryzæ ferax. Locus autem ipse, ad quem sumus appulsi, Fore, gentis vocabulo, nominatur. Ibi aliquot reperti Christiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex iis quidam in primis honestus, continuò nos gratulabundus inuisit: noctemque totam apud nos traduxit, aliis nullis nisi de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis Christianæ Iaponium. Filium annos vndecim, natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISTI dicauit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor præcipuè, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI sacerdotes adesse, insperato gaudio elata, postridie confestim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene longo interuallo se contulit, verbóque Dei refecta, vespere cum suis domum reuertit, eaque ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies octo ibidem commorati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM, eadem naui Xinaqum (nam eo vsque erat conducta) sexto die pronehimur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium è Bungo petentibus. Hyemis initium erat asperrimæ: iuga montium niue cooperta, quæ assiduè cadebat densa adeò, vt iam tum experiri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum interesset.

tereffet. Ibi, quòd nullam in curſu majoris formæ nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infeſta piratis loca, (incertum majore frigore an metu) quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum eſt, cùm quidem proxima nocte incendium eminus apparuiſſet nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta conſumpta ſunt. Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Chriſtianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam miſit nobis inſtructo majore nauigio, in quod è noſtro myoparone tranſſcendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & amanter excepti ſumus. Domum habebat peramœnam in vſus hoſpitum atque aduenarum intra ædium ſuarum ſepta more patrio ſeparatam ac propriam: eam nobis ad diuerſandum aſſignauit. Ibi, poſt quietem, nobis affuit illico Sanctii ipſius vxor & liberi (quod ex ipſo congreſſu facilè apparuit) admodum ingenuè & liberaliter educati. Horam circiter iucundè fuère nobiſcum, inde recepére ſeſe. Ac Ludouicus quidem Froius, quod ita omnino ſtatuerat, poſtridie bene comitatus Meacũ iter intẽdit: ego remãſi, vt negotiis quibuſdã expeditis, ſine mora ſubſequerer. Ille cùm ad oppidũ Ozaquã veſpere proceſsiſſet leucas a Sacaio tres, ea ipſa nocte flãmis ædificia illius oppidi nongenta deleta ſunt. qua re perterriti neophyti, qui Froium deducebant, veritique ne quid illi ab oppidanis incommodi accideret, (quòd noſtri nominis fama iam valde percrebuit, rumoribus improbiſsimis diſsipatis, nos vrbium clades & exitia circumferre) patrem ex vrbe quàm occultiſsimè tectum eduxère, eoque ipſo die tanta vis niuium cœlo delapſa eſt, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hiſce difficultatibus Meacum Froius euaſit incolumis. Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate in magnos incidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti dies adeò vexauere, vt pænè confecerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me curando planè paternam aſsiduitatem ac diligentiam præſtitit; cùm & nocte ipſemet cum duobus tribúſve adminiſtris ægrotanti mihi ſedulò adſtaret excubaretque, & vxor ac filii ſubinde me amiciſsimè atque humaniſsimè inuiſerent. Neque verò medicus defuit præſtanti eruditione Chriſtianus. Conualui denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendum iter nõdum ſuppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cuperent, interea prædicare Euangelium inſtitui. credidère octo, baptizatique ſunt. ad quos inflammandos excitandoſque, Sanctii quoq; & filiorũ ſpectata pietas & ardor animi, vt puto, nõ medio-

criter valuit. Per eos ipsos dies Sanctii filia venit ad me, nomine Monica,(grandiori natu femina prosequente) fusisq; ritè precibus coràm Deiparæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere cōsueui, ad me verba fecit in eam sententiam, vt diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse: & eiusdem CHRISTI Virginisque Matris instinctu decreuisse iampridem virginalem vitam ad mortem vsque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, tondere comam, quod apud Iaponios relicti seculi susceptæque vitæ seuerioris indicium est; & a Sanctio patre contendere, vt se in vilibus ministeriis pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu, dies noctésque peruolutanti: præclarè intelligere sese, quanto id cum salutis suæ periculo futurum esset; proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, collaudato puellæ cōsilio, primū admonui, vt secū reputaret etiā atq; etiā, se tenera esse admodū ætate, (sextum decimum agebat annum) necdū expertam varias dæmonis artes insidiasque, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere consueuit. sanè, si ad extremum vsque spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cœlo: sin forte offendisset, enimuero & sibimet detrimento, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse, tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio, sperare se dixit & de se ipsa & de inimico generis humani victoriam: sese periclitandi causa quod in eo genere posset, triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluntate atque lętitia, per inediam transegisse: itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & vires & solatia sibi suppeditasset Iesus, eunde sibi cęteris omnibus in difficultatibus affuturū. His ego auditis, tā pium eius propositū admiratus, hortatusq; etiā atque etiā, vt vigilaret in retinenda constantia, virginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiæ voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maximè de causis esse nefarium. Primùm quòd vir sit ethnicus, & colendis Idolis adprime deditus; deinde quòd monicæ auunculus, postremò quòd ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hęc ille; neminem esse tota vrbe Christianū, quicū filiam matrimonio posset honestè coniungere; perditum idololatrā per eam occasionem facilè ad CHRISTVM posse

posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui cōsciis principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filiam enixè cupienti desponderit: vereri se, vt inimicitias & inuidiam sustinere posit, si rem inchoatam, ac pænè confectam, repētè reuocare nitatur, quæ cùm ita sint, tamen quoniam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quicquid ego velim, esse facturū. Laudaui pietatē hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregiè prudēs, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicā salutaribus præceptionibus instituere. quas illa cùm & eximia quadam animi submissione & magna gratiarum actione semper exciperet, priscas illas mihi Virgines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in numero cælestium collocauit. Est autem puella majorem in modum solitaria & precationibus dedita; cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legendi scribendique bene perita, dat operam. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vndecim natus. Is, percunctanti mihi, quem sibi modū statueret amoris in IESVM Christum Deū suum ac Dominum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius causa profundam, & quamuis minutissima in frusta dissectus, me Christianū esse profitear. Interim ego iam firmior cæperā esse. Itaque nostrorū monitu, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sacaianis finibus eo tempore commoratem, cuius auctoritas & opes in vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere mē Sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires nondum planè receperam. Lecticā ab eo sum coactus accipere cū lecticariis duobus admodum leuem, commodè sedentis hominis dumtaxat vnius capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus additis, quæ ab insidente aperiri claudique ad libitum posint, quo maximè vehiculi genere vtuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quàm elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam alieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se, cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benignè potestas est facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cùm de vanitate plurium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemq; de vno rerum omnium opifice & conditiore vero Deo dissereret, (auditores autem aderant præter dynastam viginti) eosque ipsos statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens ap-

parebat omnium approbatio: scriba verò gaudio triumphare, quippe qui Christianam religionem antè susceperat; & cùm omnes eo sermone commoti, tum tres præcipuè nobis aures deinde sæpius præbuêre, baptizatique sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacaio sex, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset, velle se, ait, nonnulla mihi è suis thesauris ostendere. Ritus est Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitiis præstat, hospitibus paulo honoratioribus in digressu beneuolentiæ causa præbere spectãda, quæ apud sese pretiosissima sunt. id est, omne instrumentum necessarium ad potionem herbæ cuiusdam in puluerem redactæ, suauem gustu, nomine Chia. Est autem modus potionis eiusmodi; pulueris eius, quantũ vno iuglandis putamine continetur, conjiciunt in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eos vsus ollam antiquissimi operis ferream, figlinum, poculũ, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciendæ. Hæc igitur Iaponiorum est gaza, nec sanè apud eos minoris, quàm apud nostros homines annuli, gemmæ, & è carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipse magno admodũ pretio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicantur hisce conuiuiis, quarum est mira munditíes, nec in alios patent vsus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystum educimur. Inde scalæ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elaboratæ, eædemque ita purgatæ mundæque, vt nunquam ad eam diem calcatæ pedibus esse viderentur; per eas in atriolum ascendimus: inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, vsque adeò egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius cœnaculi armariis instructa more nostro. Stabat è creta nigerrima foculus vlnæ ambitu; ipsa nigredine (quod mirêre) splẽdorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima conditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa nõ fert) quàm genere ministerii & munditiis elegans. Eximia est enim gẽtis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus præterea quamuis

tiis in maxima discumbentium multitudine strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad modestiam & grauitatem mirè composita;peracto prandio,nixi omnes genibus,(nam hoc apud Iaponios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem,quam dixi Chia, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit.Deinde supellectilia, quæ tunc ibi erant,exposuit. In iis ferreum tripodem exiguum,paulo plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ,cùm aperitur,operculum.Eum ego tripodem attrectans manibus, quòd vetustate rimas ageret,ferruminatum duobus locis offendi, Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in Primis nobilem esse Iaponis totius, sibique aureis constitisse mille & triginta,quamuis eum ipse longè pluris faceret. Porrò hæc instrumenta sericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretiosis. Alia præterea minimè vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non ostendere se,quòd ad manum non essent,verùm in reditu prolaturum. Quæ vobis æstimationes minùs à vero abesse videantur,si reputetis id quod res est, Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis,qui vasculum fictile ad vrceoli magnitudinem,in vsum eius quā dixi, potionis, aureorum triginta millibus æstimet: omnino cariùs, sed certè multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant. Nam quæ tribus, quatuor, quinque millibus æstimentur, idque frequenti commercio , alia vasa plurima sunt. Atque etiam gladiis quibusdam est eadem apud Iaponios dignitas. Iamque profectionis instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctii & liberis, in suburbanum quoddam, ientaculo de more præparato , deducor ab ipso Sanctio, eiusque filio, fratribus, & cognatis,& neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod ad honorem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digressus,ad amnem deuenio nauigabilem hora post solis ortum tertia, ab vrbe Sacaia nouem millia passuum.Præstolabantur ibi me duo nauigia, quę nobis Christianus vir,Imorensis castri primarius, factus de profectione mea certior,ad tēpus occurrere iusserat, quorum in altero filius erat ipsius,duodecim circiter natus annos,in humero sclopum gerens,virili planè ac militari corporis habitu;in altero largè & copiosè exstructa cibaria. Is,vt me ad conscendendum inuitauit,continuò mihi mandata parentis exposuit.ignosceret sibi,quòd ipsemet obuiam mihi non prodiisset: se id cupiisse vehementer,sed quò[illegible]centē hospitem Gasparē Vilelam sibi deserere non liceret, vi[illegible] eius officii misisse filium,qui me domum vsque perduceret. Ad montis, radices in quo summo castrum est positum,aduerso flumine sub occasum Solis delati,quòd

arduus admodum & asper ad iugum vsque restabat ascensus, descendenti mihi præstò fuit lectica: & quamquam accelerantibus gradum lecticariis, circa medium cliuum oppressere nos tenebræ, in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima: sed opportunè obuiam habuimus è castro cum accensis funalibus homines: quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cùm Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate. Castrum est totius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione, qui rerum ferme potitur hoc tempore, ibique cum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ii postero die, cùm animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionē, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentię, conuenêre vestitu serico versicolori, inauratis ferme præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi positis perinde alloquerentur vt reges. Crux erat domi nostræ posita; hanc vbi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedêre. Inde multa sciscitati, quæ pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia, (quod hominum genus & secta, Iaponicarum omnium vehementissimè Christianæ religioni aduersatur) itémque alij alia percuntati, cùm Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum, quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adiuimus etiam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexit, (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quamdiu apud eum fuimus, flexis æquè ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrumque dimisit. Insula est passuum mille & quingentorum ferme circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad CHRITVM adiungendi, qui, vt ædem sacram in vrbe Sacaio ædificandam curarem, non modò me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam missæ celebrandæ gra[illegible] Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenui[illegible]e exornauimus in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuêre: Gaspar diuina peracta re, de matrimonii Sacramento sermonem habuit, quòd nonnulli cuperent

cuperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt etiam nobiles ferè octo. Inter quæ me rursus è frigore tormina corripuêre acerbissima, Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æger decubi menses duos. Exacta dein hyeme, vt cœlum intepuit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quod ita Cosmus Turrianus mihi mandarat, lustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses è Ludouici Froii epistola cognoscetis. Naram igitur veni primùm, diei vnius itinere, Vrbs ea ditionis est Daiondoni, inter Meacenses proceres longè potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate duos adii protinus, hortatusque sum, vt sacri Baptismi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxere munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat præcelsus è lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula existerent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cùm ad tertium statim cubitũ, aquarum copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimũ quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis ædificandi causa distribuit. Illi porrò certatim ædes exstruxere magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas, Illud verò præcipuè delectat intuẽtium oculos, quòd non priuata solùm ædificia, sed mœnia etiam ipsa turrésque tectorio inductæ sunt læuissimo prorsus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena commista, sed candidissimo quodã chartæ genere subigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate figurarum oculos retinent, & in quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porrò & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiusdem materiæ tabula. parietes pretiosè cælati priscis annalium monumentis. quod inter effigies est spatii, totum id inauratum est. Columnæ cum epistyliis ac spiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus è mediis eminent eiusdem operis rosæ peramplæ, visuque pulcherrimæ. Iam verò lacunaria tum aliis commentis opificum, quæ dicendo assequi nequeo, admirabilia, tum verò tabularum iuncturis adeò artificiosè latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera mirabile visum est cubiculũ vlnarũ quaquauersus quatuor

& semis, è ligno croceo vndatim crispante, venustatis eximiæ, ita polito ac splendido, vt cum speculorum fulgore certet. quamquã ego dotem eam ipsius materię fuisse minimè credidi, quòd ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Huic ædium dignitati hortorum respondet amœnitas, quibus dici nihil puto posse iucundius. Multa sunt Meaci visenda, sed nihil ad hæc Itaque non immeritò locus hic confluentibus vndique animi tãtùm & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concionem ad neophytos habitam, adiuimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylæa triplici constant atrio cum totidem peristyliis. In primo aditu egregii sũt operis lapideæ scalæ, quibus in summis, ad postes ianuæ, colossi duo præclarè facti cernuntur, clauas, quasi custodiæ causa, tenentes. post tertium denique peristylium, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiosè factis ascensus est. Valuas colossæi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septenûm cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ & filiorum, latera ipsius cingentiũ. Pauimentũ omne est è quadrato lapide. Sed miraculo præcipuè sunt colũnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine planè visenda, quarũ singulas caxarum decies, hoc est aureorũ quinque circiter millibus, constitisse codices & rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura conuestit. Tectum, eo quo dicebamus regulæ genere affabre & variè laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus cœnatio Bonziorum sanè magnifica, & eadem qua templum ipsum structuræ atque operis firmitate, vlnas in longitudinę quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porrò cubicula in duos diuisa ordines & centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli sunt Occi, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnius & dimidiatæ ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, vt vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in vsus domesticos, & promptuaria visuntur artificiosissimè elaborata. Iam verò culinæ quanta mundities, quod in Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit, (frigidam enim neque hyeme neque æstate bibunt) vlnæ altitudine, duorum digitûm crassitudine, oris ambitu vlnarũ triũ, stant ex ære purissimo. Culinã riuus præterfluit. Tota nocte, vt in magnis ædibus, (cõ-
clauia

clauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ collucent. Ab huius templi ædificatione sexcentesimus iam annus est. Stagnum habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis eos attigerit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus dicatum idolo, à quo diuitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc seculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, miserandum in modum exspectant. Itaque magna in veneratione & honore apud Iaponios est. Adeuntibus pratum occurrit primùm aspectu grato, herba non vltra dimidium palmum excrescente: pratum excipit lucus, isque densissimus; hunc perpetua & æquabili ad templum vsque latitudine limes intersecat, passuum lõgitudine circiter mille, planus ad iter vsque medium: inde in cliuum assurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus. Vtrinque admista pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt meridiano diei tempore totus penè limes opacetur: stipitibus ita crassis, vt ex iis mali in vsum cuiusuis quamlibet capacis onerariæ nauis confici possint. Sanè cedros ex iis vidi complures vlnarum quinque ambitu, rotunditate planè tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiam riuulus. Vt propiùs ventum est, duplex apparuit ordo pilarũ è lapide quadrato cum basibus, laterna superimposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cælatisque magnificè, & lapideo tegmine turbinato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ è solido metallo, item auro coopertæ, opere admodum sumptuoso; ex vtraque parte stant quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen ostentat aureis litteris incisum eius, qui delubro laternam quamque dicauerit, annua pecunia in vsum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exsurgit nobilium feminarum, quæ annum egressæ quintum & quadragesimum, sese delubri ministerio mancipąrunt. Studẽt cultui corporis, ornatu serico, & maximè peregrinorum, ex toto Iapone religionis causa assiduè confluentium, leuandæ siti dant operam. Ex hac Bõziorũ domo porticus admodũ pulchra ad vsque adyta pertinet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum vidimus aliquot intrà sedentes togis amplis è serico indutos, tectosque capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud est in eadem sylua delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris: nisi quòd laternarum est etiã pretiosior cælatura, & auri maior copia. Circà est atrium candido & nigro stratum lapillo, medicis consi-

consitum malis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in singulis interuallis vase lapideo collocato, quod fruteta continet, altitudine haud supra binos dodrantes, iucunda rosarum & florum varietate commista. Inde, quòd redeuntibus domum minùs nobis erat deuium, phanũ intrauimus aliud extra nemora positũ, cõsecratum Idolo Daibut, quæ vox magnæ sanctitatis denotat virũ. Huius phani frõs ianuas habet tres, sed vnam præcipuam: atrij verò latera singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id quadrata forma vlnas omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publicè ratio, vt quanta cuiusque mensura sit, primo statim intuitu intelligas. In eius atrii medio est phanum vlnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese ostentant colossi, majoris etiam formæ, quam quos antea diximus. Duo præterea stant janitores ad latera, truci admodum aspectu, vlnarũ quatuordecim altitudinis, instar turrium, membris inter se præclarè conuenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cœlo præesse vulgus opinatur, calcantq; pede singuli dæmonẽ. In medio autem tẽplo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentẽ Xacam interlocant. Xacę statua, ex ære cyprio in ampla & pulchra quiescẽs rosa, quatuordecim vlnas latitudinis obtinet: reliquę duę nouenas, ligneæ, sed omnes affabre admodũ auro intectæ, radiis tãta claritate micantibus, vt intuentis aciẽ pęnè perstringãt. post hæc, alia duo simulacra cernũtur, Homocõdis, & Zoiolis, (quibus etiam cælorũ præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia: porrò ex vtraq; tẽpli parte pulpitũ cernitur. ea est quadriforis mãsio, parietibus duarum vlnarũ altitudine. Interius alia est eiusdẽ formæ domuncula, in eius medio stat cathedra eximiæ majestatis. Totũ verò suggestũ parua ambit operis egregii porticus, triũ dodrantiũ latitudine. Iã verò lacunaria tẽpli columnæ cedrinæ sustinẽt octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ambitu vlnarũ triũ & semis. Tẽpli cõditi, septingẽtesimus annus est. Annis viginti exstructũ perhibetur fuisse. Idẽ anno abhinc quadringẽtesimo cõflagrauit, ac restitutũ est denuo, sed nequaquã pari magnificẽtia, materiæq; præstantia; quod ipsum indicant lapideæ columnarũ bases ex incẽdio relictę, quarũ amplitudo lõgè majorem columnarum formã postulare liquidò cernitur. Iam verò extra peristylium templi, turris lignea, firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita, tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magnitudinis, vt eam dimensus præsente me neophytus quidam, vl-
narum

narum os duarum, sex ambitum, trium & semis altitudinem; æris verò ipsius crassitudinem dodrantis vnius dimidiatique comperetit. Suauissimum edit sonum, exauditurque longissimè. Qua templi patent fines, itemque vrbe tota, & circa vrbem passuum ad duo circiter millia, plurimi cerui & palumbes non modò vagantur impunè, sed etiam tecta ciuium subeunt, attrectante nemine, propterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monasteriis, ne sim longior, hactenus. Quæ postquam rogatu, vt dixi, neophytorum inuisimus, postridie Nara Tochim leucarum quinque interuallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis incolis ingenti lætitia, credo quòd Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cùm Gaspar plurimis maximisque occupationibus impeditus eos adire non posset, nullum adhuc è Societate nostra conspexerant. Gens est ferè nobilis. præfectus Cubum cognatione attingit. Itaque vulgo cùm adeunt hominem, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendum appellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquam. Multa de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi verò mirum omnes ij quàm dediti sint. Digredienti autem mihi non modò munuscula quædam obtulêre beneuolentiæ causa, quæ, ne se contemptos putarent, recusare non potui; sed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dedêre. Itaque Sauam, sed à Tochi leucas, iter intendimus. Id castrum in editissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amœnissimo, quippe omne circa spatium, cùm aliæ formosæ varij generis arbores, tum cedrus plurima pinusque conuestit; & inde in subiectos agros apprime consitos, frequentésque ædificiis atque cultoribus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos, nullo sessore conspicimus, sagittariis ferè quindecim comitantibus, quos nobis Christianos omnes Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiam miserat. Igitur Tochianis domum remissis, & gratiis actis, nouo comitatu Sauam magna Christianorum voluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, vt nos lautiùs exciperet, simul etiam, vt nobis occurreret in itinere, venatum ex oppido excesserat eo ipso die, sed in nos idcirco nõ incidit, quòd opinione celeriùs ambulauimus. Sauæ porrò diuertimus ad ædem Christianorum sacram, cui coniuncta domus est Sociis nostris excipiendis, itemque separatim laicis, qui se se nostris hominibus comites dederint; è cedrina ferè materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longissi-

gissimo,vt dixi,gratissimoque prospectu. Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu,aprum ingẽtem afferens, non sine magno quidem & labore quæsitum & impendio,quippe non canes modò,sed etiam quosdam homines fera malè multauerat.Pictam in templo Christi resurgentis imaginem, quam è nostro effingendam exemplari Franciscus egregii artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur, primùm venatorio nondum ornatu deposito: deinde me perbenignè salutat Franciscus,agitque gratias,quòd ad se tam longè contenderim; tum, veritus credo ne mihi fesso de via molestus esset, magna cum amoris humilitatisque significatione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminentissimus:nam & statura Iaponiis quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit; & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est. Accedit summa cùm in armorum vsu dexteritas agilitasque membrorum;tum Iaponicæ superstitionis legumque peritia:quod ille studium cùm ad veritatẽ religionis Christianæ transtulerit, tantos breui tempore processus effecit, vt Dei magnitudinem assiduè prædicare,cæterosque ad virtutem exemplo vitæ,plerisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sanè ego eum ex abdito quodam loco exaudiui, cùm ad domesticos aliquot, quorum erãt ethnici nonnulli,de fide Christiana dissereret,doceretq; quantum inter patria Idola Deumque verum interesset. Qua in disputatione,elatus ardore animi,eò deuenit,vt diceret,non modò fidelis ministri, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset,posthac neminem apud se futurum.Atque hæc viri fides religióque eo admirabilior est,quòd vix ante annum ad Christum adjunctus est, eumque semel tantùm à Baptismo Gaspar inuisit. Castrum est Sanæ finitimum, cuius qui potitur à Daiondono Rege desciuerat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis qui Sanæ remanseramus,enixè Dominum pro ipsius incolumitate precantibus:tantáque prudentia tractauit ingenium rebellis,vt quocunque voluerit flexerit hominem,cúmque Daiondono, cuius in ditione sunt ambo,reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiam attulit ea res, pacem optantibus. Nec modò secularia procurauit ibi Franciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta, primarios quosque eius loci viros desiderio Christianæ religionis accendit. Paulo pòst, alium dynastam conuenit ethnicum, eúmque cum familia tota conuertit. ii paucis antè diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adjuncti sunt.

ſunt. Poſtea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Chriſtum eadem felicitate traduxit, quos ego cùm excluſus temporibus baptizatum ire non poſſem, ad Gaſparem ſcripſi Meacum, vt aliquem eius rei cauſa ad illos mitteret, quòd eorum Baptiſmus ad Chriſtianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hęc & alia id genus multa Franciſcus. Nos autem Sauę & conciones & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & variaſciſcitantibus incolis factum eſt ſatis. Baptizati prætereà nouẽ: in iis claro admodum loco natus adoleſcens, qui de Chriſtianæ fidei myſteriis à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam vſq; leucarum decem interuallo Baptiſmi cauſa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano ſtare paratam: quam ego ne occaſionem amitterem, quamquam mœrentibus digreſſu meo Sauanis, inde deceſſi. Et quia Sacaium petentibus periculoſa quædam loca erant prætereunda, Fráciſcus non modo neceſſaria nobis ad profectionem omnia, ſed etiam ſclopis aliiſque telis armatos quattuor & viginti cuſtodes attribuit, nec omnino quicquam eſt paſſus nos in iter illud impendere. Compenſet Dominus egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos verò cariſsimi fratres pro eiuſdem ſalute Dominum aſſiduè deprecamini. Sacaiũ vt veni, ingenti gratulatione me Sanctius eiuſque domeſtici rurſus excipiunt. Triduum ſubſtiti dum nautæ ſoluèrent, nec interea neophytos confirmare, officiique monere deſtitimus. Cognoui etiam Monicæ virginis in ſuſcepto conſilio conſtantiã: quæ ab alio quodam Meacenſi procere non mediocriter expetita, omnes cõdiciones animo excelſo repudiarat. Sed cùm iam hora profectionis inſtaret, Imorenſis oppidi Princeps, qui magna virorum nobiliũ manu Sacaium ad me ſalutatum acceſſerat, itemque è Sacaiano grege Chriſtiani primarii nos viatico inſtructos, honoris cauſa ad nauem vſq; deducunt, nauarchóq; cõmendant diligentiſsimè. Comes verò nauigationis nobis magno Dei beneficio acceſſit Sacaianus medicus, eximia eruditione atq; exiſtimatione vir, qui a ſuperſtitionibus patriis cõuerſus ad Dominũ, nõ modò cõmunis officii laudem, verũ etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetiit, ſeculóq; planè relicto, ſe ad noſtram Societatem aggregare decreuit. Itaque vt prorſus exiret de terra ſua, & de cognatione ſua, rogauit me, vt in Bungum alióve ſe mecum adducerem. Ceſsi facilè hominis precibus, iuſſumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretioſum dũtaxat ornatũ corporis retinere, quo faciliùs nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa ferè ſpecie ducuntur, aditus patefieret, ad Coſmũ Turrianũ inde perduxi, cuius mandato,

k ingen-

ingenti neophytorũ approbatione concionari iã de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in vrbe Sacaio tam sumptuose indui, & tanto comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine versetur in domesticis ministeriis apud nos. Verùm ad rem redeo. Sacaii conscendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertio-decimò secunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntiis de re Meacensi, Ecclesia illa tota valde gauisa est. Quarto pòst die Vosuquium perrexi, vt Regem inuiserem, à quo humanissimè acceptus, petii, neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem extruendo: ille verò non aream modò nobis ad mare secus arcem optimo situ, verùm etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redii: Funaio perueni octauo die Ximabaram, quò Cosmus etiam Turrianus trigesimo circiter antè die Cochinoco se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adiere, & concionanti cùm aures præbuissent, magis etiam quàm antea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigiisque duobus peramplis ipsorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longè prosequente renauigamus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pereriæ Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas a Cochinoco quinque circiter & viginti; misit eò me Cosmus ad Lusitanos visendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo pòst die ad eorum confessiones audiendas, & sacrum missæ faciendum, è Bungo peruenit. Hìc dum vterque moramur, me Bartolemæus Rex Omutam ad se per nuntios euocat. Ego approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponio comite viro sectarum Iaponicarum in primis perito, nec Christianæ religionis ignaro. Aduentu nostro Bartolemæus, qui neminem ex nostris biennio toto vidisset, valde lætatus est. multa deinde percontatus, addit vereri se, ne familiares sui, & ii quidem quibus maximè fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Christianæ doctrinæ rudimenta dediscant, itaque renouata institutione opus esse. A cœna igitur è domesticis suis primarios euocat, iubetque arrectis auribus nostrum sermonem excipere. Non omittam hoc loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere perti-

pertinentia. primùm ad mensam, diu renitente ac repugnante me, peruicit denique, vt loco superiore quamuis inuitus accumberem. Sublata mensa, familiariter se inter me & Iaponium comitem interlocat; & studiosè docet hominem (eo enim vtebamur interprete) quam potissimùm in sententiam ad suos, quorum optimè norit ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in inferiorem locum seorsim ac demissè in famulorum turbam eo sese consilio recipit, vt re ipsa exemploque suo demonstret, quantus honos Euangelio, quantus Euangelii præconibus debeatur. Ac prima quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum esse omnium creatorem euidenter ostendimus. Tum declaratum est, quæ Iaponiorum numina, quis Christianorum Deus esset infinita bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cùm stupentes audirent; magnopere videlicet lætabantur, sese ab inanium Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse traductos. Reliquis verò diebus actum de cœlesti beatitudine, pœnis inferorum, aliisque rebus eiusmodi, quas maximè neophytis initio proponere consueuimus. Et sanè talibus egere monitis visa est mihi Barptolemæi familia: nam ipsius quidem Regis in fide constantia planè vicit exspectationem meam. Quæ viri laus eo major est, quòd nec ita pridem Christiana sacra susceperit, & eo ipso nomine à popularibus suis per summum scelus atque perfidiã regno spoliatus finibúsq; suis exactus est, vix vno sibi relicto puero victus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cùm ad sanitatem redirent, veniámque supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ, vt ad se primo quoque tempore veniam, inde mihi necessariò in Bungum esse proficiscendum. Cochinocum ergo trajeci minimè tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum appulsos duo piratarum inuasère myoparones, qui tamen præclarè instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimicantibus, reiecti sunt. Cosmus interea in febrim inciderat; ea simulatque leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum rerum causa, tum verò vt Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ procuratione succurrerem. Primo post profectionem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in eo munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præce-

prioribus probè institutos, sacro fonte abluimus. Tonũ ego prætereà & ille me vicissim inuisit, audiuitque cum suis perattentè de rebus spiritualibus disserentem. Quin etiam cœmeterio Christianorum, quod illi mirum in modum expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo extruendo, & in alios etiam vsus, insulas tres excelsa confitas pinu benignè largitus est. porrò grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum. quod cùm aliis rebus plurimis clarè perspeximus, tum illa præsertim: Instabant anniuersaria quædam ethnicorum festa ludive celebritatis eximiæ, ad quæ, vt apud nos ad Corporis Christi solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consueuerant. Cùm se Christiani affuturos negarent, cùm verò Bonziis cæterisque indignum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam ne patrijs dijs & ciuitati vim inferri, sibi denique ipsi tantam inuri contumeliam sinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deserant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis interesse, quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minùs idolis, mihi certè meisque iussis hoc date. Illi verò in proposito omnes obstinati, Quidquid volueris, inquiunt, nobis facito, leges nostras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digressi, in templum sese vniuersi recipiunt, martyrium fortiter expectantes. Et sanè (vt acri sunt & vehementi Iaponij ferme dynastæ natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non illico fuisse mactatos. Sed eorum fortasse multitudine territus, iussit illis renuntiari, quoniam in sua religione tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos vltra non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque confirmati sunt. E principibus ciuitatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper est mortuus. Is, quòd ære suo templum additis liberaliter hortis extruxerat, & Christianam religionem non modò contra cæteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, vbi opus esset, egregiè tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublatus. Hunc neophyti, vt mutuam inter se Christianorum caritatem publicè ostenderent, quam magnificentissimè extulere: feretrum cum Litanijs & precibus magnaque cereorum ardentium multitudine septingenti ferè neophyti sequebantur. arca vespere cõditus est circumsuta serico; postridie lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus,

altera

altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impositis opere politissimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac visitur. Verùm de Ximabaranis hactenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam: ibi hæc scribebam ad vos septimo Calend. Novembr. MDLXV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

ANNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ causa proficiscerer, quòd multa esset ibi messis, operarij pauci; mihique comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludouicum Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, vt ea potissimùm per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, vt ille iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque probè comperta persequerer; omissa peregrinatione, ego quòd mearum est partium hisce præstabo litteris: vos autem maior videlicet huiusce gentis miseratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, cæremoniis plurimis ritibusque deceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducat ac pertrahat. Ac primùm in eorum animis prorsus extincta est notitia omnis, non modò CHRISTI liberatoris nostri, verùm etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum verò permultæ sunt sectæ, quarum quam quisque voluerit liberum est sequi; sed præcipuæ duæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complura visuntur cœnobia non modò Bonziorum, sed Bonziarum etiam varia corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, externis nigris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi ab iis Amidani magnopere dissident. Bonzij porrò ferè omnes magnificè habitant, habentque perampla vectigalia. Iisdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano medio aram excitant; in ea signum Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in rosa item lignea considet præclara ad aspectum. Ingentes habēt bibliothecas, cœnationes ad cibū vnà

 sumen-

sumendum, æraméta seu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitantur. Vespere præfectus certum vnicuique argumentum ad meditandum proponit. a media nocte ante aram templi, alternantibus choris, quasi matutinas recitant preces è Xacæ libro nouissimo: prima luce horam vnam singuli meditando consumunt. mento capiteque sunt raso. amplissima peristylia cōstruūt, & in iis Fotoquiorum (hoc nomine Iaponii quidam sancti appellantur) sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt autem Bonzii claro vt plurimum genere: namque Iaponii proceres multiplici prole onerati, quibus filiis amplum satis patrimonium relinquere se posse diffidunt, hos fere ad Bonziorum numerum aggregant. Insignis eorundem sacrificulorum est auaritia: omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro multa chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis causa syngraphas creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sanè frequens eorum, quos Ianambuxos vocitant, crispante ac vibrato capillo. ii res vel amissas vel furto sublatas ita comperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoscere, sciscitantur. Horum preces in vtramque partem multum valere creduntur. Itaque precationes eorum faustas æquè dirasque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terve milleni simul montem quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem pœnitentiæ nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint, (quo ipso tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi iam laurea donati, & in cæteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pileolis qui non nisi summum capitis verticem tegant: atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragrant, seque operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes pulsu catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alio nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesque ipsos per diuinatione demonstrent. Ii in præcelso montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Iisdem (vt fertur) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traiiciunt maximos vnius arte dæmonis, qui vt

infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic eum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transitque per medium eorum cœtum. ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet superstitio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam mõte sese Iaponiis visendum præbere. Quisquis majore beatarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, conferebat eo sese, eamque visionem expectabat: denique oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsq; sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desiliens, cultorem vna secum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio reuocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis ad locum vsque occultè prosequitur. Comparet ibi dæmon hun a-na specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerabundus adorat, adducit arcum properè filius, emissaque in spectrum sagitta, pro viro vulpem immutata repentè figura confixit. Inde fugientis cruorem bestiæ persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mortuorum, quos dæmon per eam speciem antè deceperat. atque ita & a præsente parentem interitu, & cæteros ab opinione vsque adeò pestifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobiis admodum celebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorque perhibetur fuisse Combedaxis veterator callidus, arteque dicendi famam sanctimoniæ consecutus: cùm tamen diabolica planè iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgò Iaponii vtuntur. Is cùm ad senectutem peruenisset sese vltro defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mori se; post aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præstantissimum in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu; tum se quoque demum è fouea proditurum: interea fessum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ è variis eò missæ prouinciis; persuasum est enim genti, quicunque in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos non in hac modò vita diuitiis auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porrò cultui qui sese

mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra concluduntur, capillo in speciem abdicatæ vitæ secularis abraso, cùm tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omnī flagitiorum genere volutentur. in illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ sunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eò non est, capitali si accesserint pœna proposita. Fatonochaiti præterea domicilium est Bonziorum. Hi magnam puerorum turbam variis artibus ad omne doli furtique genus erudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum singulorũ edoctos prosapia ac stirpe, & procerum ritibus; armorum etiam vsu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo consilio, vt sese regum filios ementiti, per commendationem speciemque nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque locus is tanta est apud Iaponios infamia, vt si quem ex ea disciplina fortè deprehenderint, confestim interimant; nec tamen impostores idcirco ab improbitate malitiáque discedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet amplissima syluestrium hominum regio leucas ab vrbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis, quas paxillo subrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formidulosa Iaponiis. In prælio sauciati, salitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remedium est. speculum gestare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant sic, vt in humeros manubrium desinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari soliti sunt. Aquita perampla est vrbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonii causa, itemque vicissim ad eos Aquitani, sed rariùs, quòd illuc delati ferè perimantur ab incolis. Multa erant prætereà in hoc genere quæ scriberem: sed ne sim longior, ad Iaponiorũ insanias redeo, qui ad memoriã sui nominis propagandã illud vel maximè pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidissimi, vt quanto maximo apparatu põpaque vita functi sepeliãtur. Funerum autẽ & exsequiarũ in vrbe Meaco ritus eiusmodi est. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba vestitu quàm optimo ad rogum anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funestus est) versicolori velo caput obductæ. familiã etiã pro suis quæq; facultatibus ducunt, albo itẽ ornatu subserico: quæ verò dignitate atq; opibus præcellũt, cædrina singulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lectica vehuntur, secũdo loco incedunt pedibus viri permulti sumptuoso vestitu. Longo deinde interuallo

Bonzius

Bonzius earum superstitionum antistes auro sericóque refulgens lectica gestatur ampla & præcelsa pretiosi operis, Bonziis stipatus fere triginta parasatis linteatisque, atro superindutis pallio, textu pertenui; tum cineraceo quidam vestium colore (nam is quoque funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat errétve ignarus viarum) iter monstrat ad pyram. Huic Bonzii ferme ducenti succedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipuè coluit: simul etiam ingens catinus ad rogum vsque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei duo perampla & expansa figura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ varii coloris copiam continent: quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flores illi paulatim in speciem pluuiæ decidant, ventoque flante spargantur: eum videlicet imbrem argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse: post hæc autem, octo prima lanugine Bonzii diuisi bifariam, prælongas arundines cum vexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram auersa trahunt cuspide. Tum iisdem insignes litteris, ardenti inclusa candela, decem lateruæ feruntur, obductis velo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimentis pineas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammas iniiciant. Eodem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis adoperti exiguis admodum pileolis mento subligatis, è nigro fulgente corio forma triquetra, (quod apud eos honoris indiciū est) idē schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebretur, ponè certus homo tabellam ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine albo velo tenuissimo tectam, inscripto ex vtraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens magnifica, defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisque precantis habitu manibus. ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille suus, cùm in terris ageret, scriptū reliquisse perhibetur, cuius præsidio meritisq; vulgò se compotes fore salutis existimant. Cadauer filii subsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorū natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modò dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum peruentum est, Bonzii vniuersi & cætera simul turba cum strepitu æramentorum catinorumque horæ spatio dæmonis illius nomen

magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maximè modo fit bustum: Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo crassiore ita præcincta est, vt singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto eleganti opere ex vndulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere, (piscibus tamen exceptis & carnibus) præsertim verò caryciis, medicis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti causa prunis impositum, & lignum aquilanum in disco. Vt igitur eò deuentum est, lecticæ vinculum injicitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certatim manu apprehendentes vociferantur, vt diximus: postea totum septum introrsus terna lustratione circumeunt. Deinde lectica pyræ superimposita Bonzius earum cæremoniarum antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequaquam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbem idcirco circumagit, vt eo significet gyro, defuncti animam nec originem habuisse, nec verò finem aliquando habituram esse. Rotatam inde faculam abjicit: hanc duo è defuncti filiis cognatisve arreptam stantes ad lecticæ latera ad Solis ortum alter, alter ad occasum, super cadauer ipsum mutuò sibi quasi honoris & officii causa ter vbi porrexerint, deinde in lignorum struem iniiciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & aliis odoramentis, prout copiæ suppetunt, magnóque incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filii ad mensam accedunt, & aquilano ligno in vaporarium indito, solenni suffitu parentem quasi iam ad cœlestium numerum adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonziis pro dignitate persoluitur: Antistiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi; cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris vel pauperibus vlcerosisque relinquitur. Postridie liberi cum affinibus & amicis ad rogum reuersi, cineres, ossa, dentésque demortui in vas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contectum in mediis ædibus locant. frequentes adsunt iterum Bonzii ad priuatas exsequias: eædemque septimo die denuo repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato imposito lapide, in quo ductis à summo ad imum vsque maioribus litteris, nomen describitur dæmonis, quem-

cun-

cunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad sepulcrum se filii conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, vt habeat defunctus, vnde sitim leuet. nec solùm die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impensa fit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorúmve. nam quorum tanta est inopia, vt funeri sumptus desit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinium abjectos humi defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod virtutibus in ora præcipuè maritima ducitur. Ii cùm Amidæ sese eximio quodam cultu deuouerint, eius visendi cupiditate flagrantes, mortem vltro sibimetipsi consciscunt. Ac primùm emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publicè concionantur ad populum, totámque consilii sui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxísque ad collum, brachia, renes, crura, pedésque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officii causa proprio separatim nauigio prosecutis injicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab vllo prorsus in posterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, feminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis columnam pinumque singulis perpetui honoris causa prope littus erexerant, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ toto tecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque visebatur locus die noctéque superstitiosissimè. Ac fortè per eos dies dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipso tempore prodeuntes è sacrario quinque circiter vetulæ cum globulis precatoriis, quæ vulgo rosaria dicimus, (adeò Christianos mores Lucifer æmulatur) partim ludibrio nostram ridere dementiam, partim seuero vultu nobis impietatem expro-

exprobrare, sacrum illud monumentum nulla veneratione honorisve significatione prætereuntibus. Restat vt de Bonziorum concionibus pauca perstringam. Eæ si minùs crebræ quàm apud nos, certè quàm apparatissimę. In templo permagno cum serica supernè vmbella suggestus attollitur. In co stat ornatu sumptuoso cathedra, ante cathedram mensa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestũ ascendens, & in sella considens, magnificè sese circumspicit: deinde indicto campana silentio, pauca ex eo, quem diximus, recitat libro quæ mox idem fusiùs explicat. Sunt autem hi concionatores viri ferme diserti, atque ad flectendos animos auditorũ idonei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, eò potissimùm omnis spectat eorum oratio, vt populum inducant specie pietatis ad sua locupletanda cœnobia, tanto beatiorem in altera vita fore quemq; affirmantes, quanto, quæ ad sacra vel exsequias pertinent, maiore pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque ita inter se pugnantes numerentur superstitiones atque familiæ; in eo tamen vel maximè laborant magistri, vt sua quisque mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternã salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species omnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruersitatibus imbuuntur, tantámque ex iis fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solùm vt domesticos intra parietes, verùm etiam in publico, totaque vrbe rosaria ferè semper manu percurrant, ab Amida Xacaque diuitias, honores, bonam valetudinem, sempiterna gaudia suppliciter postulantes.

Quæ cùm ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quãto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, seque relictis idolis ad Christum adiungunt; quippe tot à diabolo machinis oppugnãtur, ita solicitantur assiduis bõziorum dissuasionibus, postremò ab affinibus amicisque adeò contumeliosè, molestè, acerbeque vexãtur, vt nisi diuina gratia sacrificiis ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat, multorum vel potiùs ferè omniũ fidem atque constantiam his certè nascentium Ecclesiarum initiis valdè periclitari necesse sit. Quo magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hosce greges præcipuè in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere

mete venimus quinto Calend. Februarias. Ludouicus Almeida quibusdam negotiis primùm, deinde etiam valetudine aduersa impeditus, ibi diutius subsistit: ego dici non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cùm cæteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipuè, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexênio viderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicāt, frigorum vi vehementer affecto consumptóque corpusculo. Meacensi lingua, quæ, vt celeberrimi populi regiæque vrbis fertur elegantissima, iam nunc vtitur ita peritè, non modò vt confessiones intelligat; sed habeat etiam conciones. Quosdam insuper libellos ad pietatem vtiles in eandem vertit linguam, aliosque deinceps non intermittit sub se ciuis operis vertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuò tueatur, opémque nobis ad voluntatem ipsius & rectè interpretandam & ritè exsequendam impertat. Meaco, II. Calend. Martias, MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

X iis litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attigi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quòd hac hyeme Iaponii à Calendis Februariis auspicati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus; longè alia atque apud nos ratio temporum atque descriptio. Vetus est autem gentis mos, vt annô ineunte, ab die nono Lunæ adusque vigesimum, regni proceres & Bonziorum principes ad Regem quisque suum salutandum non sine donis accedant. Ea sunt ferè magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma affabre facta, & alia eiusmodi. atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cùm in aliis omnibus regnis, tum verò in hoc Meacensi tanto diligentiùs retinetur, quanto Cubus honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos vxori quoque ipsius matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximii peristromatis aureis adornata; sed ad eorū verba salutationesque (ea loci & personæ

sonæ majestas est) nihil omnino respondet: insignibus tantùm Bonziis quibusdam id habet honoris, vt flabellum, quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quãquam locupletissimis, & longè pretiosissima dona ferentibus, nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Euangelio muniendam, & existimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, vt Euangelii præcones nequaquam exclusos inde fuisse constaret; dedit operam Gaspar, vt illum ipse quoque per idem anni tẽpus inuiseret. ac superioribus quidem annis aulici cuiusdam beneficio potentis viri, ad Christianam religionem propensi, aliquoties introductus est: nunc verò mihi quoque eiusdem opera patuit aditus. Cubum ergo primùm, deinde vxorem, postremò separatis in ædibus matrem inuisimus, honesto comitatu ad regiam vsque deducti: & cùm benignè accepti sumus ab omnibus: tum verò à matre humanissimè, quippe quæ non modò potionem nobis misceri jussit à famulis, verùm etiam Zacanam (salsamenti genus id est oliuarum instar) de more paxillis insertam; suis ipsa manibus honoris causa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium feminarũ sedentem ante sacellum ornatissimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite radiis emicantibus: mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehementer dolendum vt sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi, orandusque sit etiam atque etiam Dominus, vt hasce tenebras Euangelii splendore pro sua infinita bonitate disiiciat.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuisendos abiit Imorim; ego Meacensibus prædicare Euangelium institi, cùm aliis, tum verò quibusdam ò Cubi familia viris illustribus, qui ad nos vẽtitare cœperunt: ex iis tres, audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer efflagitant; sed idcirco differtur, vt interea meliùs Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudum more persequitur. ii nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusque contrectant: quamobrem expugnantur difficillimè, nec nisi euidentibus planè demonstrationibus cedunt. Obiiciunt autem nobis inter alia; si quidẽ est Deus, vt dicimus, idémque adeò bonus est; cur ad hoc vsque tempus celauit

reclauit bonitatem suam, eamque tam serò Iaponiis declarauit? respondetur autem ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant: sed tantæ, tam densæ illis tenebrę sunt, vt insolitam Euangelii lucem vix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tardiùs acceptum, eo diligentiùs amplectantur ac foueant. In vniuersum autē, Iaponiorū ingenia ad Christianā religionem in primis idonea sunt, pręstantque non solùm in cognoscenda veritate sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fidem atque constantiam. tres quidem ii, quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, non modò vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ mandent. idque celerrimè, sed etiā quæ ex concionibus nostris audiere, domum regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mūdi creatione, de immortalitate variisque viribus ac facultatibus animæ disserūtur. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidem. Et cùm eiusmodi gentis natura, tum illud quoque vel maximè Christianam causam adiuuat, quòd multæ sunt superstitionum sectæ, non solùm diuersæ ac variæ, sed etiam inter se pugnantes: quo facilius est, diabolica mendacia fraudesque conuincere. Circa Meacum in patentibus campis plurima sunt idolorum phana, è quibus adii Christianorum ductu nonnulla: in iis quoddam est Amidæ sacrū ab vrbe quattuor ferè passuum millibus, a priscis Imperatoribus conditum ac subinde renouatum. longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus obiicit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso, ingens Amidæ statua considet, supra statuam quasi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaque tintinnabula: circa ludentium specie triginta cernuntur milites strictis telis armati; saltātes Æthiopes, anus venefica, dæmonesque teterrimi; effingitur etiā certa quadā imagine ventus, horrificoq; aspectu tonitrua: ad hæc septeni gradus ad tēpli totius lōgitudinē porriguntur: in iis ordine certo dispositæ vnius Canonis Amidæ filii imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadē omnes forma, ore venusto, egregiè factæ, tricena brachia totidemque manus ostentant: è quibus duo tantùm ad reliqui corporis magnitudinem apta proportione conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porrò statuæ bina tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi nō modò simula-

simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scitè admodum ab imo ad summum vsque verticem intecta sic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix possunt: locus est celeberrimus, multique eò longinquis è regionibus religionis causa confluunt.

Inde passuum interuallo duûm circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis distinctam cœnobiis tenui fluens aqua riuus circuit amœnissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis etiam, quàm apud nos pingitur, fœda & horribili. in summo autem colle ingentia tria lignea templa ligneis item columnis mira crassitudine suspenduntur, infimo pauimento strato latericulis læuigatis. In eorum vno colossæum immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: a tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnius palmi duo circiter millia prominent, infantesque præterea bimi ferè quadraginta; denique latus vtrumque templi spatiis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis & laurea donandis veteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur; est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemque ad imum suggestum altera in vsum discipuli, qui eo iudicio probandus insignibusque doctrinæ publicè decorandus est. templum autem ipsum lacertæ seu stellioni dicatum est, quem vulgo Deum & præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, vt cæteris Diis erigitur. in summo tantùm laqueari, multiplicem conuolutus in spiram, ingenti orbiculari depingitur forma, vt scholastici dum eum supplices venerantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes peramplæ, cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidem visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem: ea si minus læta videbuntur, quòd parum videlicet ad rei Christianæ amplificationem attineant; eo diligentiùs orandus erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum incrementis & rei Christianæ progressibus multa nobis in posterum ad vos, majore cum animi nostri vestriq;

fructu,

fructu, spiritalique solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum non pessimè posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerũ adiũcti sunt. Quod reliquũ est, nos omnes pro sua clemẽtia Dominus perpetuò tueatur ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

Vod vos velle maximè intelligo, id hisce litteris agam, vt Ecclesiastica primùm, tum cætera persequar. Quadragesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium declarauit: quarta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiosè disseruit. sexta, sacro missæ peracto, non destitit Iaponius puer, ex ijs quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuo disputabat, ijs præcipuè locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maximè possent. Dominica in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more cæremonijsque transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque solennia frequentes venire cœperunt. in iis quidã cum vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam lecticis aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumulauêre patientiæ meritis. Vilela ducentorum ferè & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit. postea cùm de Eucharistia suauissimè perorasset, cœlestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cùm ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderent lacrymarum, sanè quàm ingenti nos affecere solatio. in sacello intimo Ludouicus Almeida sepulcrum erexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solennibus officiis persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie, collecta è quattuor Euangelistarum historiis, horas duas ferme consumpsit. quæ deinde explicatione potissimùm indigere sunt visa, in iis Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus pœnitentiã; sed calcar videlicet currentibus: nã cùm sæpe alias, tũ eo maximè anni tẽpore voluntarias ab sese pœnas, easq; adeò acerbas exigere soliti sunt, summopere gratu-

landum vt sit, in vltimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique (vt ita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis tropæa, salutaremq; humano generi mortem Christi Domini, tam incitatis hominum studiis, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctũ atque tristitiam ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte domus Christianis completa est, liturgiam & supplicationẽ matutinam exspectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysteriis. inde conuiuio excepti sunt, quòd Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, vt quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac beneuolentiæ vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductáque præ dulcedine ad vesperam; quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quòd nonnihil de apparatu ædiculæ nostræ cognôuerant, instare vehementer vt fores aperirentur: obsisti non potuit: intro iêre permulti, pleræque verò mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublatis, effigiem Christi Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissimè salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, vt sibi diuersorium conduceret prope regiam in superiore vrbis parte, quod toto iam ferè triennio frustra conatus est, vt ibi quoque posset Euangelizare commodiùs. Verùm satis iam de rebus Ecclesiasticis, ad alia veniamus. Ante discessum Almeidæ, cùm tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificẽtiæ fama, vt ad ea visenda ex aliis omnibus regnis peregrini Meacum ferè assiduè confluant. Ex iis nonnulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur quasdam Cubi primùm adiuimus, eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi causa. nihil ego nec in Europa nec in tota India tale conspexi. iis horti subiecti sunt cùm aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, pinu, malis medicis consiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilii, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solùm vt aduenas ac peregrinos, verùm etiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modò, sed vrbis

ipsa

ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ res furta & latrocinia maximè prohibet) occluduntur. in iis variarum mercium institores, opifices, ac sellularii, cùm alia in vsus deliciásque mortalium, tum prǽsertim aurea flabella conficiunt, sericámque cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus horis diei, tum verò sub noctem clausis iam tabernis frequentissimè visitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via longa latáque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ǽdes adiuimus; quibus item horti coniuncti non modò arborum multitudine artificiosísque figuris delectant oculos, verùm etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à nouem circiter passuum millibus excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis mediis efficit, in quo complures variæ magnitudinis insulæ, ligneis lapideísque peruiæ pontibus, vsquequaque lætissimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longiùs pertraxêre. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum liberis, qui sacris addicti sunt, magnificè & sumptuosè incoluntur: facitque ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se inuicem elegantia munditiísque superare contendant. Ex iis aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, longéque alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque excurrentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximii. Xysto nouum quoddam genus hortorum prætenditur, in quibus manu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis consiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obducitur, è quibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt, adeò artificiosè commistos atque dispositos, vt cùm in orbem singulis anni temporibus floreant, ver ibi perpetuum esse videatur. Multa prætereo, tum ne longior sim, tū quòd ea verbis assequi me posse diffido; sed illud nō omittā, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea sculptilis variisque picta coloribus, multis forulis collocatos cōtinet libros ab vno Xaca cōscriptos. eadémq; vt est versatilis, quem quisq; voluerit librum offert protinus. & quidem tanta est voluminum copia, vt incredibile sit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel

multis ætatibus ab vno auctore cõfici potuisse. eorum autem vsus est maximus non in Iapone modò, sed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica fabulositas & superstitiones primum exstitisse, atque inde paulatim oram Sinarum, Pegusiam, Bengalanã, totumque eum tractum in Bisnagam vsque peruagatæ dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatum, cuius præcelsum horrifico trucique adspectu simulacrum regio sceptro insignitum, duobus hinc inde ingentis item staturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominum noxas, alter descriptas in tabula recitat. parietes picti varias inferorum ostentant pœnas, quibus plurimi sexus vtriusq; mortales dęmonũ ministerio cruciantur. Celebratur autẽ ædes hæc, augeturque pecuniis ferè assiduè: nunquam enim desunt, qui ad regis effigiem timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecentur. Atque hæc illo die. Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorũ conciones in suburbana cœnobia (sunt autem exitus ex vrbe spatiandi causa gratissimi) venimus egressi, turbam virorum æquè ac feminarum cum suo quemque rosario supplicantes adspicimus; percontati à neophytis, quidnam id esset, dimissam tum concionem esse respõdẽt. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis centum diebus continuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisque indulgentiis auditori perseueranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex iis concionatoribus audire, cognoscendi maximè studio, saluaque religione & officio transferendi ad vsum nostrum, quæ ad conciliãdos permouendósque Iaponiorum animos pertinere viderentur; & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porrò illuc vsque decreuimus. eò tendentibus igitur nobis primò Guiuani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersariis mimorũ ludis, variisque spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie consitã: simul adspicimus populi concursum, ad concionem citato gressu tendẽtis. nos vt ad locum peruenimus, moniti à Christianis periculum esse, ne Bonzij si nos adesse sentirent, concionari desisterent, occulto loco ad initium vsq; concionis nõ sine magna quidẽ vel admiratione vel pudore substitimus è conscientia teporis ac negligentiæ nostræ cõcepto, cũ interim vnius horę spatio auditores illi omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genib⁹, incredibili quadam

dam

dam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cælum, in oratione persisterent, vociferantes assiduè: Namu Amida Ambut. Hoc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam domi forisque, seu emant aliquid seu vendant, modulata quadã pronuntiatione gestientes ac libentissimè sæpius inuocant. quin etiã pauperes ipsi inter emendicandum, iis à quibus eleemosynam petunt, propitium precantur Amidam. Bonzii verò ac legisperiti verba illa plebi inculcare non desinunt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidę sanctum nomen ex animo inuocauerit, procul dubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, vt concionator suggestum ascēdit, tùm nos quoque sensim irrepsimus; phanum erat ad fores vsque ac porticus refertum viris ac feminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bonzii considebant manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porrò concionator claro, vt aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aspectuque grauissimo, in excelsa vnde ab omnibus conspici posset sedens cathedra, sericis ad talos vsque perquam splendidè vestimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens aureum; ex libro quem habebat in mensa propositum, quædam instituit subinde recitare, tum fusiùs explicare, tanta non solùm actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vilela affirmabat, eius linguæ bene peritus, & cæteri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac veneratione esse apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti venit in mentem, non sine sancti Spiritus vehementi quodã instinctu Franciscum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationem expetiisse Iaponicam. profectò enim hæ gentes, naturæ bonitate ingeniique præstantia multis Europę nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quòd si minùs magnificè de Iaponiis vel sentiunt negotiatores Lusitani, vel prædicant, id nimirum idcirco fit, quòd non nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantùm absunt vitæ cultu, morumque elegantia, vt præ iis rustici videri propemodum possint. Itaque per contemptum syluestres etiam vulgò à Meacensibus appellantur, cùm tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit, plura propediem: atque vtinam cuiusmodi omnes optamus. Meaco, v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

DE statu rerum Meacēsiū, & religionis Christianæ processibus ad Paschatis vsque peracta solēnia, superioribus litteris ad vos fusè perscripsi. arte xam nunc fratres carissimi reliqua, è quibus facilè iudicare possitis, quàm assiduis vestrûm omnium sacrificiis piisque deprecationibus egeamus.

Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prędicare perreximus. auditores minimè deerant. multi etiā, diabolicis fraudibus & Iaponicæ superstitionis prauitate cōuicta, sic immutabātur afflati diuinitus, vt constantissimè crederent, in vno Christo Domino ac Redemptore nostro omne salutis humanæ perfugium esse repositum. Ventitabat etiam ad nos, cum aliis principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, vir sanè perspicax: is cùm à nobis multa subinde perquireret, litterisq; responsa mandaret cōmentandi causa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat splendor, non modò vt ipse in voluntatem Christianæ suscipiendæ religionis vehementer incumberet, sed etiam spem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet Euāgelii lumen. Ad hæc, Iobeleū à summo Pōtifice datū, ad felicē euentū Tridētini Cōcilii precibus ac ieiuniis impetrandum, in hac vrbe propositum est octauo ante Pentecostē die. cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparauēre neophyti ad tàm insigne Christi Domini beneficium: & quamquam per eos dies Gaspar in febrim incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos Christianorum facto, Dominica Pentecoste, imbecillitatem nostram Domino fulciente, per occasionem tam amplæ consequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei & sacratissimo CHRISTI corpore pauimus, quod illi nimirum, vt solent, vberrimo fletu crebrisque suspiriis percepēre. is erat Christianæ rei cursus, vt in tantis gentium tenebris, tantaque aduersariorum potentia, sat secundus: iamque parabat Vilela totam hanc Meacensem obire prouinciam, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Euangelium; cùm cæptis interuenit atrocissimum & post hominum memoriam inauditum facinus, quod non modò conatus nostros omnino impediret, sed etiā nos ipsos in extremum vitæ discrimen adduceret. Nam Regulus Imorensiū (de quo scripsi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à se gentibus quibusdam potentia atque opibus auctus, ipsum quoque Cubum,

vt

vt in pace otioque securum, & imparatum à rebus omnibus, certè nihil eiusmodi metuentem, imperio, quod magna cum æquitate regebat, per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare constituit: neque apud inflammatum dominandi libidine animum vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque maxima ab eodem in se profecta beneficia valuêre. Igitur assumptis latrocinii sociis duobus Narensium tyranno Daiondono, & alio quodam dynasta; cum delectis armatorum duodecim millibus repentè Meacũ iter intẽdit, eo certiore spe rei perficiendæ, quòd & ipse Cubi nomine vniuersæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco satellites & clientes. copiis ergo prope vrbẽ iussis opportuno loco subsistere, ipse cum fidelium manu specie officii Meacum introit, nimirum vt quibusdam recentibus honoris insignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quod volebat quam maximè sine tumultu transigeret, ad alia verborũ officia illud etiam addit, vt Cubũ in suburbanum quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuitet. namque circũuentum adoriri placuerat. Sed cùm res parum procederet, quod Cubus de confidente prope Meacum exercitu factus denique certior, & suspicatus id quod erat; nõ modò se Mioxindono minimè crederet, sed etiam fugam pararet, (ex qua deinde imprudenti comitum suorum consilio reuocatus est) Mioxindonus apertè ratus agendum, copias omnes ad regiam propiùs admouet: ac ne inexpiabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse videretur, dum inops consilii Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput minimè petere, certis tantùm eius cognatis amicisque grauiter infensum, eorum potentiam vltrà ferre non posse: itaque tum demũ rẽ conuenturam, seque inde cum pace abiturum, si complures proceres, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum interfici iubeat. ad hæc tam insignis impudentiæ postulata, ira percitus is qui ad ea cognoscẽda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus ille ipse qui nos ad Cubum introducere consueuerat, abiecta quã legerat schedula, verbisque grauissimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam desperatis quoniam quidẽ alia ratione non posit, certè voluntaria morte sese officio fideique suæ satis esse facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo strictũ pugionem gentis more sibi condit in viscera, & moribundus occumbit; eodem ipso leto quattuor alii, cùm præ timore occlusis ianuis non admitterentur, mox in ipso regiæ periêre vestibulo. Senis verò demortui filius, vt patrem conspexit exanimem,

præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnansque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas iniiciunt, quod Cubus vbi sensit; certus prælio potiùs quam incendio mortem oppetere, ex honestissimæ grauissimæque feminæ matris amplexu se proripit, vaditque cum suis armatus in confertã hostiũ aciem: ibi quàm acerrimè dimicans, ventrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit; super eum prælian tes egregiè centum circiter aulici primæ nobilitatis viri sternũtur: quorũ cũ animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdã quartumdecimum annum agentis enituit: qui cùm in certamine hostes penè obstupefecisset audaciæ miraculo, eumque viuum sublato vndique clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctũ intuitus, sibiq; turpissimũ ratus Regi suo Dominoque superstité esse; gladio confestim abiecto sicam arripuit, abscissoque sibimet gutture eandem sicam adegit in viscera. Inter hæc hostes, quà per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vnà cum matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius adolescenriam miserati, acerbissimè contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaque miscentur: honorariæ puellæ ac pedissequæ regulorum ferè ac principum filię, & clarissimis ortæ familiis, omnia miserabiliter eiulatu gemitibúsque complentes, inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consulere; quarum aliquæ vestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atque procaciter à militibus exuuntur: aliæ verò ad viginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde sæuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddã abditæ, quo nondum flãmæ peruaserant, igne deinde grassante opinione celeriùs, ibidem oppressæ, atque ad vnam omnes obsumptæ sunt, porrò Cubi ipsius filiæ duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasère, at mater ipsarum regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa feliciter, in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mille circiter & quingentis ab vrbe disiunctum; sed paulo pòst à conquisitoribus deprehensa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu morti destinatum esse cognouit; chartam atque atramentum poposcit, scripsitque sua manu multis verbis ad filiam vtramque litteras, quarum erat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebellibus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rapi: verumtamen æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia de se statuisset Amida,

quo

quo citiùs ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cùm Bōziis apud quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus sublatis in cœlum, obtinendo indulgentiæ causa Amidam bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidam rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantùm cadauer, hostium permissu, à Bonziis ad rogum ac sepulturam elatum est in cęnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autē quidam è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cùm rem gestam in itinere cognouisset, Meacum rediit illico: atque vbi regiam deletam & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum rectà petiit, ibique dissecto sibimet ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duę sunt Bōziæ; quas quamuis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitiis atque ludibriis hostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuò custodiri vigiliis distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeò spectaculum ingenti pauore perculsa, cùm domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem exspectabamus in singula pænè momenta; nec sanè, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo abfuimus; sed cùm ad nos clàm venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini sui grauissimè detestans increpásq;, multis deinceps nuntiis atque interpretibus vltro citroque missis, magno vix tandem labore impetratum est, sacra iā veste cæteroque instrumēto in [illegible]cata loca præmisso, vt exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruā sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis, nisi hæc tam atrox repentè procella exstitisset, quā lætos Domini vinea fructus ostenderet, quò die discesimus, (is fuit sanctę Mariæ Magdalenæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest, patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus

diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meacensis, quàm Christus ad eiusdem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga, mense Augusto, MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS AD SOCIOS ROMAM.

On eram nescius (fratres mihi carißimi) quã grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex iis quæ hoc anno præcipuè contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim verò felicem Francisci Lupii obitum, qui vna cum fratribus nostris duobus ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confeßione, à Mahometanis interfectus est: vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ maximè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primũ: patres duos, Ramirum & Alcarã, è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno deniq; pro certo cognouimus. Ii ante biennium Iaponis regna petituri, onerariam quandam in vrbe Cocino conscenderant, sanè inuiti, vel quòd nauicularius vir potens nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnius nauem merces imponere per vim & iniuriam cogeret: vel quòd ob idipsum nauis injusto pondere prægrauata pressaque interitum haud obscurè denuntiaret. Verùm, vt æquè clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodẽ versari discrimine, quorũ officium ac pia sedulitas tot mortalibus per cõfeßionem sacram expiandis confirmandisque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atq; inde prora in Sinas directa, cũ iam in Sionis peruenissent sinũ, atrox repentè procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonẽ appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga violentus erũpens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, aßiduis incrementis horarum circiter viginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehemẽtißimè cõmouens agitánsque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arietantes atque collisi, omnẽ salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatẽ adeò periculosam, cũ ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ cõ-

pagibus,

pagibus, totam nauem æſtus abſorpſit, ſic, vt nullæ planè reliquiæ ſuperfuerint. Erat in eodẽ curſu iuncus, (onerariæ Sinẽſis eſt genꝰ) qui ſingulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum eſt, nauem, cùm imminentis exitii ſignum æneo tormento fruſtra dediſſet Sinis, proprio metu laborãtibus atque ſolicitis, paulo pòſt hauſtam fluctibus apparere deſiiſſe.

Perculit caſus is vehementer Indię colonos: nam & aureorum quadringentorum millium & permultorum hominum damnum eſt factum, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æſtimantibus, eius incommodi pars minima perueniſſe videtur ad nos: duobus è Societate noſtra viris amiſſis, quorum opera magno rei Chriſtianæ vſui in hiſce regionibus eſſe procul dubio potuit. quamquam ſperamus illos eò migraſſe, vbi vel majori eſſe nobis auxilio ſuis apud Deum ſuffragationibus poſſint: neque enim parui ducendum eſt, in eiuſmodi cauſa pro Chriſto laborantes, è vita exceſſiſſe.

Periculo ſimili perfũncti ſunt etiam Andreas Fernandus & Ioãnes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque aſſeuerat pro miraculo haberi, ſi quis Typonis violentiam effugiat, præſertim verò, ſi totam noctem ſæuire perſeuerauerit: itaque in tali re nautas, deſperata ſalute corporis, ad vota potiùs quàm ad armamẽta; ad expianda peccata, quàm ad humana remedia ſolere conuerti: quippe non modò vela vis venti dilacerat, diſtringitque malos, & quicquid exſtat ex aqua diſſoluit; ſed etiam [illegible] nauigia (præſertim ſi minus onuſta ſint) arrepta, & in terras vſque longo tractu cõtorta affigere dicitur. Occupat autẽ ventus hic marium quicquid eſt Malacam inter & Iaponẽ, frequens à mẽſe Maio vſque ad Septembrẽ, quo maximè anni tẽpore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres cariſſimi, qui Sinenſem hanc & Iaponicam expeditionem Chriſtianæ fidei propugnandæ gratia optatis, comparate vos ad mortẽ in itinere obeũdam, ſicuti obiêre duo illi priores: & contrà, putate vos iter incolumes poſſe conficere, quemadmodum poſteriores hi duo, quos diximus, confecerũt. qui in hiſce verſatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quã de tuẽdo corpore laborãdũ eſt: ea quotidie vitæ pericula occurrũt. Et ſanè ita conſtitutũ & affectũ animo quẽque eſſe opportet, mortem vt omnino contemnat: nimius quippe metus & cùra corporis, ſpiritalẽ & noſtrũ & aliorũ profectum haud meodiocriter impedit: quod in ſe quiſq; re ipſa reperiri & cognoſcere facilè poterit.

Anno proximo Franciſcus Viera Goam è Molucis veniens, cùm paululum proceſſiſſet, nauis in ſyrtes & ſcopulos incidit, factóque

naufragio,

naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab vrinatoribus denique semiuiuus ad littus extrahitur: quò cùm cæteri quoque comites ferè omnes, aliqua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, se contulissent, nouũ eos periculum confestim excepit. cùm enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter diffiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Molucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis ferè quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipuè anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte variis cruciatibus interfecti sunt: cùm quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus consultò relictis, per syluas errarent, ne susceptam recens Christianam religionem eiurare aut deserere cogerentur: aliæ verò vnà cum liberis, in IESV Christi confessione fideliter persistentes, gladiis impiorum occumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ causa, ingentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo, quem diximus, continebant loco, eòdem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agẽtes annum, qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate, Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrymas vsque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatũ suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, vt vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortẽ pro CHRISTO obeundum exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, iis grauissima impendent pericula tum à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regiorum ferme vectigalium exactoribus. Est etiam in primis opportunum & contumax genus hominum militarium, qui Naires vulgò dicuntur. Ex iis quidam iuridicundo præpositus, cùm in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus, (qui Romano in isto collegio quondam versatus est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facilè patiaris (inquit)

(inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne verò: delubra vestra dæmoni dedicata nulli functioni, quæ vobis minùs decora videatur, patere permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præsentia excessit ille quidem, sed paulo pòst, vt erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit, vt Andream occideret: quasi verò non vnus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in tēplo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem exspectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cùm adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidémque satis diu morati, (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facilè intelligas) denique re infecta, nullo planè resistente, discedunt, hominē prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille verò eiusmodi euentu erectus & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, vt improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cùm neophytū, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerit, in custodiā tradi iussisset; pagani ii, apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt vt hominem eximat è custodia, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes, cùm nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus vt nescio quò se recipiat: verùm ipse recusat, vtrumque locū inquiens hostibus æquè esse obnoxiū. Tū è Christianis quidā: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquā, respondit, nauigiū vos mihi dumtaxat in fugā, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repentè magna hostium multitudo superuenit; qui cùm Andream aliquamdiu circumstetissent, (mirum dictu) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorū, qui, cùm acre incensumque Andreæ studiū Christianæ fidei propagādæ ferre nō possent, communi consilio, cùm primùm illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verùm simulatque eò peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, vt quasi cum ingenti exercitu

in

in oppidum irrupisset Andreas, ita sese abderent omnes, nec appa-rere quisquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pæ-nè assidua: vt nostri imminentibus hostibus loca sæpe mutare, sæpe etiam lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Ma-hometana est natio Malabatica. ii ferme piraticam exercent, Christianis maximè infesti, quòd multi iam è Societate nostra senserunt. Petrus Vaës vnà cum Socio missus Damanum, pænè iam absoluta nauigatione, quinque Malabarinm biremes obuias cùm vidisset, quàm celerrimè ad littus appulso nauigio, cum re-liqua nauali turba vectoribusque descendit, nec tamen ita matu-rare licitum est, quin Malabares extremum agmen assequuti, viros aliquos feminasque perimerent. Nostri duo non tam pernicita-te corporis aut robore, (triduana præsertim inedia & valetudine propè confecti) quàm singulari quodam Dei beneficio præsenti-que ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuiisque itineribus ac saltibus commisère. Augebant me-tum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Christianis infensi; cum-que totam ferè noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonsus in itinere substitit, sociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gētium feritatem (quoniam sic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipse consulito. Interea se dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adspiciūt: haud dubiam rati sibi cædem imminere; ad preces, vt in re tali, confugiunt, ambo sese victimas offerunt Deo. Sed res contrà quàm putauerant, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in pri-mis opulentus, descensione piratarum audita, ad nostros conqui-rendos periculóque eximendos eam armatorum manum vltro di-miserat. ii sublatum in humeros Alfonsum, ponè sequente socio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberalissimè exceptos, ci-bo somnóque refectos, datis etiam præsidii causa comitibus, li-beros Damanum abire permisit. Eximiam huiusce Brachmanis (in tanta præsertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Domi-nius pro sua benignitate compenset. Idem Alfonsus Damano Goā reuertens, in piratas denuo incidit, verùm euentu meliore, quippe à Christianis prœlio commisso, biremi vna, celocibus duabus præ-dones exuti sunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hosce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus esset, nisi egregiè instructum, quo vehebatur, actuarium medios hostes felici conatu atque impetu perrupisset: quæ tamen res haud

omnino cessit impunè: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauiter à prædonibus ictus est.

P. verò Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cùm ex itinere Mangalorem attigisset, vbi tum castris positis Lusitani vrbem obsidebant Reginæ cuiusdam Christianæ nominis inimicæ, (quã vrbem deinde captam euerterunt) rogatus vt descenderet ad militis confessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cùm iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repentè adorti, nonnullos etiam, qui erãt cum Dionysio, occìdũt: ipse, vt se ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare se projicit, natandi peritia nulla, mortique præsenti quorundã ope subtractus est.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quàm quòd militum confessionibus audiendis, cùm res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput objiciebat suũ. quippe qui, quotiescunque certãdum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis instaret. circa quem pugnantes cũ caderent plures, incolumem semper eum diuina prouidentia præstitit.

Naues Christianorum duæ, cũ ab Armuzia soluissent, in Malabares inciderunt, quarũ altera capta est, alterà Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam verò tres alii è nostris, in iis Melchior Nonnius, Goa Cocinum versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusiq; sunt, multis ipsorum in prœlio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducenta, Christianorum duo circiter millia numerantur, in Ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porrò insulas euripus bene longus à continenti disiungit. in euripi littore statio quædam est, vbi à prætereuntibus etiam viatoribus Salsetani barbari vectigal per summam injuriam exigunt. eò cùm peruenisset vnus ex decem iis, quos in ea diœcesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ causa comitantibus, vt è Sociis quendam inuiseret, Mahometanorum actua-

actuariolis permultis breui temporis spatio circumuentus est. At primò quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quòd in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cùm sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum injectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minùs è sententia cessit, vniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, jaculis, lapidibus hominem petunt; ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cùm iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem, ex arcu, quem habebat adductum, emissa repentè sagitta Mahometanum trajicit: is continuò moribundus in mare delabitur, tum cæteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuiuo relicto, parma (cuius munimẽto seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica è lignis ac linteis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem, admirabili quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædem, vt inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres è nostris ibidem interceptos, domumque suam abreptos, multis probris contumeliisque vexauerat.

Nondum vigesimus agitur dies, cùm ibidem Balthasar Gagus est captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio sistitur. Expostulanti quòd vectigal sibi non solueret, & quædam alia querenti, Balthasar satisfecit egregiè. Tum ad Christianos quosdam jussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quòd Prætor Indiæ cognita re, statim omnes huius insulæ exitus custodiis occuparat, edicto proposito ne cui prorsus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementiùs acturus atque seueriùs, ni Gagus tam propetè dimissus fuisset.

In eadem Salsetana regione Gagus in latrones cùm incidisset, summo Dei beneficio manus eorum effugit; quòd sclopus, iam in ipsum intentus, flammam è fomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis aliisque grassatoribus admodum infesta nuntiabantur, magno vtique nostrorum periculo: quos tamen (vt speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Præter etiam,

etiam, quo die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam verò de Francisco Lupio nostrò quid dicam fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnii epistola, regionibus illis pro Societate præpositi, sic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cùm cæteris rebus, tum verò epibatis nautisque plus censum instructā, vnà cum fratribus, eiusdem Melchioris iussu conscenderat. iter vnius diei prouecti, postridie in Malabarium celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam nostra nauis, vt erat egregiè ornata, ad vesperam vsque fortiter sustinet. ad extremum, intentis in prælium Christianis, tormentario pulueri casu quodam ignis admotus adeò vehemens excitauit incendium, vt primo impetu, superiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viso hostes nauigia propiùs admouent, partim vt natantes excipiant: partim etiam vt aliquid, si pössint, ex onerum reliquiis rapiant. sæuiebat ignis interea, multisque iam partibus cōprehēsis, oneraria instar fornacis ardebat. Vectores ac nautę, prout ad quemque ignis accesserat, ita se quisque è naui præcipites dare, cum vita seruitutem pacisci; nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, continere sese, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potissimum optarent exitii genus: quippe, si eodem loco persisterent, iam iam deflagrandum: sin mari se crederent, vel aquarum vi moriendum sibi esse cernebant, vel hostium certè iaculis, ni vellent in ipsorum potestatē venire, quos à Societate nostra præsertim capitali odio dissidere non ignorabant. cùm diutius deliberassent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac cęteros imitari constituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciscum è tonsura capitis pro sacerdote cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominē aut vita priuare, aut à CHRISTO disiungere. quærūt ex eo proinde, velitne, CHRISTO deserto, Mahometem sectari: ego verò nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. instare illi acriùs, cædemque, ni pareat, strictis intentare mucronibus. at ipse fortioribus etiam oculis eadem illa respondit. qua viri constantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille, præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migrauit ad Dominum. Huiusmodi triumphi ad sacrosanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quàm plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo vel eundem exitum sortiti, vel inter natandum lanceis confossi putantur. id autem ex eo coniicitur, quòd omniū

captiuorum indicem seu catalogum accepimus; in quibus vnus dumtaxat numeratur è nostris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abest propiùs; is totum euentum clariùs fortasse cognouerit, Romámque perscripserit.

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fuit: alii quippe iam in litrore ad prędam parati constiterant: à quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etiã interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Mahometani incolæ, adhuc ignari quisnam sit, in vincula catenásque conjectum ita benignè tractare dicantur, vt nudus humi cubet stragulo culcitráve nulla, non plus scutellam oryzæ quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affore sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc, quoniã tũ ex hisce difficultatibus & incõmodis, tũ ex aliis, quæ ad vos è Iapone fortasse perscripta sunt, satis vt arbitror intelligitis, in hasce Indiæ regiones venire, aliud esse nihil, nisi doloribus mortiq;, Christi Domini causa, vltro offerre sese, modũ epistolæ faciã, & alia pericula silẽtio prætermittã, quæ maiorẽ etiã animi virtutem robúrque desiderant. Illud vos tantùm rogo, & per commune omnibus nobis beneficium huiusmodi nostræ vocationis obtestor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium (non omissis interim aut neglectis iis, quæ vestræ fidei curæque commissa sunt) expetatis ardenter, Deumque assiduè deprecemini, vt liceat vobis, ad animas vestras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, vtique ad idipsum in primis accommodata. Quod vt impetrent pauci, non parum tamen omnes ea petitione profecerint: etenim si Dei thronum atque præsentiam frequentare, caput vitámque vestram pro salute animarum ei deuouere non desieritis: profectò vestra ille studia non modò pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro merito cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad mortem vt se quispiam comparet, quin idẽ ab hac vita misera sese diuellat ac separet. Dicã planiùs: quisquis pro Christi Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas animi cupiditates coërcet, quæ res ad Deum & sanctè colendũ & facilè valet plurimũ. Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: eos impetus animi eaque desideria, quæ fundamentis huiusmodi non nituntur, assidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquam esse huic Indicæ legationi atque oneri paria: quippe, quo minùs funda-

fundata sunt, eo faciliùs variis & quotidianis incommodis labefactata subsidunt paulatim & concidunt. contrà, si matura stabilique virtute subnixa fulcianrur, ingruentibus laboribus atque periculis non modò non quatiuntur aut corruunt, sed etiam magis magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atq; etiam vnusquisq; se, videatque quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis, ad sanctam ipsius volūtatem ac placita ritè exsequenda, spiritum Deus ipse viréSque suppeditet. Amen. Goa, V. Cal. Ianuarii, MDLXVIII.

FRANCISCI GASPARIS, AD IOANNEM BAPTISTAM MONTANVM.

VPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fusiùs. nunc quæ sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti complures, in iis nobiles aliquot. Cętera ex ipsiusmet Ficeredii litteris cognoscentur. Porrò in hac vrbe Cochinoco, vbi ferme agit Balthasar Lupius, multæ confessiones per interpretem sanè magno cum animarum fructu ab eodē exceptæ. Complures etiam, insigni ante id tempus pertinacia, flexêre tādem animos, & præter omnium spem sese ad Christum adjunxêre. Præterea, cùm graue instaret huic neophytorum gregi periculum, partim ab ipsomet regulo, qui à Christiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt multi primùm ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptismi Sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum, hæc strictim attigisse contentus, veniam ad res Amagusanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius iaponius hyemauimus hoc anno, ipsius Amagusani Toni rogatu: qui cùm Euangelii audiendi causa crebris me litteris inuitasset; nec mihi, nec iis quos ea de re consului, vllo pacto amittenda visa est adeò præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus primùm. quo nomine oppidum, in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hîc, vbi è naui descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodiére permulti nō sine lectica, qua triùm circiter millium interuallo ad oppidū vsque deueheret.

neque tamen ea ſum vſus, quamquam id illis admodum ægre ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti ſumus, vnde ipſi cũ ſuis idolis Toni iuſſu paulo antè migrauerant. Huc ille nobis cùm xenia protinus miſiſſet, paulo pòſt ipſemet nos gratulabundus inuiſit. Affuêre mox magiſtratus etiam, publicè gratias agentes nobis, quòd ad legem Dei prædicandam veniſſemus ad ſe. Paucis dehinc diebus in adeundis officii cauſa principibus, & ciuium beneuolentia concilianda conſumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cæptæ: ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & aliis proceribus ventitabat, eo quidem animi ſenſu, vt ex iis aliquot ipſo ſtatim initio baptiſmũ expeterẽt. Sed enim diabolus in humani generis perniciem intentus, cùm futuræ meſſis copiam cerneret, conatui noſtro ſeſe vehementer obiecit. Dynaſta Xichienſis eſt Amaguſano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Eccleſias, Michaële Vaſæo præſide; is ad Luſitanorum allicienda nauigia, tantiſper dum eos falleret, ſuſcepta Chriſtiana religione, deinde per ſummum ſcelus perfidiamque deſerta; dæmonis inſtinctu (quem ſibi apparentem aſpectabili forma & adorare coràm & alloqui dicitur) nec non Bõziorum ſuaſu, quos plerunque graues aduerſarios experimus, cognita propenſione Amaguſani populi ad fidem Euangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæteróſque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Quod ego magno meo dolore cùm vidiſſem, ne in iis locis operam diutius perderem, parum abfuit quin re infecta redirem: ſed ne nullum omnino exſtaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici poſſet, cùm aliis nominibus celebri, tum quòd illic Tonus majorem ferè partem temporis habitat: ſed ibi quoque deſertoris eiuſdem, & aliorum Diaboli ſatellitum ſcelere aditus nobis omnes ad animarum ſalutem obſtructos offendimus. itaque trium circiter menſium ibidem ſpatio per ingentes labores ſummamque hyemis aſperitatem exacto, cùm nulla iam ſupereſſet rei bene gerendæ ſpes; ecce tibi repentè immutata diuinitus voluntate Amaguſanus Tonus baptiſmum efflagitat, idque cum multis, quos imitati deinceps ex aliis quoque vicis & oppidis pluri ſeſe ad Chriſtianam Eccleſiam aggregarunt. in iis etiã (quod mirère) Bonzius concionator inſignis, idemque princeps Icoxuanæ familiæ, quæ in his locis hominum ſecta Luterianæ videlicet in Europa reſpondet; ſiquidẽ ad beatitudinẽ requiri aliud nihil affirmant, præter vnius nomen Amidæ: eiuſque præſtantiſsimis & ſalutaribus humano generi meritis injuriã fieri, ſi quis opera vir-

ra virtutis & suã cuiusq; industriam esse prætereà necessariã ducat. Conuersus ad Christũ est etiã Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ virtutis adolescens: huic ante baptismum magna fuere cum Bonziis, & Camisama Toni vxore certamina, sed omnes difficultates Deo adiuuante perrupit amor cognitæ veritatis, & mira quædam animi inuicti constantia. idémque duodecimo quàm renatus est die, cùm audisset nos profectionẽ parare; voluit omnino vel minima quæque delicta sacramento cõfessionis eluere; ac mihi neganti opus esse, quòd è recẽti baptismo emersisset ab omni labe purus ac splẽdidus; institit nihilominus ille, cũ diceret ignorare se quidnã sibi euenturũ esset absente me. Cessi igitur deniq; incensis officio precibus, & aures neophyto præbui, tã scienter, tã dispositè singula recensenti, vt non sine stupore ego quidẽ oblatã eius animo lucem & impertita diuinitus charismata recognoscerem. Atque hæc antequam ego discessi. postea verò (quemamodum ad me delatũ est) Camisama accersitum adolescentem interrogat, num Christiana sacra susceperit, quãquam inuita ac repugnante se. Ille verò quod erat fatetur ingenuè. Tum indignata mulier; & sua in eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu seuero confestim è sua domo facessere, neque suum in conspectum venire post hac, qua denuntiatione adolescẽs nõ modò non exterritus est; sed etiam disertè respondit: ingenti sese gaudio exsilii ignominiam & incommoda pro Christi nomine subiturum, sed cùm ad tẽplum a neophytis nuper exstructum venisset, reique totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse cõtinuò, & Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adolescentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiã innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficio Bungum versus inde profectus; Fundum ex itinere attigi denuo: prolatisque Toni litteris, quibus ad audiẽdum verbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio, is ardor animorum, vt qui paulo antè nefario conatu prædicationem Euangelii vel maximè distinuerant, in iis etiam quidam è numero Bonziorum, immutati subitò sese ad nos adiuuandos enixè cõferrẽt. Itaque diebus octo decẽmve, quibus ibi substitimus, præter aliam turbam, plus viginti è principibus ad Christum adiuncti sunt. Exædificandi prætereà templi cura mandata certis hominibus, tantus denique omnium exstitit motus, vt cùm primùm huc redirem, sese Christianos fore vniuersi promitterent. ipse verò dynasta Fundanus cur nomen Christo dare supersederet, id causæ afferebat, quòd è patriis legibus necesse foret sibi, dum gens tota

prophanos ritus abjiciat, publicis eorum ludis atque celebritatibus interesse. itaque baptismo in proximum annum dilato, precādi formulas interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniuersum est duūm circiter millium. In Bungensi autem ditione conuersi aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam verò in ipsa quoque Xichi regione, quamuis desertore illo dynasta furente minaciter, cùm aliqua facta est ad Christi gregem accessio, tum insuper edita nōnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cùm enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas est, à Christi nomine defecisset; id vxor eius ita indignè tulit, vt vna cum filio sese à viri conuictu & consortio protinus remoueret, fortiter increpans: Auertat a me Dominus, vt cum eo viuam, qui mortis metu Christum ejurauerit: quo facto miser ille compunctus intimis sensibus, & culpam agnoscens, noctu clam ad Michaëlem Vasæum accessit: & effusè flens, ducensque ex alto corde suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petiit, paratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse affirmans, relicta patria fortunisque omnibus, in Christianorum loca migrare, vt religionem susceptam liberiùs colere sibi liceret. nec fefellit fidē. nocte intēpesta ipse cum fratre ac duodecim præterea cōsilii eiusdem sociis abiit, qui omnes re familiari & agris, facta iā semēte, neglectis, vagi & egētes Christo seruire potiùs, quàm domi diuites, & apud Principem gratiosi ac potētes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytis, quāquam numero paucis tenerisque, virtus enituit. Grauibus enim edictis contra Christi cultores à tyranno propositis; tantùm abfuit, vt illi ab instituto recederent: vt etiam in exsilium voluntarium Christianorum oppida patriis focis bonisque relictis abire, vel si res ita ferret, vitam pro Christo profundere communi consensu decreuerint. Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritus, reuocauit edicta: & accito ad se Michaëli nostro multa promisit.

Facata est vrbs in primis celebris, quæ hostili rabie cum aliis oppidis nuper incensa & euersa, ac denuo propter loci opportunitatem exstrui cœpta, paulatim speciem veteris frequentiæ recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cùm decem millibus antea censerentur. hîc ego & Ludouicus in transitu dies quattuor vel quinque morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures vtique facturi, si mensem vnum ibi ponere licuisset, is erat hominum vndique cōcursus ad nos. Ædificabat ibidem hoc tēpore templum suo sumptu neophytus quidam; totus verò grex aliquē

facci-

sacerdotem magnopere postulabat: sed nemo erat quem daremus, magno sanè meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas, eòdem commercii causa confluentiū, præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta quidam, decem circiter a Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi sumptus vectigal annuum detulit. Aliis item locis nostri ob idipsum valde expetuntur: sed tanta paucitas est, vt nedum alia quærere, sed ne parta quidem tueri possimus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri mœrore non dico. magna tamen eramus in spe fore, vt Dominus pro sua clementia ac bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: præsagiebatque nescio quo modo mēs, te quoque affuturum. optabam quidem certè vel maximè, non solùm vt amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam vt exemplo tuo monitus ipse me recolligerem, quippe iam pridem variis curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, vt omnibus in rebus ei quàm diligentissimè seruiamus, Amen. Cochinoci, x. Calend. Octobris, M D L X X I.

LVDOVICI FROII AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM

VA mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, vt quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo ferè magis quàm fruendo sentiamus? Id adeò ex obitu Vatandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior, cuius de incredibili studio erga nos nomenq; Christianum vniuersum, licèt sæpius te per litteras docuerim ante hæc; tamen hoc tempore, cùm ille ingenti mœrore bonorū omniū in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui, vti paulo fusiùs ad te perscriberem, nam & grati memorisque animi officium id vtique postulat; & ipsa commemoratio laudum ipsius leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidētiæ pertinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus inter Bōziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, nō deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum, tū nostræ salutis, tū Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quo res tota clariùs pateat, repetā paulo altiùs initia ipsa & originē eius amicitiæ, quæ nobis cū illo intercessit. Christianus est

quidam in hoc Meacensi tractu non modò generis claritate conspicuus, verùm etiam propter egregiam virtutem ac probitatem summa apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cùm pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum Vatandono, de rebus diuinis deque instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter collocutus; hominem denique perpulit, vt concionis audiendæ causa ad templum nostrū accederet. Cùm igitur ad Gasparem Vilelam vterque venisset, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium, qui quæ videntur quæque non videntur ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Iaponicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Vatandonus homo ingeniosus cùm & patienter ad finem vsque audisset, & tanquam rationi rerumque naturæ consentanea valde probasset; egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benignè admodum detulit. & quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum, ad extremum adiunxit, vbi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes est, cumque ab iisdem coniuratis, qui Cubum oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquireremur; fuga nobis coacti consulere, multis peragratis locis, ad vrbem Sacaium denique venimus, vt ibi tuto loco, & Meacensi ditioni finitimo, bellorum exitum & occasionem aliquam redeundi Meacum exspectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altiùs insederant quæ de vno cœli terræque Domino ac Deo nuper audierat, mirabiliter auidius plura discendi, petiit à Dario Tacaiama per litteras, vt a Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinæ legis interpretem suo nomine postularet. quod vbi Gaspar cognouit, misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponiis popularibus suis in primis exercitatū. qui dū magna spe rei benè gerēdæ concepta, Vomim iter contendit, eo ipso tēpore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapsus è coniuratorum custodia, ad Vatandonum opis implorandæ causa confugit supplex: quem ille non modò benignè exceptū ingenti sumptu & munificētia plus annū in arce sua Coca fouit atq; custodiit, magno ob idipsum ære alieno cōflato; sed etiā, vt in fraternū imperiū restitueret, finitimos Reges nationésq; circumire atq; omni ratione solicitare nō desiit, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorū quinquaginta milliū exercitu cōparato, & Mioxindoni & Daiondoni, qui cōiurationis principes fuerant, repressa audacia, quē dixi exsulem, in fraternis

ternis opibus & gradu honoris amplissimi collocauit. Id fuit causæ, cur Vatandonum absentem patria, & rebus grauissimis occupatum, Damianus inuenire, ac per otium (vti sperauerat) religionis Christianæ mysteria docere nequiuerit. Venit deinde Sacaium Vatandonus vna cum præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ, cumque apud eum esset etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacensis Ecclesiæ subleuandæ: Vatandonum docet, occiso priore Cubo, nos etiam factione Bonziorum per summam iniuriã pulsos Meaco, nunquam postea redeundi potestatẽ impetrare potuisse, neophytorũ gregẽ, paulo antè ab idolorũ seruitute ad cultũ vnius veriq; Dei traductũ, orbum pastoribus in luctu & squalore iacere, de nostra magis quàm de sua salute atq; incolumitate solicitum. orat & obsecrat, vt dignum se suisq; rebus gestis patrociniũ nostri suscipiat, seq; pro æquitate ac iustitia perditorum hominum sceleri furorique opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modò, sed etiã ab ipso Christo Deo gratiã initurum. Quæ vbi Vatãdonus audiit, alacritate mirabili delatam ad se causam recepit illico: meq; confestim (nã Gaspar in Bungũ iampridẽ euocatus abierat) ad se nocte eadem accersit, ad quẽ cùm adiissem; tanta sum ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, vt in cõsessu principum (quod Europæi nostri vix credant) de sella mihi quamuis enixè renitenti discesserit, aliaque more patrio signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrum adduxeram: quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit esse, conuersus ad eum: Quin, inquit, nisi incommodum est, mihi & proceribus hisce de Christiana lege deque vno rerum omnium conditore aliqua exponis: Tum ille, qua est facundia præditus, in eam sententiam ita copiosè tanta cum auditorum attentione disseruit, vt in mediam vsque noctem sermo protractus sit. cũ perorasset, eius orationẽ & argumẽta magnis laudibus Vatandonus extulit, & simul nostrã causam principibus, qui aderant, ex animo commendauit; quos ego cũ officii causa postridie conuenissem, nõ modò me perhonorificè accepere singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operámq; benignè polliciti sunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiani populi tumorem & superbiam nosset, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abjectos homines vulgò cõtemni; ad conciliandã nobis auctoritatem & gratiam: semel iterumque honoris causa domum nostram non dubitauit venire, tanto stipatus grege amicorum, vt multitudinem via ipsa non caperet. Quin etiam Fabium Reoqueium indidem Christianum primarium virum, quòd nos in eo exsilio beni-

gnè fouisset, accersitum ad se non modò magnopere laudauit, gratiasque egit illi mirificas, verùm etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, addens insuper, quicquid in nos officii ac beneuolentiæ contulisset vel conferret in posterum, id se perinde gratum esse habiturum, ac si totum in semetipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: paucisque diebus interiectis fecit me per litteras certiorem, se de reditu nostro cum Nubunanga & nouo Cubo transegisse: itaque Darium propediem ad me reducẽdum esse venturum. itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cùm id propter aduersariorum summã gratiã atque potentiã sperare vix iam vllus auderet. Tandẽ igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuerti ad Christianum ciuem Meacensem, Antonium nomine, virum in primis honoratum ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter deinceps inuisit, hospitique nostro item, vt Sacaii fecerat, dedit munera, ac petiit, nos ad aliquod tempus habere domi ne grauaretur: intellecturos breui Christianos quanta cum fide curaque Vatandonus Patrum negotia transegisset. quæ tanta significatio beneuolentiæ dici vix potest, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita multo pòst (sanè præter opinionem infidelium) quæsitum ipsemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque & effecit omni artificio, vt inspectantibus & tabescentibus Bonziis, in magna principum frequentia, cùm à Nubunanga tum à Cubo quàm honorificentissimè admitterer. Ad hæc, nostræ non modò mansioni & incolumitati, sed commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipsis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non nisi magno auri argentíve pondere comparantur; cùm idcirco Vatandonus insciente me ad Nubunangam decem auri laminas iustæ magnitudinis attulisset; negauit ille subridens in tali causa opus esse muneribus: decretum ipsemet, qua maximè vellet formula scriberet: se id confestim suo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non modò vt nobis tutò Meaci habitare liceret; graui pœna proposita, si quis nobis negotium facesseret; sed etiam vt ædes nostræ ab hospitio militum (qui ferè in templa & cænobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas nostra tota à vigiliis obeundis præbendis ad munitionem operis, aliisque id genus oneribus esset immunis. quæ omnia cùm à Nubunanga & Cubo, quamuis contranitentibus aduersariis, impetrasset; subscripta diplomata

mata (quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitus insuper, se daturum operam, vt Tribunus ille, qui nostras occupauerat ædes, iampridem a Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntiis tam diligenter curauit, vt ille denique in superiorem vrbis partem ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde pòst, cùm Rex Micauæ inuisendi Cubi causa Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remoto ab æde nostra diuersorio. cumque, ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, scribam suum & aliquot præterea è familiaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitii: quæ res vtique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. neque verò idipsum egregiæ beneuolentiæ commentum ille significauit nobis; è scriba deinde cognouimus ipsius conscio secretorum. & sanè tum hisce, tum aliis in rebus, quæ vel ad commodum vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia & amor in nos; non modò vt preces nostras, verùm etiam voluntates suis ipsemet fidelissimis consiliis, officiis, benignitate præteruerteret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, vt multis interdum dynastis & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cùm proximè ad regem sub eius profectionem adiissem, longa illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis diserto, & propter egregiam rei militaris peritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret a bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cùm ille turpiter victus abiisset; in eam exarsit rabiem, vt nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & amentiæ cùm locis omnibus apertè sese Vatandonus non modò consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, vbi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidiis grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore ægrotantem, adeò artificiosè & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli

satellit i-

satellitibus in eius flagitij societatem adsciti; vt Rex mendacijs oneratus, adeuntem ad se valetudine recuperata Vatandonum non modò aditu congressuque per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo reditu, & nobili in primis arce multaris. Quo ille tam insigni accepto incommodo, tantum abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia studioque remitteret; vt etiam palàm dictitaret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclarè verò secum actum esse, cui nostra causa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adeò, quo illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris & dignitatis imminutione; tamen diligentiùs etiam quàm antea, vbicunque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impunè volitare; nobis ferrum flammamque minitari; de templo nostro funditus euertendo, serendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtibus multa iactare: nec tamen cessit illis ea res è sententia: nã & Nubunanga Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo aut ex vrbe pelli passi non sunt: & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo pòst à Nubunanga multis verbis malè acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cùm ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, sordidatus venisset: Diuino prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad causam dicendam admissus, tantam suæ cladis misericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti, quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam studiosè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare quàm benignè quámque honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco, vel in suis extra vrbem oppidis aut arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset! quàm familiariter nos in ipsis ædium penetralibus, quo paucissimis è familia patebat introitus, vnà cum vxore liberisque adhibebat ad mensam! quoties, rei Christianæ causa iter habentibus per infesta latronibus loca, nobis equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit humanissi-

manifsimè! quàm suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa vel ex India mitteremus, quod Nubunāgæ vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum idipsum ad nos, monuit vt illis potiùs opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis fauebat ille tantummodo: sed etiam Christianam rem tanto erat ardore complexus, vt de Diuinæ legis præstantia, de sempiternis post mortem præmiis atque suppliciis, de virtutibus Christianis in cœtibus principum ferret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiā multos, dum esset Meaci, per causam inspiciendi horologii, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concionibus admouebat; atque vbi peroratum esset, summam totius doctrinæ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistēs, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem ac patrocinium quàm ex animo suscepisset; cùm aliis plurimis rebus ostendit, quas ego, ne longior sim, consultò prætereo; tum verò insigni quodam pietatis & iustitiæ documento. id fuit eiusmodi: Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consueuerat; hanc ethnicus nescio quis potens cùm de quarundam ædium possessione deturbare per vim & injuriam conaretur, confugit illa supplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum exspectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia rosarium, quod de more muliercula percurrebat, interea per ludibrium, vt fit, vellicare; stanneam icunculam è rosario pendentem abripere. tum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accusare. contrà pueri quo magis irritatam vident, eo instare acriùs, & illudere. cùm strepitus inualesceret; exaudit è cubiculo Vatandonus feminam quiritantem. quærit continuò, quid sit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex iis tres protinus comprehendi; seuerè admodum increpans declaraturum se, quantopere velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim. cumque dubium esset nemini, quin grauiter esset in eos animaduersurus, muliercula primùm pro illorum salute deprecari; cùm nihil ipsa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cū nihilo magis hominē placare potuisset; ego ipse denique ad illū accessi: multisq; rationibus iracūdiā mitigare conatus sum, sed nec vetulæ preces, nec Laurentii legatio, nec nostra contentio flectere animū hominis valuerunt, quominus vnum ex iis, quippe notiore petulantia adolescētulū, in arcē suā ab vrbe amādatum,

datum,

datum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum diuinarum, tantum cultum religionis imbiberat. Denique, vt finē faciā, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eò pietatis ardorisque prouexerit. Primū, vt ego quidē arbitror, insita illi cōstantia, & bonitas tam insignis, vt fortes viri permulti, relicto vberiore stipēdio, ad ipsius ductum & imperium sese vltro conferrent: deinde ac multo etiam magis, frequens auditio & cogitatio verbi Dei, cui, quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quàm studiosissimè. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fidei veritatē & excellentiam magis admirabatur in dies; & sanè, cùm primùm ei Laurentius æternitatem animæ & varias ac multiplices eiusdē vires exposuit, stupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ienxuanorum, qui nihil omnino post mortem superesse opinantur, palā exclamauit: se tum demum ex, quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris infra ipsas pecudes iacuisse miserrimum. atque etiam Tacacuquim (id arci nomen) eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, quo commodiùs catechismo vacaret: eoque probè peracto, Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem & assiduè meditātem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa; quem tibi casum exponam, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni: quam regionem bellicosi admodum incolunt populi. in eius limite cùm Vatandonus castella duo excitasset: non tulit factum Iquendæ regulus, exercitu repentè coacto, primùm omnium præmia pronuntiauit aureos annuos M. D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset: deinde verò postridie ad vnius è castellis oppugnationē tetendit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidii Darius Tacaiama, citato equo misit protinus nuntium ad Vatandonum in arce vicina Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebāt eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obuiam hostibus, ducenti eius latera stipabāt lectissimi viri: cum his intrepidus antecessit, reliquos opinione sua pauciores (haud plus quingenti fuére) cū filio subsequi iussit. Hostis comperta paucitate nostrorum, veritus ne si Vatandonus idipsum resciret, omissa pugna se in castella reciperet; maiorem partem exercitus iubet occultè considere ad montis radices: cæteris imperat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propiùs ventum est, Vatandonus puniceo insignis galero, quem dono à Lusitanis acceperat,

petat, ardens cupiditate pugnandi. non exspectato subsidio, cũ sua cohorte duntaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque antè prouidit insidias, quàm consurgente vndique multitudine circumfusus est. Pugnatum vtrinque acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obtruncauit ex hostibus quidam, cum quo gradum fortè contulerat; verùm is quoque lætaliter saucius, dum certa pretii spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit. reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi. Qui erant in subsidiis, cùm se longè impares cernerent, fuga repente dilapsi. Vatandoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit. hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere; ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sanga, iis ipsis locis ita propinqua, vti fragorem tormentorum exaudirem. Sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repentè nuntius, Vatandonum cæsum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organtinus Italus & Laurentius Iaponius, Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatum sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego ne quid aduersarii contra Christianam rem audacius molirentur, quo ipso die hæc scripsi, manè Laurentium ad Nubunangam & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac mœrore perculsus. auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus: omnes, quicunque nos foueant, tandem iratis Diis funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies: tuas, pater optime, fratrumque omnium pias pro nobis deprecationes & sacrificia vehementer expetimus. Meaco, IV. Calendas Octobris, MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM.

QVANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ viri fortissimi nostrique amicissimi, nuper ad te fusè perscripsimus. Ex eo die insperata quædam, eadémque cùm ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accõmodata exstitere, quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod

Quod ipsemet nostri iampridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitioni appime deditus, ante annos octingentos templa construxit ad tria millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in vsum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum in studio versarẽtur. quod vt sine vlla interpellatione quam commodissimè facerent, non modò turbas ac strepitus omnes agricolarum inde remouit: sed etiam vicos duos, vnde omnia necessaria peterent, ad montis radices ædificauit, superum inferumque Sacomotum, (id locis nomen) iisdemque Bonziis insuper, tertiam ferè partem vectigalium Regni Vomensis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, posteri eo impensiùs adiuuerunt, quòd vniuersæ Academiæ summo cũ imperio præponi solitus est aliquis vel ex filiis regis, vel quã arctissima certè cũ rege affinitate cõiunctus. Itaque in tantã amplitudinem excreuerat olim Academia, tantumq; illi honoris & auctoritatis accesserat, nõ solũ vt Meacensis omnis iurisdictio illorũ hominum arbitrio regeretur, sed etiã vt omnes ferme Iaponicarũ superstitionum interpretes ducésq; sectarum inde, tanquã ex perenni fonte vel seminario quodã, existerent. sed imminuta paulatim regia potestate, rebusq; (vt fit) bellorum iniuria ac vetustate labentibus, ingens ille templorum numerus, quæ sexdecim dispersa cõuallibus, antea visebantur, ad octingenta vel paulo amplius rediit. ac simul Bonziorum illa qualiscunq; disciplina sensim ita soluta est, vt omni abiecto pudore sese turpissimis voluptatibus flagitiisque dediderint: atq; ad armorum vsum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque cõuerso, cũ alia multa per vim nefasq; patrarint, tũ verò annis ab hinc septem & triginta Meacum vrbem, ingẽti facta hominum cæde, pænè totam incenderint. Verũ iusto Dei iudicio, cũ præsertim allatum ad se CHRISTI Euangelium obstinata respuerent mente, contigit anno superiore, vt graui bello inter Nechienis Regem & Nubunangam exorto, illius copias Bonzii tecto & commeatibus iuuerint, Nubunangam verò præter cæteras iniurias etiã trãsitu prohibuerint. Quare ille maiorem in modum offensus fremensque, pactis cum hoste induciis, in regnum Voaris rediit, ac primùm Bonzios eius regionis Icoxos (qui dicuntur) castellis omnibus exuit, & quotquot viuos vel ex ipsis vel etiã ex eorum popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit: deinde aucto exercitu, victricia signa repentè ad Frenoiamam ita stimulante conuertit. Tum primùm temerarios Academicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror inuasit, pænituitque lacessi-

ti

ti Nubunangæ; cumque se viribus longe inferiores cernerent; missis legatis, magno primùm auri pondere, deinde loci religione metuque numinum placare conati sunt Regem: quibus ille cùm respondisset; nec se pecuniæ cupidum, sed vindicem scelerum & vltorem iniuriarum adesse: nec inanium Deorum vlla terreri formidine; tùm illi vt in re trepida, contra hostium impetus omni ratione se comparant. Erat in ipso montis vertice templum Quanonii dicatum, quem deum vel dæmonem potiùs miro cultu veneratur Iapone toto cœca gentilitas, plurimique mortales votiua peregrinatione suscepta eòdem assiduè confluebant, quòd persuasum haberet ab illo Deo longioris vitæ spatia, bonam valetudinē diuitias impetrari: Frenoiamani verò Bonzii sacra quotannis eidē ac ludos ingenti apparatu sumptuq; persoluere soliti sunt, quibus continuò in vrbe Meacó Gibonis solennia succedebant eò pompę ordine, hominum frequentia, commentis artificum, vt satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Satanam, in iis locis, anniuersariam apud nos corporis Christi celebritatem effingere voluisse. In illud igitur montis cacumen & Bonzii & è proximis pagis promiscua turba sese recipiunt: stationibusque dispositis, hostem ex eo loco prohibere constituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum internecione incensis euersisque, montem ipsum Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, corona circundedit. deinde instructum exercitum in eos aduerso cliuo submisit: restitere aliquamdiu è superiore loco Bonzii: vrgēte dein multitudine hostium, effractisque claustris, & superata munitione, trucidati ferè omnes: ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo facibus, ea tota moles horribili prorsus incendio conflagrauit: atque id ipso die festo Michaëlis Archangelis, 3. Cal. Octob. vt ad hostes Christi delendos, tollendaque prorsus illa nequitiæ cubilia, & scelerum officinam, princeps militiæ cœlestis præsenti ope affuisse videatur. Postridie verò, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latitantes ferarum instar Bonzios, qui prælio superfuerant, protractos è dumetis aut specubus interemit. sub hæc domus eorum direptæ, fana plus CD. cum omni sacrorum instrumento pariter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacum dein Octobri mense ineunte victor Nubunanga se contulit. Hîc ego & Organtinus ad eum officii causa cùm adiissemus, non modò comiter ambos accepit, verùm etiam (quod vix credat quispiam) sese in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam obtestamur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis &

sociorum piis deprecationibus & sacrificiis adiuuare ne desinas. Meaci, Natali die sancti Francisci, MDLXXI.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam interim euenêre; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentiæ fidem gloriãque deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere tum diuitiis clari: iidemque Xacę cultores egregii. quorum vterque sese religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assidue prębuit, iidemque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde pòst ferè sexto, cùm ego Vatandoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi causa de more venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adesset, nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat in nomen Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, quo minùs coram ipso Cubo me sociósque maledictis incesseret, nobisq; cùm alias calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis objiceret; quę tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum cæterosque, qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper, Euangelii progressum & collabentem Deorum suorum existimationem incredibili quodam animi dolore cùm cerneret, fretus tum suis opibus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam condere aggressus est, iamque repudiata coniuge, mentóque & capite raso, Bonziorum habitum & cultum induerat, cùm ad illum adiungere se dæmonis instinctu cœpere complures: quibus ille magno sumptu amplum cœnobium exstruebat; (numerus enim discipulorum ad C.D. ascenderat) concionibusque pęnè quotidianis populum contra Christiana sacra legésque miris artibus incitabat. sed cùm illum tantis debita sceleribus vltio Diuina maneret, accidit aliquando, vt intemperantia linguæ prouectus præsente Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud obscurè perstringeret, affirmans illum iam ad summum potentiæ culmen euectum, diutius in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certè quasi matura vel potiùs vieta ex arbore bacca decideret. quibus temere iactis, non defuere confestim, qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus ille auditis, vniuerso Bonziorum generi, multis iam antè nominibus infensus, vt diximus, adeò excanduit, vt in regnum suum Voaris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarcham, & equo impositum, quamuis magnopere deprecante Cubo aliisque proceribus, quindecim à Meaco leucis in ipso itinere securi percusserit. ad hæc liberi, euersis & solo æquatis domibus eorum,

& cœnobio nuper ædificari cœpto, in exsilium acti sunt. triduo autem pòst (quod mirandum est magis) frater ipsius, æquè acerbus CHRISTI inimicus, in vrbe Sacaio infixa pedi spina dolore confectus ac miserabili genere leti defunctus est: vt in vtroque euidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem accessit. ego eum deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisque deduxi. Paschalia verò festa Sangæ peregimus: quo fructu, ex aliis litteris (vt spero) cognosces. Te Pater optime Dominus tueatur incolumem, Meaci, iii. Idus Augusti, MDLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCVM CAPRALEM.

VLLAM puto regionem ex iis, quæ Christianorum nauigatione vel armis apertæ sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari, quantam assiduè patitur hæc terra Iaponica. Mitto cætera quæ tibi nota sunt. Post tuum à nobis digressum, quot cædes, populationes, euersiones vrbium, & incendia consecuta! Cubo enim (vt nosti) Nubunangæ opibus restituto, cùm res Meacensis vtcunque pacata videretur esse, repentè quibusdam interpositis offensionibus, (vt sunt irritabiles animi Regum, & omnis imperii suspiciosa communio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cùm se Cubus, euocatis vndique militibus, in arcem munitissimam recepisset, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (qui multi potentesque sunt) tantum vitium collegisset, vt Nubunanga nequaquam è suis finibus egressurus in præsentia crederetur; tum ille nihil hoc apparatu perterritus, præter omnium exspectationem cum robustis legionibus affuit: captusque misericordia populi, cũ frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset, malo cogendũ ratus, qui monitis non pareret, quamquam inuitus, atque adeò illacrymans tantæ cladi, (vt affirmant) omnibus passim tectis agrorum, multisque præterea idolorum fanis, Bonziorumque cœnobiis, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exustis, prædaque ingenti rerum non modò agrestium sed etiam vrbanarum abacta, (quod ciues tumultus initio veriti ne Meacum rectà contenderet, pretiosam supellectilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant) rursus Cubum institit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum copias propediem exspectans, cũ interim omni ope resistere & vltima experiri decreuisset; tum verò Nubunanga

vehementiùs irritatus vrbem ipsam euertere statuit. Est autem pro situ loci diuisa bifariam, sic vt altera pars Meaci, superior; altera inferior nominetur. Superiorem, longè celeberrimam totius Iaponis, præcipua nobilitas incolebat. ii direptionis & incendii metum ingenti pecunia conati redimere, nihil profecerunt. inferioris vrbis exitus felicior fuit: siquidem ciues, & in iis Christiani permulti, non tam argenti pondere, quàm precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis castris graui pœna proposita iussit edici, ne quis inferiori Meaco damni quicquam inferret. Interim in superiori parte conscelerati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædæ portio perueniret, vltro ignem tectis iniicere anteuerterunt, qui tota ea nocte lõgè lateque vagatus, tertiam ferè oppidi partem absumpsit. postridie verò Nubunanga cum suis inuectus, quod erat reliquum omne combussit. eo incendio ædes priuatæ ad octo millia, Bontiorum cœnobia viginti, & in iis duo Xacæ & Amidæ nobilissima & maxima; minoris verò formæ ad octoginta conflagrasse dicuntur; quorum in vnum trepida fuga se se abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex iis, quæ stipi cogendæ ad instaurationem fani Daibud in regno Themaris religionis causa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res penè ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad beatas Amidæ sedes, cùm tempus fuerit, deducendis, Idolum nescio quem, ferali instructum tridente, præfecit Iaponica fabulositas. Huius Idoli delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonzii metuentes exitium, sortibus coram ipso iactis, quæsiuere num illud inde amoueri expediret. cùm responsum esset vtique amouendum, idque continuò, etenim loco imminere sine dubio flammas; antistites templi & vniuersa vicinitas, magna cum veneratione ac cæremonia, statuam in Meacum superius transtulêre: cumque iam in tuto rem esse putarent, ecce tibi conflicto repentè, vt dicebamus, ibidem incendio, simulacrum penitus deflagrauit. Interea inclusus arce Cubus nihilo magis flecti, quòd Nubunanga castellis circa ipsam arcem quatuor extructis, obsidione hostem premere, & operibus oppugnare constituisset, minis insuper adiectis Imperatoriæ dignitatis ab ipso in Dairis filium trãsferendæ. Quo metu victus Cubus, positis tandem ferocibus animis, præsertim cùm exspectata dudum auxilia non adessent, pacem expetiit: neque abnuit Nubunanga, quãquã longè superior, & explorata penè victoria. Scriptis itaque conditionibus obsides dantur tamẽ, q nõ primæ sint notæ, negabat plerique Cubũ in

con-

cōditione mansurū; sed hāc morā interpositā, quoad auxiliū à sociis quandoque veniat: adeò gratiā, quæ Nubunangæ a Cubo pro singularib⁹ eius in se promeritis maxima debebatur, (quæ humani est ingenii prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem hisce litteris attigi, tametsi rem Christianam amplificare non licuit, tamen haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos exanimatos metu solati sumus, & multos inopia rerum omnium pressos conquisitis eleemosynis recreauimus, & plurimis rebus vicissim eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti. Qua illi cura sacrum instrumentum & imagines, ne quid paterentur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas arces & oppida certatim inuitarunt, quæ maximè remota ab hisce periculis videbantur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt! cùm quidē præ gaudio plerique lacrymas nō tenerent. Iam verò illa quoq; res magno nobis fuit solatio, quòd inter ipsas armatorū cateruas multa militū vexilla salutari signo Crucis distincta conspeximus: in quibus Ioannes Naëtondonus Tābæ regulus, idemque rei militaris laude insignis, in ipsa galeæ crista nomen Iesu majoris formę litteris aureis gestabat inscriptum; cuius viri egregia pietas atq; constantia silentio mihi prætereunda non est. Primùm enim ethnica matre, cùm tu hìc esses, ab hostibus interempta, anno deinde vertente à suis monitus, vt mortuæ ritu Iaponico parētaret, ac Bonziis de more munera mitteret, ille verò sese paratū inquit iusta parēti persoluere; quippe si minus illi, quæ sua culpa Euangelicæ lucis expers è vita migrauerat, sibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Cōfestim ergo pauperibus è regno Tābæ inuitatis, (conuenēre autē circiter mille) ante ipsa arcis mœnia & largū epulū vniuersis, & certā pecuniæ summā singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingēti cū approbatione mirantibus. Idem, cùm ipso tumultus initio duo millia lectissimorū militū ad vrbē Meacū adduxisset, (quo maximè præsidio fretus Cubus arcē tueri decreuit) sacramento rogatus Cubi nomine, verbis ethnico ritu conceptis, quibus ni fidem præstent Imperatori vel Regi, Duces militésve sese caputque suum æternis inanium deorum suppliciis deuouēt; negauit ille se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iureiurando obligari se passus est; eodemque die sub vesperam venit ad templum Christianis duntaxat militibus comitantibus. ibi cùm aliquandiu precationi vacasset, pœnitentiæ Sacramentum à me poposcit supplex, & simul rationē ac viā

 confessio-

confessionis bene atque ordine peragendæ. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas, quibus perlegẽdis, & notando si quid opus esset, totam eam noctem nulla capta quietis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introiijt. Gerit autem ad assiduam mortis recordationẽ propalam è rosario maiusculæ formæ caluariam, aliaque eiusmodi religionis insignia præ se fert eo clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quòd idem & in ipso flore iuuentæ nunc est, & bellator egregius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi nostri direptionem, non modò milites ad eius custodiam, sed etiã iumenta misit ad supellectilem auehendam; & summa cura quotidie ex arce, quo loco res esset, per internuntios exquirebat: meque codicillis monebat identidem, vt ex iis periculis Tambam effugerem ad suos, datis ad eos litteris vt me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus deinde vtcunque compositis, vt primùm Nubunanga discessit, confestim salutandi causa venit ad me, suaque mecum assiduè negotia communicare non desinit; ac præter insignẽ probitatem & fidem tam docili est ingenio, vt Lusitanicas notas imitari bis térve dumtaxat aggressus, recentissimas ad me litteras dederit Lusitanico charactere conscriptas. Præterea cum Bonziis, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: refellitque mirum in modum eorum insanias; quin etiam suis militibus pium aliquem librum quotidie lectitat ipsemet, eosque ad Christianam fidem studiosè adhortatur. In prædiis ac locis, quæ virtutis ac præmii nomine Cubus eidem attribuit, fanum est Massunogi nescio cuius, in primis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendum. id ille disturbare constituit, & ex ea materia in oppido suo Tāba templum exstruere ad populares suos Christiana religione imbuendos. & ego ob idipsum, sedatis motibus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius natu maior, Ghenbadonus nomine; iam triduo pergit nostris concionibus interesse, quæ ter quatérve singulis diebus habentur. alij præterea è Ioannis familia ventitant, itemque Naitus Iosadonus ordinum ductor ex eadem regione; in Ienxuana secta valde versatus. is, quindecim concionibus auditis, baptismum efflagitat; sed eum ego, vt cæteros ferè candidatos, ad finem vsque catechismi reieci. E militibus Naetondoni diem extremum obijt neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publicè magna hominum frequentia; siquidem funus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis commilitonibus non modò fidelibus,

bus, verùm etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quò Christiani omnes philosophandi causa conueniunt. in eo cœtu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se. mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique pusillum gregem pro viribus tuetur adeò, vt Voarenses Christiani vulgò Constantini discipuli nominentur. Conuertit etiam subinde (Spiritu sancto adiuuante) ad Christum aliquos, è quibus nuper quosdam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, vt primitias spiritus in iisdem facilè agnoscas. ij, cùm ad obeūda hebdomadæ sacrosanctæ solēnia amplius quatridui itinere per infesta latronibus loca Meacum venissent, templum ingressi, prostrauêre sese illico ad aram, effusè flentes, agentesque Domino gratias, quòd se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singulis ego piacularem globulum Roma transmissum donaui, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi & læti accepêre, vt vel eam vnam ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino verò præbui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarensibus diuidendas; itemque linteū in exsequias defunctorum. Hisce muniti præsidiis, & catechismo probè iterato, post festa Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum officii causa prosequentibus.

Venio ad res Cauachenses, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscurum præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cùm enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius curæ concreditum, intemperanter agentē, amicè obiurgasset, vt sunt iuuenes, diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, vt paulò pòst percussores ad interficiendum Hectorem dæmonis instinctu summiserit; quos bonus Christi discipulus, vt in se repentè vidit irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenso quem è ceruice gestabat globulo, IESV dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorē quattuor cum filiolis Christianis cōquisitā recepit illico in fidē suā Iquēda

Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, eiusque inopiã ac solitudinem in oppido Sanga sustentat sanè quàm insigni pietate vir, & Christianorum omnium, quotquot in eo sunt Regno, parens tutorque fidissimus. Hunc arci Vacaianæ præpositum, cæterósque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cùm occidere statuissent, arcémque hostibus prodere; conscelerata eorum consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pænè articulo aggrediendi facinoris. itaque & Christiani periculum euasère, & infideles illi paulo pòst, Mioxindoui iussu, cogitati sceleris capite pœnas dedere, cuius euẽtu felicitas iure tribuenda videtur precibus meritisque Sagandoni.

In eadem loca (vt scripsi ad te antea) Organtinus Italus cũ Laurentio & Matthæo profectus paulo ante natalem Domini die ingenti Christianorum lætitia acceptus est. cumque in ipsis natalitiis circiter quindecim sacro fonte abluisset, plerosque è Mioxindoni domo, redire parantem, Sangadonus vnà cum reliquis Christianis magno adhibito conato variisque rationibus ad vsque Paschalia festa retinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex eiusdem Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hoc loco mihi summatim addere visum est. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum. Dominico die palmarum cùm Sangam vndique Cauachenses neophyti conuenissent amplius CC, (nam per Quadragesimæ tempus nonnulli se ad Christum adiunxerant) eo ipso die magno omnium gaudio supplicantes incessimus; in Paschate verò, sacramentum confessionis obiere nonaginta quinque: Cõmunionis autem septuaginta. quo ne maior esset numerus, sacerdotum inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium animis vtique post illa mysteria liquidò vis gratiæ cœlestis apparuit, deinde rursum alternantibus choris, fidibusque subinde canentibus, agmine composito processimus ad Crucem vsque magna turba spectante gentilium. ea cæremonia peracta, ego sacrum ritu solenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatione, tum fructu, ac ne sua corporibus quoque refectio deesset, quotquot aderant Christiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones audirem. Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponiis iam nunc sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existimabis quam breui quantum in huius linguę cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustraui Naitum Tolandó-

landonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse, (is Thomam nouo nomine appellari se voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naetondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque, vt spero, huic Meacensi Ecclesiæ non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è quibus habet complures sibi coniunctos, cœpit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli se ad Christum adiungere decreuerunt.

Organtinus & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, itaque Laurentium celeriter misi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id efflagitante Naetondono.

In Regno Iquendæ vnus duntaxat est Christianus, sed mirum in modum studiosus fidei propagandæ. Huius adhortatione permotus vnus è triumuiris Regno administrando, venit hodie cũ aliquot è suis ad me, audiendi Euangelii causa; quod hisce militibus labore & dilgentia maxima ab horis meridianis ad vesperam vsque sine intermissione explicatur ac traditur: Ex iis multi iam è catechismo cùm alia, tum ipsas precatiunculas chirographo suo descriptas, admodum facilè memoriter hausere. Sanè quàm optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim est acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adspirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaque modum epistolæ faciam, si quædam adhuc de Nubunanga subiunxero. Præter Frenoiamensem, (quam ille Rex, vt antea ad te scripsi, funditus euertit) alia sunt etiam Bonziorum Academiæ in iis & longa sexcentorum annorum pace, & variis opibus ad omnes deliciarum vsus eò congestis, in primis clara celebrisque fuit ea, quam patrio nomine Facusangin appellant. Multa visebantur ibi cœnobia Bonziorum, & separatæ præterea ipsorum ædes numero mille quàm ornatissimæ commodissimæque. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iam diu Nubunanga, sustinebat tamen se, dum aliqua se offerret causa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda, quam è regno Voaris quidam ex hostibus eius abegerat, apud hosce Bonzios deposita & custodita, enimuero ille nihil cunctandum ratus, post factas cum Cubo inducias, confestim cum exercitu venit illuc: multisque incensis ædificiis, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregiè suas iniurias vltus est. Ac vide quàm non dissimulanter factis dictisque

Iaponicæ superstitioni eiusdemque custodibus bellum indixerit. Xinguen est Rex Cainochuni, qui patre in exsilium pulso per vim, fratre autem natu maximo in custodiam incluso, regnum inuasit; insano deorum cultui vsque adeò addictus, vt post aditam regni possessionem, barba & capillo posito, se in Bonziorum ordinem adscribi voluerit: nec solùm eo habitu & stola ornatus incedit, sed etiam ter quotidie sacris operatur, sexcentos ad eam rem secum trahens Bonzios. Is per causam instaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis templa reficiendi coacto exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quam vi aperta occupatis, antistitem se & assertorem profitetur auitæ religionis: & sibi iactat esse propositum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipsum, fama sanctimoniæ celeberrimum. Idem cùm ante aliquot menses dedisset ad Nabunangam litteras cum arroganti inscriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc est, summus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; vicissim illi respondit hic alter cum horrendo planè sui nominis titulo: Dainoquu, tennomauon, Nubunanga: id est, Nubunanga domitor dęmonum, hostis oppugnatorque sectarum. Nec sanè falsò: pergit enim diabolicos hosce ritus, & nefaria sacra, & omnia, quibus Iaponii mirum in modum ducuntur, & sacrificulos omnes non modò palàm irridere atque contemnere, sed etiam detestari, & omni conatu delere: vt nō immeritò ab hisce neophytis flagellum diuinæ iustitiæ nominetur. nec desunt qui eundem (licèt nondum id apertè præferebat) intimis tamen sensibus esse Christianum existiment. Quæ cùm ita sint, pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam, religionis tā multis locis tam grauiter violatæ, breui pœnas daturum. Nunc verò contrà, cùm videant omnia illi è sententia cedere, fierique potentiorem in dies, valde offendi cœpere in suis diis, & conceptā à pueris opinionem de ipsorū numine ac maiestate paulatim deponere: quæ res minimè aliena nostris rationibus videbatur, atque vtinam percrebrescat.

Hæc ego, Pater optimè (quominus œconomiam in scribendo requiras) ex interuallis ad te ferè noctu exarabam, erepto è summis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero vestris omnium desideriis. Vos interim istic valete, nostramque imbecillitatem vestris holocaustis piisq; supplicationibus fulcire quotidie pergite. Meaco, xv. Calend. Iulias, MDLXXIII.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA FINIS.

DE QVINQVAGINTA DVOBVS E SOCIETATE IESV, DVM IN BRASILIAM NAVIGANT, PRO CATHOLICA FIDE INTERFECTIS,

EPISTOLAE DVAE.

PETRI DIAZII AD LEONEM HENRICIVM PROVINCIÆ LVSITANÆ PRO SOCIETATE IESV PRÆPOSITVM.

XPONAM his litteris felicem exitum Ignatii Azebedii Brasiliæ Præpositi Prouincialis,& comitum. Nonis Iunii, cum Aloysio eiusdem Brasiliæ prouinciæ pro Lusitaniæ Rege præfecto, classe nauium septem, Olisipone profecti, octauo die Materiam hanc insulam prospera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum è Societate nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque aliis è nostrorum numero vehebatur Ignatius. Francisco autem Castrio cũ fratribus duobus,& pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat nauis. Me Sociis cum amplius viginti eadem quæ Aloysium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materiæ portu aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius; vectores & nautæ S. Iacobi, quòd multa negotia haberent in Palma, ex Canariis seu Fortunatis insulis vna, magnopere efflagitarũt, vti sibi liceret præire: se expeditis maturè negotiis, aduenienti reliquæ classi præstò futuros. Atque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris & piratarum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verùm deinde victus precibus, abeundi veniam ab Aloysio petiit: qua impetrata,

pertata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei, qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul diuisit iis Agni cœlestis cereas imagines aliquot, a summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex vrbe Roma secum attulerat.

Hisce peractis, soluêre pridie Kalend. Iulii vento secundo, qui tamen eos in medio cursu defecit. Porrò Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriam, maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpositum, (is Caluini sectator egregius, capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere sese palam profitetur ac prædicat) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomen est. Perturbauit is nuntius vehementer omnium animos, statimque Aloysius oppidique præfectus cum populo vniuerso ad pugnam comparauêre sese. Itaq; Sabbati luce quæ consecuta est, cùm se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probè instructa militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterritus cessit, fugáque sibi consuluit. Hostem fugasse contenti nostri postridie reuertuntur: ille verò hoc perfunctus periculo, Canarias petiit, ac die Iouis insequenti ad aspectum vsque Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius manè cum cæteris fratribus ad Terriç cohortis, (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consilio, vt si daretur facultas, ad portum terrestri itinere perueniret: sed cùm res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Vt vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratũ illis fuisse diuinitus, eoque magis, quòd iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui minimè impedita, vento etiam initio (vt diximus) valde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduo ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem ferè millia passuum à littore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem sumpta Mariæ Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigiis hostes ad nostram onerariam applicant, in eámque tres primò, in iis naucIerus magna apud eos existima-

stimatione, transiliunt. atque ii quidem statim à Lusitanis interfecti: sed majore deinde hostium irrumpente numero, diutius obsisti non potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi versari, omnes ad vnum occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cùm vitam aliquot Catholicis promisisset, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti; cùm interemptos esse responsum fuisset, tum ab aliis manus abstineri non vetuit. quo facto sanè præclarè suum in nos odium exprompsit, præsertim quòd paucis antè diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, vt appellãt, sacerdotes in Lusitaniam vehebantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros, magna ex parte adolescentulos tyronésque nulli pepercit omnino. Mactatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnóque animo profitentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatii: atque ita conjuncti simul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare vnà cum ipsa imagine, quæ de Ignatii manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu profecuti) condiderat: binosque ac ternos ordine deinceps eductos ad nauis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretii, exutos, adacto bis terve singulis in viscera pugione, semianimis è naui deturbant: quorundam etiam precidunt brachia, vt omnem prorsum euadendi spem iis adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium classe in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis onerariæ gubernatorem cum administris duobus ad se perduci furore percitus jubet Soria. ibi, ipso non solùm imperante, sed etiam inspectante, viuentium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina dejiciuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatẽ Caluiniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnius ex vndecim Virginum millibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam afferebat, è carchesii fune contumeliosè nefariéque suspendunt: deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item

Roma

Roma Ignatius auexerat, cum sacris aliis imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque vt in scopum sicas iaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria verò benedicta, ac sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quędam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, vt sibi minus vtilia, vel superuacanea potius, altò mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affuerunt, cùm per eos dies à Caluinianis captiui detinerētur. Qui è nostris occisi sunt, æquè nouitii ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rē Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupesco sanè, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem, Olisipone primùm, deinde in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, penè viritim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysium præfectum remanere Ignatius iam propè decreuerat, sed mutauit deinde cōsilium: partim, vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere voluisse videretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reliqui sumus nunc è Societate ad triginta. Cœptum iter numinis fiducia persequi certum est: vtrùm eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id vehementer expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificiis ac deprecationi cōmendo. Ex insula Materia, xv. Kalend. Septemb. M. D. L X X.

FRANCISCI HENRICI PRÆPOSITI DOMVS OLISIPONENSIS AD SOCIOS, Romam.

EXITVM Ignatii Azebedii & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vna cum Aloysio regio Præfecto petentes, vt in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ causa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Caluinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderant. Nunc aliorum XIV. qui anno pòst in eadē causa parem præstiterunt animi fortitudinem, (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorū, qui Dei benignitate superfuère, nobis exposuit.

Post

Post obitum Ignatii, cùm Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euentum sortitæ sunt: ea verò, qua Petrus Diazius cum Sociis aliquot vehebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeò labefactata peruenit; vt eam relinquere planè sibi necessarium duxerint. Sed cùm alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primum iter emensi pedibus; & quidem excalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus prætereà, vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commisere nauigio, ventis pluuiæque adeò expositi, vt non commeatus modò corrumperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pænè putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conducta, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscum Castrium, & quinque fratres, qui antecesserant, assequuntur. Hîc Aloysius, nauali turba vehementiùs imminuta, quòd & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim nauigatione, viri sexaginta perierant, & ad Antilias multi substiterant; multi etiam laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cùm superesset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis esset onerariam, (in quibus tamen ipsis feminæ quinque & viginti imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, cæptum iter vnica naui peragere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porrò è Societate nostra (totidem aliis ferè tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Castrius; duodecim Fratres; Alfonsus Fernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus; Petrus Diazius, alter eodem quo Sacerdos nomine, Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero: Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti, naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarũ erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, dissimulato in noctẽ vsq; consilio, cõuersis deinde repetè proris, vento secundo nauẽ nostrã insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quod erat) & hostes esse & hereticos; aduocata statim cõcione, socios nauales ad prælium acriter ineundum hortatur, mortéque vt Chri-

vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ritè confessus est ipse, & cæteri quibus ea nocte confitendi spatium datum est: verùm inalbescente iam die, rostrata hostium nauis ex earum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabusque tormentorum significationibus, de more, jusserat à Lusitanis vela submitti. Cùm illi nequaquam parerent; tum hostes facto ter in onerariā impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim eósque ferè omnes in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis ferè viginti amisêre, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissimè sunt, quorum vno diffractus malus & vela prostrata, altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decem simul hæretici: quæ tametsi erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æquè perturbauit ac vela dejecta, prorsùs vt de se actum iam arbitrarentur. Tum verò ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quartùm iam nostros inuadunt, & minore quàm putauerāt negotio superāt. decem quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vi maxima irrumpunt. quos Aloysius, cùm duas ferreas glādes alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit opperiri; gladióque & scuto nunquam abjecto, ad extremum vsque spiritum dimicauit egregiè. Eius morte à reliquis deditio facta, quæ tamen ad mitigandum hostium crudelitatem minimè valuit. nam diabolicis instincti furiis, obuios quosque obtruncant: Aloysium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora, multis adhuc spirantibus, in vndas proiiciunt. Versus deinde in Sanctorum reliquias & sacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi coniicere: simul, ore impurissimo, in Sanctos, quorum erant illæ reliquiæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quin etiam, repertas vigesimo pòst die statuas duas, alteram sacratissi-

cratissimæ virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigesimum vagati diem, capto etiam Algarbiensi nauigio, prædam exposuere postremò ad Oruium promontoriū oræ Callaicæ. Classi præpositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloysium verò præfectum incidere Caluiniani, cùm ab insula Gomera, eam depopulati, soluissent. atque is fuit Aloysii & Lusitanorum obitus, cuius viri de fortitudine virtutéque frater noster ita multa commemorat, vt pro certo habendum sit, animam eius in cœleste domicilium commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis homines, quod maximè nobis propositum est. Ii, cùm hostes infesti aduentarent, à media nocte ad lucem vsque expiandis per Confessionem criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire iussi, non nisi commisso prœlio ascenderunt ad animādos milites, cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa naui præter Castrium exstabat eorum nemo: nāque is paulo antè ad excipiendam vnius è gubernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agētis. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quàm plurimis punctim cæsimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quòd Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam id cæteros non adeò sæuiere: in Castrium verò certatim omnes. Sub idē tempus Petrus Diazius, qui ad eam vsque horam Confessionibus eorum, qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari semper ac sereno vultu animauerat cæteros, Gaspare Goe sequente, in apertum prodiit. Vt primùm apparuere, vtrunque Galli confestim occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui à Petro ægre sese diuelli patiebatur. Atque hoc maximè modo tres ii primo congressu cæsi ac nudati, dejiciuntur in pelagus. Tum vndecim reliqui, sedato iam paulisper tumultu, sese inuicem plenis pietate sermonibus adhortati, vltro in editiora nauis euadunt: nec modò, latendi causa, in cæteram turbam sese non inserunt, sed etiā in vnum, dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur se & eiusdem esse religionis, cuius tres modò perempti, & æquè paratos ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circumfusi confestim hæretici, dictis factisque eo die toto contumeliosè ac petulanter illudere ac diuexare non desinunt, cùm illi responderent nihil, nisi si quid ad honorem Dei vel ad dignitatem Ecclesiæ

Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur insontibus: atque inter vinciendum accidit, vt Michael Terraconensis è vulneribus, quæ in brachiis principio acceperat, ingemisceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad misericordiam permoueret, vt etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, è naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret, Franciscũ quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarunt. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) injectis, in Aloysii cubiculum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemque insequentis diei, propè per inediam transigunt: cũ interea super alios alii ad ostium adessent carceris, modò læta modò tristia nuntiantes: quidam etiam truci obtutu, strictis minaciter gladiis fremerent: Papistæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea nostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema quæque parauerant: nec eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iámque parabantur laquei, vt suspenderentur singuli è maximo nauis malo, cũ Præfectus, maioris prædæ spe, quòd eos putaret pecuniã, ad templum in Brasilia exædificandum, secũ attulisse, rem in præsentia distulit; sed eorũ comperta denique inopia, Petro Diazio Didacóque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostratam ex oneraria transferri iubet. Hîc eos hæretici denuo circumsistere; nec solùm in fratres nostros, verùm etiam in Romanum Pontificẽ Christi Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipsum altaris, contumeliosa atque impia verba proferre. ad quæ cùm illi fortiter admodum responderẽt, cædebantur pugnis, alapisque frequentibus, defensores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in summis capitum verticibus, sacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici si quas inuenerant, has verò iterum iterumque singuli tundere: & simul iurgiis & maledictis in eosdẽ inuehi cùm aliis multis, tum illis præsertim, canes, fures, veteratores: per vos stat quo minùs conspirent vniuersi mortales atque consentiant, sublatisque discordiis ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Vestro scelere non modò Germania & Gallia, verùm etiam Brasilia, atque adeò toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius: omnium recentissimus ille quidem; sed apprime humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditionis, pileo talarique tunica exutus ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro sæculari haberetur, & præclaram prò Christo moriendi occasionem amitteret: ag-

grega-

gregabat se ad fratres identidem, vultu oculisque ad modestiæ religionisque significationem ita compositis, vt vel ex eo sat is intelligerent hæretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu subrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrásque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum dimitteret. ad hæc illum contumeliis incessere eiusmodi: Canis, attolle faciem: frontem exporrige. quæ ille nimirum excipiebat tanta non solùm animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, vt eo bono se indignum existimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque sæuitiam hæretici cùm sese miseri diutius oblectassent, alii demum aliò varios in vsus digressi sunt, spatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, virésque recolligēdas: quo in genere Petri maximè Fernandi, eius quem modò dixi, caritas ac virtus enituit, cùm in singulos cōgressus, lætissimo semper vultu, cæteros ad constantiam ac fidem accenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certamen: ex quo, vt genus videatis, vnum attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus, quā in disputatione acrior coortus quidam ex iis: Nónne, inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è manibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites, Beatissima Virgo Sanctique & vitam nobis à Domino & libertatem obtineant vtique: sed quia emori præstat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus respondebant fratres: quæ illi cū ferre non possent, amentes iracundia & rabie, consputabant ora subinde nostrorum: quin etiam quodam Alphonsi Fernandi responso permotus vnus ex iis, furénsque: ob idipsum, inquit, quòd ita dixisti, peribis. cui Alphonsus, vtpote Prominister: Non solus ego, sed omnes planè mori parati sumus. Atqui exspectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet vobis præcidam, vósque (meam fidem testor) in mare projiciam. Hac altercatione in cœnam vsque ducta, discedunt hæretici: fratres verò tēpus nacti rursus molestia vacuum, de integro adhortari se mutuo; diuinam opem in tali tantóque salutis æternæ discrimine expetere; Christi morte cruciatibúsque memoria repetendis, sese ad perseuerantiam atque ad

fortitudinem incitare, Deo denique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasione gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem extremo supplicio nostrorum exsaturare cõstituunt: nec mora: singulos octoni denive circumstant, exutósque tunicis, quanta maxima vi, quam possunt longissimè à nauibus in altum eiaculantur. Ac Petrus quidem Fernandus & Ioannes Aluarus, natandi minimè periti, fluctibus hauriuntur illico: cæteri quinque vnum in locum diuinitus congregari, diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac veniã inter se delictorum petentes. Didacus verò Fernandus, quem vnà cum Sebastiano Lupio (qui deinde superstites ambo fuêre) sub noctem hæretici quidam, quasi diuino iussu, cibo potúque refecerãt, validus viribus, classem, quòd è repentina pluuia venti quieuerãt, tardiùs euntem assequutus, & nescio quo pacto in vnam nauium acceptus, Diuinæ consilio prouidentiæ mansit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo precibúsque fundẽdis ad Deũ, sese contra spiritales nequitias communire non desinunt; iamque nox erat media, cum Alphonso Fernando in verba præeunte, certos è quinquagesimo Psalmo versiculos decantare cœperunt, atque illum præsertim: Tibi soli peccaui, &c. Verùm lassitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonsus extinguitur, spectata probitate ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hæreticis modò refutandis eluxerat. Hunc autem eo consilio è Lusitania secum abduxerat Azebedius, vt Philosophiam, cui magna cũ laude vacauerat, in Brasilica prouincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, Iesum inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in mari medio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum forte quadam in classe lumen eminus intuens, mille circiter & quingentorum passuum interuallo distantes consequitur naues; quarum ad vnam itémque alteram accedens, & vt admitteretur suppliciter postulans, cùm acerbè minitantes hostes intentaque in se tela sensisset; quasi ad extremum perfugium, contendit ad vnam è scaphis: cuius ad marginem stans fortè quidam hæreticus paulo mitior, tum Sebastiani angustiis, tum etiam fortassis ab se desertæ veræ fidei religionisque recordatione commotus, excepit hominẽ: penulaque contectum, ac furtim in nauem impositum, commentis quibusdam hostium furori atque immanitati subtraxit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relicti fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Porrò nobis

hæc

hæc omnia Sebastianus ipsemet Lupius exposuit. nos totam rei gestę seriem his consignatam litteris eidem Sebastiano recognoscendam ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem suo rursus testimonio comprobauit. Quo etiam studiosiùs fecimus, vt hanc ad vos mitteremus epistolam, rati eo vobis gratiorem futuram, quo certiora perferret. Quod reliquum est, vestris omnium sacrificiis precibusque nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Olisipone, v. Idus Decemb. MDLXXI.

O 3

FINIS.

EMANVELIS ACOSTAE LVSITANI HISTORIA RERVM A SOCIETATE IESV IN Oriente gestarum, ad annum vsque Christi Domini M.D, LXVIII.

RECOGNITA, ET LATINITATE DONATA A IOANNE PETRO Maffeio Bergomate, Societatis IESV Presbytero.

CLARISSIMO

PRINCIPI, AC DOMINO, D. OTHONI TRVCHSES A VVALDBVRG, S.R.E. Cardinali, Augustano Episcopo ac Prænestino, Præposito & Domino Eluuacensi, &c. Ioan. Petrus Maffeius S. P. D.

VOD te non fugit, omni liberali doctrina eruditum, Otho Card. Amplis., India prouinciarum omnium maxima, tametsi propriè dici videtur pars illa terrarum, quam nobilissimus fluuius Indus interfluit: vsus tamen obtinuit, vt etiam vltra Gangem, æquè magnum ac celebre flumen, immēsi illi terrarum tractus, qui ad Sinas vsque, & in extremo positos Oriente pertinent Seras, Indiæ nomine censeantur. Porrò vltra Sinas, in Serico Oceano, haud procul à continente, ingēs cernitur Insula compluribus minoribus adiacentibus; quam nostri vulgò Iaponem vocant, Zipangrim antiquis dictā fuisse nonnulli arbitrantur. Hac insula excepta, cæteras ferme regiones eas, cùm aliis opibus, tum etiam pretiosissimis aromatibus odoramentisq; refertas, constat priscis temporibus, Romano florente Imperio, cum Europeis hominibus & commerciis & hospitio fuisse coniunctas. traditum est etiam, multas Christiana quondam sacra tum ab aliis, tum præsertim à duobus eximia sanctitate viris Thoma & Bartolomæo Domini Apostolis accepisse. Verùm vbi Romani decus Imperij

conspirantibus vndique in ipsum variis nationibus, cō-cidit: mercimonij vocúmque, & litterarum cum illis gentibus communione sublata, Christi cultus atque religio paulatim extincta ac deleta sic est, vt nullū propè ipsius vestigium in illis iam regionibus appareret. Quo melius de Christiana meruisse Repub. Lusitani iure putandi sunt, quòd cùm terrestri itinere, sine summo vitæ discrimine, ea loca peti non possent, & vix quisquā reperiretur, qui peregrinationem eiusmodi suscipere auderet: ornatissimis ipsi classibus extima legentes Africæ littora: Bonæ spei promontorium ante id tempus penè incognitum, auream Chersonesum quæ Malaca dicitur hodie, Taprobanam, quæ Sumatra, siue Samotra: Sinas denique prætervecti: ad ipsam de qua diximus Iaponis insulam ingenti ausu summáq; animi magnitudine penetrarunt: iidēq́, Indicæ oræ magna parte subacta, sinus etiam Persici faucibus fortiter æquè ac feliciter occupatis, Arabici verò nauigatione crebris incursionibus impedita, mercibusq́; Indicis per Africum atque Atlanticum Oceanum in Hispaniam auersis: non modò Memphitica Turcarum vectigalia grauissimis damnis atque incommodis affecerunt: sed etiā CHRISTI liberatoris nostri cultum ac nomen apud eos populos vel nunquā ante id tēpus auditum, vel diuturna vetustate atque obliuione deletum, salutari prædicatione longè latéque propagarunt, adhibitis perductisq́; secum, summi Pontificis iussu, multis Euangelij præconibus, tum aliarū familiarum, tum verò præcipuè Societatis IESV. Quorum Epistolæ, (huc enim tota spe-

ctat

ctat oratio) quas vulgò Indicas nominant, in Europam subinde perlata, minimè dubium est quin haud mediocrem vtilitatem pari delectatione coniunctam hominibus nostris attulerint. Veruntamen ea volumina cũ iam nimiùm excrescerent, multósque à legendi studio retardarent: prudenter mihi simul ac piè fecisse videtur Emanuel, is cuius nos scripta conuertimus, qui circuncisis iis quæ minùs necessaria videbãtur, cætera breuem in commentarium retulit, vt essent parata & in promptu, quæ quis de rerum Indicarum statu, progressúve, quod attinet ad religionem, scriptione maximè digna, cognoscere cuperet. Quã nos etiã, aliqua ex parte, circuncidendi castigandiq; siue diligẽtiam, siue licẽtiam, in Iaponicis Epistolis ita præstare conati sumus, vt historiæ fides ac veritas omnino integra permaneret: quod facilè perspiciet, si quis hæc exempla cum cæteris accuratè contulerit. Commentarius autem ipse, Rerum in Oriente gestarum, ob eam causam inscribitur, quòd eiusdem Societatis homines etiã in Brasilica regione, & in Occidentali quæ dicitur India, variis locis atque prouinciis magna cum animarum vtilitate fructúque versantur: & res ad Christi Domini gloriam ita multas eodem duce atque adiutore perficiunt, vt proprio & quidem iusto volumine ipsæ per se ad explicãdum indigeant. Quam nos in historiam, & in eas quæ supersunt ex Oriente colligẽdas epistolas, quidquid otij, quidquid possumus operæ, deinceps conferre decreuimus. Profectò enim digna res est, in qua non mea solùm, verùm optimi cuiusq; ac literatissimi viri liben-

tissimè desudet industria: quippe quæ non modò plurimarum rerum variam & iucundissimã afferat cognitionem, sed etiam veritatem Catholicæ religionis, & sedis Apostolicæ maiestatem, summámq; Romani Pontificis potestatem, (quæ hac præsertim ætate omnibus tormentis ac machinis oppugnatur) humanis & diuinis testimoniis atque miraculis, egregiè tueatur & cõprobet. Interea, hæc quæ habebamus absoluta, tibi potissimùm, Otho clarissime, pluribus de causis dicare statuimus. primùm, quòd hoc veræ atque orthodoxæ fidei firmamentum ei deberi maximè videbatur, qui sese calamitosis hisce temporibus contra perditorum hominum insanias, Catholicæ sinceræq; religionis defensorẽ acerrimum præbuisset: deinde quòd ipsimet Societati IESV, quæ plurimum tibi debere se profitetur ac prædicat, in primis id gratum fore mihi persuaseram. Tu, pro tua excellenti humanitate, munusculum hoc qualecunque libenter accipies, méque in tuorum numerum adscribes æquo animo. Vale. Romæ, 15. Kalend. Decembris, M.D.LXX.

RERVM

RERVM A SO CIETATE IESV IN ORIENTE GE-STARVM

COMMENTARIVS.

VO tempore Ignatius Loiola, parens autorque Societatis IESV, Romam vnà cum sociis venit, ad obedientiam Pontifici maximo (qui tum erat Paulus hoc nomine tertius) ritè deferendam, eo ipso tempore apud eundem Pontificē Petrus Mascarenius pro Lusitaniæ rege Ioanne legati munere fungebatur. is cognito eorum vitæ genere atque instituto, quòd ita in mandatis habebat ab Rege, qui de ipsorum virtute ac pietate ex amicorum litteris iam antè cognouerat, egit cum summo Pontifice, vt ex iis aliquot promulgandi Euangelii causa mitterentur in Indiam: cuius prouinciæ ab Idolorum cultu ad Christianam fidē traducendę Rex, catholicæ religionis cultor egregius, magno in primis desiderio tenebatur. Missi ex decem, qui tum erant Sociis, duo (nec enim plures concessit Ignatius, cuius arbitrio totam rem Pontifex ipse permiserat) Franciscus Xauerius Nauariensis, & Simon Rodericus Lusitanus, Vlyssiponem attigere anno à Deipara Virgine 1540, quorum non aduentus modò Regi accidit exoptatus & carus; sed etiam, interim dum nauigandi tempus exspectant, variis in actionibus atque muneribus pia sedulitas & industria ita probari ac suspici cœpta est, vt vulgò non nisi Apostolorum nomine appellarentur. Inde hoc Societatis in Lusitania cognomentum est ortum, quod ipsa quidem sibi non modò non arrogat, verùm etiam recusat ac refugit. Lætus eo rerum euentu Rex, Indorumque iam propemodū oblitus, cùm reliquos octo, qui Romæ remanserant, suum in regnum accipere potiùs, quàm hosce duos ab se dimittere cuperet: ipsi autē contrà, diuini amoris igne succensi, multa pro Christi nomine perpeti, remotis illis ac barbaris nationibus Euangelii lumen inferre, & quo consilio pro-

Rex Lusitanus à Pontifice petit quosdam ex Societate IESV ad Indos mitti.

fecti fuerant, id ipsum assequi atque obtinere cōtenderent, diuisa tota res est. Francisco Xauerio India prouincia destinata, Simon Rodericus quamuis inuitus in Lusitania retentus, vt quoniam ad Ignatium alii multi se iam adiungere cœperant, instituendo in Conimbricensi Academia ipsorum Collegio præesset, quod tanquam seminarium foret eorum, qui deinceps in Indiam supplementi causa mitterētur. Ei Collegio Rex vectigalium annuorum quod satis esset ad Socios centum alendos (qui numerus postea duplicatus est) literisq; & prophanis & sacris erudiendos, attribuit.

Francisco Xauerio India prouincia destinata. Eorum qui in Indiā mitterentur, seminariū, Conimbricæ institutū.

Xauerius igitur, anno post Christum natū 1541, cum Indiæ præfecto Martino Alphonso Sosa Vlyssipone discessit, itineris comitem secum duxit è Societate Italum Sacerdotem præstanti virtute virum, nomine Paulum. In Indiam peruenerunt Maio mense anni insequentis. In ea nauigatione, Xauerii vitæ ratio rerum ab ipso deinde gestarum quoddam quasi proludium fuit. Etenim ex quo die conscēdit, tum in ipsa naui, tum in Mosambico Insula, vbi hiematum est, eam in ęgrotos pauperes, egentesque assiduitatem ac diligentiam, dies ac noctes, tanta cū alacritate & iucunditate animi præstitit, vt sanctus perfectusque vir haberetur ab omnibus, & qui præsentes viderunt, rem verbis haud satis exequi possint. Goam simul atque peruentum est, omni statim conatu ad ethnicos Christianis præceptis imbuēdos, Christianos verò & Lusitanos, & incolas, in fide atque officio retinendos ac promouendos incubuit. Ad hæc, ægrotos & vinctos inuisere, valetudinaria frequentare, vel in iis habitare potiùs, quo commodiùs ægris ministrare posset, quibus & viuentibus interdiu noctuq; summo cum labore, cunctis admirantibus, præstò erat, & mortuorum cadauera suis ipse manibus funebri linteo ritè ad sepulturam insuebat, proque eorundem animarum expiatione sacrum missæ faciebat: quod ille semper, vbicumque terrarum fuit, in India solenne seruauit. Nec tamen interea confessiones audire, publicis concionibus priuatisque colloquiis hominū vitam moresque corrigere, simultates ac dissidia tollere, aliaque id genus facere multa desistebat. quocirca magno in honore ac veneratione habebatur à populo.

ANNO 1542. Societas Iesu peruenit in Indiā.

Ratio vitæ quæ Xauerio fuerit Goæ & in reliqua India.

Aliquot mēses Goæ magno cum rei Christianæ adiumēto versatus, in eam Indiæ oram discessit, quæ vulgò Comorini caput seu promontorium dicitur: ab vrbe Goa passuū

sexcen-

sexcenta millia. Regio est piscatu margaritarũ insignis. Gẽs autẽ ipsa quondã à D. Thoma Apostolo ad Christum adiuncta, sed quæ iam Christiani præter nudum nomen haberet nihil. Interroganti quippe Xauerio de religione fideque, illud vnũ duntaxat respondebant: Christiani sumus. Hoc igitur Domini vinetum in syluam Xauerius planè degenerasse cùm cerneret, acri studio & accuratissima diligentia pro viribus colendũ suscepit, vno Dei fretus auxilio, quẽ ille in eo præsertim negotio ita propitium ac liberalem expertus est, vt breui plurimos homines ad Catholicã ecclesiã aggregauerit: qui ad eam deinde virtutis frugem peruenerunt, vt qui iis præsunt hoc tempore Socii affirment, eas ecclesias etsi à Lusitanis destituãtur, suis iã nũc posse viribus niti, cæptumque virtutis ac religionis cursũ tenere. Censetur in præsẽtia maritima illa ora, Christianorũ ãplius cẽtũ & triginta millibus, eorumq; numerus nõ mediocriter augetur in dies. Quę ferè omnia vni secundũ Deũ Xauerio præcipuè accepta referenda sunt, qui nõ illã modò plantauit rigauitq; vineã, sed alias quoq; in eo tractu permultas: in iis, Trauãcoris regnũ penè totũ & Bringanum inter ac Permanelem, decem ferme pagos, & circa Beadalã ac Tramanancorẽ, vicos circiter septẽ. Neq; verò, cùm in aliorum salute procuranda vigilãtissimus, tum in sui ipsius custodia remissus erat, aut negligens. vitam quippe ducebat eiusmodi, quæ satis ostenderet, nihil omnino sibi præter vnã Dei gloriã suãq; salutẽ & proximorũ esse propositã. Itaq; res quas gerebat, sanctitas morũ, laborésq; perpetui, & insectationes, iniuriæq; quas vel in cõuertẽdis barbaris, vel in tuẽdis neophytis ac Lusitanis subibar, Goam ceterásque in Indię regiones non dubio sermone perlatæ, tanta cum admiratione celebrabãtur ab omnibus, vt vel ab ipsis Mauris ethnicisq; Pater sanctus appellaretur. Qui rumor cùm etiam in Lusitaniam permanasset, cumque Ioanne s Rex eadem à multis certisque autoribus, tum ipso adhuc viuente Xauerio, tum multo magis, mortuo, cognouisset, permotus rerum magnitudine atque præstantia, Proregi Indiæ per litteras mandauit, vt Xauerii res gestas atque miracula omnibus vestigiis indagatas quàm diligentissimè ad se perscriberet. Regis ipsius litterarum subiicietur exemplum, è quibus quid ille de Francisci virtute atque præstantia senserit, facilè appareat.

Comorini promõtorij accolæ à D. Thoma Apostolo ad Christũ traducti.

Comorinũ Christianorũ amplius centũ & triginta millib⁹ cẽsetur.

Trauãcoris regnũ cũ pagis & vicis aliis à Xauerio Christo adiũctũ

Xauerii gesta Regis Lusitaniæ iussu indagantur.

IOAN-

IOANNIS TERTII LVSITANIÆ REGIS AD PROREGEM INDIAE LITERARVM exemplum.

PRorex amice: ego rex tibi multam salutem. Francisci Xauerii vita, gestæque res, adeò salutaris exempli fuêre, vt eas lucē edi palamq; proponi ad gloriā Domini Dei nostri pertinere magnopere existimem. Cuius editionis quo major autoritas fidesque sit, mādo tibi planè, vt de præclaris omnibus viri illius actionibus, deq; iis rebus, quas per eū siue adhuc viuentē, siue defunctū, Dominus noster supra naturæ vires effecit, vbicumque testes idonei fuerint, tabulas publicas seu instrumenta autētica cōficiēda quā studiosissimè cures, & ad me primo quoq; tēpore perferēda. Id erit mihi vehemēter gratū. Ac licèt rerū ipsarū dūtaxat tabulas imperauerim, tu nihilo minùs efficies, vt ipsamet inquisitio in publica monimēta rectè atque ordine referatur. Inquisitionis autē erit eiusmodi ratio, vt omnibus, istis in regionibus, quicunque earum rerum probè conscii extiterint, ii de vita, factis, moribusq; Frācisci, quib⁹ in terris atque oppidis infidelium fuerit, quid in iis gesserit, interrogati & iurati respōdeāt. Eius porrò inquisitionis exēplū scriba relationis ipse desumito, tuoq; chirographo subscriptū, adhibito etiā Auditore generali, cōplicato obsignatóque: Tu deinde ad nos id ipsum triplici via trāsmittito. Vlissipone. V. Kalen. Aprilis 1556. Regis epistola perlata in Indiam, ministri sedulò imperata fecerunt, atque ita multa de Frācisco Xauerio ad Regē probè cōperta atque explorata miserūt, vt singula hoc loco persequi nimis longum sit. Summatim nonnulla perstringā.

Inquisitionis de vita Xauerij ratio.

Regula Xauerij tradenda Comorinēsibus doctrina Christiana.

Xauerius cùm apud Comorinēses degeret, in Christiana doctrina tradenda tenebat hanc regulā: Manè post preces horarias recitatas, puero vno comite, qui signū gestaret crucis, vias oppidi circuibat, quęrens vbi nā essent ægroti curandi, vel mortui sepeliendi, vel infantes adultíve baptismo lustrādi. Si quid occurrebat eiusmodi, manibus oculisque sublatis in cœlum, elata voce concionatoris instar admodū piè pronuntiabat Symbolum Apostolorum, vnà cum Decalogo, &c. eò statim magna vis hominum confluebat. Si pro ægroto vel neophyto faceret, vniuersam precationē Euangelio, sin pro defuncto, Psalmodia funebri, siue mortuorum officio cōcludebat. Ad sextam ferme horā diei versatus in opere, quāquā summa corporis defatigatione, nullum tamē intermittebat diem,

diem,quin aliquid pueris è Catechismo explicaret. Inde vbi cibo se refecisset, Christianis omnibus copiam sui faciebat: quæstiones ipsorum nodósque dubitationũ expediens, omnia discordiarum semina tollens,pacémque concilians:cùm etiã sub vesperã, atq; interdũ noctu sese in cœtus hominum frequentiores concionabundus insereret.Augebant autẽ laborẽ ac lassitudinem tum calores in iis regionibus maximi, tum summa viri paupertas, cuius ille semper adeò studiosus fuit ac tenax,vt in tam crebris ac lõgis terra mariq; peregrinationib⁹ sine sacculo & pera ambulare solitus fuerit.Quin etiã in vrbe Goa regio procuratori multa ad iter necessaria liberaliter offerẽti,instãtiq; vt acciperet, omnino remisit,& non modò viatico prorsus nullo cõscendit, sed etiã impedimẽta nulla in nauẽ imposuit præter Breuiariũ,& aliud libellum, & superpellitium. In ipsa autem nauigatione precariò victitabat, aliorũ benignitate sese sustẽtans.Iam verò Christianos,quos in Comorini tractu Christo pepererat, à barbarorũ Regũ & ceterorũ iniuriis defendebat egregiè, próq; iis & Christi religione tuẽda sæpe sese obtulit in apertũ vitæ discrimen.Gens est in regno Bisnagæ,quos Badagaas vocãt. horum permagna manus cùm ad neophytos diripiendos occidendósque in regnum Trauancoris irrupisset, cognita re Xauerius ex alio quodã oppido,vbi tũ morabatur, Trauancorẽ prouolat:nihilq;mortis metu perterritus, sũmo animi ardore atq; cõstantia scelus hostiũ increpãs,in mediã Christianorũ turbam vltro se coniicit, vt ipsum reueriti reliquis parcerent. Quamquã alioqui sanè ipsius capiti assiduè penè tendebantur insidiæ.itaque & à barbaris quibusdã aliquãdo conquisitus ad necem,arborem scandens,ibiq; pernoctans, manus eorũ effugit.Tanto autẽ desiderio flagrabat vniuersæ barbariæ ab interitu reuocandæ,vt nullos labores vel pericula subterfugeret,nullãq; ferè partẽ caperet quietis.Insulæ Mauri sunt vltra Malucũ.in iis ille versatus est omni planè humano præsidio nudus, multis vndique cinctus veneni cædisq; periculis. quò ille cũ discedere pararet, nõ modò ab amicis frustra deterritus ac reuocatus est, sed etiã veneni multa remedia(cuius est vsus in iis insulis frequẽtissim⁹,atq; etiã idcirco multos iã annos sacerdote atq;pastore caruerãt) sibi ab eisdẽ oblata,diuino magis quã humano fretus auxilio,cuncta repudiauit. Qua de profectione precibusq; amicorũ ipse in Lusitaniã ad suos scripsit his verbis; Ego ipsorũ

Studiũ & cult⁹ paupertatis.

Regnũ Bisnagæ.

Periculorum mortisq; contẽptus.

Insulæ Mauri.

Munerũ recusatio.

in me beneuolentiæ ac studio ingentes egi gratias: sed ne ipse mihi solicitudinē struerem, ac multo magis ne quid de mea spe in vno Deo penitus fixa ac locata remitterem: amuleta, quæ mihi peramanter lacrymantes donabant, omnia recusaui, rogans eos, vt pro me Deū obsecrare ne desisterent: eo veneni remedio nullum certius inuenire. Extat de eadem profectione eiusque difficultatibus, de terræ natura & inopia, ad Socios Romanos alia item ipsius epistola, cuius illa clausula est: Hęc ad vos eo scripsi, vt sciatis quāta sit in hisce insulis cœlestium solatiorum copia: namque omnia hæc pericula ac labores vnius Dei causa vltro suscepti, thesauri sūt ingentibus referti spiritalibus gaudiis, ita vt hæc apprime facta & apposita prouincia sit ad oculorū aciē paucis annis è suauissimi fletus vbertate perdendam. Equidem in vita mea nec vlla vmquam animi tanta tamque perpetua voluptate sum affectus, quāta in his locis afficior: nec tam leuiter corporis vexationes atque molestias pertuli: cùm tamen hostes circà finitimi sint, incolæ ipsi non amicissimi, regio verò ita infelix & sterilis, non modò vt cunctis valetudinis aduersæ subsidiis, sed etiam consuetis alibi vitæ præsidiis ferè omnibus careat: sic prorsus, vt hæ mihi videantur insulæ diuinæ spei veriùs appellādæ, quàm Mauri. Nec verò populi in his partibus desunt, (Iauaros vocāt) qui posse hominem interficere, summæ beatitudinis instar putent, à quibus cùm alii tum Christiani multi occiduntur.

Solatia cum afflictioni bus coniuncta.

Iauari populi quàm inhumani.

Tres menses apud eas nationes Xauerius posuit, partim Christianorum loca circumiēs, (quę iam diu lustrauerat nemo, siue quòd absūt ab India leucas āplius mille, siue quòd, quem præsulē habebant, ipsimet Insulani peremerant) partim etiam in barbaris conuertendis ad Dominū ita multis, vt in vno duntaxat oppido Tolo, Christianorum omnis ætatis amplius viginti quinque millia ab ea facta fuisse dicātur: idque anno post Christum natum circiter 1547. Nam ex eo tempore is numerus per Socios, qui in opere successerunt, valde auctus esse credendus est. his rebus peractis, cùm intelligeret Xauerius, quam vehementer insulæ Maluci & Amboini cultorum inopia laborarent, cessare nescius eò se contulit, ibiq; Christiana re præclarè gesta, regnū aliud petiit, in quo intra mensem hominū plus decem millia ad cultum Christi perduxit, & significauit suis ipse litteris, sperare se eo anno plus centum millia Christianorum esse facturū. Multis igitur

Tolo oppido, Christianorum amplius viginti quinque millia facta anno 1547.

Insulæ Maluci & Amboini.

Igitur in eo tractu institutis ecclesiis, quæ sacrosanctæ sedi apostolicæ Romanóque Pontifici obtemperant, & multiplicantur in dies, relictisque ad earum tutelã aliquot è Societate custodibus, ipse, quòd aliis Indię locis mortales plurimos doctoribus destitutos in æternum perire intelligebat, reuersus in Indiam est. Iaponis regnũ paucis illis annis aperuerant Lusitani, cuius incolæ sunt ingenii ac docilitatis laude præstantes. Id ille vbi didicit, nequaquam loci longinquitate deterritus, (abest enim id regnũ ab vrbe Goa leucas plus mille) quamquã dissuadentibus cunctis, intépestiuo ad nauigandũ mari, nauigio barbarorũ Sinarũ sese cõmisit, difficiliq; ac periculosa nauigatione maritimã Iaponis vrbẽ Cangoximã tenuit. Comitem habuerat Iaponium quendã Lusitanicæ linguæ peritum. Eo vsus interprete, capita Christianæ religionis in Iaponicum sermonem trástulit primùm: deinde Christi Euangelium in iis terris inauditum promulgare, nec sanè frustra, aggressus est. Cangoximæ cũ neophytis aliquandiu moratus, ad magnã illã vrbẽ perrexit Meacũ, regni totius caput, leucas trecentas ab eo loco positã, Christi notitia nulla. Iter habuit in primis laboriosum atq; difficile. In viã se dedit Octobri mense, cũ frigora in Iapone sæuire incipiunt, tanta niuiũ copia geluq;, vt in siluis concretæ ex glacie moles passim ad instar trabium rigeant. Mari nõ semel infesta pyratis loca trajecit, in infima nauiũ propter obscuritatẽ ac nouitatem nominis sui à nautis sæpe conjectus. Terra autem, ne erraret ignarus viarum, indigenas equites citato cursu prosequebatur, & quidẽ pedibus nudis, quòd eo anni tempore flumina multa vado superãda sese crebrò offerrent. Itaq; sæpe niuiũ & algoris iniuria pedes intumescebãt: sæpe etiã assidua sacrorũ instrumentorũ gestatione defatigatus, asperitate viæ fallente vestigia, concidebat. Nocte verò, aqua madidus, frigore famẽq; cõfectus, cũ ad hospitiũ perueniret, humana solatia nulla reperiebat: nã cœlestia illa ac diuina (credo) nõ deerant. In ipsis verò pagis, & oppidis, quæ transibat, ad alias contumelias & iurgia illud etiã accedebat, vt per plateas crebrò lapidibus peterentur à pueris: nec tamẽ idcirco à sacrosanctæ fidei Catholicæ præconio desistebat. Meacũ vt venit, omnia offendit bello tumultibúsq; flagrãtia. Itaq; re infecta Cangoximã reuerti coactus est, Christianis aliquot in reditu factis. Annũ circiter in Iapone versatus est: in Meacensi pere-

Hominũ decem mil. intra mẽsem ad Christũ perducta.

Ecclesia Indica Romano parent Pontifici.

In Iaponũ regnum proficiscitur Xauerius.

Cangoximã Iaponis urbs.

Euangeliũ Christi Iapõniis promulgatur.

Meacũ, regni Iaponis caput.

Frigora in Iapone maxima

Ingentes itineris difficultates.

grinatione mẽses quatuor posuit. Tũ institutis ibi quoque Sociis, qui cœpta promouerent, in alia regna discessit. Magnũ verò nomẽ, magnã sibi veneratione apud Iaponios peperit, planè vt illũ Europeis omnibus anteferrẽt. tanta enim fuit vitæ morũmq; innocentia, vix vt in iis quisquã vel venialis noxæ maculã deprehenderit. quin etiã ea re aiebant illum à cęteris differre Sociis, quòd illi sigillatim ad varias multorũ interrogationes deinceps atq; ordine respõderẽt, Xauerius, decẽ duodecímve maximè inter se diuersis propositis quæstionibus, vno eodémq; respõso simul ita satisfaceret vniuersis, vt si eorũ vnicuiq; separatim ac propriè respõdisset. Illa verò de Xauerii actis supra humanas vires admirabilia celebrãtur, quòd variis temporibus in Iapone muto cuidã ac pedibus capto vsum linguæ & ingressũ, surdo auditũ, itẽ alteri surdo mutóve sanitatẽ diuinitus reddidit. Atque hæc in Iapone. In Comorini autẽ regione dũ ageret, nõ solùm ægros cõplures à medicis desperatos morbo diuinitus liberauit, spiritusq; fugauit immundos, sed etiã mortuos reuocauit ad vitam. Iuuenis quidã obierat multis affinitate cõiunctus. hunc oppidani mortuũ magnis clamoribus frequentes ad Xaueriũ afferunt, quẽ ille manu apprehẽsum viuentẽ erexit. idq; Goã constanti fama perlatũ est. quo Xauerius etiam, cùm non multo pòst rediisset, ad Didacũ quendam magnæ auctoritatis virũ diuertit. is cũ rẽ gestã cognoscere de ipso Xauerio admodũ cuperet, Cosmũ Ioannẽ regiũ procuratorẽ inuitat, vt ambo simul id à Xauerio sciscitẽtur. Cosmus pudore deterritus, rẽ ad ipsum Didacũ rejicit. qua ille recepta, paucis pòst diebus Xaueriũ nomine cõpellans, Ad gloriam (inquit) ac laudẽ Domini, cedo magister Frãcisce, quidnã fuit illud de adolescẽte, quẽ defunctũ in Comorini promontorio reuocasti. Ad ea verba Xauerius nimirum erubuit, hominẽq; amplexatus, atque subridens, Iesu bone (ait) egóne vt mortuos excitauerim? O me nequã, iuuenem ad me, mortui specie, attulerant: iussus à me surgere nomine Dei surrexit: ea videlicet populo noua res visa. Hæc deinde Cosmo referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, quin ope diuina iuuenem illum Xauerius reuera mortuum suscitauerit. Ibidem mulier Christiana ad Xauerium accedit, rogat vt ad filium suum vita functum venire ne grauetur. Ille eò se confert: pueri cadauer flexis genibus Deum precatus crucis signo lustrat: puer statim exsurgit in vitam, ac sanitatem

Gesta quædã Xauerii admirabilia. Muto, surdo, claudo, ægris desperatis, sanitas redditur.

Mortui ad vitam reuocãtur.

pristinam restitutus. Christiani qui aderant, miraculum exclamant: illos verò Xauerius obsecrat, rem vti silentio cōtegant.

Ex Iapone decedens, nauem conscendit Lusitani cuiusdā, qui Colani præsidio præfuit. In ea nauigatione cùm in oram Sinarum è regione Chinchei iam peruenissent, atrox & periculosa procella coorta, scapham, vna cum duobus Mauris è nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis tanto impetu abripuit, vt paulo pòst ne è sommo quidē ipsius mali carchesio speculantibus appareret; tū verò ea deplorata, cursum prosequi nautæ decreuēt. Id vbi sentit Xauerius, magistrum nauis ductorèmque obsecrat, vt dolones, qui ob venti violentiam non erant omnino sublati, demittant, & scapham expectent. Negare ductor primò, magnum esse affirmans in mora periculum: exiguo illo contracto velo, quo maris impetum fugerent, haustum iri nauigium fluctibus. Ad extremum tamē victus Xauerii precibus, submitti dolones imperat. Verùm vbi nihil profici ea re intelligūt nautæ, tumido præsertim ac sæuiēte mari, vela rursus expediunt. Contrà Xauerius niti, seriò affirmare scapham breui incolumem affuturam. Cùm illi nihilo minùs desperata re dolones erigerent, extēplo Xauerius ad proram accurrit, manuque antennis iniecta, nautas per Christum Dominū eiúsq; vulnera obtestatur, ne ex eo loco discedant: confidere se planè fore, vt per illud animarum, quæ Christianæ esse possent, Deo miserante, non interiret. His auditis nautæ denuo vela submittunt. Interea Antonius Dias Xauerii rogatu rudentes ascenderat, nihilque dispiciens, descendere iam parabat, cùm illum adhuc paululum expectare Xauerius iubet, simulque ipse ad nauis marginem sublatis manibus se in preces effundit, nauarchum & cæteros bono animo iubet esse. Cùm hæc maximè fierent, ecce tibi repentè aduentans scapha conspicitur. Tum ad eam exspectādam, cursumque faciliùs inhibēdum, nauis contra maris impetum in obliquum locatur; nec mora, duarum triúmve horarum interuallo scapha neutram in partem declinans rectà ad onerariam appropinquat: cui cùm funem eminus iniicere pararēt, nihil opus esse ait Xauerius, ipsam per se placidè ad onerariæ latus accessurā: itaq; factum est. Duo qui vehebātur, in nauē accepti. scapha, quāquā minimè sedata tēpestate, retinente nemine, tā diu stetit, quoad eā

Chinchoum in Sinarum ora.

Mauri duo, fluctibus mirabiliter erepti, baptizātur.

nautæ ad onerariam religarunt. Mauri illi duo ad Christũ deinde conuersi baptismo lustrantur. Res tota summa omnium admiratione animaduersa ac notata est.

Prophetiæ donum in Xauerio.

Malaca.

Fuit verò Xauerius vtique ipsius etiam Prophetiæ dono conspicuus. multa pòst futura, multa longè remota prædixit, quę humanitus sciri nullo pacto possent. Ex Iapone tendens Malacam, quingentarum amplius leucarum itinere, in portum Sinarum delatus, è Doartis Gammæ oneraria in Didaci Pereriæ nauem transcendit: is, quòd Malacam in discessu ab hostibus circumuentam, obsessamque reliquerat, nihilque postea de euentu rei cognouerat, percontari de Sinis magnopere cupiebat, num quid de Malacensi obsidione audissent. Simul etiam cum vectoribus in eius vrbis subsidium arma sedulò comparabat. quos ita solicitos metu conspicatus Xauerius, iubet (idq; sæpius) sine cura esse, pro certo affirmans otium esse Malacæ. Idem Didacus cũ animo suspenso metueret, ne omnes naues in Indiam Malaca soluissent, quòd bona iam pars idoneæ ad nauigãdum tempestatis effluxerat. Nihil est (inquit Xauerius illi) cur timeas. Antonium Pereriam etiam num reperiemus Malacę, sublatis ad velificandum antennis, nos ipso iam triduo præstolantẽ.

Fretum Sincapuranũ.

Ad quem deinde Xauerius è freto Sincapurano passuum nonaginta millibus Malacam litteras de suo aduentu præmisit: quò simul atque peruentũ est, omnia prorsus vt ille prædixerat, res Malacenses pacatas, Antonium Pereriam tertiũ iam diem profectione parata ipsos opperientem inueniunt.

Aceni Iaponis populi bellicosa gẽs Malacæ portum inuadunt.

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cũ ibi Xauerius esset, Aceni, immanis ac bellicosa gens, celocibus ferè sexaginta, noctis silentio Malacæ portum inuecti, vt onerarias, quæ in eo iactis anchoris stabant, inflammarent, atque diriperent, Bandensem nauem iam propè ceperant, cùm Lusitani qui in oppido habitant, biremibus circiter quinque raptim instructis, decémque dierum duntaxat imposito commeatu, intra decimum diem redire iussi, cõiectos in fugam piratas ad Parlem vsque amnem ducentas ab vrbe leucas persequuntur. iámque mensem totum vltra finitum sibi temporis spatium abfuerant, cùm interea nullus de iis nuntius venerat Malacam. Quin etiam complures, ad explorandum lintres à præfecto dimissi, nihil omnino retulerant. Quo circa magna erat suspicio, malè pugnatum esse: auxitque suspicionem rumor à Mau-

ris incolis dissipatus, nostros ab hostibus planè victos ac deletos esse. Cùm mœsta atque afflicta eo metu ciuitas esset, matronæ etiam maritos vt mortuos effusè lugerent, in concionem populum Xauerius aduocat, & ad extremum, nonnullorum fidem in Christum requirens, & inconstantiam increpans: Sunt, inquit, in hoc cœtu cùm alii, tum mulieres quædam, quæ sortibus iactis, consultisque veneficis, persuasere sibi, classem nostram ab Acenis captam, maritósque lugent. At vos fratres mei amicique, omni mœrore deposito, exhilaramini, & gaudete vehementer: namque hodierna die fratres nostri pugnarunt, insignique de hostibus parta victoria cum opimis spoliis reuertuntur ad nos. Certo die (ipsúmque notauit diem) adiuuante Domino incolumes aderunt, non plus tribus è nostris aut quatuor in pugna desideratis. Proinde tantam victoriam Deo gratulantes semel orationem dominicam & salutationem angelicam recitemus, iterúmque pro iis qui vitam in certamine profuderunt. Hæc ille solita vultus orisque serenitate cùm perorasset, ingens omnium stupor & motus animi consequutus, tantáq; fuit de viri sanctitate auditorum opinio, vt nemo planè dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus spiritu verè pronuntiasset, cùm nec terra nec mari nuntii eo tempore ad vrbem venissent, nec verò tam breui ex tam lõginqua regione venire potuissent. Eodem die sub vesperam in æde Mariæ Virginis in cliuo, separatim ad matres familias verba fecit, ipsum nominatim definiens diem, quo die certum de suorum incolumitate ac victoria nuntium essent acceptura. itáque factum est Nuntium victores ipsi cũ ingenti præda paulo pòst subsequuti, nauigiis, & myoparonibus, tormentis, apparatúque bellico, multis denique ex hostiũ numero captiuis adductis. Appropinquanti ad oppidũ classi Xauerius vnà cum vrbis præfecto & reliqua multitudine ad littus obuiã prodit, signũ crucifixi Christi Domini tenens: descendentem ducem, cæteróśque primarios gratulabundus amplectitur. In ea celebritate atque frequentia; Mellus vrbis Præfectus quid paucis illis diebus de suggestu Xauerius dixerit, Classiariis publicè exponit. rei gestæ seriem cum Xauerii verbis ad amussim conuenire comperiunt. tantum denuo admirationis atque admurmurationis exortum, vt aliud ferè nihil per eos dies in ore sermonéque omnium versaretur. Neque verò Mala-

Malacensibus victoriam vaticinatus est Xauerius.

censibus lęta solùm ac prospera, sed etiam aduersa tristiáq; vaticinatus est. Attenderunt eum sæpenumero quidam, cũ pro concione solutos accusaret Malacensium mores, neglectámque iustitiam, imminentia vrbi mala pœnásque deprecantem eas, quibus deinde statim Malacenses affecti sunt. Proximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obsessa, & agri vastati. belli cladem contagiosa ac dita morbi lues excepit, quæ per vniuersum grassata populum, perpetuis funeribus vrbem propemodum exhausit.

Cladē imminentem prædicit. Obsidionē Malacensium diuinitus cognoscit. Idem Xauerius aliàs cùm ad Chincheum Sinarum esset, Lusitanis qui ibidem aderant, repentè, Deum (ait) pro fratribus nostris Malacensibus deprecemur, qui ab hostibus graui obsidione cincti opprimuntur, vósque ad opem laborantibus ferendam nulla interposita mora contendite. Profecti, quo in statu Xauerius dixerat, rē Malacensem offendunt. In Maluci insulis missæ sacrificium facienti aperuit Dominus vita excessisse in Amboino insula, vico Tibi, Ioannem Darausium Lusitanum. Conuersus igitur ad populum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darausius, qui erat in Amboino, extremum obiit diem: vos eũ, quæso, Deo Domino commendate. mirati qui audiere, cœlitus id patefactum Xauerio statuunt, cùm Maluco distaret Amboinus ducenta quadraginta millia passuum, nec per eos dies quisquam terra marive ex iis locis venisset. Spatio deinde interjecto dierum ferme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cognitum est Darausium ea ipsa hora, qua Xauerius dixerat, è vita migrasse. *Absentis mors sacrificāti reuelatur.* Rursus in Amboino dum concionaretur, auditores iussit genibus nixos orationem dominicam recitare pro Didaco Ægidio, qui Maluci eo ipso tempore animam ageret. quod ita fuisse nauibus deinde litterisque è Maluco rescitum est.

Artificium Xauerii in sanādu hominū vitiis. Sed illa præsertim laude Xauerius præstitit, animos hominum à vitiis atque libidine ad virtutem pietatémq; traducendi. Vrbis vicos tintinnabulo circumiēs pueros, quotquot poterat, Maurósque sexus vtriusque conuocabat in templum: ibi post Catechismum peractum, verbis, vt poterat, è Lusitanico Mauricóque sermone mixtis, quærebat ex iis, quis nam concubinas haberet. quibus tres vel plures esse compererat, iis vnã, miscens imperio preces, demebat, satis esse reliquas inquiens. atque ita, subducens decimo vel vigesimo quoque die singulas, non antè desistebat, quàm cun-

iunctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouē circiter scorta cuidā paulatim detraxit. Quos flagitiis huiusmodi coopertos repererat, cum iis hac ratione vtebatur & via: blandè primùm & familiariter compellare, nihil in vultu seueritatis, nihil asperitatis in verbis ostendere, vltro etiam ad conuiuium semet offerre. vbi sese arcta cum iis & iucunda familiaritate coniunxerat, tum eos quò vellet denique perducebat, atque ita aggrediebatur ad alios. hoc maximè modo cōplures penè perditos à flagitiosa vitæ consuetudine reuocauit. vt Xauerius ab iis qui eū norunt, plus familiari sermone atque colloquiis, quā publicis ad populū concionibus profecisse iudicetur.

Victus & cultus corporis qualis.

Victu fuit cultuque corporis tenuissimo; carnibus nō ferè, nisi si quando vt morem cōuiuis gereret, vescebatur. totum sæpe biduum ac triduum vix vno panis obolo transigebat: vino autem abstinebat maximè: cuius vas à Martino Alphonso Sosa cum aliis quibusdam donis sibi missum neq; gustauit, & pauperibus cuncta distribuit, in quos vbicunq; terrarū essent, quæ sibi donarentur ab aliis, erogabat. quieti id solummodo tribuebat, quod à quotidianis ex instituto muneribus otii superfuerat: vix autem horæ duæ trésve ferme supererant: nec iis quidem planè vtebatur, sed aliud agens, naturæ ipsa demū necessitate cogente cedebat somno. Obseruatunt eum sæpe de industria quidam externi, cū in cubiculum se reciperet, obfirmato semper animo precationi insistentem, quoad sumno oppressus, ac penè concidens, ad saxum pro ceruicali recumberet. Christiana sacra cūm Indicis insulis iā ferè omnibus impertisset, summa ope sibi enitendum putauit, vt eadem in amplissimam quoque illam Sinatum regionem inferret. Eam igitur ob causam ex Iapone reuersus in Indiam est, vt se ad hanc expeditionem pararet, nec, quamuis multis iter illud vel dissuadētibus, vel etiam impedire (præsertim Malacæ) conātibus, de suscepta sententia potuit dimoueri. Insula est in ora Sinarum, quā Santianum appellant à continenti passuum millibus nonaginta, quo Lusitāni mercatores ad negotia cum Sinis contrahenda commeant: nam Sinarum mediterranea penetrare aduenis capitale est. Eò Xauerius negotii ipse quoque sui causa cōtendit, nullis terrorib⁹ cedere solitus, vbi Christiana res & animarum salus ageretur. Cū Sionio quodā, vt se Cātonii portus in littore exponat, emendicatis ad eam

Somnus vix duarum vel trium horarū.

Saxum pro ceruicali.

Santianum, Sinarum insula.

Xauerius in Sinarum regionē contendit.

Cantonium portus.

rem decidit aureis nummis trecentis, sed nimirum interea Xauerii laborum finis obrepserat; & qui sese in medio versari stadio rebatur adhuc, ad calcem, atque ad paratam victoribus à iusto iudice coronam gloriæ peruenerat insciēs. Dum enim hæc maximè gerit, grauissima opprimitur febri, ex qua paucis diebus est mortuus in eiusdem insulæ monte quodam deserto, summa rerum omnium inopia, sensibus animi ad extremum vsque spiritum integris, verba illa sæpe intermortuis vocibus iterans, Miserere mei fili Dauid, Iesu fili Dauid miserere mei, item illa, Mater Dei memento mei, atque ita è mundi tempestatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longè Cantonio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Christi nati 1552, Indicæ verò suæ peregrinationis, vndecimo. Corpus humatum amictu sacerdotali, viua calce, quod ipsemet iusserat, amici eo consilio contegunt, vt ossa nuda in Indiam deportent.

Moritur Xauerius Anno 1552.

Inde mense circiter tertio effodiunt: non modò non absumptum, sed etiam integris vestimētis, ea insuper auctum dote reperiunt, vt varios efflaret odores miræ suauitatis. Ac nihilo minùs in eadem calcis area reconditum, in nauem imponunt: transuehuntque ex eo loco Malacā summa populi veneratione. sæuiens autem per eos dies pestilentia in vrbe famésque statim sedata est. Malaca denique (vt menses aliquot sepultum iacuit) Goam delatum est, magno vtique nautarum bono: quippe ex multis certisque naufragii periculis, attemonis malo diffracto, ipsáq; oneraria bis per imprudentiam in Syrtes inuecta, eius implorato subsidio, cuius vehebant corpus, erepti sunt. Goam aduentanti vniuersa sese obuiam effudit ciuitas, ingentique pompa ac celebritate in D. Pauli templo depositum, inque omniū conspectu locatum per aliquot dies omnium ordinum viri feminæque religionis causa celebrarunt, & eo quidem concursu, vt ad arcendam ex æde multitudinem, arca inclusum terræ mandare necesse fuerit. vbi illæsum ab omni tabe hodiéque persistens, non leui argumento indicat castimoniā viri, ac virginitatem, cui dant testimonium etiam ii, qui cōfessiones illius excipere soliti sunt. Hactenus de Xauerio, pro instituta operis breuitate, & angustiis temporis, multa pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunc quoniam eiusdem præcipuè ductu atque consilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis partibus instituta sunt, ex quibus deinde

Mira Dei opera circa defuncti corpus.

Illæsum ab omni tabe hodiéque persistit Xauerij corpus, Goæ sepultū.

inde stationibus Euangelii causa diuersa ac remotissima Orientis loca Socii penetrarunt, sequitur vt de singulis aliquid breuiter dicendum esse videatur.

GOA INSVLA ET VRBS.

Atque vt à Goensi ducatut initium, quod in Asia fundatum est omnium primum, (distat autem à Lusitaniȩ littoribus Goa, recta quidem linea, leucarũ duo millia, consueta verò nauigatione, circiter quatuor) cùm Ioãnes tertius Lusitaniæ rex in vrbe Goa peramplas ȩdes, quæ D. Pauli vocatæ sunt, & vectigalibus certis instructas ideo comparasset, vt in iis aleretur proborum doctorúmque hominum copia, qui in vnam barbarorum conuersionem toto pectore incumberent: Didacum quendam magnæ existimationis virum, piúmque simul ac litteratum, vniuersæ procurationi proposuit. Is, vt primùm Xauerius in ea loca delatus est, viri institutis vitęq; ratione mirabiliter captus, factâque ex eo de reliquis conjectura, secum ipse statuit Societatem IESV maximè dignam esse, cui eiusmodi prouincia delegetur, totámque rem per litteras cum Rege cõmunicat. Rex, qui optimè de eo hominum ordine iam antè sentiret, haud grauatè concedit in eandem sententiam. Goanas ædes vna cum instrumento vectigalibúsque confestim Societati attribuit, idque Collegiũ nouis deinceps beneficiis liberalissimè cumulauit, auxitque, non Sociis solũ, sed etiam neophytis nutriẽdis ampla decreta pecunia. Missi eò statim concionatores, Confessarii, doctores, & cæteri ad vsus domesticos necessarii. Versantur autem hoc tempore in eo contubernio (ex quo in cæteras Indiæ partes identidem supplementa mittuntur) Socii amplius centum: qui cùm nulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagandæ, tantis occupationibus distinentur, vt sæpe non nisi tres quatuórve ex omni numero domesticos intra parietes, & ii quidem valetudine aduersa retenti, remaneant. neque verò, si multo plures eò mittantur, cunctis negotium desit. Theologiæ scholas habent, artiúmque liberalium: nec humanioribus modò litteris, verùm etiam Indicæ linguæ vsu exercẽtur, quo facilior, siue interpretis opera, Euãgelii promulgatio sit. Eadem opera instituuntur etiã pueri amplius sexcenti è diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ, Ara-

Goensi, primum in Asia fundatum Collegium, Lusitaniæ regis liberalitas & insignis pietas.

Goa, Socij amplius cẽtũ Christianæ fidei propagandæ dant operam,

Pueriam plius 600 è diuersis regionibus oriũdi, Goa instituũtur.

Arabes, Æthiopes, Cafres, Canarii, Guzarates, Dacanii, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Chingolæ, Iai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucii, Sionii, Mauri, Sinæ, & alii, qui quòd præclara ferè indole sunt, & eorum cõtubernio pręsident certi homines è Societate, magna spes est, fore, vt in terras quisque suas dimissi Euangeliũ lõgè lateq; disseminent. Nec sanè laboris est cur pœniteat. nam ex quo tempore Socii in ea loca profecti sunt, vniuersam pænè Insulam Goam, finitimásque Diuarem & Coranum ad Ecclesiam Catholicam aggregarunt. Magnumque etiam in hac vita fructum industriæ suæ tum sæpe aliàs cepere, tum anno post Christum natum 1557, cùm illis humanissimè Constantinus Prorex bellum eo tempore comparans, tria armatorum millia, quos iidem in vrbe Goa salutari aqua perfuderant, sub signis ostendit. Militum est autem ea consuetudo atque animi pietas, vt quo die in expeditionẽ ituri sunt, noxis per confessionem elutis, summo manè ad sacram ædem agmine veniant. hastisque & sclopis ad ianuam tẽpli religiose depositis, vbi Eucharistiæ Sacramentum ordine singuli acceperint, altera ianua egressi arma sumant, seque inde firmiores & alacriores ad signa recipiant.

Tria armatorũ millia in vrbe Goa salutari aqua perfusa.

Pia militũ consuetudo.

Anno 1560. hominũ millia plus viginti conuersa.

Principes ac dynastæ, Brachmanes & nobiles, tum verò filia Mealis regis cõuertuntur.

Anno verò, qui fuit à Christo nato 1560. hominum millia plus viginti cõuersa, quorum duodecim millia & septingentos in ædibus suis iidem qui Christianis præceptis imbuerant Socii sacro fonte lustrarunt. Mocadani tres siue præfecti, pictorum, nautarum, aurificum, vnà cùm domesticis Christiana religione suscepta, ad eadem sacra vitæque institutum magnam sui quisque ordinis multitudinem perduxere. Sunt præterea in iis qui conuertuntur, cùm alii nobiles multi Mauri paganíque & Brachmanes Indicarum superstitionum antistites, tum verò principes ac dynastæ; quo in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus Mauri, qui, vt in Idalcanis regnum restitueretur, ex quo fuerat exactus, Goam ad Lusitanos opis implorandæ causa confugerat. Hæc pueros Catechismum decantantes per vrbem Societatis instituto, dedita opera sæpius magna sua delectatione atque animi voluptate cùm attendisset, afflata diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac renitentibus, Christiana sacra suscepit anno post Christi natalem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobilis, cui in baptismo Alphonsi nomen fuerat inditum, hoc anno

mortuus

mortuus est in eo bello, quod Antonius Prorex cum Mauris Paganisque Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis viuit adhuc, honorificéque à Lusitaniæ Rege tractatur. *Rex Tricanamalis.*

Rex verò Ceilani Ioannes, etiam Vlyssipone deinde versatus, & Societatis hospitio ibidem est visus. Atque hæc de principibus ac potentibus viris: qui sanè in Catholica fide mirabiliter stabiles fixique persistunt, exemploque ipsi suo plurimos ab erroribus in semitam veritatis adducunt. *Rex Ceilani.*

De Brachmanibus autem duos præcipuè in medium afferam: quorum alter in amplissimo dignitatis gradu locatus, eruditionis & Astrologiæ præsertim fama præcellens, tantum sibi nomens vbique pepererat, vt à remotissimis etiam nationibus consuleretur, multique ab eo noxarum absolutiones suppliciter peterent. Is tantum sua conuersione profecit, vt cum eo nemo ferè ethnicus ageret, quin victus illius rationibus cederet, séque ad Christum adiungeret. Alter item in primis insignis & locuples, quippe qui è sacerdotio quod gerebat, barbariæ illius totius decimas atque primitias caperet: omni pecunia commodisque Christi causa neglectis, ceteros quotquot poterat ad Euangelii veritatem omni conatu atque opera perducebat: quod idem studium in aliis quoque ferme neophytis, æquè summis atque infimis, cernitur. *Brachmanes duo præcipui Christi causa omnia negligunt & multos ad Christum adiungunt.*

Institutum est etiam eiusdem Regis Lusitaniæ sumptibus contubernium frequens eorum, qui catechizantur, atque hospitalis domus, in quam vtriusque sexus ægroti, magno Christianæ rei incremēto, sese recipiunt. In his porrò collegii domiciliis quadringenta ferè capita numerātur. Atque illa etiam Christianam rem non mediocriter adiuuant, vel quòd Baptismi quam maximè solenni ritu ceremoniaq; peragūtur, Proregibus atque Præfectis magna animi delectatione lætitiaque præsentibus: vel quòd Proreges neophytis habent honorem, quacunque re possunt benignissimè commodāt, immunitates ac priuilegia tribuunt, inclinantque ab illis onera in barbaros, idque tum sua ipsi sponte ac iudicio, tum Regis verè Christiani mandato, tum etiam Sociorum monitis ac suasu. Quod quoniam notum in vulgus est, sic fit vt Societatem neophyti magnopere diligant, ethnici valde reuereantur ac timeant. *Catechumenorū cōtubernium & hospitale domus.* *Proregū & Præfectorū erga neophytos benignitas.*

In eadem insula oppidum est insigne fano D. Ioanni Baptistæ

tistæ

tistæ dicat o. eius oppidi principes (Gansaras vocant) tam secundo Christianæ rei progressu conturbati, ac vehementer attoniti, in consilium de Republica veniunt. Tres dictæ sententię. Prima iubebat, quoniam tanto impetu insulam vniuersam religio Christiana peruaderet, fortunis animarū saluti posthabitis, in continentem migrare. Suadebat altera, tempestatis eius transitum expectandum: id fore, cùm primùm Prorex Constantinus ex insula decessisset. Tum verò surgens è senioribus quidam præcipua existimatione vir, Non tam nobis (inquit) de Constantini discessu, quàm de Sociorum mansione cogitandum est: quæ quandoquidem erit perpetua, nec minori apud cæteros, qui succedent Proreges auctoritate futuri sunt, commodiùs multo nobis vtique fuerit, relictis Idolis vni Deo nos dedere, & Christiana sacra suscipere. Salutare omnibus consilium visum. itaque tanti per eos dies ad baptismum facti concursus, vt mortales plurimos, non sine magno quidem ipsorum mœrore, in aliud tempus rejicere necesse fuerit. mira est enim candidatorum in Christi sacris capessendis alacritas. In Bati vico primarius quidam Camotis nomine, sub vesperā admonitus, vt postridie (qui dies erat sancto Ludouico Regi Galliæ sacer) bene manè ad baptismum vnà cum suis præstò esset, Proregem ipsum affore, proinde non esse tali tempore somno indulgendum, ecce tibi intempesta nocte ad sacerdotis hospitium venit, & ianuam pulsat. Sequebantur eum cognati ac necessarii omnis ætatis circiter ducenti. viri vittis tēpora more patrio redimiti plumis insertis, quorū erāt sclopetarii ferme triginta, mulieres auro pretiosisq; lapillis ornatæ. Ipse autē Camotis torque aureo insignis & sclopo, purpureisque femoralibus sericis, argenteo ense ex humeris dependente, militari ornatu, in primo agmine erectus nuntiat se, vti condictum fuerat, paratum adesse, cum tota familia, quoniam quidem ea nocte dormiendum non esset. Collaudata hominis vigilantia studióque, domum redire, & in lucem quiescere iussus, vt primùm Prorex cum Episcopo Malacensi aduenit, magna omnium gratulatione gaudióque cum suis est baptizatus. Petrus Almeida è Societate est Goæ. Is Deorum signis demoliendis, diffringendisque mirificè delectatur. Id quoniam neophyti intelligunt, certatim in ea re magistro gratificari conantur. Cùm è Bardensibus quidam contumeliis Crucem affecissent, id vbi

Mira candidatorum in Christi sacris capessendis alacritas.

vbi resciere Coranéses Christiani, iniuriam vlcisci constituunt. Nocte Bardem ingressi lapidea simulacra aliquot furtò surripiunt, statimque ad Almeidam afferunt. Laudat hilari vultu diligentiam Almeida, nec patitur quenq;, priùs se in simulacra manus injicere, quæ vbi ipse comminuit, Christianos deinde iubet inspuere, pedibusque calcare. illi imperata faciunt alacres: quin etiam iniussu, iurgia & probra ingerunt, maledictisque proscindunt, quæ tanto nuper cultu ac superstitione venerabantur. Iidem neophyti cùm à quodam è Sociis valde petiissent, vt crucem Corani defigeret, cumque ille rem differret diutius, quàm desiderium ipsorum pietásque ferre posset, delubrum antea sibi valde religiosum irrumpunt, detracta materia Crucem ipsimet fabricantur, eámque à magistro consecratam magna animi voluptate gaudióque in vico publicè statuunt, & fanè idola sua ritusque barbaros mirum quanto odio prosequantur. Anno quidem à Virginis partu 1567. in agro Salsettano (vbi præcipuè florebat Brachmanica prauitas) delubra plus trecenta deturbata & solo æquata per litteras nuntiantur, sacris Dei templis eorum vice refectis, quorum curam gerit Societas, idque partim Proregis imperio, partim etiam Fratrum Franciscanorum, & Societatis instinctu, quo facto vici planè octo & quinquaginta idolis nudati purgatiq; sunt. Gansares verò, de quibus suprà meminimus, affirmabant sibi Dæmonem apertè dixisse: Diuus hic Ioannes, qui in meo colitur fano, maior atque præstantior est me: quocirca ei cedere, vósque deserere, & in continentem abire cogor ex Insula.

ANNO 1567. delubra plus tre centa deturbata, refectis, eorum vice, sacris Dei téplis.

COCINVM.

Societatis IESV Collegium aliud est in vrbe Cocino, passuum ab Goa trecentis millibus, quanquam minori Sociorum numero, iisdem tamen occupationibus atq; laboribus. Ac tametsi in pacatis numeratur hoc oppidum, non tamen omnino vacat insidiis. Melchior quidem Carnerius è Societate Nicenus episcopus, (nam etsi ecclesiastica honorum insignia ac titulos, atque opulenta sacerdotia legibus suis omni conatu Societas refugit, huiusmodi tamē episcopatus ac munera, quæ certos habent labores atq; pericula, redditus ac vectigalia nulla, mandante Pontifice maximo recipit) is igitur cùm per eos dies versaretur Cocini, eodémque se contulisset Armenius episcopus nescio quis, dum

Ecclesiasticos honorū titulos quando & quales recipiat Societas.

Melchior Carneri⁹ diuinitus cõseruatus.

dum studiosè prouidet Melchior, ne Armenius Catholicæ fidei integritatem ac puritatem schismaticæ prauitatis labe contaminet: diuinitus factum est, quominus improborũ scelere occumberet. Emissa quippe in caput eius sagitta, transfixum pileum capite illæso decussit. E regione Cocini, ingens insularum numerus visitur, quas Maldiuanas appellant. Harum Rex anno post Christum natum 1551, magna cum popularium multitudine Christiana sacra suscepit. Aliæ item Cocino vicinæ insulæ conuerti ad Dominum cœptæ. Recentissimis verò litteris cognitum est, quatuor è Societate, Goam Cocino petentes, in pyratas Mauros incidisse. Dum igitur nautæ sese ad defensionem comparant, tormentario pulueri casu ignis injectus, nauem, quæ alioqui hostibus restitisset, intestino malo consumpsit. Vectores in mare desiliunt, multique ex iis, ne mergerentur, ad ipsa hostium nauigia necessariò confugere. quo in numero Franciscus Lopes è Societate Sacerdos ex capitis tonsura à Mauris agnitus, & solicitatus etiam atque etiam ad Christiana sacra deserenda, cùm constanter in fide persisteret, latera hastili transfixus, capuéque gladio vulneratus, exiguam hanc vitam cum illa perpetua commutauit. alius è Sociis captus, ac deinde redemptus est. reliquis duobus quid fuerit, incertum est: eundem exitum, quem Franciscus Lopes, sortiti putantur.

Insulæ Maldiuanæ.

Frãcisc⁹ Lopes cõstãter in fide persistens à Mauris trucidatur.

DAMANVM.

Damanvm est castrum, de Mauris à Constantino Prorege captum. id quoniã in ipsis Lusitanici imperii est finibus, valido præsidio Proreges tuentur Lusitanorum interdum mille. ibidem etiam è Societate nonnulli magno cum rei Christianæ adjumento versantur. Sũt autem Lusitani milites tanta pietate ac religione, atque ità bene de Societate sentiunt, vt nunquam ferè in expeditionem exeant, (exeunt autem sæpe) quin ex iis aliquem secum adducant, qui confessiones ipsorum excipiat, crucisque vexillum ferens tempestiuis eos in ipso certamine cohortationibus animet. Quæ sanè officia Socii magnis corporis vexationibus, periculisque mercantur: atque id ipsum aliis quoque in regionibus, cùm sese offert occasio, quanquã in tanto capitis discrimine, non tamen sine cœlesti quadam

Lusitanorum militũ pietas & religio

animi

animi voluptate & gaudio, faciunt. Simul etiam in Damani agro Mauri aliqui ad cultum Christi Domini perducũtur: in iis illustri loco nata mulier Mauro marito conjuncta, qui Damani quondam Præfectus fuerat, ingenti suorum admiratione a Mauricis erroribus ad Christi veritatẽ trãsiit, neque è suscepta vitæ ratione suorum artificiis ac blandimentis deduci vlla ratione potuit. Barochensis reguli ad eam legatus venit mariti rogatu; nec Lusitanus præfectus, fretus constantia mulieris, aditum illi negauit. Maurus mulieris fidem oppugnare aggressus, cùm vna Lusitanus præfectus, & mariti cubicularius, & è Societate vnus adessent; nonnulla primùm de muliere percontari, deinde nobilitatem generis, mariti splẽdorem, diuitias, opes in memoriam reuocare. Illa verò non modò manus non dat, sed ne responso quidem dignatur legatum. namque à magistro iã antè præmonita, quasi aliud agens, preces quas didicerat, interim recitare, seque signo Crucis cepit munire. quod simulatque Mauri viderunt, Crucem auersati, extemplo se inde proripiunt, ardentesque dolore discedunt. eadem animi virtute ac robore, matris quoque ab se repulit insidiosas preces: quæ cùm ad eam adiisset, multisque blãditiis ad Mauricas leges reducere conaretur: satius (inquit filia) fuerit, si alteram sororem tecum adduxeris, & Christiana sacra ambæ susceperitis. Sin minùs, neque ego te posthac matrem, nec verò tu me filiam dixeris. his verbis auditis, anus abiit mœrens, nec vnquam postea rediit. Et sanè conuersio Maurorum eo pluris æstimanda est, quo difficiliùs à suis ritibus prauisque opinionibus abducuntur.

Inuicta mulieris cõstãtia.

COLANVM.

ITEM Colani, quod oppidum abest ab vrbe Goa triginta ferme dierum nauigatione, Societatis domicilium est, ex quo cùm in cætera loca finitima, tum præcipuè in oram Trauancorensem excurrunt. qua in ora ante quatuor annos, quinque & viginti numerabantur Christianorum vici, & in iis nonnulli sanè quàm celebres, quibus cùm Societas adeò latè dispersis, propter paucitatem suam, cunctis adesse non possit, ex incolarum numero (sunt autem Christiani veteres & honesti viri permulti, habentque inter se more Europeo Sodalitia ritè instituta, quas vulgò Confratrias

Sodalitia Colanorum.

frattrias dicimus) ex incolis igitur Christianis probata virtute deligunt, quos templis tuendis, tradendóque plebi patria lingua quotidie Cathechismo, præficiant. quas tamen Domini vineas ipsi etiam Socii ex interuallis, quàm sæpissimè possunt, reuisunt. Et quoniam vsu compertum est, tenera ingenia quanto faciliùs, quàm robusta ac iam confirmata, Christianis præceptis ac moribus informentur; Colani quoque, vt Goæ & Malacæ, pueris præsertim erudiendis inuigilant.

Rex Trauancoris templum ædificari curat.

Allatum est nuper Trauancoris Regem, pace inter ipsum & Lusitanos Sociorum opera in perpetuum facta, eo beneficio ita deuinctum fuisse, non modò vt neophytos vexare desierit, sed etiam templum, quoad sacra conueniant, suo ipse sumptu exædificandū curauerit: multis præterea principum discordiis toto regno tollendis tantam ab illis gratiam Socios iniisse, vt magna spes sit, totam eam regionem, impio dæmonum cultu deposito, in Christi fidem esse venturam.

ORA COMORINENSIS.

ANNO Domini 1565 Comorinensium, Goensium, Cocinēsium Christianorū plus trecenta milia.

DE Comorini promontorio, déque toto eo tractu iam diximus. quo Franciscus Xauerius, cùm ex vrbe Goa se contulisset, anno post virginis partum 1542, ea parsit fidei Catholicæ semina, vt vberrimam deinde tulerint animarum frugem. nunquam enim ab eo colendo agro Societas postea destitit. idque tanto cum rei Christianæ incremento, vt cùm summa Christianorū multiplicetur quotannis, certus eorum numerus hoc tempore tradi non possit. Anno quidem Christi nati 1554, censa dicuntur Christianorum capitum centum viginti quatuor millia. anno autē 1555, centum triginta millia. portò litteris anni 1565 cognitum est, Comorinenses Christianos, & Goenses, & ex mōtana regione Cocini plus trecentorum millium summam in vniuersum efficere: ex quo tempore ad eum numerum millia deinceps multa accessere. quorum pars maxima atque optima Comorinensium est, adeò spectatæ virtutis hominum, vt cum Europeis Christianis, si minùs antiquitate, cōstantia quidem certè, simplicitate fidei, ac religione certent.

Neophyti Punicalēses.

Punicalenses quidem Neophyti, cū ob susceptā Christiana sacra à tyrannis finitimis vexarentur assiduè, è sedibus patriis ad alia loca migrare, quàm Christum deserere, maluerunt. ei migrationi cū Proregis Lusitani iussu præfecut

fert quidam è Societate. anno post Christum natum 1560, immanis tyrannus Badagaa cum equitum: peditumq; plus viginti millibus & magno elephantorum numero subitò superueniens, vix spatium Christianis reliquit, se in naues cum vxoribus liberisque recipiendi. Cum Lusitanis quanquam imparatis leuia quædam fuere certamina. Ioannes verò Mesquita è Sociis vnus, septem octóve plagis affectus est magnis & grauibus: inde omnibus vestimentis præter intimam tunicam & femoralia exutus, summa corporis vexatione captiuus auehitur. idémque rursus in ipsa, qua asportabatur biremi, in capite vulneratus, & fuste percussus, semianimis in mare prolabitur, atque inde magno labore viuus extractus, vbi peruenit ad Regem, in carcerem truditur, custodibus multis appositis. ingens quippe ex eo redēptionis pretium (quòd iam è vulneribus conualuerat) animo & spe deuorauerat Rex. In ipso autem carcere pessimè acceptus est; catena primùm ferrea in collum injecta, non plus laxa quā palmū. quo factum est, vt sanguinis multum è naribus funderet. alia item catena femora ac tibiæ colligantur: crassæ adduntur cōpedes. denique mortis & equulei insuper accedunt minæ. Sed ex iis incommodis omnibus absque vllo pretio paucos post dies diuina ope est ereptus. Comes autē ipsius, cū eius tumultus initio, manus hostium nando effugisset; aliàs deinde captus à barbaris, paulū abfuit, quin occideretur cuidam præterea Socio districtū gladium dynasta barbarus intentauit. Alius, quòd impiam delubri ædificationem impediret, ethnicus eius ædificationis curator illum occidere voluit, haud tamen impunè: paucos enim ipse post dies repentina morte sublatus est. *Badagaa immanis tyrannus.* *Ioannes Mesquita malè mulctatus, tandem diuina ope liberatur.*

Alius etiam in iisdem regionibus fustibus cæsus, rursúsque per amicitiæ simulationem aureis diuenditus mille & ducentis. Franciscus verò Henriques & Balthasar Nunes à barbaris capti ambo, ac penè perempti, alter etiam in ferrea vincla conjectus est, religatis ad pedes manibus, membrisque adeò intumescentibus, vt ex eo morbo aliquot deinceps dies admodum laborauerit. *Franciscus Henriques & Balthazar Nunes.*

In eadē regione Ceilanum est insula, vbi res ad Dei gloriam contigit sanè memorabilis. Reguli cuiusdam filius natu maximus, quòd Christiana sacra suscipere statuisset, patris iussu necatus est. quē Lusitanus quidā Christiano more sepeliit, tali obita morte martyrē certū existimans. Lusitani *Ceilanum insula.* *Res memorabilis.*

ni iudicium DEVS illustri testimonio comprobauit. Si quidem eius nutu factum est, vt qua principis corpus humatum erat, in Crucis figuram terra fatisceret; quæ bis barbarorum opera glebis oppleta, iterum atq; iterum in eundem hiatum est resoluta. aiunt etiam per eos dies Crucem ignei coloris visam in cœlo. quibus miraculis commota magna hominum vis ad CHRISTVM accessit, quorum multi Regis immanitate eandem martyrii coronam adepti sunt. In eo numero fuisset alius quoque Regis filius, itemque sororis filius, ad quem regni hæreditas pertinebat, (sororis enim, non Regis ipsius filios succedere in regnis Ceilani mos est) horum igitur vterque ad Christum propensus, Regis imperio mactatus esset, nisi eos præsenti periculo Regis soror maturè exemisset. ambos enim ad se vocatos, recenti adhuc miraculo, interrogat; velint ne fieri Christiani. cùm se vtique velle dixissent, cum Lusitano trãsigit mulier eodem ipso, qui demortui principis funus curauerat, vt eos quàm occultissimè Goam vsque perducat, quò vt venere, fidei præceptis imbuti baptizatique, magnum pietatis ac religionis specimen præbuêre. Hos imitatus regius quidam præfectus, & alii decem nobiles viri, vxoribus, liberis, bonis denique omnibus sponte relictis, magno suo incommodo corporisque defatigatione passuum amplius sexcenta millia terrestri itinere emensi, Goam baptismi causa cũ venissent, Catechismo instituti, sacroque fonte lustrati sunt. id accidit anno Christi nati 1545.

Mos Ceilanorum

Regis eiusq; sororis filii, cum nobilibus personis baptismo lustrantur.

SOCOTORA INSVLA.

SOcotora est insula in faucibus Mecani freti, duodecimo in septentrionem gradu, distat ab vrbe Goa in Occidentem leucas trecentas & sexaginta: porrò quinquaginta colligit ambitus: infelix regio & sterilis ac valde montosa, incolis infrequens, iisque partim Mauris, partim etiam Christianis, qui à Diuo Thoma cognominantur, propterea quòd Euangeliũ ipse in ea loca primus inuexit. Cõplures Iudaicos ritus ac ceremonias retinent. gallinam aut quamlibet auem manu contingere, nedum gustare, est religio. statos habent ieiuniorum dies, quibus carnem populus abstinet, sacerdotes verò etiam lacte ac butyro, quo maximè cibi genere vescitur vulgus; palmarum succo duntaxat

Christiani à D. Thoma.

Socotoranorum religio ac ceremoniæ.

ac pomis eo tempore victitant. Lingua cognitu difficillima, nec vllum habet cum Arabica Æthiopicáve commercium. Litterarum vſus apud eos nullus omnino. Maurum habent Xeguem, ſiue præfectum, qui ab incolis valde timetur, tametſi neminem vi ad Maurica ſacra compellat. Ita porrò de ſe magnificè ſentiunt, vt nullam aut terram aut vitæ rationem ſua vel meliorem vel beatiorem exiſtiment. ad quos è Societate duo, rei Chriſtianæ cauſa, profecti, ſæua ſtatim febri in ſumma egeſtate ac ſolitudine vterque correptus, alter etiam extinctus eſt.

BAZAINVM VRBS.

NEc Bazaini, Societatis Collegium deeſt, eiuſdẽ Luſitaniæ Regis beneficentia conſtitutum. Ibi tũ iuuentute humanioribus litteris excolenda, tum cæteris omnibus ad Chriſtum vocandis præclarè admodum opera ponitur. nam & adoleſcentes quàm egregia ſint indole atque ingenio præditi, vel vnus Brachmanis primarii filius declarauit, annos circiter ſeptemdecim natus: qui cùm iam litterarum Indicarum duo genera vel tria teneret, Arithmeticæque peritiſſimus eſſet ſuæ: litteras noſtras & legere & ſcribere menſis vnius ſpatio perdidicit; nunc autem Arithmeticæ noſtræ vacabat: idem pietatis ac religionis laude ita præſtans, vt reliquos ipſe ad virtutem atque officium hortaretur.

Brachmanis adoleſcẽtis ingeniũ ac pietas.

TANAA OPPIDVM.

TAnaa eſt oppidum à Bazaino paſſuum millia ſexdecim, vbi etiam Socii aliquot ingẽtem Chriſtianorũ numerum partum ab ſe tuenturatque augent. Ad eos venit è remota continentis regione ſenex, annũ, vt videbatur, agẽs propè octogeſimũ, ita deformatus & ſqualidus, adeò torrida cute & ſtrigoſa, vt anachoretam referret pellibus camelinis indutũ. Is ędes Sociorũ ingreſſus, ait velle ſe fieri Chriſtianum. ediſſerit illi ex iis quidam pro captu hominis ſummatim articulos fidei, deinde quærit, optétne ex animo Chriſtianus eſſe. Cui ſenex: Atqui nullam (inquit) aliam ob cauſam hucuſque contendi. Crede igitur, (inquit Socius) ſiſtitq̀ue eum ad ſacratiſſimæ virginis, puerum IESVM inter vlnas habentis, imaginẽ pictâ in tabula. quã ſenex vt vidit, ſumma animi iucunditate ilico amplecti, puerũ Ieſũ venerabũdus exoſculari, tũ vehementer petere, vt nulla interpoſita mora baptizaretur:

Senex 80 annos natus è contineñte ad Socios fidei cauſa proficiſcitur.

ætatem suam ne vnum quidem præterea diem recipere. postridie igitur baptizatus, prima luce insequẽti migrauit ad Dominum. Multi etiam pueri ac puellæ de barbaris parentibus empti, quos ipsi parentes alioqui Mauris venditare solent, ad CHRISTI familiam aggregantur. quorum aliqui è vita discedũt, IESVM in extremo spiritu pronuntiantes. vnus ex iis, denariis tribus & semis, alius sesquidenario stetit, vt hinc satis appareat, quàm sint incomprehensibilia DEI iudicia.

Pueri & puella de barbaris empti ad Christũ aggregantur.

In eadem Tanaari mansione, magna puerorum manus partim litteris instituitur, & Christianæ doctrinæ præceptis, partim etiam variis in vsus hominum artibus atque opificiis: alii quippe calceariam, alii vestiariam sutrinam, alii textrinam, alii ferrariam fabricam exercent, noctéque se in ædes Collegii quietis & cibi causa cùm receperunt, Catechismum ac Litanias alternãtibus choris religiosè admodũ cõcinunt. Sunt etiam qui agro colendo dent operã: ii gausapinis induti per hyemem in opus exeũt ad Trinitatis vicum tria passuũ millia ab vrbe distãtem, quo in agro batem (frugis nomen id est, qua ferè victitant) ceparum in modum serunt, capita singula manibus collocantes, ingenti sanè labore: qua opera simul & ipsi agriculturam addiscunt, & ceteros incolas Christianos artifices interim adiuuãt, vt cũ maturũ deinde fuerit, ipsorũ agricolarum filias in matrimoniũ ducant. Appellatur autem hic Trinitatis vicus, propterea quòd in eo campo delubrum in primis celebre, quod operis magnificẽtia & elegantia, eius regionis delubra, quæ multi ac perampla sunt, omnia superabat; à Sociis area coëmpta expiatum, & sanctissimę Trinitati dicatum est. Campus autem iuxta fanum ipsum à Christianis incolitur operariis, quos iidem Socii conuersos ad Dominum maxima ex parte pauperes in ea prædia deduxerunt, omnibus ad victum cultúmq; necessariis rebus benignitate Lusitanię Regis instructos. nam & vestimenta ipsis, vxoribus, liberisque & oryza in cibum cùm opus est, & ad serendum semina, & boues cum aratris affatim præbentur ex amplo ædificio ad rem pecuariã instituto, pastoribus etiam adhibitis, qui armenta curent. Ex eo ædificio educta manè boum iuga quotquot ei sunt opus, Christianus quilibet (quinquaginta enim aluntur ibidem & eo amplius) perfecto opere in tectum idem reducit.

Pueri variis rebus exercentur.

Trinitatis vicus & cur sic appellatus.

Lusitaniæ regis liberalitas.

Empti sunt etiam fundi quidam, è quibus annui capiuntur aurei nummi ferè trecenti. quæ pecuniæ summa partim in viduas erogatur, & orbos orbásque quibus quotidianus labor in victum haud sufficit, ægrotósque pauperes & Catechumenos interea dum erudiuntur; partim etiam iis qui reddendo soluendóque sunt, mutuò commodatur. Caprarum præterea greges earúmque custodes aluntur, casa excitata vnde patres familias suam quisque lactis portionem quotidie filiolis petant, cuius toto anno copia suppetit: binos quippe ternósve quot annis hædos ferè singulæ pariūt. Iam verò fruges spatiosus ager largè suppeditat, vt nihil omnino ad sustentandam vitam illis deesse videatur. Sunt autem omnes & boni coloni, & boni viri. itaque mores eorum barbari valde suspiciunt. Christianæ fidei mysteria præceptionesque assidua magistrorum diligētia exercitati callent egregiè. quotidie ad signum Angelicæ salutationis cūcti conueniunt, & sanè piè Christianæ doctrinæ elementa viri feminæque pronuntiant. quin etiam in siluis, pueri, & è summis palmarum arboribus viri exaudiuntur præcepta Decalogi decantantes. Atque idcirco etiam minus grauatè, quanquam in summis occupationibus, non plus quatuor aut quinque Socii totum illud rei familiaris negotium, ceteroqui ab eorum instituto valde alienum, sustinent, quòd per eam occasionem Ecclesia Domini in annos non mediocriter crescit. Iam verò ex ipsis vnus Chirurgi quoque munere fungitur, curatque DEO adiuuante vlcera & apostemata, æquè aspectu horribilia, ac genere ipso periculosa.

In medio Trinitatis vico horti sunt in communem vsum, valde spatiosi & irrigui, perpetua saliente, multis vitibus, ficubus, medicis malis, & plantis aliis consiti.

Tanaates autem incolæ etiam ipsi multiplicātur in dies, ii quòd maritimis copiis adiuuantur, iidemque vel opificiis vel agriculturæ satis impigre dediti sunt; propterea nec lactis, nec publici pecoris tantus apud illos est vsus. illud sedulò curatur, vt in virtute ac pietate proficiant. Semel profestis diebus, festis verò bis etiam, Catechismus illis exponitur. habent etiam supplicationes valde religiosas candidatis pueris carmina sacra psallentibus: quo in genere ii pueri adeò excellunt, vt ad celebriores supplicationes Bazainū euocētur. iidem elata ad sepulturā fideliū cadauera cū psalmodia funebri prosequuntur Cruce prælata, nā feretrū

ipsum gestāt Christiani quatuor, solēni Misericordiæ sodalitii ornatu. quæ funerum cæremonia & Christianis & ipsis ethnicis vehementer probant.

Denique circa Bazainum vrbem ad passuum triginta circiter millia Socii castella regia inuisunt, magno & Lusitanorum bono, quos in officio ac pietate corroborant; & barbarorum, quos ab erroribus atque superstitionibus ad cultum Christi perducunt.

HORMVTIVM INSVLA ET VRBS.

Hormutium est insula in sinu Persico, vrbē eiusdē nominis continens. Ea quòd vel propter inquilinorum colluuiem mixtā è variis nationibus ethnicis, Mauris, Iudæisque, Christianorum, qui morantur ibidem, fidei sinceræque religioni valde periculosa, vel propter nimium solis ardorem æstusque grauissimos, humanis corporibus est vehementer infesta; idcirco ibi ferè semper aliqui è Societate versari soliti sunt per interualla sibi inuicem succedentes, vt cùm rei Christianæ, quoad fieri potest, sine intermissione prospicerent, tum etiam eadem siue incommoda siue merita ad plures sui ordinis homines pertinerent. Iidem Socii cùm opus fuit, classium quæ in expeditionem educerentur sese comites præbuere, vt naualis turbæ ac propugnatorum animas curarent simul & corpora. quo in officio vitam Alexius Diazius posuit in eo bello, quod aduersus Turcas superioribus annis est gestum. Alius verò, quo tempore Hormutium obsidebatur à barbaris, cùm neophytos ex eo periculo ad Mogastanem oppidum haud longè ab vrbe positum ingenti labore traduceret, varias agere personas coactus est, Ducis, parentis, magistri pro discipulis semper ad mortem parati: ea cùm ab hostibus pericula, tum ab incendiis cœlique ipsius intemperie & corruptione imminebant. Verùm vt ad res Hormutianas reuertar, primus in eam vrbem è Societate Gaspar venit, ortus in Belgis, moresque hominum planè solutos ac perditos summa adhibita diligentia breui magna ex parte correxit, atque restituit. furta, fœnora, contractus nefarios sustulit ita multos, vt ex fraudata pecunia nummi aurei plus vicies mille in publicum redacti collocandis in matrimonio

Alexius Diazius.

Gaspar Belga.

nio legitimo compluribus feminis ad honestatem à flagitioso quæstu traductis, opportuno sanè subsidio fuerint. Idem in tractandis hominum ingeniis tanta dexteritate fuit, vt neminem ferè grauibus vitiis laborantem curare sit aggressus, quin ad sanitatem DEO adjuuante perduxerit. Quendam, cùm alia ratione non posset, mercede ac pretio à turpi vitæ consuetudine reuocauit, emendicatis ad eam rem aureis ferme viginti: tanta enim summa cum illo transegerat. Alium verò cùm ad sacram confessionem frustra sæpe cohortatus fuisset, domum artificiosè perductum, apud se tam diu continuit, quoad ille confessionem ritè seriéque perageret; magno vtique Dei beneficio: paratam quippe nauem habebat, quam, simul atque expiatus est, conscendit extemplo, paucósque post dies cum hostibus nauali prælio dimicans cecidit.

Iam verò, æstate media, caloribus maximis, quo anni tẽpore Hormutii aqua collo tenus mersi vulgò homines jacent, Gaspar singulis hebdomadis bis térve cõcionari, cum Iudæis, Mauris, ethnicísque de religione concertare atque differere, quæstiones de officiis, quos casus conscientiæ appellant, publicè explicare, Catechismum pueris Maurísque vicatim ære campano coactis quotidie exponere, discordias atque inimicitias tollere, mulierculas è cœno flagitiorum extrahere, valetudinaria inuisere, ægrotísque sedulò ministrare, quieti non plus quàm tres horas ferme tribuere. Accedebat ad hasce tam varias & assiduas occupationes ingens præterea peccata confitentium vis, vt ægroti cuiuspiam agentis animam lectulo quandoque assidens, simul & illum in extremo certamine confirmaret, & valentis alterius confessionem vno eodémque tempore exciperet. Idem, spatio pænè bimestri, dum contra hostes classis instruitur, militum confessionibus audiendis ita distentus est, vt ad somnum vna dumtaxat hora superesset, ipsúmque biduum nullo interdum cibo traduceret. res difficillimas eximio fidei Christianæ tuendæ studio ardoréque perrupit. Maurorum cantica sacrilegásque vociferationes non modò compressit, sed etiam ex Alcorano, (ita enim incolæ Mahometis fanum appellant) quod aiunt fuisse Hormutii celeberrimum omnium, eiecit ac sustulit contra omnium spem, vi tumultúque nullo, crucibus tantùm sex cum agmine psallentium puerorum in Alcorano defixis. qua re

Labores Gasparis.

Mauri vsque adeò perterriti fractique sunt, vt deserto confestim fano diffugerint. Barbari etiam multi à diaboli seruitute in Christi libertatem asserti. in iis Iogues seu heremita, cuius erat ea sanctitatis fama, vt qua pedes lauisset, aquam, Rex ipse Hormutii religionis causa biberet. Et sanè præstanti erat ingenio vir, insolitisque visis quibusdam diuinitus ad Christiana sacra pænè compulsus videtur fuisse.

Virtus sacrificij missæ. Obsessa mulier liberatur.

Baptizatæ sunt etiam à Gaspare feminæ duæ, Mauræ, mater & filia, claro in primis genere locóque natæ, è Zeidensi familia Mahometicæ stirpis. Idem sacrificio missæ adolescentē quēdā pænè defunctum à morte reuocauit. Alienatamente mulierem & à dæmone obsessam, diui Ioannis Euangelio ritè corpori ipsius imposito, liberauit.

ÆTHIOPIA.

CLAVDIVS Æthiopiæ rex, professione Christianus, ille quidem, sed a Catholico grege seiunctus atque schismaticus, cùm ad Ioannem Lusitaniæ regē litteras dedisset, in quibus erat, velle se omnino ad Catholicæ Ecclesiæ sacrosanctæ gremiū redire, & in Romani Pōtificis potestate esse; ab Rege se petere, vt cū eodem Romano Pontifice de recōciliatione ageret; rē Ioānes suscepit, & primū à Iulio Tertio; mox, eo per id tempus demortuo, à Paulo Quarto, qui in pōtificatu successerat, impetrauit, vt Ioannis ipsius sumptu aliqui ex Europa in Æthiopiam cum mādatis atque autoritate apostolica mitterentur. Declaratus Æthiopiæ Patriarcha Ioannes Nunes è Societate spectata vitæ sanctimonia vir, cum Sociis multis profectus è Lusitania anno Christi nati, circiter 1556, Goā incolumis tenuit, ibique, antequam cœptum iter perageret, excessit è vita. Suffectus in eius locū è Societate Andreas Ouiedus episcopus, quem ille Goa ad Claudium cum quatuor aut quinque comitibus iam antè præmiserat. quibus tametsi Rex ille ceteroqui non illiberalem se præbuit, promissa tamen fideq; Regi Lusitaniæ datam minimè præstitit: cuius perfidiæ pœnas ab eo videtur exegisse Dominus: paucis enim pòst Andreæ aduētū diebus ab hostibus victus atque peremptus est. Rex inde creatus Adamas Claudii frater, desertor olim fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ sedis

Ioannes Nunesius Aethiopiæ patriarcha

Andreas Ouiedus Episcopus.

Perfidia Claudij regis.

dis hostis acerrimus, Patriarcham in vincla conjectum, semestri spatio atque eo amplius malè habuit: quippe quem vinctum secum in castra bellumque raptauit, comites etiam Andreæ contumeliosè tractauit, viuósque igne se concrematurum esse minatus est. populares verò suos, qui veritati catholicæ fauere videbantur, variis pœnis affecit. A Turcis denique, quorum arma Æthiopes ipsi rebelles in regnum asciuerant, ingenti accepta clade fusus atque fugatus est. Socii cum Patriarcha ab hostibus capti, quod ipsum per ea bella quater iam antè contigerat, crudeliterque direpti, semel etiam igne in hospitium injecto, magnum adiere discrimen. Nec iam Andreę quicquam reliquum, ne vestis quidem erat, qua personam pontificiam tueretur. nec vinum tantùm in sacrificia deerat, (nam vites ibi ferè nō feruntur) sed & charta ipsa ad scribendum. Declarant id litteræ ad Lusitaniæ Regem ab ipso datæ schedula non plus digitali magnitudine, è vetusto (vt videtur) aliquo commentario excerpta. Tosto dumtaxat hordeo vescebantur; tanta demum inopia premi rerum omnium cœpti sunt, vt ad vitam tolerandam, ne ex iis locis re prorsus infecta discederēt, bobus & aratro quæsitis terram suis ipsi manibus colerēt. Nec tamen in tot tantisque difficultatibus nihil omnino profectū est. Initio quidem certè, concertationes de fide ac religione cum litteratis habitæ, multorum confessiones auditæ, complures etiam cœlesti eucharistiæ conuiuio excepti. Cognitū est præterea ex Abbate quodam magnæ autoritatis viro, qui per eos dies Catholicam fidem receperat, plurimos idē esse facturos, si Lusitanorum exercitus, qui præsidio illis esse possit, in ea loca mittatur. Recentibus verò ex Æthiopia nuntiis spes etiam meliorum rerum affertur, cui ne desit Andreas omnia experiri constituit. Labor autem ipsius & perseuerantia aliis quoque multis de Christo bene merendi materiam præbuit. Missi quippe ad statum ipsius explorandum ex India Lusitani sexdecim, à Turcis occisi: alii deinde vulnerati captique, in iis quidam è Societate Fulgentius Freries ad fines Arabiæ in freto maris rubri à Turcis oppressus multis acceptis vulneribus catenatus Macuam in seruitutem abductus est, addictusq; triremibus: quē Socii deinde, Regis Lusitaniæ benignitate, ab hostibus redemerunt, cū in seruitute Christianos fecisset sex, è quibus tres continuò è seculi ærūnis ad gaudia migrauere cœlestia.

Adamas Claudii frater Patriarcham & Socios malè tractat.

Fulgētius Freries.

INHAMBANES ET MANOMOTAPA.

ANNO Christi nati ineunte 1560, Consaluus Silueria Lusitanus cum Sociis duobus Goa discessit in regna, quæ dicũtur Inhãbanis & Manomotapæ, Sofalam inter & Mosambicũ, in extimis Africæ oris ad Bonæ spei promontoriũ posita; vt nationibus illis Euangelium nunciaret, quod concionatorũ inopia nunquã probè cognouerant. Regio vtiq; auro abundat, sed carè admodũ emitur, ea locorũ insalubritas ac pestilẽtia, ea rerum ad victum ac valetudinem pertinentium est difficultas. Faseoli quippe & oryza præcipuo sunt in honore mensarum. Itaque vt primùm Inhambanem attigere, in morbũ incidere ita grauem, vt Consaluus omnium natura valentissimus, oculorũ acie vehementer hebetata fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo meliùs habere cœperunt, ad vrbem regiam Tongen iter intendunt; ibique Regem vnà cũ vxore, sorore, liberis, cognatis, regniique proceribus, populo denique penè toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catherinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus Manomotapam ire pergit, Sociis apud Regem relictis, qui statim ędẽ assumptioni MARIÆ virginis sacram exædificandam curarunt: quorum alter cùm, ex imbecillitate corporis, cœli intemperiem diutius ferre non posset, redire in Indiam est coactus; alter, Andreas Ferdinandus nomine, ampliùs biennium in iisdẽ locis, quanquam graui iam ætate, versatus est. Et quoniam non modò regio infelix, & maximè sterilis, sed etiam incolæ, quos vulgò Cafras appellant, inhumani & moribus asperi, ac monitorum impatientes ferè sunt; Andreas & morbo frequentet implicitus, & fame graui sæpe vexatus, in populis erudiendis colendisq; multas minas & contumelias pertulit, magnumq; cũ alias adiit vitæ discrimen, tum quibusdam præsertim diebus, cùm Cafres armati se ad ludos & sacra nefaria comparassent. cui spectaculo cùm Rex ipse affuturus esset, cognita re Andreas eò se contulit, ardensq; amore Domini, ingens edidit facinus: apparatum omnem sacrorum suis ipse manibus ita disturbauit atque dissoluit, vt pedibus etiam proculcaret. Dum hæc ab Andrea geruntur,

Rex cum familia, proceribus ac populo penè toto, sacro fonte lustratur.

Templũ Mariæ virgini sacrum.

Andreas Ferdinãdus.

Andreæ ingens facinus.

tur, interea Consaluus Mosambico insula superata, Lusitanis circiter sex comitantibus, oram biremi legens, ad Masutæ fluuii ostium, leucas nonaginta à Mozambico processerat, cùm atrox adeò repentè coorta tempestas, vt magnam aquæ vim acciperet nauis, omnesq; de se actum iam prorsus putarent, in genua procumbente; Consaluo, manibusque & oculis sublatis in cœlum, suppliciter deprecante, sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium exstruitur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani ipsius quam pedibus calcabant terræ calorem ferre vix possent, Consaluo autem inter sacrificandum ex toto capite pustulæ erumperent: quas cùm ad curādas medicamenta suppeterent, præclaro sui ipsius odio incensus cuncta repudiauit, seque naturæ duntaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, pergunt tranquillo mari ad Colimanem fluuium. ibique rursus aduerso vento repentè vexati, & in ipso fluuio subeundo valde periclitati, ad Mingoaxanem Giloæ regem amicum Lusitanorum contendunt, ab eoque benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, quòd Rex, tametsi Maurus, Mahometicos tamen ritus superstitionesque negligeret, & religionem Christianam toto suo regno disseminari magnopere cuperet: diutius tamen ibi non substiterunt, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent, quoad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atque auctoritate inferiores facilè ad eadem sacra perduci posse cōfiderent. Ex eo loco ad amnem ingentem Cuamam tendūt, leucas à Sofala triginta, vbi rursus periculosa procella in Lindē proximum sinum compulsi, tredecim dies steterunt: quoddam verò actuarium, quod à Mozambico eos cœperat comitari, cū se ab iis disiunxisset, postridie periit. A Linde cū ad Cuamā peruentū esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petiit primùm, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suę negotiū Domino suppliciter cōmendare ne grauarentur: deinde vt æqui boniq; facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorū conspectu atq; cōsuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consultò potissimùm Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte circa se prætendi cortinam,

Consaluo supplicāte tempestas comprimitur

Mingoaxanes Giloæ rex.

Octiduũ quomodo delituit Consaluus.

nam, ibique octiduo ipso delituit, cùm semel tantùm quotidie tosti ciceris pugillo, & exiguæ haustu frigidæ sese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas Sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die cùm ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem; ibi descensum est, nuntiúsque à Consaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimásque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidem capita ferè quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapę stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cùm aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vna cum vxore & liberis, quos habebat octo, libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non habebat quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapę Regis animum offenderet, si priùs stipendiario ipsius quàm ipsi Christiana sacra impertisset, Inhamioris regem vt potuit consolatus hortatusque, vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iámque alter mensis effluxerat, cùm Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, Legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus sacrorum ornatu cum sacrato lapide & calice in sarcinam colligato, sublatóque in humeros, se in viam dedit. Cùm ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari possent, quamuis ad iugulum vsque pertingerent, transibat, elata manibus seu capite sarcina: sin minùs, vasi ligneo impositum perámplo Consaluum, natantes ipsi propellentésque traijciebant Cafres. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factúmque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cùm vrbem Manomotapam introissent, misit confestim Rex qui Consaluum cum muneribus viseret, auri pondere ingenti, vaccisque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusita-

Capita quingenta baptismo lustrata.

Inhamior rex.

Consaluus quomodo fluuios trãsmittebat.

Rex munera mittit Consaluo, eique honorem [illegible]bet.

Lusitanis mercatoribus iam antè cognouerat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtutéque præstantem, sed etiã generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Cõsaluus gratiis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respõdit, quod genus auri quásve diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientémque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit, quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, introduxit, & assidente matre, considere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonióq; Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor cõtinuò sciscitatur, quot feminas, quid auri, prædiorũ, vaccarum denique vellet, quas incolæ non minoris quàm aurũ ipsum ęstimare dicuntur. Cùm nihil se præter ipsum Regem respondisset optare, conuersus ad interpretem inquit Rex, Profectò necesse est, qui nihil horum accipiat, quæ à cęteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus: & nihilo minùs ad extremum multa benignè pollicitus, amantissimis verbis Consaluum domum remisit. Vbi dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidã prætereuntes cùm è foribus aspexissent in ara propositam perelegantem MARIAE sacratissimæ virginis imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Haud surdis auribus dicta. Misit ille confestim, qui Consaluo renunciaret, audisse se, illum vxorem secum adduxisse, vehementer cupere, vt eam sibi sisteret. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, antequam tabulã detegat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes reges & Imperatores orbis terræ totius, tum denique tabulam aperit, Regis quoq; matre præsente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, vt eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemque quasi sacellum quoddã precandi causa peristromatis pretiosis exornat. Narrãt qui inde venêre Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cœlorum ea ipsa specie, quam tabula ostenderet, diuina

Mariæ virginis imago.

Regina cœlorum dormitanti Regi assistit.

diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentẽ augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi astitisse. quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque Lusitanis, qui rem statim Consaluo renuntiabat. Postremò Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum in modum angi, quòd sermonem Reginæ eius, quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cùm eam esse linguã diuinam dixisset, quam nemo cognosceret, nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filii legibus parêret, quippe qui Deus esset, generisque totius humani redemptor, Rex in præsentia quidem, si minùs verbis, vultu certè ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto per Antonium Caiadum Consaluum apertè denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianę fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus cùm satis iam operam dedissę videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem nõ sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi Sebastiani, matri Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, vaccas centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit mactandas, vt in frusta dissectæ distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admurmuratione probauit atque suspexit. Regem imitati trecenti ferme è regni proceribus Christo sese pariter addixêre. Hi nunquam à Consalui lãtere discedebant. adferebantur etiã dona Consaluo, lac, oua, butyrum, hœdi, aliaq; id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto duntaxat milio quodam exiguo, herbisque, & siluestribus fructibus victitans. Iámque spectatæ vitæ morumque sanctimonia studioque salutis humanæ tantam sibi summorum infimorumque beneuolentiam cõciliauerat, tantosque in omnium animis motus effecerat, vt in Christianã religionem vniuersa multitudo videretur incumbere, cùm à Mauris quatuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, iisdemque veneficis, dæmonis instinctu Consaluo parantur insidiæ. Autor conspirationis fuit Mosambicanus Minguames Mauricæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant,

Rex cum matre baptizatur

Trecenti proceres Regem imitãtur.

Mauri quatuor Consaluo parant insidias.

sunt, Cacicius. ij Regi partim coràm ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regnique discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, tercæque Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandosque ad defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regẽ opprimãt. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum veneficum esse teterrimum omnium & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regẽq; mactandũ. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis Lãgariorum, (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatẽ venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atque etiam Rex quò progrederetur, cui se suaque crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserãdum in modum grassentur atque concurrant. His aliisque id genus mendaciis onerato Regi, adolescenti præsertim ac matri, facilè persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestiuis agitata colloquiis; cùm ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridẽs prorsus negaret. iámque dies aduenerat necis vel vitæ potiùs, qui dies natalis erat idem D. Susannæ virginis martyrisque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresve ad se confestim accersat. Confessionẽ (inquit) illorum tuáq; simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dũ absentes euocat, Consaluus ad meridiẽ vsq; præstolatus, cũ non adessent, consecratas cõsumpsit hostias duas, factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem iis ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat inscios quid Consaluus conditum haberet in animo. Iisdem sacrorum apparatum dat in ædes Antonii deferendũ. Ipse linteatus

Cõsalui mortis suæ præscius.

50. fiunt Christiani.

tea tus cum effigie Crucifixi domi remansit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendes, Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco: Maurorum quippe artificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atq; hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cùm secus hospitium in area ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cœlum, manibus modò sublatis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, habitáque coram Christi simulacro oratione, quod vnum solatium illi supererat, in arundineum stratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidiis conspicati satellites octo circiter, ilico irrumpunt: in iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Cōsaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit insidens: arreptum inde pedibus brachiisque, humo tollunt alii quatuor: sublati collo, reliqui duo funem iniiciunt, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul DEO Domino reddidit. Tum verò CHRISTI simulacro sacrilegii manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatū, attractumque interfectores in præterfluentē Monsengessem deiiciunt, ne videlicet (quod Mauri confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadē sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat Domino, magistri donis exutos iubet occidi. Id simul atque cognitum est, regni proceres, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti, consensu conueniunt Regem, & aiunt: Si hominibus hisce mors idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint, eadē & omnium nostrûm, & verò tua quoque causa Rex est, omnibus

Martyriū Consalui.

Regis furor, & quomodo repressus

nibus vno eodemque letho occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eũ biduo pòst Lusitani quoque adeunt, docent quã graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deũ modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores impulsoresque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorẽ ostendere, denique vt factis verba consentiant, è quatuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, maturè diffugerant; qui tamen, quòd summa diligẽtia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius ei prouinciæ pro Societate prępositus, id ipsum vehementer optante Protege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapã mitteret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesię fundamentis tam innocenti castoque sanguine positis.

Regẽ ẽmissa cædis pœnitet.

MALACA.

IN vrbe Malaca, (quæ in Orientem distat ab Goa mensiũ ferme quatuor nauigatione) inter Mauros ethnicosque posita, (auream Chersonesum antiquis aiunt fuisse) Societatis item Collegium Regis Lusitaniæ sumptibus alitur, iisdem & iuuentutis instituendæ, & promulgandi Euangelii muneribus occupatum. Baptizatus est præter cæteros nuper barbarus quidam insignis vir nomine Bandara, iuri ethnicis dicendo præpositus. is multos è suis ipsumque filium vnà secum ad baptismum adduxit, qui Christiana rudimenta sanè breui ac feliciter didicit. Conuersus est etiam superioribus annis Iudæus quidam, qui ab ipsa vrbe Roma eò vsque contenderat, in primis eruditus, multis concertationibus de religione cum Sociis habitis.

Bandara vir insignis baptizatus. Iudæus quidam eruditus conuertitur.

MALVCI REGIO.

IN Malucensi regione complures insulæ numerantur: quarum quę Ternates vocatur, habet ipsa quoque Collegium frequens, ex quo in omnes illas prouincias operarii dimittuntur: quorum industria quã plurimi ad Christum accessere. In iis Bazani insulæ Regulus, Regis Maluci gener, anno 1558 Mauricis sacris desertis Christiana suscepit,

Ternates Insula. Regulus Bazani cum suis Christo credit.

cepit, ipse fraterque eius, sorores tres, & spuria vna cum matre filia, affines præterea & cognati, & nobilitas vniuersa. Idem finitimas insulas cum vno è Sociis circumiit ipsemet omnium ordinum viros ac feminas. ipsaque seruitia in Domini rete compellens, quorum longè maior vtique numerus fuisset, nisi periculoso morbo Socius oppressus, Ternatē inde viginti leucarum itinere se necessariò recepisset. Agebat Rex eo tēpore annum quintum circiter & vigesimum, & oris dignitate & corporis agilitate conspicuus. nostratem, si paulo candidiori esset colore, dixisses. Baptismo magna ipsius ac suorum gratulatione peracto, Socius paulo pòst rem diuinam fecit, cui tanta cum attentione cuncti affuerunt, ac tanta religione sacram Eucharistiam supplices adorarunt, vt nequaquam tyrones viderentur in fide.

Mahometis fanū diruitur.

Confestim etiam Mahometis fanū dirutū est. eæ res in oppido Maluco auditæ Lusitanis & ceteris Christianis ingentem lætitiam attulerunt; quæ tum solenni supplicatione, tum bellicorum tormentorum displosione declarata est; Mauris contrà tātum dolorem inussere, vt castrum Ternatis Christianorum oppugnare confestim aggressi fuerint. sed frustra. nam & Lusitani, qui in præsidio erant, egregiè se defenderunt; & rex ipse Bazani, offensionem soceri minimè veritus, obsessis Lusitanis non semel subsidio venit. Anno verò circiter 1561, Amboinensibus quoque Christianis contra Mauros opē tulit, DEO valde propitio; classe quippe sex duntaxat Caracorarum profectus, (genus nauigiorum id est) cùm ad expugnandum quoddam hostium oppidum descendisset, penè ex insidiis oppressus à Mauris, qui eòdem Caracoris quadraginta deuenerant, paucos admodū è suis amisit. Comitem expeditionis vnū è Societate habuerat, cuius brachiū in eo prœlio sclopi ictu vulneratū est.

Elisabetha femina princeps à Xauerio ad Christū cōuersa.

Variis præterea temporibus ad Christum adiuncti sunt è principibus, Elisabetha Regum Maluci Tidorisque soror, femina prudens, atque vna omnium, quotquot in iis erant insulis Maurorum, iuris Mahometici peritissima, quæ Francisci Xauerii disputatione victa, simul & in Christiana religione ita confirmata est, vt exemplo suo cæteris ad virtutem atque ad officium præluceret. filii quoque ipsius, itemque Tidorensis regis cognati sex, è quibus vnus dynasta, magnaque apud Regem autoritate, in Tidorensi bello contra Lusitanos exercitum duxerat. is regē quoque

ipsum

ipsum ad ecclesiam propediem perducturus existimabatur. Accessit ad hos, magna sua cum animi voluptate atque lætitia, Selebum quoque rex ipse, multique ex eius regni proceribus. Reges item Manadensium (quę gens in primis bellicosa ac strenua totius eius regionis putatur) & Sianorum, itē regis Bengaiensiū filius, & vniuersa penè Cauripana nobilitas. Iam cetera multitudo tanto vndique studio certatim ad baptismum accurrit, vt Didaco Magalianio ex Societate eas insulas peragranti ex oppidis sese obuiam alacritate descendenti ad littus effunderent, baptismum sibi liberisque suppliciter postulantes. quorum optimis studiis cum propter paucitatem Sociorum responderi non potest, tum propter assiduos Maurorum finitimorum impetus & insidias, qui Christianæ religionis progressum omni ope impedire conatur. Iisdē in regionibus Alfonsus Castrius è Sociorum numero Lusitanus, cùm annum iam vndecimum eam prouinciam summo labore administraret, gloriosam vtique pro Domino mortem Maurorū scelere oppetiit, anno post Christum natum 1558. Cùm enim eo tempore Maluci Tyrannus Christianorum hostis acerrimus Ternatem obsideret, vbi captus à Lusitanis pater eius in custodia detinebatur; Alfonsus ex insulis Mauri Irim insulam Ternati proximam naui petens, à nautis Mauris in Tyranni gratiā omnibus primùm vestimentis exuitur: deinde pedes eius manúsq; crasso fune colligantur. dies quinque ita vinctus in nauigio crudeliter habitus, atq; inde ad collū eius graui admodum arboris viridi trunco ad instar iugi deligato, nudus exiguo tantū velo femoribus obductis sub dio constituitur, ibique interdiu noctúq; relinquitur natura imbecillus, cœliq; iniuriis quāquā leuib⁹ vehemēter obnoxius: tūc autē magna corporis vexatione & cruciatu multorū dierū spatio ibidē detentus propè nullo cibo, cū viuus iā custodiri posse non videretur, ne suo periret letho, violentas manus illi inferre Mauri decernunt. Ille brachiis ad tergū reuinctis per asperas cautes aliquandiu ductus, appropinquante iā exitu vitę, ad terrā sponte procūbit, lignóq; sibi supiecto, quod suspēsum è collo gerebat, à Mauris ense conficitur. Corpus ab illis in mare proiectum, tertio pòst die repertum ibidem vnde proiecerant, insolito quodam radians fulgore, vulneribúsque ita recentibus, vt si ea tunc accepisset. quæ res eo admirabilior visa, quòd æstus maris eo loco, fluminis instar, est rapidissimus.

Didacus Magalianus.

Alfonsus Castrius à Mauris necatur.

dissimus. Eius viri mors ipsis quoque barbaris regibus dolori fuit. magna enim erat apud omnes nomen eius in admiratione. Regem quidem Geiloli Maurum, grauemque Christianorum aduersarium, de Alfonsi exitu atque animi fortitudine verbis honorificis disserentem, ad eos qui aderant inter cætera ferunt dixisse: Quid simile nostri Cacitii? Nec verò Dominus tam iniustam necem ne in hoc quidem seculo inultam reliquit. quippe ab Iris insulæ præfecto ac magistratibus pro certo cognitum est, paucis diebus omnes non modò parricidas illos, sed etiam parricidarum propinquos vario ac miserabili mortis genere periisse. namque alii fœdissimis toto corpore pustulis enascentibus paulatim excoriati horribiliter vlulantes igne sacro consumpti sunt: alii tormentis in bello discerpti: denique is etiam, qui abreptum Alfonsi vendiderat calicem, membris mirandum in modum intumescentibus, vitam finiit. quos aiunt, sublatis ad sydera manibus, tum denique diuinum auxilium supplices implorasse.

Rex Geiloli Maurus honorificè de Alfonsi exitu loquitur.

Percussores Alfonsi, cum propinquis diuina vltione consumpti.

REGIO MAVRI.

VLtra Ternatem leucas 60, regio Mauri cernitur diuisa bifariam; altera pars in continenti est, & Morotia dicitur, octo Christianorum loca complectens; altera Morotai nominatur, constatque duabus insulis, quarum in vna minore vici Christianorum tres anno post Christum natum 1552, in altera maiore, octodecim visebantur. Christianorum porrò capitum numerus erat quinque & triginta millium: qui ex eo tempore maiorem in modum multiplicatus est. anno quippe 1563. Christianorum vici sex & triginta fuisse dicuntur, & in iis aliqui familiarũ ferme octingentarum; anno verò 66, ad septem circiter & quadraginta: qui nullos habent pastores magistróſve, nisi è Societate, cuius in ea prouincia non sine magnis assiduisque laborib⁹ atq; periculis in summa egestate versatur industria.

ANNO 1552. Christianorũ 35. millia. ANNO 1566. Christianorum vici 47.

AMBOINI INSVLÆ.

AD Maluci prouinciam Amboini quoque terra sicuti Mauri pertinet, abéstque Ternate leucas 80, Malaca autem (ex quo loco nauigantibus Malucarũ insularũ prima Amboinus occurrit) trecentũm & quinquaginta. Christianorum pagi erant in ea septem duntaxat anno 1545, cùm Franciscus Xauerius eò se contulit: Sociorum deinde opera factum est, vt anno 1561 plus triginta nu-

mera-

merarentur. anno verò 63, Christianorum plus decem millia facta: quo ipso tépore Socii ad alia oppida duo baptismo lustranda profectionem parabant, incolarum circiter quadraginta millium. Vni eorum Lucebata nomen est, cuius principes ad cæteros in proposito continédos iam baptizauerant. In eadem insula est insigne oppidum Recaniue Maurorũ; ii à Mahometis cultu ad Christiana sacra cõuersi, cùm aliis vitiis, tum illo præcipuè purgati sunt, multas habebant singuli vxores, qui quidem per diuitias poterant. nam in Amboino vetus erat consuetudo, puellas a parentibus in vxores dote persoluta coëmere: id quoniam pauci poterant, duplex inde sequebatur incommodum; vt & diuites multis nuptiis per libidinem miscerentur; & pauperes vel cælibem vitam agere, vel quas alii respuissent, in matrimonium ipsi ducere cogerentur. Hic mos quamquam infimis pro virili adiuuantibus, resistentibus tamen vi summa potentioribus, magna Sociorum contentione sublatus est.

Anno 63 decẽ millia Christianorũ facta.

Lucebata.

Recaniue.

Mos nefarius sublatus.

SOLOR, MACAZAR, &c.

MAcazaris ampla regio leucas 300 abest Malaca, & spatii tantundem occupat ambitu. felix admodũ terra, aurique ferax & sandali, & aquilani cuiusdã ligni odorati, pigmentique eius, quod lacre vulgò appellatur, cuius tum ad pingendum, tum ad obsignandum vsus egregius: ita quippe materiæ subjectæ adhærescit, vt inde nulla ratione possit nec auelli, nec elui. Seruitiis multis, & omni copiarum genere abundat. Inde Malucum dierum octo, Amboinum verò ferme quatridui est cursus. Primus in ea sese publicè ad Christum adiunxit vnà cum vxore ac liberis aliisque compluribus Rex Supanorum, gener imperatoris cuiusdam opulentissimi, qui mediterranea plagæ illius incolit loca, vrbemque præcipuè Sedenrem maximã ac celeberrimam; hæc in plano sita, carnibus, piscibus, fructibusque est referta. lacus est proximus multis nauigationibus frequens, copiosis vrbibus vndique cinctus, cuius lõgitudo leucas viginti, latitudo quinq; circiter colligit, plenus varii generis piscium. ex eo effluens amnis, per mediterranea triginta dierum iter emensus, in mare sese effundit ad vrbem orientis Maluuum, cuius oræ aiunt regem in primis potentem dominari, qui Lusitanorũ amicitiam vehementer expetat. Alia est regio eodem Macazanis nomine, sed inferior, regem habebat cum aliis multis Christianum: cui

Rex Supanorum cum vxore ac liberis aliisq; ad Christũ accedit.

Sedẽrem vrbs celebris.

Maluuũ vrbs orientis.

demortuo successit ethnicus frater, quem tamen aiunt cum suis omnibus velle fieri Christianum. Huic finitimus est rex alius item Christianus, eius propinquus, qui doctores Euangelii apud se habere percupit, atque id ipsum ii populi ferè vniuersi, cùm aliis rationibus, tum verò miraculi cuiusdam nouitate permoti. Cùm enim Franciscus Nunes Lusitanus nauarchus in ea loca venisset, membris ita debilitatis, vt non nisi furculis nixus duabus ingredi posset; ope diuina repentè conualuit, crucemque religionis causa defixit, ex qua eius rei monimentum furculas suspendit.

Franciscus Nunes Lusitanus.

Solor.

Solor autem, gradus octo cum tribus quadrantibus in meridiem obtinens, leucas a Malaca distat trecentas. valde salubris est regio. multa circà sunt oppida, Christianos verò habet complures, quos ibidem Lusitani ipsi negotiatores aduenæ faciunt.

Anno quidem circiter 1559 Lusitanus quidam mercimonii causa cùm eò venisset, Regem cum vxore ac regni proceribus baptizauit, ac deinde mortuus est. Rex autem cùm Socios per litteras inuitatos propter eorum penuriam ad se venire non posse cognouisset, fratris ipse filium regem designatum Malacam ad ipsorum Collegii rectorem cum mandatis misit, vt quoniam magistros ad se populumque docendum legare non posset; hæredem saltem hunc suum in ædibus Collegii Christianæ fidei præceptis ac doctrinæ institutum, ad se deinde remitteret, qui doctoris apud eos populos munere fungeretur. Huic Laurentii nomen inpositum est, & ne præstāti erat ingenio, precādi formulas & catechismū breui tēpore didicit. insinuat verò se in eā insulam Mahometica etiā prauitas. anno quippe Christi nati 1559 tres quatuórve Cacitii ex oppidis Calecu & Bengala profecti, Meschitam Maurico more habere iam cœperant, barbarósque multos eiusdem superstitionis infecerant labe, dum Christiani desunt, qui errantibus rectum salutis ac veritatis iter ostendant. Magno tamen labore Malacenses Socii effecere, vt Cacitiorum princeps ex iis locis pelleretur in Indiam.

Rex cum vxore & proceribus baptizatur.

Rex fratris filiū Malacā fide imbuendum mittit.

Mahometica prauitas.

Calecu.

Bengala.

E regione Soloris, ad tria millia passuum, permagna cernitur insula habitatoribus frequētissima, alias que habet vicinas. nullus ibi deorum cultus, delubra erant nulla. itaque illata Christiana sacra ita auidè arrepta, vt rex cum omnibus optimatibus, aliisque præterea ducentis in vrbe regia Labona-

Rex cum optimatibus aliisq. 200

Labonama baptismum susceperit, & concionatores pastoresque vehementer efflagitet ad cæteram multitudinem instituendam, ac baptizandam. *cõuersus. Labonama vrbs regia.*

Ne Timorenses quidem insulani, ab Solore leucis diffiti minùs quadraginta, religionem aut superstitionem habent vllam: gens totius eius tractus maximè rudis. Solorem Timorémque Malaca petentibus terræ Iaæ regnum occurrit nomine Panaruca, quod barbarorum est vniuersum. ii multis Maurorum bellis vexati, vt impia Mahometis sacra susciperent, obfirmato semper animo restiterunt. iidem Lusitanis admodum sese amicos demonstrant, profitenturque palàm, se nullam nisi Christianam religionem legémque Euangelicã accepturos: & sanè vix dici potest, gentes illæ penè omnes, Mauris ferme exceptis, Christianam fidẽ quãtopere sitiant. Cambaianum regnum amplum ac celebre, compluribus ibi à Dominicano quodam fratre, qui aliquãdiu apud eos fuit, baptismo lustratis, Euangelicos ministros postulare non desinunt. eodem studio ac desiderio tenentur Macazatenses, Amboinenses, Morotiani, Morotaienses, Bazanenses, Papuani, Bengaiani, Selebes, Siani, Cauripani, Bolanenses, Manadii, Tidorẽses, & vniuersi penè Malucenses, Manomotapani, Inhamiorenses, Gilogni, Æthiopes, Ceilanii, Trauancorenses, aliæque plurimæ nondum bene cognitæ vel exploratæ nationes atque prouinciæ. *Timor Insula. Panaruca regnũ. Quàm multæ & quæ gentes Christi fidem sitiant.*

Insulam quidem aiunt esse leucarum circiter ducentarum è regione Amboini, quò cùm Lusitani aquationis causa descendissent; ab incolis vi propè retenti, & eum quidem capitum quatuor millia, deinde rursus amplius duo millia baptizare coacti sunt: atque inde abiere, quod miserandum in primis est, vna tantùm sublata cruce, magistro ibi nullo relicto. Nec sanè, cùm in Christiana fide amplectenda ii ferè, quos diximus, populi faciles alacrésque, tum verò in excercẽda vel in retinẽda segnes infirmíve magna ex parte cernuntur. Multi aduersa valetudine, ac præsertim febri vexati, ad templum confugiunt statim, & aqua piaculari seu benedicta, quæ datur à Sociis opera vt nunquam desit, epota, eadem ipsa hora sanantur. Idem virtutis expertæ remedium Diuarensibus est contra venenatos serpentium ictus. Bazanius neophytus quidam, cùm filii eius duo baptismo lustrati confestim in febrim grauissimam incidissent, vnà cum vxore ad sacerdotem è Societate expostula- *Cogunt quidam Lusitanos, vt se baptizẽt. Diuina beneficia per aquã benedictam collata. Diuarẽses populi*

 tum

tum accessit. Sacerdos malitia dęmonis cognita, quærit ex iis, putarent ne filios ob Christiana sacra suscepta periclitari. Annuentes iussit piacularis aquæ paululum bibendum laborantibus dare: sanos statim futuros. Neque fefellere promissa. hausta quippe aqua, eodem temporis vestigio discussa febri ac fugata, magna & parentum gratulatione & sacerdotis lætitia sanus vterque surrexit. atque in iis regionibus eiusmodi multa sæpe contingunt. Atiuensem verò populum, recens ab impietate reuocatum, illa etiam res valde roborauit in fide, quòd cùm antea infantes lethalibus vesiculis erumpentibus vulgò perirent, postquam eò Christiana sacra illata sunt, diram luem illam magna sua cum admiratione sedatam viderunt. In Amboino autem insula, cùm diuturna siccitate valde laboraretur, ex neophytis quædam mulieres ad vetustiorem Christianam accedunt, rogantes qua ratione placare Dominum precibus & pluuiam salutarem exposcere debeant. Crux erat à Francisco Xauerio in littore posita, ad eam mulierculas illa perducit. Cruce ramis virentibus exornata, solo scopis diligenter purgato, nixæ omnes genibus. Tu (inquiunt) Domine, qui quibus indigeant rebus homines, quos tua ipse morte & cruciatibus redemisti, scis optimè, da nobis aquam, Christianæ sumus. Mirum dictu. Sereno tunc cœlo, coactæ momento nubes, tantam repentè vim imbrium profudere, vt mulieres in Christiana religione magnopere confirmatæ potentiam DEI prædicare non desinerent, factaque manu deturbatum è fano simulacrum, à quo nuper tanquam DEO pluuiam supplices petere consueuerant, multis probris ac iurgiis laceratum atque conscissum raptantes, in profluentem denique consensu projecerint.

Atiuensis populus dira lue liberatur.

Ex neophytis mulieres quædam precibus pluuiam impetrãt Oratio plena fidei.

In pago quodam Socii templum extruxerant. id Mauri cùm audissent, incolis renuntiari iubent, sibi certum esse, vel rerum suarum periculo extructum apud ipsos templum incendere, continuoque bellici apparatus rumorem de industria dissipant. iis terroribus ad Christianos perlatis, sacram ædem lateribus suis oppositis defendere omnino constituunt. idque tanto omnium ardore, vt ipsi pueri puellæque communi consilio vim saxorum iaculandi causa separatim vterque sexus in loca opportuna congereret.

Puerorũ & puellarum studium in templi defensione

Sed eo periculo, cùm Mauri consilium mutassent, diuina

diuina ope liberati sunt. Vlate est eiusdem regionis vicus, qui quòd in conspectu Maurorum est positus, habetque trecentos incolas qui armis vti possint, assiduis pænè bellis implicitus est. Vnus è Sociis trimestri spatio apud eos versatus narrat, eo tempore toto quotidianis prœliis cum hoste certatum, iisque Dei beneficio & Vlatensium pietate ferè secundis. vt enim viri in pugnam exierant: pueri signum Crucis ibi collocatum religiosè petentes, positis genibus, percutientes pectora, manusque tollentes in cœlum, diuinam misericordiam, idque sæpe injussu, supplices implorabant. quo in numero erant, qui vix adhuc eloqui possent. Feminæ quoque detractos sibi lapillos & margaritas ad Crucem Deo offerentes, aiebant: Hæc omnia tua sunt Domine: tu nobis ea dedisti: noli hoc oppidum perire pati, Maurosque, tuos inimicos, rerum nostrarum potiri. Quid mirum, huiusmodi fultos præsidiis Vlatenses, superiores fuisse? iidem inita aliquando pugna, cùm è recenti pluuia tormentarius puluis igni resistens repentè sclopos inutiles reddidisset, consternati animo, atque ope humana diffisi, cùm ab hostibus admodum vrgerentur, multi gladiis & scutis humi depositis manus tollentes in cœlum, nixique genibus, Respice nos (inquiunt) Domine Christianos, & pro tuo nomine præliantes, fer opem, ne nos tua clementia deserat. Haud incassum missæ preces. nulla accepta illatáve clade, contra omnium opinionem exercitus vterque diuersi in patriam reuertere. Et ea sanè gens esse dicitur miti admodum ingenio, & minimè cõtumax, ac natura ad omne officium ac virtutem propensa. itaque magistros etiam eximio quodam amore prosequitur.

Vlate vicus.

Pietas puerorũ & feminarum.

Alii eiusdem tractus pagani, è quibus nonnulli baptizati iam fuerant, cùm infesta sibi Maurorum arma ob id ipsum imminere sensissent; è Sociis euocarunt, qui populum vniuersum baptismo lustraret, quòd Christiani potiùs vitam sponte profundere, quàm Mahometani libertatem retinere decreuissent. itaque duorum mensium spatio plus octingenti catechismo instituti, & sacro fonte abluti sunt. Alii multi eiusdem oræ Christiani à Mauris, in quorum ditione habitabant, ad Mahometica sacrilegia solicitati patriis fundis ædibusq; relictis, cum vniuersa familia in Christianorum loca migrarunt.

Octingenti baptizati.

Quilanenses. Quilanenses autem, cũ in montis iugo, vnius religionis causa, obsessi à Mauris tenerentur, nullis vnquam periculis aut minis ad deditionem potuere perduci.

Homani. Nec minor fuit Homanorum in fide constantia, qui cùm oppugnati ab Regis Maluci copiis aliquandiu fortiter restitissent, cùm iam hostium impetum ac multitudinem sustinere non possent, trecentis pactolis, qui mille circiter aurei nũmi sunt, transegere, vt Christianam religionem retinere sibi liceret. Quin etiam Præfecti Homanorum filia ab hostium duce ad matrimonium inuitata, (quòd per eã putaret se faciliùs oppido potiturum) respondit fieri quidẽ posse, vt ad ipsum accederet, sed viua nequaquam. Iam Recaniuẽses, *Recaniuenses.* in quibus bellatores mille numerantur, cũ naues aliquot Maurorum ad eos venissent, minantes, nisi ad cultum Mahometis redirent (quem non plus anno antè reliquerant) validam Iaani regis classem ad eorum excidium esse venturam; illi nequaquam ea denuntiatione deterriti, responderunt, se nec mortis, nec rei familiaris, nec patriæ periculo, à vera IESV CHRISTI religione vllo vnquam tempore discessuros; malle se in hac vita labores & vexationes, quàm in altera, sempiterna subire supplicia. Interim Iaana classis nauium ferme viginti infesta superuenit. Tum Recaniuenses, quòd in humanis viribus haud satis præsidii cernerent, primò sanè perculsi, deinde verò Sociorum præcipuè cohortationibus animati confirmatique certum sibi Dei subsidium polliciti sunt. Nec eos sanè fefellit spes. naues enim hostiũ, cùm oram Recaniuensium legerent, atrox tempestas coorta fudit, atque disiecit, statimque Lusitanorum classis Recaniuem magna omnium gratulatione peruenit. Inde cùm assiduè sese propter Christum vexari Amboinenses neophyti cernerent, communi fidelium omnium indicto concilio decretum est, vt contra Maurorum impetus inuicem sibi cuncti succurrerent; publicéque polliciti sunt, magna sanè Sociorum animi voluptate, se omnino Christianos esse morituros. In ora autem Comorinensi, cũ neophytus quidam regem barbarum, cui ea natio vectigalis est, vita functum lugere ethnico ritu, barbámq; simul & capillum recusaret abradere, direptis bonis est à barbaris interemptus.

Comorinenses Christia Anno verò Christi nati 1566, Christianorum Comorinẽsium nauis Cocinum petens, à Mauris prædonibus capitur, statimq; sex è Christianorum numero primariis viris iniecta

vincula

vincula cum mortis minis,niſi a Chriſtianis ad Mautica ſacra deficiant. Illi verò ſe quidlibet perpeſſuros reſpondent potiùs,quàm tantum ſceleris admiſſuros.Mauri vbi ſe nihil proficere intelligunt,vinctos atrociter vexãt primũ,deinde, Agite,Cruces,inquiunt (nam è collo ſuſpenſas ferebant) ocyùs auferte:ceruices præcidendæ ſunt vobis. Tum Chriſtiani: Ecce,capita pra ſtò ſunt:Cruces ſi vultis,vos ipſi detrahite: nos enim ciiùs vtique moriemur,atque ita flexis genibus quinque ex iis obtruncantur,egregiam ipſorum conſtãtiam Luſitanis complurībus,cæteriſque qui aderant, valde admiratib[9]. Sexto pepercere Mauri,qui Sociis Cocini deinde narrabat,ſe in eo diſcrimine intimũ quoddã robur atque virtutem contra terrores illos diuinitus ſibi ſuppeditati ſenſiſſe.

ni s. fra Chriſ. obtinen canius.

Circa Perſicum ſinũ anno a Deipara Virgine 1554 Turcæ nauem cepere,qua præter Luſitanos neophyti vehebantur, Malauares adoleſcentuli ſex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad ſeptimum vſque decimum. Hos Mauri à Chriſto ad Mahometem traducere ſumma ope alternis blãdiendo minandóque fruſtra conati, ad verbera denique & varios cruciatus deſcendunt. Adduntur ad cæteram inmanitatem atque ſæuitiam ſtillæ adipis igne liquati. quæ cùm tormenta,multáſque præterea iniurias, puerorum egregia virtus fidéſq; contemneret;. vi denique arreptum vnum ex iis circumcidunt inuitum ac renitentem,quem deinde cùm Mahometanum eſſe iam Turcæ dicerent,cauillantes atque tentantes; ille vtique pernegare, corpus tantùm violatum eſſe,non animum affirmare:proinde ſe non minùs Chriſtianum eſſe quàm antea.

Adoleſcentulorum neophytorũ in fide cõſtantia

Iam in iis inſulis,quas Mauri appellari iam diximus, ingens neophytorum numerus, quòd ſuſceptam religionem deſerere nollet, patrimoniis ſpoliati partim contumeliæ cauſa ipſimet ſub haſta diuenditi, partim etiam perempti crudeliter ſunt.

Neophyti propter fidem partim diuenditi, partim perempti.

Illud verò quod in Amboino annis ſuperioribus cõtigit, cum veterum vtique martyrum illorum fide ac fortitudine comparandum videtur, non modo quòd multi neophytorum vici pro veritate Euangelica ſaeuè direpti,omnes etiam incolæ alicubi ad vnum crudeliter cæſi, verùm etiam quòd plurimi à barbaris genere feritatis inaudito conſumpti ſunt. præciſos quippe viuentibus brachiorum toros ac tibiarum articulos inſpectantibus ipſis igne torrebant barbari,

Amboinenſes Chriſtiani multa crudelia fortiter perpeſſi ſunt.

barbari, vorabantq;, paulatim cetera quoq; corporis mẽbra laniantes, quoad neophyti lento cruciatu cõfecti animam Domino redderent, quorum aliquot ad extremum vsq; spiritum salutares illas voces, IESVS, MARIA, exaudiebantur iterantes identidem; vt interim illos omittam, qui in acerbam seruitutem aliò atque aliò abducti sunt. atq; hæc propterea maximè, quòd à Mauris obsessi, Crucis signũ (quod in singulis Christianorum vicis publicè collocari cõsueuit) refixum, atque ad mœroris indicium atra veste inuolutũ, ne in Maurorũ cõtumeliosas manus veniret, humi defoderãt.

Neq; verò eiusmodi euẽtus atq; pericula neophytorũ dũtaxat propria, sed cum ipsis quoque eorum doctoribus (ne videlicet sit discipulus supra magistrum) communia sunt.

Sociorũ pro religione labores & interitus

E Sociis quidam, dum in Amboino rem Christianam fideliter administrat, Maurorum insidiis subinde appetitus, semel etiam domi flamma ab iisdem iniecta viuus pænè cõbustus, veneno denique fertur esse sublatus, vir in excolẽdis tuendisq; neophytis, etiam contra barbarorum impetus ita fortis & impiger, vt ipsimet hostes eius animi magnitudinẽ admirarentur. idem in pauperes ita benignus, vt cùm ipsam quoque subuculam in eleemosynam erogasset, in extrema valetudine, quod nulla sibi vestimenta suppeterent, stragulo tectus ad Christianos de more visendos vicatim circumire non intermitteret.

Alius dũ sibi cõmissam egregiè tuetur ecclesiã, à Mauris aliquoties contumeliosè tractatus, & fustibus cæsus, cùm ad oppidum quoddam baptismi causa euocatus mari contenderet, vnà cũ ipso nauigio demersus est. Comes verò ipsius (vt hoc etiam obiter addam) ægre ac periculosè natans ad saxum allisus à fluctibus in littus euasit, corpore lacerato, vt quadrupedum instar humi reptare cogeretur. in hunc ille modum cùm vastas solitudines nullo prorsus obuio triduũ peragrasset, in siluestrẽ deniq; incidit hominem, ex iis quos

Allifuri, homines siluestres

Allifuros nominant, à quo sublatus in humeros, & ad pagũ vsque Christianorum delatus est. Verùm adeò humanè fertur ab illis exceptus, vt ad eũ visendũ concurrerent vndique spectaculi miseratione collacrymantes, certatimq; cibum, ac vestes, & alia quæcunque poterant, ad eum leuandum reficiendúmque conferrent.

Tres alii Socii Hispani, anno post Christi natalẽ 1555, cũ ex Europa in Indiã nauigarẽt, cũq; oneraria, quingẽtas circiter

titer ab vrbe Goa leucas, in Syrtes incidisset, vectores plurimi, scaphis è naufragio raptim exstructis, littus incolumes tenuere. ipsi verò quanquam liberaliter inuitati, tamẽ ne in extremo illo periculo ceteram turbam desererent, quam capere scaphæ nequiuerat, ibidẽ certa sibi pænè morte proposita remansere cum reliquis, & fame consumpti sunt. Antonius verò Criminalis in Cisalpina Gallia Parmæ natus, cùm anno 1544. ad Franciscum Xauerium in opere subleuandum cum sociis aliquot in Indiam missus esset, vir spectata vitæ innocentia, acrique studio Catholicæ religionis augendæ; à Xauerio in alias regiones Euangelii causa decedente, Gomorinensi Ecclesiæ vniuersæ præpositus est. quod ille munus in summa rerum difficultate assiduisque belli tumultibus amplius triennium alacriter obiit, cùm semel saltem singulis mensibus passuum millia amplius ducenta percurreret, idq; pedibus ferè semper nudis, noctẽ sæpe humi trãsigẽs, in quotidiano cibo potuq; parcissimus. Is igitur dũ ad Remanãcoris vada, quæ appellantur, catechismo dat operã, subitò affertur infestas adesse Bisnagẽsiũ copias. Erãt in portu vicino parata nauigia, in quæ ille, si vellet, tuto cõfugere posset, multis præsertim id ipsum hortãtibus. Sed pastor, capitis sui cura præ ouiũ salute neglecta, puerorum ac mulierũ turbã, ꝙ ea maximè opportuna iniuriæ videretur, ne in barbarorũ man⁹ magno cũ religionis fideiq; periculo veniat, quãta maxima potest diligẽtia, insistit in naues imponere: quo in officio dũ suimet oblitus magno animi ardore versatur, hostes interea superueniunt. Ille extremo periculo animaduerso, spe immortalitatis plenus, genibus nititur, manibúsque sublatis, confestim se in preces effundit. Atq; vnus quidem atq; alter barbarorum manipulus illæsum Antoniũ præterit mori cupientẽ, ne direptũ ac dilaniatum Christi gregẽ aspiceret. Badagarũ verò (sic enim è Bisnagensibus aliqui appellãtur) altera succedẽte caterua, vittat⁹ quidã ex iis in læuum Antonii latus iuxta lienem hastam adigit. Accurrit alius statim ad spolia detrahenda, attritam videlicet tunicã. Antonius verò exuentẽ vltro adjuuat, quin etiam vt secum videlicet è mundo nihil prorsus auferat, interiorẽ quoq; subuculam raptim suis ipsemet manibus discerpit ac projicit. Inde iterũ supplex prouolutus in genua consuetudinis suæ nõ immemor, (id enim illi cum jaculatoria precatione vicies triciésve solemne quotidie fuerat) vulnera dein-

Martyriũ Antonii Criminalis.

ceps in pectore duo, quartum denique in humero cũ accepiſſet, in latus cócidit moribundus. Caput abſciſſum, & vna manantẽ ſubuculã ſanguine barbari ex alto ſuſpẽdunt: trũcus ibidẽ nudus inhumatúſque relinquitur. Atque hãc quidam laborum ſuorum vigiliarúmque mercedẽ ac præmium ſu ũmo Dei beneficio tulit Antonius. Aloyſius verò Mendeſius; cùm in eadem ora iiſdem ferè muneribus vacaret, ab iniquis atque impiis iugulatus eſt.

Aloyſius Mendeſius ab impiis iugulatur.

Atque his tot tantiſque terroribus periculíſque propoſitis, magno animorum ſtudio certatim eiuſmodi prouincias expetunt Socii, propterea credò, quòd cùm officium ſequũtur, tum inter eas difficultates & incommoda quotidiana, ab omni ferè ſeculari vel humana delectatione ſejuncti, ſumma Dei benignitate liquidiſſimis voluptatibus, quas caro ſanguiſq; nõ percipit, gaudiiſq; cęleſtibus, ad quæ nunquã adſpirat animalis homo, ſæpenumero perfruũtur. Illud verò eos vehementer angit, quòd propter ipſorum paucitatem atque penuriam, agri quàm plurimi, qui adhibita cura fœlices ac nitidi opimam virtutum omnium frugẽ ferre potuiſſent, vel ſteriles atque horridi miſerabiliter jaceant; vel etiam aliquandiu ſubacti, cũ propter ingẽtem occupationũ molẽ ſuis tẽporibus ab ſe recoli nequeant, paulatim deſerti, aliquando ſilueſcant. vni quippe interdũ operario, & ei quidem non dũ ſacerdoti, multa hominũ millia Dei verbo paſcenda regendáque variis locis incumbunt, multiſq; ampliſſimis in regionibus miniſtri Euangelici niſi è Societate nulli verſantur. ipſi autem idcirco adeſſe vbique non poſſunt, quòd eorum numerus cũ in vniuerſum exiguus eſt ipſe per ſe, tum per Europam vniuerſam vltimóſque Occidentis & Orientis fines ita longè latéque diſperſus, vt mirum ſit, terras ita multas tantóque interjacentis Oceani ſpatio inter ſeſe disiunctas, non dico Euangelio colluſtrari, ſed curſibus peragrari tã breui tẽpore potuiſſe, à religioſis præſertim viris ex aſſidua corporis & animi patientia, ac voluntaria paupertate, ferè ſemper incommoda valetudine vtentibus. Quo magis juſtum & pium deſideriũ ipſorum habendum eſt, cùm in tanto tãq; ſalutari opere quàm plurimos adjutores exoptant, ne ſcilicet vbertima animarum ſeges, quàm e ſacrilegis ereptam diaboli manibus iam pridem oportebat, vna meſſorum inopia videntibus atque inſpectantibus ipſis intereat.

FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLÆ, IN EDITIONE VENETA PRAETERMISSÆ, QVARVM LECTIO CHRISTIANO LECTORI mirificè placebit.

COSMVS TVRRIANVS SOCIETATI IESV.

VANDO multa mihi per hos dies ac magna de Christo ex domestica Sociorum, qui ex istis regnis huc veniunt, præsertim verò Fráncisci Xauerii cõsuetudine discere datum est, vt communicem vobiscum hanc animi mei lætitiam, Patres in Christo fratrésque, breuibus enarrare constitui, quo pacto Dominus me suam in hanc Societatem vocarit. Antehac, tametsi propenso in religionem fui semper animo, multa me tamen variæque cupiditates à proposito retardarunt. Anno redempti generis humani 1538, nescio quid vt quærerem, profectus ab Hispali, Cannarias primùm seu fortunatas, tum Diui Dominici, quam appellant, complures præterea alias insulas petii, de quibus, quòd satis iam notæ sunt, me nihil attinet scribere. Vidi etiam continentem, quam nouam Hispaniam vocant, fertilitatis eximiæ: in qua, Dominicanorum & Franciscanorum opera, magnus Christianorum numerus cernitur. ibi quadriennio ferme per summam secularium rerum omniũ abundantiam ac satietatem exacto, cùm maius quiddam atque solidius quasi diuinans animus meus appeteret; Kalendis Ianuariis, anni M. D. XLII, sex nauium classem nactus, occidentem versus pergere intendi. cùm quintum iam & quinquagesimum diem in alto, procul ab omni terræ conspectu, nauigassemus; ad insulas denique venimus multas numero, magnitudine perexiguas, loco depressas; quarum incolæ, nudi, pisce tantùm atque arborum foliis victitabãt. hîc dies octo substitimus. decimo inde die insulam conspeximus amœnissimam, frequentibus ac proceris admodum cõsitam palmis: sed nos vehemens venti vis descensu prohibuit. post decem alios vel duodecim dies insulam tenuimus magnam, sed ab habitatoribus penè desertam, Vendenaum nomine, cuius ambitus est 200 leucarum. in ea cùm, quadragesimum circiter diem morati, neminem ex incolis vidissemus; ad extremum barbari nauigio ad nos accedebant, pacis petendæ gratia sanguinem è pectore brachiísque suo more mittentes. sed nostrarum perterriti strepitu bombardarum, ita repentè

Cosmus quomodo à Domino ad Societatem vocatus.

Hispania noua.

Vendenaum insula, & incolarũ consuetudo.

pentè in fugam vertere sese;nunquam,vt postea comparuerint,seminudi incedere, arboribus pro tectis vti dicuntur: pro scalis autẽ, arundinibus miræ proceritatis & crassitudinis.Inde cùm ad septentrionẽ nauigaremus, vẽto aduersante cursum ad meridiẽ auertimus, paruamq; in insulam descẽdimus,carne & oryza abundantẽ.sesquiannum circiter ibi traduximus.incolæ sunt iaculandi peritissimi;venenatis vtuntur sagittis,quas vt inficiãt,virulẽtas quasdã bestiolas,viridium instar lacertarum,enutriunt.Hinc,de nostris ad 400 amissis,pænè coacti discedere,contẽdimus ad Malucũ;quo in loco mora ferme biennii facta, quòd classi nostræ nouam in Hispaniam reditus non patebat;de sacerdotum aliquot, virorumq; nobiliũ comitũ nostrorũ sententia, cum Præfecto Lusitanorũ,qui erat ibidem, transegimus,vt nos in hasce Indiæ regiones adduceret. In eo itinere insulam attigimus,quæ dicitur Amboinus. ibi Xauerium reperi: cuius primo congressu in ipsius imitationem sum vehementer incensus,itaque repentè eius vestigiis institissem, nisi Episcopum Goæ priùs inuisere decreuissem. *Episcopus Goæ.* quocirca meum illi animum aperire in præsentia supersedi.Goam inde peruentum est.ibi me statim ad Episcopum contuli, à quo exceptus liberaliter, & Ecclesiæ cuiusdam administrationi præpositus, in eo munere quinque circiter mensium spatio ita sum versatus, vt me graues interea ferè semper curæ cogitationésq, vexarent. quibus defatigato iam animo cũ nullam planè requiem inuenirem, ad nostrum hoc diui Pauli Collegium veni, méq; in P. Nicolai,qui tum Collegio Rector præerat,familiaritatem dedi. *Collegiũ D. Pauli.* ab eo cùm genus vitæ disciplinamque Societatis domesticam cognouissem;valde mihi,præsertim auctoritate Xauerii iam ante permoto,res tota placuit:cũque me ex instituto Societatis idcirco tantisper à negotiis remouissem, vt mente quoad possem a sensibus auocata, omnem cogitationẽ in Dei beneficiis erga me perpendendis,& in exigẽda præteritæ vitæ meæ ratione defigerem;tertio die postquam rẽ sum aggressus,ita me repentè securum, & ab angoribus liberum vacuumque persensi;vt egomet ipse rei nouitatem mirarer, mihique posthac in Societate omnino viuẽdũ ac permanendũ esse decernerem. Id contigit anno superiore, 13.Kal. Aprilis,quo ipso tempore Xauerii quoque magnopere me confirmauit aduentus;cùm salutis meæ causa con-

sultò missus in hanc vrbem à Domino videretur. vnde ille paulo pòst discedés, vt promōtorii Comorini Christianos inuiseret, curā mihi reliquit, pueris domi quos alimus, priuatim quotidie; plebi autem in templo singulis dominicis diebus Christianæ rudimenta doctrinæ & diui Matthæi Euangelium exponendi. Intulit etiam sermonem de terra Iaponia, (cuius naturam & incolarum genus è libello quem separatim mittimus cognoscetis) & simul significauit esse sibi in animo, cùm è Comorino redierit, in eam insulam proficisci, & me secum ducere. quod ego singularis beneficii loco à Domino accipio; & paratus, quocunque ille voluerit, sequi; id vnum laboro, ne in patrem totius consolationis Deum pro immensa eius in me benignitate ingratus reperiar. itaque Patres & Fratres in Christo mei, in gratiis agēdis, quæso, mihi succurrite, tum quòd me in hāc Societatem asciuerit, tum etiam quòd mihi Iaponicā prouinciam destinauerit. Habemus in hoc Collegio adolescētem nomine Paulum, cui à sancta fide cognomen est inditum, natione Iaponium, multis ornamentis ingenii memoriæque, sed præcipuè DEI vera notitia præditum. Sextus agitur mensis, ex quo Christianus est factus. bis duntaxat expositum à me sibi diui Matthæi Euangelium summa felicitate à primo capite ad extremum vsq; memoriter hausit. Nostra in Iaponē profectio in proximū Aprilem mensem paratur. Eam confidimus valde vtilem rei Christianæ futuram: eoque magis, quòd vetus opinio quasi quoddā oraculum percrebuisse apud Iaponios dicitur, nouam se legē, multo quàm qua hodie vtuntur sanctiorem ac meliorem, aliquando accepturos. Sacrificiis vestris & precationibus nos admodum commendamus in Domino. Goa, 8. Kal. Aprilis, 1549.

Paulus à sancta fide.

Vetus opinio Iaponiorum.

COSMVS TVRRIANVS SOCIETATI IESV GOAM.

QVOD vestro mihi subsidio vehementer est opus, vel ipsa me cogit necessitas, Patres Fratresq; mihi carissimi, vt vos de statu rerum Iaponicarum faciam certiores. Ac de tota quidem nostri itineris ratione, nec non de ipsius conditione prouinciæ, quantum initio per huius linguæ morumque notitiam licuit, quo anno ad

hanc

hanc terram appulimus, Xauerius admodum fusè perscripsit. ex eo tempore Cangoximæ, quò primùm è naui descẽdimus, annum ferme cum aliquot eius loci neophytis cõmorari, ad vrbem Firandum (quoniam Meaci per bellicos tumultus commerari non licuit) inde contendimus. Hic regulum Xauerius adire constituit, qui tum erat Amangutii: quę vrbs in primis huius regionis ampla, centum leucas vltra Firandum est posita. ad eum habebamus à Goæ Præfecto & Episcopo litteras: & a Præfecto Malacæ, munera, manuchordiũ & horologium: quibus in nauem impositis, cum Ioanne Ferdinando duobúsque Iaponiis Amangutiũ est profectus. eo munere delectatus admodum regulus, quòd huiusmodi res, tametsi exigui pretii, tamen ante id tempus nunquam in ea prouincia visæ, tum primùm proferebantur: publica statim per vicos edicta proposuit: placere sibi, non solùm in ea ciuitate, verùm etiam in omnibus suæ ditionis oppidis legem Dei declarari palàm: eamq; cuilibet liberum esse sectari: eius legis præcones atque interpretes nulla ratione a quopiam lædi vel impediri. præterea gratificandi causa Xauerio eiusque comitibus monasterium, quo diuersarentur, attribuit. quò simul ac recepere sese, ingens ad eos repẽtè omnium ordinum concursus est factus: partim veritatis, partim rerum nouarum, partim etiam detrahendi studio. quo in extremo genere Bonzii maximè sunt. qui tametsi principio lætari nostro aduentu videbantur, tamen vehementer à nobis abhorrere cæperunt, ex quo Christiana lege prohiberi nefaria flagitia, quibus sunt turpissimè dediti, cognouerunt. Iaponiorũ autẽ aptissima sunt ad capiendam ac retinendam IESV CHRISTI religionem ingenia, valent iudicio, rationem ducem libenter sequuntur, de salute animarum & Dei cultu sunt valde soliciti, & in communi consuetudine faciles. maximè verò se obseruant inuicẽ & honorant: sic prorsus, vt in aliqua regia instituti esse videãtur. Maledictis absentes minimè carpũt, aleatores æquè ac fures capitali supplicio persequuntur. oblectationis causa vel armis (quibus admodum vtuntur bene) vel pangendis carminibus exercentur. atq; hæc optimatum studia sunt. Idololatriæ apud eos multa sunt genera. namq; alii simulacrum adorant, nomine Xacam. de quo illa præcipuè perhibẽtur: octies millies natũ anteq̃uã à femina pareretur, atque eo tempore priusquam cõciperetur

Firãdum vrbs.

Amangutiũ vrbs.

Firandẽsis reguli edicta.

Iaponiorũ laudes

Multa genera idololatriæ & superstitionis.

à matre, sanctimoniæ causa, ligna, aquam, & alia necessaria, hominibus ministrasse. alii simulacrum quod Amidam appellant; alii verò Solem venerantur ac Lunam: atq; omnino versantur in multis ac magnis erroribus: vt litterarũ præsidio instructos ad hæc mendacia confutanda oporteat esse, qui è nostris in hanc prouinciam venerint. Harũ præcipuè Bonzii superstitionum Antistites, cùm autoritatis tum pecuniæ sibi conciliandæ causa, errore animos multitudinis imbuunt. Chirographa quædam habent venalia, quorum aliquod, è vita migrans, quicunque secum attulerit: huic nullum à dæmonibus fore periculum pollicentur. & quamquam huiusmodi chirographa carè admodum veneunt, tamen à plerisque ante mortem emuntur. Monent etiam populum, vt ipsorum exemplo ab omnium animaliũ esu (nisi quæ carent sanguine) abstineant. Et sanè Bõzii neque carne palàm neque pisce vescuntur: regis videlicet metu, qui si id rescirct, multatos pelleret monasterio: sed tamen clanculum comedunt. Iaponiorum elatiora sunt ingenia. armis maximè fidunt. ætatis annum 14 cùm primùm attigerunt, machæra præcinguntur: pugionem verò nunquam deponunt. arcu & sagittis peritissimè vtuntur: & reliquas nationes omnes, præ fortitudine sua, contemnunt. genus omne furti, capitali pęna pariter puniũt: aiunt enim, qui se à paruis non abstinuerit, eundem in magnis, oblata occasione, æquè facilè peccaturum. Heris in famulos, quãlibet leui de causa vitæ necisque ius est. itaque serui eis diligentissimè ad nutum obediunt: capitèque demisso, manibus humi positis, dicta dominorum excipiunt. Sunt autem Iaponii dociles adeò, facilèsque natura, adeóque ratione ducuntur: vt cùm sæpenumero valde irati ad nos veniant: simulac demonstratum est iis animorum certum esse principium, interitum verò nullum: nec salutem prorsus ab vllo nisi ab vno rerum opifice sperandam: repentè idolorum obliti, quæ toto vitæ suę tempore coluerunt, eadem hora velle se dicant fieri Christianos. neque verò per incõstantiam ab lege semel accepta desciscunt, quinimo plerique (& magnus iam neophytorum est numerus) ad omnia propter Deum quamuis aduersa ferenda parati mihi videntur. Quanta sit huius terræ amplitudo, quàm idonea ad Catholicam in ea fidem serendam, cernitis Fratres. Ipsi quidem Iaponii in percontando ita sunt curiosi: vt ex quo

Iaponiorũ studia.

Iaponii dociles & ad bonũ propensi.

Iaponii in percõtando curiosi.

Xaue-

Xauerius in hanc vrbem venit,(omnino quintus nunc, vel eo etiam amplius,agitur mensis) nulla dies effluxerit,quin ab hora matutina ad multam vsque noctem vel Bonzii vel laici affuerint,varia in omni genere sciscitantes,vt illa: qui status est Dei? qui locus? oculis cur non cernitur? Quî fieri potest vt animorum origo sit,mors nequaquam? Quibus vt satisfiat, magna prudentia ac dexteritate opus est: namque,prout res postulat, modò seuerè cum iis agẽdum, modò humiliter ac demissè, in primis autem patientia necessaria est. etenim Iaponii,vt sunt ingenio peracuti, & à nulla prorsus natione vel sapientia vel dignitate superari se putant:aduenas omnes, deprimendi causa, vultu etiam manibusque gesticulantes,illudunt. & sanè bona à prauis haud malè dijudicant: atque ob eam ipsam causam,Bonzios,etsi in speciem venerantur, tamẽ ob dissolutos eorum mores,intimis sensibus auersantur. Nũc Regulus nobis cãpum exstruendo Collegio peramplum assignauit. Nobis veram sui colendi amandique viam ac rationem Spiritus sanctus ostendat,quo ad eam beatitudinem, ad quam sumus conditi,peruenire aliquando possimus. Ex Iapone,ipso die festo diui Michaëlis,3. Kal. Octobr. 1551.

EX EPISTOLA GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

Descriptio terræ Iaponicæ.

IAPONICA terra,quantum hucusque accepimus, pauper est & frigidior Lusitania. regio montosa & niualis: gens polita,nec à ratione abhorrẽs:hordeaceo vescitur pane. qui nobiles sunt, iis magnus habetur honos, quorũ multi si rei familiaris premuntur angustia,natos præfocant iniecto faucibus pede, mortẽmque anteferunt egestati. Olei, butyri,casei,lactis,ouorum,saccari, mellis, aceti valde laborat inopia: croco,cinnamomo,pipere prorsus caret. Iam verò hordeaceo furfure vtuntur pro sale, denique nulla ibi salutaria corporibus medicamenta reperiuntur. En vobis, fratres carissimi,cuiusmodi regionẽ tredecim vel quatuordecim petamus,sanè quàm alacres DEI benignitate: &, si magis laborandum sit, multo etiam alacriores futuri, vt opera nostra Iaponiorum animæ, fratrum nostrorum,damnati illius lupi eripiantur è faucibus. Nunc fratres quando hæc vobis occasio datur: optata perficite, nec vos vllus

Adhortatio.

impediat timor, quo minus animabus iis opitulemini, quas Christus Iesvs minimè sibi negligẽdas putauit. Concurrite fratres ad has gentes adeò remotas ab agnitione procreatoris sui. Crucis in amplexum venite: strenuis patet militibus campus; vestri conatus erumpant: vestra à mari ad mare transmittat industria. Ad hæc noua sidera contemplanda, ad hæc noua regna accedite, vt ex his ad regnum tollamur æternum cum Iesv Christo, Cocino, 8. Kalen. Maij, 1554.

PETRVS ALCACEVA SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

GOam veni, vbi commoror in præsentia, ex Iapone missus. & quoniam arbitrabar, cognito rerum Iaponensium statu, magnam vos lætitiam esse capturos: de iis aliquid cõstitui ad vos scribere: vt, cùm in ea prouincia quanta sit rei bene gerendæ materies, qui motus animorum, quàm præstãtia incolarum ingenia intellexeritis, fratres vestros, qui peregrinantur ibidem, quamquam loci interuallo disiunctos à vobis, spiritu nihilo minus cõiũctos assiduis precationibus esse vobis adiuuandos puteris. Anno à puerpera virgine 1552, 15. Kalen. Maias proficiscentem ex India Franciscum Xauerium, vt in oram Sinarum trajiceret. quò secum è patribus Balthasarem Gagum itemque è fratribus vnũ ducebat, secuti ego & frater Duartes à Sylua, vt peteremus Iaponem, Malacam venimus, quæ abest leucas 700 ab India. Vbi Xauerius, vt ad Sinas postea pergeret, substitit. nobis Iaponem versus 8. Id. Iunias proficiscẽtibus, itineris comes repentè, Xauerii iussu, Balthasar Gagus accessit. Cùm ad Sinas perueniremus, peropportunè paratam nauim inuenimus: quod eo iucundi' nobis accidit, quòd ea de re valde soliciti in itinere fueramus. Conscendimus igitur 4. Nonas Augusti, & duodecimo die ad Iaponẽ appulimus, inq; Cangoximã insulã, vbi Xauerius versatus antea fuerat, primo aduẽtu descẽdimus. ibi dierũ octo mora facta, ab Regulo valde benignè tractati, 11. Kal. Octobris perreximus ad Bũgi regnũ, quod appellatur: & decimo septimo die ad vrbẽ Bungũ sanè quàm aduersa & periculosa nauigatione peruenimus. ibi nobis ędes hospitio datæ sunt iussu regis, quem postridie inuisimus; eique

Socii Sinas profecti.

Bũgi regnum & vrbs.

uſque ab Indiæ Prorege munera attulimus. quibus ille magnopere delectatus, præter hoſpitiũ nobis terreſtria quoque & maritima lautia quotidie iuſſit præberi. Rex eſt ſanè potens, admodumque imperat latè. Coſmus Turrianus Amangutii erat eo tempore: qui ſimul ac Bungi nos eſſe cognouit, continuò Ioannem Ferdinandum Iaponicè doctum miſit ad nos. quò, & in mandatis, quæ habebamus à Prorege, exponendis, interpretis munere fungeretur, & aliquid eadem opera de Chriſtiana religione diſſereret. is nobiſcum in regiam cùm veniſſet, in vtroque genere ſanè libenter eſt auditus ab rege. Summa eius orationis fuit: quòd Rex ipſe Proregem Indię per litteras certiorem feciſſet, amicè in ſuo regno habitum iri ab ſe doctrinæ CHRISTIANÆ magiſtros: idcirco nos ad eã exponendam in ea loca veniſſe; id quo meliùs & cõmodiùs fieret, eſſe noſtris è presbyteris vnum Amangutii, quicum nobis congredi & colloqui magnopere expediret: cùm vt ab eo multa cognoſceremus, tum etiam vt aliquam interea aſſequeremur Iaponicæ linguæ peritiam: certum ab Rege hominẽ eo ipſo tempore mitti Amangutium inaudiſſe nos: petere & rogare, vt vnà cum eo nos mitteret. Ad ea reſpondit rex, nec ſe ignorare, commorari Coſmum Turrianum Amangutii, & ſibi dolere, quòd non, vt in ea vrbe, ſic in ſuæ quoque ditionis oppidis eſſent neophyti Chriſtiani: publicè ſe Chriſtianam in ſuo regno religionem, & nobis interpretandi, & ſectandi cuilibet poteſtatem eſſe facturum: atque eius rei autoritatem verbis iiſdem, quibus Amangutiana foret edita, conſcripturũ; quam in ædium noſtrarum ianua palàm propoſitam haberemus. Cum hoc reſponſo dimiſſi, Octobri menſe, anno 1552, contendimus Amangutium. vbi & à Coſmo Turriano & ab vniuerſo cœtu Chriſtianorum ſingulari cùm lætitia & caritate excepti, diem natalem egimus Domini, ſolemnique ſacrificio interfuimus, etſi non optima ſymphonia, magno tamen cum gaudio Chriſtianorum: duo deinde patres tria ſinguli miſſæ ſacrificia peregerunt. totamque rationem eius myſterii populo declararũt. Hìc, cùm in conſilium ventum eſſet de rebus ad eam eccleſiam neceſſariis, placitum eſt patribus me Goam reuerti. Abeuntem pridie Non. Feb. anni 1553 Balthaſar Gagus & Ioannes Ferdinãdus Bungũ vſque ſunt proſecuti. Bũgi rege ſalutato, monitoq; de meo in Indiam reditu,

Rex Bũgĩ potens & in Socios humanus.

Quid factũ à Sociis Amãgutij.

Rex Bũgi ſcribit ad Proregẽ Indiæ

ad Proregem vt scriberet, si quid vellet: ipse cùm alia tum illud præcipuè scripsit: studium suum patribus, qui apud se essent, non defuturum: interim se Balthasaris Gagi præsentia valde lætari: Lusitaniæ regis causa omnia cupere: mitti ad se præcones Euangelii, vt de suis quamplurimi fierent Christiani, vehementer optare. Ego cum iis litteris confestim discessi Firandum, quod abest Bungo leucas circiter 60. totoq; eo itinere, Iaponici sermonis ignarus, nutu ac significatione pro lingua sum vti coactus. ex quo iudicare poteritis, quam mihi patientia fuerit necessaria.

Ingēs discrimē Regi Bungi & Sociis intentatum.

Biduo post meum Bungo discessum, Balthasar Gagus, & Ioannes Ferdinandus, qui remanserant, magnum adiere discrimen. etenim luce quæ cinerum diem est consecuta, patefacta principum trium aduersus regem coniuratione, vehementer commota ciuitas erat in armis. Tum neophyti quidam ex oppidanis Balthasarem monere, vt ædibus consuleret suis: vrbi namque imminere direptionem & incendium. Balthasar autem animaduerso regis ipsius periculo ac metu, Ioãnem misit in regiam, vt si quo modo regem alloqui posset, eius animum confirmaret, Deumque futurum ei propitiũ vel ob id ipsum promitteret, quòd ille suorum conuersionis adeò cupidus esset. Ioannes etsi regiam offendit nobilitate refertam: tamen Deo volente patuit ei ad regem aditus. qui ipsius verbis admodum recreatus, vt

Rex petit Sociorum precibus Deo commendari.

Deo commendaretur a nobis valde suppliciter petiit. nostri cùm vrbis compita cernerent armatorum cateruis horrentia, domesticis finibus continere sese Deóq; committere statuerunt: nec ita multo pòst è coniuratis tres titulis honorum illustres, vnà cum ipsorum liberis, vxoribus, propinquis, aliisque compluribus occiduntur, & statim domibus eorum ignis injicitur. qui latè adeò peruagatus est, vt priuata partim virorum nobilium, partim mercatorum, ad 300 ædificia comprehenderet. qua ipsa in vrbis regione cũ esset nostrorum hospitium, de sarcinis ornatuq; sacro planè iam desperauerat Gagus: verùm in medio incẽdio ædes, Dei benignitate, illæsæ atque incolumes permansere. eãdẽ nocte misit rex, qui Balthasari nuntiaret, facilè iudicare se quantus eo die ipsius labor fuisset, putare etiã sarcinas absumptas incendio. sed bono esset animo, restiturum se omnia. etenim valde prospere debellatum esse. gratias egit Balthasar, iussitque regi renuntiari, nostra omnia

integra

integra superesse. tertio deinde, vel quarto pòst die regem inuisit ipse, habuitque sermonem tempori congruentem. Huiusmodi omnia incommoda, fratres mihi carissimi, multásque præterea Bonziorum iniurias (qui sacerdotes Iaponiorum sunt, homines miræ peruersitatis ac pertinaciæ) tolerare sanè operæ pretiū est. is animatum fructus, ea neophytorum constantia, id ingenium cernitur. ex iis vnus tanto studio rerū diuinarum exarsit: vt nulla in domo vicinitatis suæ non aliquem fecerit Christianum, & alios præterea complures vehementer commouerit. *Ardor neophyti.*

Quidam ægrotanti filio implorabat à Balthasare medicinam: cui Balthasar, animæ se medicinam, si vellet, ait esse facturum. ille domum discessit: nec ea de re filiū appellauit: & filius, quamquā auditis fidei sacrosanctæ mysteriis idcirco nihilo magis immutatus, interiijt. Pater fusus in lacrymas venit ad nostros. Tum Balthasar: & quidem est, inquit, cur plores, quoniam tua culpa negligentiáque damnatus filius tuus descendit ad inferos. qua re tanto ille simul pudore ac dolore permotus est: vt confestim vxorem & filiam, Christianæ doctrinæ iam rudimentis imbutas, ad Baptismum adduxerit. Deinde cùm filia eūdem in morbum, ex quo frater perierat, incidisset: patri, si fidem haberet, exitum Balthasar promisit felicem, & quidem ea postridie repentè conualuit. Christianus alius Balthasarem rogauit, vt domum suam, quæ leucam vnam distabat ab oppido, sese conferret. quò cùm venisset, Christiani sunt facti 30. Dominus autem noster in hac terra pro rei necessitate diuinam baptismi vim miraculis multis illustrat. Non procul Bungo complures per baptismum expiati cùm essent: vnus ex iis cæcus, 13 natus annos, simul ac baptizatus est, integrum oculorum lumen recepit. quæ res neophytorum animos magnopere confirmauit. *Balthasar Gagus.* *Exēplū fidei.* *Triginta conuersi.* *Miraculum.*

Faber ferrarius quidam neophytus tanto Domini flagrat amore, vt in conuertendis ad eundem aliis laboret assiduè. is vt quemque permouit, continuò domum nostram adducit. Cum Iaponij magna gratulatione quædam solēnia celebrarent: cum follibus & carbone contulit eò sese: quærentibus cur tali die opus faceret: Vos quidem insanitis, inquit, ego verò me iam legi conditoris omnium rerū addixi: hanc autem operam do Patrum Lusitanorum ędifi- *Fabri ferrarij ardens pietas.*

cio. eodem tempore alij quoque, licet huiusmodi artium ignari, honesti homines, vt Iaponicis superstitionibus aliqua ratione detraherent, vel nostris ædibus extruendis vel alijs occupationibus sese de industria exercebant.

Domus autem nostra ædificari cœpta est in area, quam rex attribuit nobis hoc anno pridie Idus Iun. locovalde bono: vbi Gagus omnibus cum neophytis & Lusitanis duobus, qui tum fortè aderant, die festo Diuæ Mariæ Magdalenæ, sub vesperam crucis admodum excelsa trophæa defixit linteatus, cum psalmodia, quod crucis officium appellant: neophytis magnā pietatem præse ferentibus; quorum, in vrbe & in agro, 600 vel 700 est numerus, & augetur in dies. magna verò eorum constantia est, magna animi firmitas. Tribus maximè captionibus animos Iaponiorum fallere diabolus consueuit: quas omnes iam superauere neophyti. quarum prima illa est: quid fiat in altero sæculo, quis nouit? quis vnquam ex eo reuersus est? Altera: leges Iaponiorū, cùm traditæ à sanctis viris tanto iā tempore manserint: ne nunc quidem esse antiquandas: tertia, Dei legem seram esse iam, quandoquidem ante annos ter mille perlata non est. Verùm hi cauillorum nodi, miserante Domino, dissoluuntur: & quando tanta in nos principum & regis ipsius animi propensio ostenditur: valde futurum speramus, vt optimè res in hoc regno procedat.

Crucis trophæa defixa.
Septingenti cōuersi.
Trifariā dæmō Iaponios oppugnat

Amangutij cùm essem, qua in vrbe Christiani permulti visuntur, tantam eorum probitatem cognoui, quantam verbis vix exequi possum. Lusitanos omnes fratrum numerant loco: populares autem suos eatenus diligunt, vt ex erroribus in viam rectam adducant: eaque in re sanè vehementer laborant. quod in hac terra eo mirabilius est, quòd eadem interdum in domo, paterfamiliās aliam, aliam mater, aliam filij superstitionis sectam sequuntur: nec tamen laborant, vt in suam se inuicem hæresim pertrahant. qui verò facti sunt Christiani, quam bono seruiant Domino, vel pelliciendis ad eiusdem cultum & obsequium aliis, studiosè testantur.

Amāgutianorū pietas.

Natalibus autem Domini feriis, de quibus, paulo antè memini, nocte, quidquid à sacrificiis otij superfuit, in sermonibus diuinis audiendis posuere: alternis Ioanne Ferdinando & puero Christiano, qui nostras didicit litteras,

tas, pia quædam scripta recitantibus. lectio si quando intermittebatur, vt de rebus diuinis disputaretur, continuò postulabant. A nocturnis sacrificiis domum reuersi, manè rursus ad diurna venerunt. ô prædicandam Dei bonitatẽ: qui corda vsque adeò rigida tam suauiter flectit. etenim Iaponij ferè omnes, nisi qui Christiani iam sunt, superbiæ vitio vehementer laborant. Rumorem Bonzij dissipauerant, idcirco Iaponis fieri Christianos, ne in idola eleemosinas erogarent. id vbi resciuere neophyti, nos conuenere, petentes: vt, quoniã nos nõ acciperemus pecuniã, constitueretur scriniũ stipi condendæ, quæ ab se in pauperũ subsidia conferretur. Eorundem, aliquoties, cùm ipsimet præberent egentibus epulum inspectante me, caritas mihi miraculo fuit. Monumentum etiam locumque sepeliendis Christianorum corporibus, perquam eleganti opere construxere. In funeribus autem, ad efferendum cadauer honestissimus quisque deligitur. huiusmodi quippe misericordiæ muneribus obeundis magnopere delectantur. Nostri cùm in aliam fortè migrassent domum: & in priori quærentibus eos permultis, vicini, Lusitanos reuersos in patriã mentirentur: cumque ob eam rem (vt in ciuitate perampla) complures euangelio fraudarentur: eorum vterque circa meridiem in foro medio repentè comparuit. orationem, Gagi mandato, Ioannes habuit ad tempus paratam. Ex eo die nouus deinceps ad illos hominum concursus est factus. Christianus quidam paralysi duorum triũmve mensiũ spatio laborauerat. is magicis artibus (de gentis more) dum à propinquis curatur: etiã mutus efficitur. cuius casum miseratus amicus itẽ Christianus, cælestis aqua lauacri, quam sumpserat domi nostræ, conspergit hominem. ille surrexit statim, & locutus est, nostrosque conuenit. Hisce atque aliis huiusmodi remediis Christianam rem in hac terra Dominus pro sua bonitate sustentat. cui gratiæ agendæ sunt eo magis, quo maior est cùm Iaponiorum cæcitas omnium, tum præcipuè Bonziorum. quorum aliqui in montem, ad fanum quoddam idolorum, ad piacula per inediam expianda sese recipiunt. Martyrum verò dæmonis iniri summa vix potest. Simulacrum est excelsa admodum in arce positum. ex eo loco in honorẽ idoli semet Iaponij præcipitantes intereunt: ij post mortem vulgò sancti existimantur. Alij, cùm magnam vim coëgere pecuniæ, conscen-

Figmentum Bonziorum.

Miraculum de paralytico & muto.

Bonziorũ & Iaponiorum aliorum superstitiones.

conſcendunt nauiculam,altóque ſeſe committunt.deinde nauis alueo de induſtria perforato,merguntur. atque hoc mortis genere,miſeri, certam conſequi ſe beatitudinē putant Perſuaſit etiam huic genti diabolus,rem valde honorificam eſſe,mortem ſibi vltro conſciſcere. Quocirca damnati capitis optimates, ſi miniſterio carnificis ipſimet anteuertunt, magnam ſui nominis famam, magnam verò affinibus gloriam ac decus relinquunt. contra, ſi exſpectant dum ſibi manus ab aliis inferantur. Qui regnum obtinet Meaci, quiſquis ille ſit, ferme pro ſancto colitur, & nunquam pedibus calcat ſolum. Aquæ vas attulit Meaco neſcio quis,cùm Xauerius in Iapone eſſet, qua regis ablutos pedes dicebat fuiſſe.ea aqua Iaponij religionis cauſa caput aſpergebant: Xauerſūmque idem vt faceret hortabantur.Totam inſulam ferūt in quatuor & ſexaginta prouincias eſſe diuiſam.in iis delubrorum exſtare millia 13.In Regia Meaci omnis generis idola viſuntur.quibus nocturnæ per vices mandantur excubiæ,(anima ſimulacri illam agere vigiliam creditur)quòd ſi fortè rex ea nocte ſeſe minùs habuit commodè, ſimulacrum è regia fuſtibus malè multatum exterminant ſpatio centum dierum.quibus demum exactis, ab exilio reuocant. Huius generis innumerabilia ſunt in Iapone portenta. verùm haſce tenebras omnes Euangelij lux,Domino volente,diſpellet.Amangutianorum eccleſia plus 1000 & 500 conficit Chriſtianos. Bungenſe regnum 600 vel 700, qua tota ditione quoniam Euangelizare per diplomata regia, quorum exemplum ad vos mittimus, licet:regnum vniuerſum in Chriſti fidem citò venturum eſſe confidimus. Firandi, quod oppidum octo dierum itinere diſtat ab vrbe Bungo,neophyti numerantur 200,qui paſtorem vehementer deſiderant. cū illac iter faceret, dies quindecim moratus Balthaſar Gagus,multos ad Chriſti religionem in iis tres principes ciuitatis adduxit. Firandi regulus valde amicus eſt Luſitanis, ſcripſitque in Indiam ad Proregem Chriſtianos presbyteros in ſua terra ſeſe expetere.cùm eum ego aliquoties conueniſſem, affirmauit mihi,animo ſe pænè Chriſtianum eſſe.Cāgoximæ,quæ prima vrbs Xauerium excepit, quingētorum neophytorum eſt grex,& quidem, cùm eā tranſirē, magiſtro carentium.itaque per operariorum inopiam ſtat, quo minùs nomen omne Iaponium Chriſtiana ſacra ſuſcipiat.

Rex Meaci quantopere colatur.

Inſula Iaponica prouincias eſſe 64.

Numerus conuerſorū Amanguci, in regno Bungi, Firandi & Cangoxima.

piat. Vos, quando tam præclarum opus cernitis inchoatu, Dominum obsecrate, vt vos in hanc mittat prouinciam; etenim omnium quotquot in vniuersa barbaria vidi populorum, cum nullo prorsus, quam cum Iaponio meliùs opera ponitur. Ego 15. Kal. Nouembris anni 1555 inde discessi. cũ ad Sinarum littus appulissemus, & de Xauerio certi aliquid nosse magnopere cuperem: 4. Non. Decembris anni 1552 eum è vita migrasse cognoui. Reputabitis ipsi quàm grauiter ea res me perculerit. veruntamen ipsius me commodo consolabar. O prædicanda quæ per hunc seruum Dominus gessit: sed ego illa silentio nimirum idcirco prætereo, quòd indignum me, qui narrem, existimo. Eadem in insula, in qua ipse diem suum obiit, (ea confragosa est admodum ac sterilis) ego diebus septem octóve substiti: vidi etiam sepulchrum, ex quo cadauer eius extractum est. Illius industriam, patientiam, alacritatem in laboribus, Dominus noster omnibus nobis impertiat. Hæc ad vos de rebus Iaponicis eo scripsi: vt interea dum in partem laborum venitis, operarios, qui in ea insula versantur, vestra precatione adiuuetis: obtestor etiam vos, fratres mihi carissimi, vt vestris in sacrificiis precibusque mei memores sitis. Goa, 1554.

De morte & sepultura Xauerij.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

MEnse Maio anni post Christum natum 1554, cùm in Iaponem Goa discederem, scripsi ad vos de obitu Francisci Xauerij: & simul hæ prouinciæ quantopere Societatis nostræ subsidiis indigerẽt: & quibus adductus rationibus ego profectionem Iaponicam suscepissem, exposui. Epistolam Cocini reliqui Francisco Peresio, vt is eam ad vos perferendam curaret. Nunc ea, quæ sunt deinceps consequuta, narrabo: vt quoniam nos vnus omnes amor vnum efficit corpus in Christo, idem pariter omnes in eodem spiritu sentiamus: &, vt ait Apostolus, si patitur vnum membrum, compatiantur & reliqua: si gaudet vnum, reliqua membra congaudeant. A Cocino Malacam versus profecti, ventis aduersis ac tempestatibus primùm, deinde etiam aquæ & commeatus inopia oppressi, crucem aliqua ex parte cœpimus experiri. quanquam in tot difficultatibus nihil molestius, quam moræ dispendia, fereba-

Profectio Melchioris à Cocino Malacam.

ferebamus, verentes, ne exclusi temporibus, nequaquam hoc anno in Iaponem nauigare possemus Spes enim (vt inquit sapiens) quæ differtur, affligit animam: & desiderium, ni compleatur, excruciat. Inter nauigandum occupationes Dei benignitate non defuere: concionando, confessionibus audiendis, litaniis prætereà concinendis, diuinæ rei citra consecrationem faciendæ operam dedimus. Exponebatur etiam Christiana doctrina quotidie, & ex Actis Apostolorum aliquid legebatur, vt ipsorum exemplis animaremur ad ea quæ impendere videbantur ferenda. Malacam vt ventum est: dum nauis ægre paratur, qua in Iaponem vehamur: idonea ad nauigandum tempestas effluxit. Quocirca exarmato nauigio, ibidem hyemare coacti, etsi dolorem animo cepimus, in diuina prouidentia nihilo minùs acquieuimus.

Ferdinãdus Mendozius. Multum in hac terra Ferdinãdus Mendozius frater noster (quem Prorex Indiæ ad quendam ex Iaponiis Regibus in primis potentem cum armis pretiosis aliisque admodum magnificis muneribus mittit) exemplo vitæ ac virtutis ædificat, incolis notus, nimirum apud quos olim, dum in seculo versaretur, diues in primis ac beatus est habitus. Nunc cum vident omnia, quo meliori pareat Domino, reliquisse; quique antea conuiuari apparatè & opiparè solitus fuerat, eum nunc leuidensa attrita ac lacera indutum, ostiatim eleemosynas emendicantem aspiciunt: inque hospitali domo ministrantem ægrotis, qui, vt eos vel inuiseret, quondam adduci nulla ratione potuisset. Hæc intuentes, mirantur videlicet, & incipiunt credere maius aliquid post mortem superesse, atque etiam reperiri in hac vita, qui inopiam diuitiis, honoribus ignominias, austeritatem vitæ laboremque deliciis anteponant, qui mundum vnà cum omnibus eius vanitatibus crucifigant, vt Christo nudo eidemque crucifixo deseruiant. Hac illi pictura, quippe quæ spirat viuitque, vehementiùs multo, quàm subtilibus, quas minimè capiunt, theologorũ argumentationibus, permouentur.

Nos, Deo volente, Aprilis mensis initio insequentis anni 1555 Malaca Iaponem versus proficiscemur. nauigium nobis, quo Bungum vsque deferamur, Antonius Noronia regij præsidij præfectus attribuit. Bungi Balthasar Gagus commoratur hoc tempore: ex ea vrbe ad omnium illarum

rum nationum conuersionem aditus patet. Rex ipse Bungi sanè quàm dicitur esse ad Christiana sacra propensus, sed optimatum in se conspirationem timet, itaque exspectat, dum ex iis aliqui baptizentur. Vos apud Dominum fratres, precibus enitimini, vt gratiæ suæ ros huius cordi Regis instillet, quo Christi nomen palam non dubitet profiteri. Profectò enim ad religionem insula tota disseminandam, ea res momenti plurimum afferet. Nobis, ij qui in Iapone fuerunt, ad cetera multa pericula, insectationes, calumnias Bonziorum, qui sacerdotes insulæ sunt: magnam prætereà famem, ac sitim, frigusque denuntiant. Veruntamen æterna Dei bonitas facit, vt famem eam sitimque, & vexationes, inferni cruciatibus æquo animo præferamus, parati, opposito corporis, tela, quæ ab inimicis in animam contorquentur, excipere: quæ magis magisque corporis ipsius afflictionibus & laboribus roboratur. quippe quæ, falsa testimonia, famem, sitimque, & fatigationes, quæ in carne patitur, cum felle, & aceto, clauis, spinis, & ignominiis Christi conferens Redemptoris, gloriari discit in cruce, in fame saturatur, inebriatur in siti, in contumeliis & iniuriis triumphat, intelligens animæ salutem, animæ iactura parandam. itaque in morte vitam, in laboribus requiem, in infamia decus, in cruce gloriam, in probris bonæ conscientię testimonium, in mœrore denique lætitiam reperit.

Rex Bũgi ad fidem propensus.

Sociorũ animi ad crucem ferendã parati.

Christiana res Dei benignitate quàm feliciter administretur in India, Sociorum, quique Goæ quique ceteris in pręsidiis Maluci versantur, litteris cognoscetis. Ex insulis Mauro & Amboino accepimus litteras, earum summam ad vos mitto, & simul formam Sinensium rerum descriptam: quo intelligatis, quàm miseranda res sit, ingeniis natura tam bonis, ea quę supra naturam sunt, inędificata non esse: nec sanctissimam Christi fidem plantis insitam iis, in quibus, vt videtur, adeò cresceret. Granum frumenti ipso in aditu Sinarum mortuum est, & cecidit, fratres, noster nempe Xauerius: nimirum, si ad metendum accesserimus, spicas ex eo vberes, volente Domino, colligemus. Malaça, Pridie Non. Decemb. 1554.

ARIAS BLANDONIVS SOCIETATI IESV GRATIAM ET AMOREM DOMINI, &c.

DE rebus iis, quę per homines nostræ Societatis in hac terra geruntur à Domino, binas deinceps ad vos litteras dedimus. quarum alteras longiores, nauis, cui Ægidius Ferdinandus Caruallius præerat, tempestate rejecta, ad nos retulit: alteras autem breuiores anno superiore conscriptas, quia fieri item potest, vt non acceperitis: nunc Melchior Nunes præcipua quædam ad gloriam Dei mihi mandauit vt scriberem ad vos: nam cetera cognoscetis è Sociorum litteris, qui in hisce regionibus peregrinantur.

Mors Melchioris Moralis.

Ac de Melchiore Morale primùm: is cùm à Ceilanis insula, vbi rei Christianæ aliquandiu pro virili parte operam nauauerat, æger huc sese recepisset: paucis diebus, fratrum, quos tantopere diligebat in Domino, cinctus corona, IESV nomen semper habens in ore, lætissimo animo excessit è vita. Inde post duos circiter menses Baltha sar & Alexius Diazij nauibus huc è Lusitania delati, ingenti nos gaudio perfuderũt. Sub idem tẽpus etiã Melchior aduenit Bazaino, cuius aspectu valde recreati sumus in Domino, statimque cõsueta Gasparis munia obire instituit: ea erãt, dominicis festisque diebus manè, Martis & Lunæ vespere concionari in ædibus confraternitatum, quas vocant IESV, & vndecim millium virginum: diebus Mercurij in ædibus misericordiæ, nec non diebus Veneris vespere de pœnitentia disputare; posthæc ad Socios aliquot inuisendos profectus est variis locis commorantes: Franciscum Peresium in oppido Cocini, leucas ab hac vrbe centum: Nicolaum Colani leucas 100 & 20. vbi cùm esset, ex nautis, qui è Peguensi ora veniebant, de obitu Francisci Xauerij, deque iis, quæ deinceps sunt consequuta, cognouit. de quibus omnibus est, fratres mihi carissimi, cur ingentes Domino gratias agamus, & in sancta voluntate ipsius acquiescamus. Nunc ea, quæ sunt mihi hac ipsa de re comperta, narrabo. Xauerius Goam cùm ex Iapone venisset, ad Sinas proficisci constituit. nactus itaque opportunitatem legati, qui ad Sinarum Regem à Prorege Indiæ mittebatur, cui commendatus ab eodem Prorege diligenter fuerat, nauem vnà cum eo conscendit. Malacam vt vẽtum est, quæ leucas distat Goa 700. profectionis obstacula cœpit offendere. nam legato, qui

Balthasar & Alexius Diazij.

Xauerij consilium ad Sinas proficiscendi.

nauis

nauis erat magister idem ac dominus, cui vni secundùm Deum Xauerius maximè confidebat, quòd per occasionem legationis eius, interiora prouinciæ (quod vnum cupiebat) penetrare sese facilè putabat posse, Malacæ repentè subsistere necesse fuit. Xauerius, tametsi præter nautas destitutus ab omnibus, vno tantùm amore IESV CHRISTI ductus, cuius causa multa perpeti incommoda vehementer optabat, nullo prorsus itineris vel comite vel ministro, nihilominus eadem naui profectus, insulam portui Sinarum, qui dicitur Cantonius, proximam tenuit. Vbi dum moram necessariò ducit; (aditus enim in id regnum non est aduenis, quibus, & si quis eos è prouincialibus introduxerit, graues pœnæ sunt legibus cōstitutæ) interea cū barbaro mercatore, vt se in Cantonis vrbem intromittat, magna piperis vi, quod ibi valde æstimatur carè, paciscitur: mercator eius rei causâ paulo pòst se reuersurum esse promittit. Verùm Domino, qui videlicet aliud constituerat, eo ipso tempore placitum est, vt Xauerius in febrim, qua paucis diebus est confectus, incideret. Fortè negotiabantur per eos dies ibidem aliquot è Lusitania mercatores: quorum nonnulli Xaueriū ob ipsius vitæ integritatem atque doctrinam magnopere diligebant. ii mortuum vestimentis, ita vt erat, indutum, terræ calcique viuæ mandatunt eo consilio, vt cùm primū cadauer consumptum foret, ossa effoderent, in Indiamque deueherent. Itaque simul ac maturum iis visum est, rem aggressi, & corpus planè integrum, & ipsa vestimenta, nulla prorsus ex parte labefactata, reperiunt. Obstupefacti rei miraculo: de re tota inter sese deliberant. incerti quid agerent, quòd & profectionis iam aderat dies: & corpus in barbara terra tamque remota deserere, indigna res videbatur: decernunt, si malè non oleat, vna secum auehere: sin minus, relinquere. vnus tamen ex iis, qui Xauerii cōsuetudine plurimū adiutus, cum præcipuo quodam amore prosequebatur, omnino auferre statuerat: deinde ad sepulchrum vniuersi conueniunt, corpus inspiciunt; nec solū omnis tabis expers inueniunt, verùm etiam suauiter admodum fragrans. Tum verò in eadem viuæ calcis arca reconditū corpus in nauim imponitur. nec dubitant, quin calcis acrimonia ac vi paulatim carne cōsumpta, nuda, quod ante putauerant, ossa remaneant. Malacam delatum, prodeuntibus obuiam cum solemni pompa oppidanis, apud quos magna

Ad Sinas non patet aditus exteris.

Xaueri⁹ febri cōfectus.

Quomodo defuncti Xauerii corpus sepultum & mirabiliter cōseruatū, ac translatū fuerit.

Xauerii nomen erat in gratia, excipitur: ibique rursus humatum tandiu mãsit, quoad vnus è Sociis, quem Melchior ad ipsum Xauerium inuestigandum, & Socios inuisendos, qui sunt in Iapone, dimiserat, superuenit. is humo extractum, perinde integrum, atque erat ab initio, offendit, & in alia repositum arca, quam Didacus Pereria (legati nomen est eius, quicum profectum Goa Xauerium suprà docuimus) faciẽdam, & Damasceno serico subsuendã, extrorsus autẽ aureo textili conuestiendam curauerat: secum in heremitorium, vbi diuersabatur, abstulit, habuitque apud se, donec eodẽ Petrus Alcaceua deuenit, quẽ Cosmus Turrianus cũ mandatis ex Iapone dimiserat. Horum vterque, simulac nauigandi se dedit occasio, secum in nauim impositum asportarunt. Nos ad eam diem Goæ, quòd naues Malaca nondum aduenerant, non plus, quàm mortuũ sciebamus. quæ primæ adfuere, ex iis cognitum est, corpus Malaca deferri. Cocinũ simulatq; oneraria tenuit, qua vehebatur: statim actuario Goam ad nos nauarchus præueniẽs, rẽ nũtiauit: & simul nauim è multis ereptam periculis illius ope fuisse narrauit. Cognita re, Melchior confestim ad Proregẽ accessit, ab eóque petiit biremem, vt aduerso vento tardiùs nauiganti occurreret onerariæ, & corpus auferret. Enimvero id ægre pati nauarchus, & obsecrare, ne, quando iam propè ad finem itineris ventum esset, nauim nudaret adeò salutari certóque præsidio. Sed tanta fuit cùm Melchioris, tum Sociorum videndi cupiditas, vt nihilominus mari sese non dubitarit committere, Sociis tribus, pueris à catechesi quatuor secum assumptis, & Lusitano quodam, qui in Iapone, dum negotiaretur antea, cum Xauerio familiariter vixerat, conscendit igitur à Prorege monitus, vt cũ primũ rediens appropinquaret ad oppidum, nuntiũ ad se præmitteret. Cùm pelago quatuor dies ac noctes errassent, nauim denique ad Baticalam, leucas ab Goa 20. reperiunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in biremem ex oneraria, eo ipso quẽ supra dixim⁹ ornatu, deponitur: interea pueri sertis redimiti, ramos tenentes manibus, cõcinunt, Gloria in excelsis Deo: nautæ vero sublatis vexillis, bombardis explosis, cælum reboantibus complent. Corpus ipsum erat amictum alba, & optimo superpellitio, quod etsi diu latuit in calce demersum: tamen adeò recens videtur, vt cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire statuerit.

Corpus cũ solẽni põpa illatum Bacatalam.

Erat

Erat operta facies, manus crucis in formam compositæ, & funiculo vinctæ æquè nouo, ac si tum ex officina prodiret; pedes crepidis calceati. Melchior ad heremitorium beatissimæ Virgini sacrum descendit, passibus circiter 1500 ab vrbe positum, ibique ea nocte cum comitibus mansit. Fortè tes in ipsum quadragesimæ tempus inciderat: & nostri nihilominus templum arasque ornatu festiuo instruxerant. Complures etiam erant in ea sententia, vt campanis in æde maxima, cæterisque sacris ædibus omnibus, lætitiæ publicæ signum daretur pulsu quàm frequentissimo: sed nostri duplici tantùm funebri pulsu fuere contenti. Postridie manè confestim cum ipso Prorege Canonicorum sodalitas, quique misericordiæ rem procurant, & ingēs præterea oppidanorum vis, deniq; quotquot hîc eramus è Societate, corpori processimus obuiam. Turba verò ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, vias adeò conferta compleuerat, transitus vt redeuntibus vix pateret. Nonaginta pueri candidati præibant cum accensis funalibus. Recta qua veniebamus via, multa passim erant odoramenta disposita. Feretri autem latera fundentibus item odorem argenteis duobus thuribulis cingebantur. Hoc maximè modo corpus domū nostram allatum, & statim in sacello, tectum, vt erat, repositum est. ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in causa: quam ob ipsam rem ne Prorex quidem contra cupidiùs institit. itaque spe videndi amissa, paulatim, omnibus ferè digressis, pauci tantummodo viri ac feminæ remansere, vt ostenderent sibi cum lacrymis obsecrantes, seque nisi impetrata re domū abituros negantes. quorū precibus, præsertim quòd iam turba strepitusque resederat, cessit denique Melchior: cancellos, ne sacellum ingrederentur, obiecit: exclusis introspiciendi corporis potestatē fecit. Sextus decimus tū à morte Xauerii mēsis agebatur. eo læti spectaculo cùm rem diuulgassent; tantus denuo cōcursus est hominum factus ad nos, idē efflagitantium, vt neque negari diutius, neque tuto ferme quatriduo cōfluentium die, noctequè ad spectaculū turba summoueri potuerit, cùm quidam non semel vidisse contenti, iterum iterumque reuerterentur. Melchior deinde arcam, cùm iam satis in aperto fuisse videretur, prope altare loco certo reposuit, & claustro muniuit. nos cùm è corporis præsentia magnā lætitiā cepimus; tum verò majorem ex eo, quòd animā pro nobis

Magnus hominū cōcursus ad Xauerii corpus inuisendum.

Xauerij virtutũ exẽplum reliquit.

deprecantem assistere Domino credimus. Et sanè multum ei debemus fratres mihi carissimi, propterea quòd laboribus, ignominiis, iniuriis perferendis; quibus ille rebus ingentem vim animarum ad semitam veritatis adduxit: patientiæ documenta nobis reliquit egregia: & ab initio vsq; ad extremum tanto animi vigore atq; alacritate perseuerauit: vt iis, quæ de illo subinde nunciabantur, quasi ea vires humanas excederent, vix fides ab hisce hominibus haberetur. Id adeò vitæ ipsius exitus comprobauit. diē quippe clausit vltimum in regno, vt dicebam, Sinarũ, in mõte deserto, in tugurio è paleis & arborum ramis raptim exstructo, commodis huius sæculi æquè inops ab omnibus, atque cœlestibus affluēs Dei solariis: cui, dum viueret, tanta cum fide seruierat. Ac Lusitani, quos memoraui, qui secus mare diuersabantur, cognita Xauerii valetudine, cùm ad eum in montem ascendissent, defectum iam viribus inuenerunt, & morienti affuerunt. Petrus Alcaceua, cùm ex Iapone veniret, locum est contemplatus, montem ait esse admodum editum, arboribus frequentem. obiit ille 4. Non. Decēbris. Anno Domini 1552. Venio nunc ad alia, quæ apud nos postea contigere. Lusitanus ille, quem olim in Iapone cum Xauerio versatum fuisse antea demonstraui, negotia cum Indis, Iaponiis, Peguēsibus, Sinis contrahendo, ad amplam pecuniam multis annis re bene gesta peruenerat. Is, ex quo die aduehenti corpus onerariæ cum nostris occurrit, nostram omnium, sed præcipuè Melchioris amicitiam & consuetudinem studiosiùs experiit. Templum est Virginis matris Goæ, trans fluuiũ: eò cum Melchior fortè sese conferret, hominem secum duxit. ibi dum vnà morantur, interea Melchior ab eo multa de rebus Iaponiis, de regione, de moribus sciscitari. Ille cùm respondisset ad omnia, tũ illud præsertim addidit de spe religionis Christianæ in eam insulam inducēdæ, (planè vt cerneres afflatum esse diuinitus) eam se Iaponiorum indolem perspexisse, vt in orbe terrarũ vniuerso nusquam prorsus opera locari posset vtiliùs. sibi quidem majorem vitæ partem in augenda re familiari esse consumptam, seque iam ad capiendos industriæ suæ fructus Lusitaniam cogitare: veruntamen quòd intelligeret, quantum in Iapone profici posset; si Melchior eam prouinciam suscipere in animum induceret: iam tum relictis omnibus vnà profecturum, vt vitam in tam pio negotio poneret,

Vbi Xauerius finiuit vitam.

Lusitani mercatoris pium studium ac desiderium.

peret.sumptum ex omni sua pecunia non plus quàm tria vel quatuor aureorum millia, ad ædes exstruendas in vrbe Iaponis nobili, qua in vrbe Cosmus Turrianus commoraretur, cui Rex eius ipsius rei causa ædificium quoddam iam assignasset. Melchior cùm videret non sine diuino consilio fieri, vt virum diuitiis affluentem, tanto præsertim labore quæsitis, tantus honoris Dei zelus teneret: cõstituit vicario sibi suffecto Iaponem petere: sed à Prorege ne impediretur timebat. ad eum igitur veniæ causa, simulac in vrbẽ rediit, sese cõtulit, & quo suauis Domini dispositio clariùs appareret, in ipso januæ ingressu cõmodũ offendit. Proregẽ litteras Iaponii Regis legentẽ, in quibus erat scriptũ, quã illi grata Sociorum nostrorum esset opera in Euangelio promulgando, quantum in suo regno profecissent, atq; proficerẽt. Cõspicatus Prorex Melchiorẽ aduenientẽ continuò anteuertens: Quid agis? inquir, cur Iaponẽ omittis petere, terrã vsq; adeò feracẽ? atqui ob idipsũ, respõdit Melchior, ad te venio. quod tibi quoniã probatur, nulla mora interposita, me ad profectionẽ parabo. itaq; domũ reuersus, breui explicatis rebus omnib⁹, salutato Prorege, & summa cũ beneuolẽtię significatione sociis valere iussis, profectus est, sacerdote vno, fratribus quinque, totidem pueris à doctrina, comitibus. In Iapone ergo versantur hoc tempore è societate nostra duodecim, & pueri catechistici quinque. quã bene in ea insula res procedat, meliúsq; sit sperãdũ in dies, qua prudentia incolæ sint, qua constantia; dynastæ verò ac Reges ad Christiana sacra suscipienda quam propenso sint animo, (id quod, ex quo tempore Xauerius insulam attigit, perspici potuit) ex Cosmi Turriani epistola cognoscetis, Goa, 9. Kal. Ianuar. 1554.

Sociorũ numerus in Iapone

BALTHAZAR GAGVS SOCIETATI IESV.

ANNO Domini 1552 Iaponis insulam attigi, ac de rebus iis, quæ mihi in itinere quæve deinceps contigerant, tum ex ipso portu Sinarum, tum etiã ex vrbe Bungo (quod meum est domiciliũ) ad vos litteras dedi. Hãc autẽ epistolã scribebã Firandi, quo me Duartes Gãma per litteras magnis precibus euocauerat, vti suam suorumque confessionem audirem, neophytos consolarer,

aliósque permultos cupientes, aqua salutari perfunderem. Itaque Bungo confestim in hunc portum Cosmo Turriano autore decessi: è quo scribam nõnulla ex iis, quæ in hac regione geruntur Dei benignitate, sed breuiter, quia nautæ festinant.

Locis duobus huius terræ præcipuis, areas duas habemus amplas, & singula vtrobique ædificia, alteram scilicet Amangutij, quæ vrbs permagna in medio totius insulæ ad Septentrionem est posita: Bungi verò alteram, quod oppidum Amangutio leucas 5 & 40 in meridiem distat. Amangutianam Cosmus cum Ioanne Ferdinando duobusq; bene versatis in religione Christiana Iaponiis incolis, ego verò Bungensem. & Cosmus quidem cùm esset antea obeso corpore, nunc partim senio, partim etiam (quæ huius agri sterilitas est) macie pænè consumptus videtur. quippe oryza exigua, & oleribus, aut leguminibus vescitur: piscibus autem raro, quòd Amangutium abest à mari leucas 30, carno autem ibi ferè non gustatur, nisi si quando (quod perraro fit) syluestres feræ capiuntur à venatoribus. nam cicures nec mactant, nec nutriunt edendi caussa Iaponij: sed tamẽ longo iam vsu Cosmus paulatim huiusmodi cibariis assueuit. Amangutianorum ecclesia Christianorum duo circiter millia conficit, qui diebus festis assidue sacris missarum intersunt, concionesque audiunt, quas habet Iaponicè Ioannes Ferdinandus, in ea re præcipuo quodam Dei beneficio excellens. Amangutiano regulo Cosmus admodum æquo, neophytis verò valde beneuolis, dictoque audientibus vtitur. sunt enim Iaponij ad honestatem propensi, beneque morati, vt etiam honoris caussa nos sui similes dicant videri: Sinas verò planè despiciunt: maximè verò sunt bellicosi, etenim armorum vsu a teneris exercentur.

Amangutianorum Christianorũ duo millia.

Bungi cùm Rex aream nobis dedisset, domum in ea templumque cum excelsa cruce construximus. Habentur in eo quotidie sacra missarum & sermones. itaque neophytorũ, qui in vniuersum 1500 numerum explent, tanta sedulitas est, vt eorum complures diem nullum, quin adsint, præterfluere patiantur: Diebus verò dominicis ita multi conueniunt, vt domus eos non capiat: festis autem præcipuis multo plures, quippe in nostris ædibus ipsam etiam diei festi vigiliam peragunt. Sed omniũ maximè proficiũt pauperes, quippe qui apud seculũ seculique fautores minimũ obtinent

Neophyti mille quingẽti

obtinent gratiæ. Facit ad eos verba Iaponicè sodalis noster Duartes a Sylua, nec non è neophytis ipsis interdum, si qui rerum diuinarum intelligentia præstant. Paulus quidam præsertim: quem Dominus præcipuis ad hoc munus ornamentis instruxit. is cùm præclarè popularium suorum errores diabolique in eis decipiendis versutias calleat; tam prõptus est Christianæ pietatis defensor, vt Iaponios mira facilitate conuincat: superstitiosa ipsorum mendacia & religionis nostræ veritatem illis aperiat. Eum ego mecum vnà Firandum adduxi, vbi neophytis operam nauauit egregiam. Vestris eum vos precibus fratres mihi carissimi Domino commẽdate. profectò enim ad curationem animarum idoneus est. Porrò neophyti spiritalibus exercitationibus ita excoluntur à nobis, vt sacrificio missæ quotidie intersint, diebus verò dominicis audiant verbum Dei. Peracto sacrificio, ter Dominicam orationẽ, ter salutationem angelicã pro bene meritis, pro iis, qui nauigant, pro statu & amplificatione catholicæ in his partibus Ecclesiæ, supplices recitant. Quadragesimæ tempore cùm apud eos esset hoc anno Ioannes Ferdinandus, orationem dominicam & sanctissimum Eucharistię mysterium declarauit, cuius quidem mysterii tanta illi veneratione desideriòque tenentur, vt multi ex iis, qui maximè sunt in rebus sacris assidui, cęlestem illum sibi porrigi panem à me magna cum deuotione atque humilitate petierint, vtpote magnopere necessarium ad corroborandam fidem. nam quod ad præparationem attinet, sese quidquid mihi visum fuerit, facturos esse recipiunt. Exequiarũ autẽ vniuersa ratio nostra hęc est; primùm qui moriuntur, eos, antequam extremum spiritum ducant, de rebus ad salutem necessariis cõmonefacimus, & animamus; mortuis deinde feretrũ neophyti exornant: si mortui tanta fortè inopia sit, vt in funus pecunia desit, collata viritim stipe, quæ necessaria sunt, aliqui comparant, feretrum serica opertum veste quatuor viri tollunt. Frater noster, amictus superpellitio, signum crucifixi gestat, quem comitatur puer cum aqua benedicta. Tum deinceps ego sequor nõ sine litaniis, mihique voce præeũti (neque enim hic nobis, vt in Europa, clericorũ est copia) neophyti ipsi respondent: multę vndiq; laternæ collucẽt. Antequam domo efferatur cadauer, præcationem vnam ego recito, deinde orationem Dominicã vniuersi concinimus,

Neophytorum exercitationes.

Orationis studium.

S. Eucharistiæ veneratio.

Exequiarũ ratio.

idemque fit ad sepulcrum. postridie neophyti ad templum redeunt cum candelis accensis, ego super tumulũ è responsoriis, quæ appellantur, vnum elata modulor voce. Itaque crucem inauratam cum artificiosa Christi pendentis effigie, basique desidero, quam in huiusmodi pompis erectam excelsamque gestemus: quibus hi barbari tantopere permouentur, vt cogantur fateri nihil esse IESV CHRISTI legibus comparandũ. & conuertuntur sanè ad Dominum aliqui, sed hi ferme egestate laborantes, vel morbo, vel à dæmonibus obsessi, quorum Dominus animos primùm, deinde etiã corpora curat, alio pharmaco nullo, nisi aqua panéque benedicto Multa mihi in hoc genere scribendi materia suppetit, verùm temporis angustiis premor.

Dæmonis fraudes.

Superioribus diebus in energumenam incidi, quam Dominus neophytorũ rogatu ac precibus liberauit. ex ea dæmõ carmina fundebat interdũ Japonica, quæ Iaponii sanè magni faciunt, studéntq; perdiscere, tametsi illa quidẽ statim autorém per se ipsa demonstrant; nam vt eorum bona sint principia, media tamẽ vel extrema virus eructãt. Solet autẽ dæmon cùm versus huiusmodi enunciat, vel regis alicuius iã vita functi, vel etiã bruti cuiuspiã sibi nomen affingere, vt his cœci Iaponii inducti fallaciis, aut regem illum aut brutum venerentur vt Deũ. Atque ea ratione in rebus creatis diabolus adoratur. Alio præterea fraudis genere dæmon Iaponios fallit. nam sæpenumero Bonziorum rogatu, cùm scilicet iis pecuniæ ob eam rẽ aut vestimenta præbentur, vel febrim sedat, vel è corporibus migrat: ita fit vt quãuis de illo malè Iaponii sentiant; nihilo minùs eum aliqua ex parte suspiciant, metuant quidem certè, eique magno licet impendio honores quàm maximos habeant. Iam verò in somniis quoque dæmoni perfacilè credunt. qui sanè per ministros suos vehementer laborat, vt insurgens in hac regione Christianæ ecclesiæ destruat ædificium, cumque alia ratione non possit, calumniis nos oppugnat, nititurq; persuadere Iaponiis, nos carne hominum vesci. Verùm misericors Dominus, qui suorum nunquam obliuiscitur, ex omnibus periculis eripit nos, sempérque Dæmon è certamine discedit inferior.

Duæ sũt præcipuè apud Iaponios hæreses.

Radices in hac terra dæmonis cultus iecit altissimas, decem circiter è Sinarum regione importatis hæresibus, quæ tamen ad duas præcipuè rediguntur. altera est eorum, qui sempi-

sempiterna post mortem & supplicia & præmia dicunt esse: choros & symphonias libris exercent, mortuorum manes conuiuio excipiunt, curant funera, habent cœnobia cum campanis & cellis: cinericiis quidam, atris alii vtuntur vestibus; multa cum superstitione exequiarũ iusta persoluunt, quibus absolutis addunt ad extremum Fombexer, quæ Sinarum est vox, significatq; Nugæ sunt hæc omnia. Itaq; ex ea voce nectitur, quam dicebam, hęresis altera illorum, qui veluti pecora, iudicio & ratione carentia, nullũ esse nec Deũ, nec animum, nec dæmonem affirmant: & quoniã intima conscientiæ solicitudine vexãtur: ad huiusmodi morsus sedandos, sine pudore vllo metúve, in omni scelerum & flagitiorum turpitudine volutantur: quos cùm Deus iusti supplicii causa omni libidinum turpitudine fœdari permisit, tum se (miseri) diuinæ ignari iustitiæ, legum vinclis solutos, tum sanctos existimãt, tum ad optatam curriculi metam se peruenisse arbitrantur. Atque hęc sanè mendacia, quippe quæ nullis fundamentis nituntur, cùm ceteris rationibus, tum ipsa vitæ morúmque fœditate facilè conuincuntur. Bonzii, qui sectam tuẽtur priorem, chirographis quibusdam, quæ sanè magno vendunt, cauere solent Iaponiis, nihil eos post mortem incommodi à dęmonibus accepturos. Qui me Bungi primus excepit hospitio, is vnum apud se chirographum habebat eiusmodi, sed melius videlicet cauit illi Dominus, cùm eum familiamque ipsius vniuersam à Bonziorum dolis ad baptismum traduxit.

Anno superiore montanus quidam honestus vir Christianus est factus: cuius rogatu ad patriam ipsius accessimus leucas 9. ab vrbe Bungo. ibi præter eius familiam, quę 100 capitum summam excedebat, alii præterea ad 300 crediderunt Euangelio. ii Christianum eum, qui nos illuc deduxit, eximia virtute hominem, venerantur vt patrem. Erat ibidem præfectus regius quidam insignis, qui cùm de rebus diuinis admodum copiosè disseruí, tantusque in eo animi motus est factus, vt in hæc verba prorumperet: Equidem cupio fieri Christianus, idque reipsa statim perficere: sed quid Dominus meus deinde? quid dicat? quãquã id, quod docetis, cùm sit adeò certũ atq; perspicuũ, profectò ne ipse quidem poterit Christiana sacra repudiare. Atque vt ea, quę sentiebat, præ se ferret palàm, ad baptismum

nonnullos ipsemet è suis domesticis incitabat, Itaque asseclæ duo, quibus ille præcipuis in administratione consiliariis vtebatur, cœlesti lauacro expiati sunt. Postremò à nobis petiit, vt eò rediremus quotannis: populum vniuersum paulatim in Christi fidem esse venturum. itaque hoc ipso tempore nos exspectat.

Firandi præclarè in præsentia Christiana res geritur. sacrificanti mihi quotidie, concionanti verò Iaponice Ioanni Ferdinandi, neophyti adsunt. quamquam Ioanne quidē carebunt propediem, exspectatur enim à Cosmo Turriano, vt neophytos Amangutianos erudiat. mecum remanebit Paulus Iaponius, de quo dixeram ab initio, egregius iuuenis, tantaque dicendi facultate & copia præditus, vt dies totos in sacris disputationibus sine vlla auditorum satietate consumat. Mirabile verò dictu est, quanto in rebus diuinis animi æstu zeloque ferueat, quantaque dexteritate Iaponios quid sequi debeant, quid fugere, edoceat. Firandensium neophytorum numerus est iam ferme 500. Regulus autem, in quo magna ad Christianam religionem propensio cernitur, areā nobis ad cœmeteriū Christianorū attribuit, in qua ipso exaltationis Crucis die solenni, summa & neophytorū & Lusitanorum, qui aderant, gratulatione & alacritate, crucis trophæa defiximus. Aloisius Almeida præter pecuniam ad excipiendos infantes collatam, vnguentū etiam centum aureorum pretio mittit Vlissiponem ad Socios nostros, vt coacta ex eo pecunia, tabulā ad exemplar, quod in charta delineatū est, quàm elegantissimo opere pingendam curent: summa quæso adhibeatur diligentia, vt ea tabula perfecta ad hanc Būgensem Ecclesiā perferatur, in Beatissimæ Virginis sacello valetudinarii quod à pietate nomen accepit, locanda, &c. Firando, 9. Kal. Octob. 1555.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV IN EVROPAM.

ANno superiore, susceptę à me Iaponicę profectionis huiusce consilium, aduentúmque meū Malacā per litteras vobis exposui. nūc iter nostrū Malaca ad hūc vsq; portū Sinarum describā breuiter: nautæ enim properāt. Cùm variis difficultatibus ab nauigando cohibiti, hyemē totā in piis obeundis ex instituto nostro muneribus

tribus Malacæ posuissemus, ego verò etiā in morbū Domino volēte incidissem: non dū planè recuperata valetudine, paratā instructamque magno labore Carauelem (nauigii genus id est) conscendimus, tanto cum gemitu luctuque Malacesium, vt equidem indignitatis meæ conscius erubescerem. cùm leucas 12 à Malaca prouecti essemus: tēpestas adeò sæua repentè cooritur, vt vela distumperet, sanè commodè: secus enim omnino vis venti nauigium demersisset. Posthæc ad fretum Sincapuranum in Syrtes scopulosas incidimus, & quidem in hostium ora, qui Lusitanos complures variis grauissimisque cruciatibus paulo antè mactauerant. Hic nos cùm incerti spem inter metumque fluctuaremus, reliqui verò de salute iam propè desperassent: scapham, eorundem rogatu consilioque, conscendi ego cum fratribus duobus, vt rostratam maioris formæ nauem, quæ paulo antè præcesserat, quærerem, eiusque auxilium implorarem. Ac primis tenebris Maurorum Pantanaatum infesta nobis 50 apparuere nauigia: qui ità propè ad nos accessere, vt iam gratulantium prædam inter se voces clamoresque exaudirentur. Tum verò necesse fuit ad arma spiritalia fidei & precationis, bellica quoque tormenta arripere, vt hostibus terrorem inferemus: atque vt quatuor sclopetariorum species præberetur; igniti eminus funiculi ostendebantur. Verùm nobis Dominus, qui laborantibus præstò solet esse, subuenit. Etenim cùm in hostium potestatem pænè iam venissemus, ita ad rostratā appropinquauimus, vt eius metu perterriti Mauri cursum reflecterent. Tertiò periclitati sumus ad insulam Palotimam. quippe, cùm Lusitani aquatum descendissent: nisi murmur exauditum esset opportunè, latentium in insidiis Maurorum, venenatis vtique illorum occubuissent sagittis. In ea insula nostrorum è numero quatuor Mauri, ad nautica ministeria in primis necessarii, fuga deseruere nauigium: quæ res gubernatoris præfectique animum vsque adeò perculit, vt ægre ab iis impetrauerim quo minus reuerterentur. Inde ventum est ad insulam Patauen, cuius incolæ idcirco Lusitanis erant infesti, quòd ab ea rostrata, quam dixi, captum ipsius insulæ præfecti nauigium, & omnes, quotquot eo vehebātur, occisi fuerāt. Hic nostris è fratribus duo, cùm ad commeatus petendos in terram descendissent, magnum adiere discrimen. Verùm hæc

Mauri Pantanaates.

Insula Palotima.

Pataue.

hæc omnia incommoda mirum quanta animi alacritate, non modò fratres, sed ipsi, quos nobiscum vnà ducebamus, pueri exciperent. vt satis appareret quantum ex vna parte laboris ad nostram probandam patientiam permitteret Dominus, tantundem ex altera auxilij ad leuandas difficultates ipsius benignitate præberi. Ineunte Maio mense, Pataue soluímus læti, quòd primus deinde portus nobis Bungus Iaponicæ terræ videbatur futurus: quo in loco & Socij nostri & multi Christiani præterea versarentur. sed vel nostris peccatis, vel dæmonis inuidi scelere, vel diuino consilio nos in ipso Pulonandaris medio sinu cursúque atrox adeò tempestas oppressit, vt nauis, dehiscente carina, ex ingenti fluctuatione, aquæ tantum acciperet, quantum assiduo diuino opere nocturnoque exhauriri non posset. Tum præfectus & comites Lusitani me per Deum obtestari, ne Iaponiorum salutem ipsorum vitę salutique anteponerem: eam sibi perspectam marium Sinensium ac tempestatum esse naturam, vt si cœptum cursum tenere pergeremus, nobis pereundem esset omnino: itaque eorum precibus coacti, ad Palotimam, quam initio nominaui, reuertimus: quanto nostro cum dolore, vos ipsi existimatis fratres, cùm tantopere expetitam à nobis nauigationem quasi retexere ac remetiri cogeremur. Ad hæc ille quoque metus animum angebat, ne inuisa Deo nostra essent studia. cùm interea & nauigium aquam non cessare accipere, & redeuntibus ventus nobis tam aduersus obsisteret, vt quadragesimo die, ni fallor, non plus quàm 40 vel 50 leucas remensi fuerimus. Verùm immensa Dei clementia, eos qui ipsi confidunt, cùm in extremum venere discrimen, tum subleuare maximè solita, diutius nobis opem ferre non distulit. Nam triduo pòst quàm Palotimam ex reditu attigimus, eòdem naues Lusitanæ duæ aquandi caussa, cùm ad Sinas tenderent, accessere. quarum præfecti rogauere nos, vt quoniam tam periculosè nauigaremus, vnà secum onerarias cõscenderemus: transmissionem ab Sinis in Iaponem, Deo volente, non defuturam. quæ me res tametsi magnam in dubitationem adduxit, tamen vt aliquam Sinensis prouinciæ notitiam & vsum acquirerem, & simul vt explorarem qua ratione posset aditus in id regnum Euangelio patefieri: statui denique magis è re Christiana futurum, si me ad Sinas ex itinere contulissem. Sed pridie, quàm in onerariam Fráncisci

cisci Tuscani è carauela transcendimus: grauius multo, quàm vnquam anteà, vitæ discrimen adiuimus. Densis enim tenebris, intempesta nocte, procella onerariam tanto impetu nostrum in nauigium intulit, vt parum abfuerit, quin id prorsus deprimeret. quocirca soluto statim retinaculo, quod nos onerariæ coniungebat, anchora iacta, in alteram nauem nostra multo humiliorem incurrimus, quam ne demergeremus, anchorarios funes coacti præcidere, fluctuantes in saxa detrudimur: vbi naufragium faciendum & moriendum sine dubio fuerat omnibus, nisi diuina bonitas (humani quippe præsidij nil supererat) præsenti periculo nos liberasset, cùm multi viuentes adhuc mortem suam lugerent, ac mirarentur Dei caussa susceptum iter, tot obstaculis retardari, non intelligẽtes videlicet, Dominum, quos diligit, eosdem corripere, & quasi aurum in fornace probare quos eligit. Conscendimus igitur onerariam, & medio circiter Iulio ad Santianum insulam, à Cantonio portu Sinarum celeberrimo leucas 30 distantem, scopulosa quædã loca non sine magno naufragij periculo prætervecti, deuenimus. in ea mihi insula Dei benignitate concessum est, vt super tumulum, qui Francisci Xauerij quondam ossa contexerat, sacra missæ facerem. Et quod Xauerius dum viueret tanto labore frustra quæsierat, id ego, ipsius apud Deũ precibus scilicet adiuuantibus, nullo negotio sum consequutus, vt in vrbem Cantonis admitterer. Nunc de Sinarũ rebus, quoniam id vobis gratum arbitror futurum, testis oculatus pauca perscribam.

Rerum Sinensiũ descriptio.

Sinarum regio multas in prouincias vel regna diuiditur: quorum est celeberrima sua cuiusque metropolis. Harum autem Cantonem omnium minimam ferunt: cùm tamen (Lusitanorum sententia quotquot eam vrbem inuisimus) Vlyssiponem incolarum frequentia superet: ædificia sanè bona, valida mœnia: viæ inter sese, ne furibus ac maleficis transitus pateat, portarum claustris interseptæ. iam verò passim exstructi cum inscriptionibus fornices ad mille vrbe tota visuntur: hæc enim ferè administrationis suæ monimẽta magistratu abeuntes Regij præfecti relinquunt. quæ viæ fornicibus carent, eæ quandam repræsentant amœnitatem hortorum, arboribus lætis ad ianuas ædium in ordinẽ insurgentibus.

Eorum quæ ad victum necessaria sunt, mira in omni ge-

nere copia. In singulis vrbis viis affatim venalia proponuntur. Circa mœnia nauigatur, magna aquæ vi in fossam vrbis è flumine deriuata. Cantonem euntibus iter est per infinitam ferme planitiem, & eam quidem irriguam & opimam. nouas ter in anno fert fruges, quæ in vrbem nauibus conuehuntur. Fructibus, animalibus, plantis, & cultu ipso regió est Europæ persimilis.

Feminarum summa custodia. in publicum prodeunt tecta vndique lectica conclusę, corporis ornatu sanè pudico. in adulterio deprehensæ capite puniuntur. Errones ac vagi vrbe prohibentur. certus ac suus cuique opificum ordini vicus est. Cum externis incolæ varia mercimonia, vt sericum, pretiosa fictilia, camphoram, cuprum, alumen, lignum Sinense commutant. Natio est ventri ac voluptatibus dedita: sed gubernandi ratio planè admirabilis. Singulis prouinciis noui tertio quoque anno magistratus à Rege præficiuntur, non tamen indigenæ: quorum, ex ipso comitatu atque ordine apparitorum & assectarum, veneranda omnino maiestas imperij. Qui publicè ius dicit, ac veluti Prætor vrbanus est, Hexasi patrio sermone appellatur. Qui regiam pecuniam ac vectigalia curat & exigit, Ponchasi dicitur. Res autem maritimæ & peregrinorum administratio penes Aitanen est. Accedit Chaèn: cuius insignia, manus & oculus: munus verò, capitales Regis sententias, multásque à cohorte Regia confirmatas, curare exequendas. Regios ministros vel in officio continere, vel etiam (si malè se gerant) magistratu priuare. Porrò his omnibus quasi pro Rege præest Tutan: cuius tota prouincia potestas admodum est formidabilis: pileo sibi à Rege donato conspicuus, & vestimentis leone (insigne regis id est) inaurato distinctis. hoc ille amictus ornatu, ipsa grauitate ac specie nostris Europæ Regibus antecellit. eum nobis atque etiam Lusitanis præfectis non nisi genu flexo. & eminus quidem alloqui licuit; habitat sumptuosè; qui ad eum negotiorum caussa adeunt, iis, vt à ianitore admittantur, quid sibi velint, ad singulas fores elata voce pronuntiãdum est. stipatores corporis habet permultos à Rege attributos. Et sanè hominum millia centum ad huius duntaxat Cantoniæ prouinciæ diœcesim, atque pręsidium regiis impensis ali dicuntur. Arma lictorum, arundines igne tostæ sunt, cubiti vnius longitudine, latę digitos quatuor: iis nocentiũ

Sinarũ gubernandi ratio admirabilis.

pedes,

pedes, leui quandoque de caussa, acriter adeò atque inhumanè diuerberant, vt quinquagesima plaga damnatũ vel prorsus interimat, vel certè fractis ossibus omnino debilitatum relinquat. Verberibus decem quidam, inspectãte me, cæsus est: quæ mihi ferre pro Christo si obtingeret, magnũ scilicet præmium paratum existimarem. Præfectis verò ipsis per vrbem sella gestari mos est. equi frænati sequuntur: magna præeunte satellitum manu, quorum alij, quas dicebàmus, arundines, alij ferunt clauam, alij pendente ex humeris tabella, sericis floccis ornata, magistratus imperium ac potestatem declarant. Hi omnes, in ordinem bini, turbam magnis clamoribus summouent; quæ vel in domos è via se proripit, vel etiam honoris caussa fores euertit: in transitu verò mirum silentium.

Iam in his populis ad Dominum conuertendis, illa meo quidem iudicio vel maxima difficultas occurrit: quòd plebs nouæ religioni se addicere, nisi magistratibus approbãtibus: magistratus, iniussu Regis, eam potestatem facere verebuntur. Veruntamen tota de re cogitanti duplex mihi ratio veniebat in mentem: altera quodammodo naturalis: vt cùm à Lusitaniç Rege legatus ad Regem Sinarum fœderis atque amicitiç caussa venerit: Sacerdotes aliquot è Societatç nostra secum in hçc loca deducat: qui interea dum legatus Cantone subsistit, (subsistere autem menses cõplures erit necesse, dum à Rege responsum accipiat, regia quippe vrbs, ad quã flumine tenditur, distat hinc leucas ferme quingentas) aliquã huiusce linguç legumq; nacti notitiã, deinde per occasionẽ legationis eius vnà cũ legato in ipsam vsq; Regiã penetrent. ibi cũ sese moresq; suos genti probauerint, cũ deniq; Regiũ diploma obtinere contendãt, quo populi à Christiana religione non modò nõ deterreantur, sed etiam ad eam vbique sectandam à magistratibus animentur. Altera est ratio, quæ non tã humano consilio, quã vnius Dei prçsidio nititur: vt duo aliqui è nostris in has oras delati, comitibus discedentibus ipsi remaneant; cùm Euangelij promulgatione aliquot arundinum plagas æquo animo paciscantur; in compitis ac plateis Christum palàm prçdicare non dubitent; nec metu, ne si in carcerem quidã trudantur, ab incæpto desistant. quamquam illud in ea re inesse videtur incommodi, quòd interpretes, quibus maximè est opus, nulli ferme reperiuntur, nisi prouinciales

ciales quidam adoleſcentuli, quorum neque animi fortitudo, neque prudentia, nec vita denique eiuſmodi eſt, vt cum iis muneris tanti pars vlla tutò communicari poſſe videatur. Ac mihi quidem valde fuit optatum, poſſe in hac regione conſiſtere, aut certè è Sociis aliquem diſcendæ linguæ cauſſa relinquere: ſed meum hoc conſilium impedit partim delegata mihi Iaponis prouincia, partim etiam ſolicitudo de noſtrorum ſalute, quos in diſcrimen offerre non audeo, non facta à magiſtratibus poteſtate manendi, ad quos tamen ego, licet oppidani affirmarent me nihil tale impetraturum, fruſtra ea de re non ſemel adire tentaui.

Sunt autem Sinæ, quantum eo temporis ſpatio perſpicere potui, ingenio ac iudicio bono; vtique meliore futuri, ſi Chriſtum ſequuti, nuntium remittant voluptatibus atq; libidini, qua mentis acies magna ex parte retunditur: ſunt etiam ad mechanica & mercaturam idonei, & quæcunque ad victum & cultum corporis pertinent. Animi verò immortalitatem, Deum vnum, æterna præmia ac pœnas ignorant: quocirca ſpiritalium rerum cura apud eos poſtrema. Sacrorum antiſtites eatenus in honore ſunt, vt capitis tegumento in mitræ formam vtantur, mento & capite abraſo, deſpicatiſſimum alioqui genus hominum. Nullum ex iis, quamuis adhibita diligentia, reperire potui, qui me gẽtis cæremonias & iura ſacrorum doceret. Incolæ omnes idola apud ſe habent, quæ odoramentis duntaxat ac ſuffitibus venerari mos eſt. Ad rem quamlibet auſpicandam per ſortes oracula exquirunt: eæ ſi triſtes ducantur, idola videlicet vapulant. Ex quo ad Sinarum terram appulimus, Cãtonem contuli me bis, qua in vrbe menſes duos circiter poſui, vt agerem de redimendis captiuis Luſitanis tribus, qui cum aliis Chriſtianis prouincialibus totidem admodum arcta ſæuáque in cuſtodia detinentur. cuiuſmodi calamitate oppreſſi nonnulli præterea Luſitani variis prouinciæ locis dicuntur eſſe: cùm enim infeſtis hucuſque Sinarũ populis vſi fuerimus, ſi qua Luſitanorum nauis tempeſtate in hæc littora eiecta eſt, vectores & nautæ vel necati ab incolis vel in vincla coniecti ſunt: quod tamen fieri deſitum eſt poſtea quàm legitima pro mercibus portoria ſoluere Luſitani cœperunt. Verùm ad captiuos vt redeam, cùm quendam ex iis Matthæum nomine præfectus ad ſe è carcere euocari iuſſiſſet, miſericordiam eius mihi mouit adſpectus:

Sacerdotes & ſuperſtitiones Sinenſiũ.

panno-

pannosus erat ac squalidus, capite ac pedibus nudis, manicis ad brachia, ferrea cathena ad pedes iniecta: collo autem inserto in tabulam, quæ scriptam vinculorum caussam demonstrabat: quo maximè modo haberi dicūtur ij, qui sententia capitali damnati, mortique addicti sunt. Ac primò quidem redemptionis pretium mecum attuli, succinū crudum: quod magis propositis præmiis à Rege conquiri perhibetur, eo quòd persuasum habeat hoc gummi genus, cū quodam alio conditura genere sumptū, spatium vitę producere: secundò autem, aureos ad mille & quingētos, quos mihi tres amici ea lege commodauerant, vt Lusitani redēpti æs hoc alienum, stipe à classiariis & mercatoribus Christianis emendicata, dissoluerent. ea pecunia in vrbe deposita est, Chaēni præfecto numeranda, si nostros homines liberos dimiserit, quorum hoc anno saltem vnum solutum iri confidimus.

Sed hactenus de Sinarum moribus ac regione: vnde ego in Iaponem Maio mense discedere cogitabam: quo tempore nec transmissio nec Lusitani comites deerunt. Nūc autem epistolam egregio Aloisij Almeidæ Lusitani facto concludā. is cùm anno superiore in Iaponē venisset, (vir est autem in his regionibus admodum notus) & Bungi cum Balthasare Gago congressus, eam Iaponensium feminatū cōsuetudinem cognouisset, vt modò natos infantes per summam immanitatem necarent, quos propter inopiam alere se posse dissiderent: cum eodem Gago condixit, vt cum Rege Bungi ageret, quo mos hic pessimus ratione aliqua tolleretur: ad eam rem sese de suo quantum esset opus pecūniæ, collaturum. Placuit Regi consilium, seque nutrices ad pueros educandos attributurum recepit. Itaque Aloisius Bungi ea de caussa remansit, ædesque comparat magna populi approbatione, in quas non modò pueri deferantur alendi baptizandiq;, sed etiam Christiani pauperes qui sunt in vrbe, confugiant. Idem Aloisius cùm nos nimis diu morari videret, (namque biennium circiter est cùm soluimus Goa, quod tempus nauigando maximā ex parte consumptum est) veritus ne qua difficultas nos retineret Malacæ: duo coronatorum millia ad amicum misit: quibus nostra subleuarentur incommoda. Sed hac eius benignitate spero me non vsurum. Accepi autem ab eo litteras, quibus nostrū aduentum valde ab se exspectari ostendit: vt mecum de in-

Iaponensiū feminarum immanitas.

Aloisij Almeidæ factum egregiū.

stituendo quàm maximè salutari genere vitæ (natus est autem annos ferè 30.) deliberet, &c. Valete. E Sinarum portu Cantonio, 11. Kal. Decembris, 1555.

Scripta iam epistola, exemplũ litterarum adiungere mihi visum est, quas Rex Firandi è Iapone ad me scripsit: nam ipsum archetypum mecum ferebam, quo faciliùs a Rege, si opus esset, promissa exigerem.

Exemplum litterarum Regis Firandi.

Pater Mag. Franciscus cùm meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnulles, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria defendo. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Bungi versatur, baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot, tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiúsque doctrinã, quæ mihi penitùs hæret in medullis, ita probaui, vt CHRISTVM sequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris: & rem DEO gratissimam feceris: & à me quàm honorificentissimè liberalissimeque tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

EX EPISTOLA GVLIELMI AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

EGo cum Gaspare Vilela Firandum in subsidium Christianorum Bungo cõtendi, annumque ibi totum vterque partim in baptizando, partim in Christiana doctrina pueris tradenda consumpsimus: qui per vias cãpani æris sonitu (qui tum primùm in ea vrbe exauditus est) conuocati, eam paulatim edidicere, peritioribus quibusdam ex eorum numero constitutis, qui magistrorum vice apud ceteros fungerentur. Atque etiam per vrbem publicè quæ didicerant alacriter concinebant, nec barbarorum nos insectantium clamore, derisionibus, probris deterriti sunt, quo minus cæptis alacri studio insisterent. resque eo iam loci processit, vt filij priuatim parentes ipsos edoceant, seq; inuicem inuitent ad eã noctu, modò apud hunc, modò apud illum decantandã, quò parentes etiam vocãt suos. Hebdomadæ sacræ diebus, Gasparis hortatu certus in vrbe locus ad

ad mortis Caluarij speciem est comparatus, quò Christiani ad audiendum verbũ Dei seque diuerberandos piè admodũ ventitabant. In Iaponis proceribus Christianus est quidam Antonius nomine, cuius in ditione sunt circa Firandũ aliquot insulæ ac vici. In ea loca Gaspar Christianorum rogatu profectus, incolas penè omnes tanto Antonij gaudio voluptateque conuertit, vt Antonius ipsemet incendium ædibus idolorum inferret: quarum custodes, quam dæmonibus dederant operam, eandem conditori suo, qui verè Deus est, deinceps dare cœperunt. Firandi, in ædibus Antonij nouis, Gaspar habuit cōcionem, ibique Antonius eo ipso die Christianis omnibus epulum præbuit: &, quo nihil gratulationi deesset, diuinitus factum est, vt filius eius etiā tum ethnicus cum quibusdam domesticis mulieribus conuerteretur ad Dominum. Multa prætereo, quæ ex nostrorum litteris cognoscetis, Christus Dominus noster nos tū ad perspiciendam penitus volūtatem ipsius illuminet, tum ad eandem ritè exequendam pro sua bonitate confirmet. Bungo 4. Nonas Octobris, 1559.

Aedes idolorū incenduntur.

BALTHASAR GAGVS SOCIETATI IESV GOAM.

QVæ mihi in mentem venerint de statu rerum Iaponicarum, siue præsenti siue prçterito, complectar his litteris, tametsi in magna rerum varietate ac mutatione, quæ nobis bene de re Christiana merendi laborandique maiorem etiam occasionem præbuit. Versamur in hoc Bungensi domicilio nouem omnino patres fratresque, cum Iaponiis aliquot hospitalium domorū ministris. oppidani quotidie, sed dominicis præsertim diebus festisque præcipuis, ad templum ita frequentes à millibus passuum amplius nouem conueniunt, vt ædes multitudinem vix capiant, interdum etiam bonam eorum partem excludant. Quotidie sacris peractis elata voce recitatur Christiana doctrina. Complures Iaponij qui propiùs absunt, singulis sabbatis confessione, celebrioribus verò diebus etiam communione sese confirmant. Et mirum, ipso statim generalis confessionis initio, quæ sacrum præire solet, ac Iaponicè recitatur, ex auditorum oculis emicāt lacrymç, ac multo etiam vberiores, cùm sacerdos corpus Domini

Iaponiorum erga res diuinas studium.

tenens manibus, Domine (inquit) non sum dignus: quæ verba tunc ipsi quoque Iaponico sermone pronuntiãt. Itaque mei sanè valde me pudet, cùm hosce homines video vix ante biennium ad lumen à cœcitate conuersos, tanto sensu ac dolore affici delictorum suorum. Iam verò sortiuntur etiam, apud quẽ dominicis diebus coëant ad sermones inter se de religione serendos, eoque è nostris aliquem accersunt, qui matutinam concionem ipsis in memoriam reuocet, atque in ea quid quisque potissimùm animaduerterit, in medium afferunt. Hac sermonis communicatione absoluta, symbola pro cuiusque facultatibus in pauperum funera conferuntur. Atque hoc ipsum institutum & consuetudinem Amangutiani quoque, sibi à Cosino Turriano iam ante quadriennium traditam, retinent. Bungi hospitales ædes habemus duas, alteram plagis vlceribusque curãdis, aliis morborum generibus alterã, exstructam hoc ipso anno 1559 ex lignea materia, multo ampliorem, in qua media aram excitauimus. Absolutum est ædificium die visitationi beatæ Virginis sacro, ibique postridie primùm sacrificatum est, habitaque oratio de rebus diuinis magna cum voluptate lætitiaque Christianorum: quos vniuersos eodẽ coactos vnus ex iis conuiuio excepit. Eius Nosocomij conclauia sexdecim sunt, quibus medici quoque hospitium est contiguum, viri in curandis ægrotis diligentissimi. Ab æstate proxima ad hoc vsque tempus amplius ducenti omni morborum genere liberati sunt, cùm neminẽ Cosmus, quamuis desertum ac desperatum, excluderet: cancriq; ac fistulæ veteres ampliùs decem & septem annorum, ac viginti, tanta felicitate curatæ sunt, vt Dei potiùs beneficiũ, quàm humana medicina fuisse videatur. Quamquam in chirurgia sanè excellit vnus è nostris, qui alios etiã domesticos docuit, in quibus est qui, propter egregiam Iaponicę linguæ notitiam, simul & pharmacis corpora & animos monitis ac salutari doctrina curare possit. Itaque multi ex iis paulatim conuertuntur ad Dominum. Iaponius erat quidam Meacensis, domestica Bonziorum disciplina ac superstitionibus à puero institutus. Is non solùm audito Euangelio credidit, sed etiam cognita nostrę vitæ ratione ad nos Bungum vna cum Cosmo concessit. Incitabat ipse se ad omnem virtutem, secumque præclarè pugnabat: & quoniam rei medicæ vacauerat, composita quædam exposuit duobus

Bungi hospitales ædes duæ.

duobus libris, Sinarum lingua. deinde migrauit ad Dominum. huic successit Michael, quo item sanctissimè vita functo, Sinæ duo à Cosmo sunt substituti, qui eos libros edifcerent. Composita sanè facilia & efficacia sunt, prorsus, vt eorum quibusdam statim admotis morbi pellantur. Gulielmus quidem Pereria cùm huc appulisset, ægrotus ipse, & reliqua ipsius turba naualis: iis medicamentis omnes ad sanitatem perducti sunt. atque opus hoc ære priuato hactenus Christiani prouinciales & mercatores aliquot Lusitani sustentant. Sed Rex præterea in eosdem sumptus vectigal attribuit, ex quo pacatis rebus annui capientur aurei trecenti. Femina est septuaginta annos nata, maiorem Iaponis partem emensa, cùm stipi à Principibus cogendę vacaret, exstruendis idolorum templis, quorum illa præcipuo quodam studio cultuque tenebatur. Hæc vbi Firandū venit, Dei verbis auditis, baptismum enixè petiit, quo impetrato, Bungum se contulit, factaque ibidem habitandi potestate, prope ædem nostram perpetuum sibi domicilium comparauit. huius virtus Christianis ad exemplum prælucet, victumque sibi suis manibus ipsa cùm quæriret, tum duas præterea mulieres, Christianis maritis defunctis honoratis hominibus, alit viduas, & in officio atque opere cōtinet: singulis sabbatis peccata confitentur, inopem ducūt vitam, carnemque suam solitudine ac pœnis voluntariis edomant. Quidquid ex parta labore suo pecunia superest, id continuò in valetudinarij subsidium conferunt: iamque præter lineas tunicas aliaque similia, in vsus pauperum aureos etiam nummos plus centum & quinquaginta erogarūt: sunt etiam ex Christianis qui ceteros, & per vrbem & per vicinos montes aliquo morbo laborātes, inuisant, quorum inopiæ, cùm opus est, aliquod per eosdem viatores è Valetudinario subsidium mittitur. Christianus est Michael quidam, cuius hero vita functo homine pecunioso, qui magnam alebat familiā, ad funus conuenere Bonzij permulti, qui vnà cum familiaribus eius Iaponico ritu quotquot habet idola, suis quæque nominibus elata voce inuocare cœperunt: quos Michael, quamuis mortis metu proposito, nō modò noluit imitari, sed etiam multis eos rationibus, sanè constanter, ab ea impietate reuocare conatus est. Alius erat in eadem familia Christianus, nomine Emanuel, qui Bonziis aliqua ex parte in ea vociferatione consensit. is dein-

Infirmorū cura.

Feminæ septuagenariæ cōuersio, eiusq; in Deum & pauperes studiū.

Michaelis cuiusdā sancta libertas.

de à Michaele obiurgatus culpam agnouit, atque vltro ad pœnam delicti postulandam venit in templum, & die quodam dominico, dum sacrificatur, sese flagris acriter nō sine copiosa sanguinis profusione cæcidit. Qua satisfactione à reliquis Christianis accepta & probata, cum Ecclesia in gratiam rediit. Alius item Christianus, cui nomen est Paulo, quòd in solemni quadam barbarorum gratulatione vexillifer esse recusasset, Regis autoritate ac beneficio vix obtinuit, quo minus ab iis male multaretur, eiusque domus disturbaretur. Mos est Christianorum in vsus templi aliquid semper è suis fructibus conferre, ipsumque templum magna admodum cura tuentur: in grauioribus verò difficultatibus, siue turbines ac procellæ sæuiant, (quæ in his locis ita sunt vehementes, vt ædificia euertant, euellant arbores; si verò imbribus mixtæ sint, emota etiam loco semina dissipent) nobis præstò sunt: siue belli vis ingruat, armati statim ad templi defensionem accurrunt. in eo quidem tumultu, qui hoc ipso anno excitatus est, cùm Balthasar Gagus Facatæ penè obsessus ab hostibus teneretur, Christiani permulti sese ad eum liberandum, vel capitis sui periculo, comparauerant. Sed cum Dominus, vna cum reliquis, ea obsidione locóque, insciētibus inimicis exemit.

Christianorū in Socios officia.

Superioribus diebus Gaspar Vilela Meacum est missus, quod etsi iam dudum erat in optatis, nūc tamen opportunius visum est, cùm simul omnes in hanc Bungi vrbem cōuenissemus. Interpres eum comitatur Laurentius frater, cū Iaponicæ linguæ, morúmque, tum rerum Christianarum peritissimus, excellentique ingenio præditus. secum ferunt librum, à Melchiore conscriptum, ab ipso autem Laurentio Iaponicè versum: commodùm etiam accidit, vt eo ipso tempore hinc proficisceretur Meacensis quidam, qui illis dux itineris optimus esse possit. quatuor in vniuersum hoc iter ingressi sunt, quibus Dominus vtinam pro sua infinita bonitate aditum muniat, gentémq; illam ad suas tenebras agnoscendas moresque mutandos illustret. in ipso discessu, subsidium aliquod spiritale in eam expeditionem à nobis omnibus petiere: sacra missarum permulta, septem psalmi, aliáque huiusmodi suffragia delata: seque in viam dederunt sexto Idus Septembris 1559, non sine magno omnium dolore ac lacrymis. Iámque eos Meacum Dei benefi-

beneficio peruenisse cognouimus. Quid ibidē egerint, qui status sit rerum, vt ex hac parte, prout è re Christiana fuerit, absentibus consulatur, propediem cognoscemus.

Nunc venio ad res Facatenses. ea est vrbs ampla & opulēta, negotiatoribus frequens, in planitie sita. Būgo distat pedestri quinq; dierū itinere. Inde Firandū maritimus traiectus est passuū octoginta milliū. Anno superiore, paschalibus festis exactis, cùm Rex nobis domum ac templū Facatæ secus mare donō dedisset in suburbano, in quo agricolæ ferme septuaginta versantur, eò missus sum, cū Ioanne Ferdinando, qui Iaponicam linguam tenet optimè, cuius ad conciones cùm magnus concursus fieret, baptizari aliqui cœpti sunt, veruntamen lētè, nam ante baptismum Christianis rudimentis diligenter instituuntur, & certas precandi formas mandāt memoriæ, denique intelligunt in ea religionis mutatione quid suscipiant, quídve deponant. conuerfisunt ex eo numero sex patresfamilias, nec inepti homines & locupletes: eòdem conueniebant etiam indidem Christiani aliquot, qui iam antea Euangelio crediderant, itemque Amangutiani nōnulli. Habebatur antē quotidie concio, deinde ad litanias veniebant, tùm conferebāt inter se, quæ in concione audierant, deinceps doctrina Christiana Iaponicè, oratio verò Dominica, Angelica salutatio, & Symbolum Apostolorum latinè recitabantur. Cū res ita procederent anno 1559. officiis hebdomadæ sacrosanctæ persolutis, cum ceteris (locus enim erat idoneus) sacratissimæ Eucharistię mysteriis ac cæremoniis: altero paschalium die armatorum duo millia possessionibus suis pelli se ab Rege, præfectóque regio Bungensi, (qui fortè ibi tū erat) acriter questi, Facatam aggrediuntur: atq; eo quidem die exclusi ab incolis, nocte verò insequente prodentibus Bonziis, vrbe vicóque potiti sunt. Hîc nos in densis tenebris, sublata humeris cruce, rebus nostris diligēter quisque pro sua parte consulere. Ac primum omnium quædam tēpli ornamenta cū Ioanne Ferdinando, puerisque domesticis, in Firādensem nauem imponimus: quæ continuò discessit. Inde ego & Gulielmus, comitibus Christiano quodā incola Syluestro nomine, & Lusitano, qui in his locis eo tēpore versabatur, in nauem confugimus duobus passuū millibus stantem in salo. nauarcus, qui ex hostium factione esset, simulatq; oppidū captum cognouit, statim cum suis *Facata oppugnatur.*

de nostro interitu cœpit inire consilium. suadentibus cunctis, vt nos è medio tolleret, & periculosum fore dicẽtibus, si nos direptos ac spoliatos abire permitteret: vnus ipse, nõ tam misericordia adductus, quàm lucri spe, quòd multo plura nobis superesse arbitraretur, eam sententiam dissuasit. quo quidem tempore, cùm actum de nobis esse arbitraremur, veniam delictorum apud se quisque suorum à Deo supplices precabamur. Syluester autem ille Iaponius, non necessitate cõpulsus, (omnia enim ea pericula effugere poterat) sed beneuolentia & caritate, quamquam enixè recusante me, vna conscenderat, cùm diceret certũ sibi esse nobiscum mori. eum ego noctu sæpe singultientem effuseque plorantem audiebam, quòd agi de nece nostra à nauiculariis cognouisset. quinimmo facta sibi ab illis abeundi potestate nunquam est vsus. idem ex iis quæ secum attulerat, ita multa cum nostris amisit, vt vnum ei superesset indusium: interim cibaria nobis vnciatim dabantur, æquè malè acceptis, ac si in Turcarũ triremibus teneremur. quarto pòst die Facatæ cognitum est nos ibi esse, quod vbi nauarchus resciuit, tota de re hostes, qui vicum ceperant, certiores facit: tum nauiculæ tres armatis hominibus refertæ nauẽ inuadunt, ipsumque nauarchum arreptum expilant, nos verò ipsis etiam vestibus, quæ nobis erant reliquæ, vna tantũ relicta intima tunica exuunt. cum iis deinde in nauiculas descendimus. qui tria passuum millia cùm processissent, antequam ad terram appellerent, inter se spolia diuiserũt. quod illi dum faciunt, vir quidam ex eo comitatu præcipuus, qui me nouerat, mihi togam, cõmitibus verò meis aliquid singulis ad corpus tegendum reddidit. descensione in littus Facatensium facta, non nos labores, noua pericula excipiunt. nam ex hostibus hi qui in terra remanserant, partem prædæ ab eis, qui in mari nos diripuerant, efflagitare cœperunt, qua cum iis communicata discedunt. nos in littore sumus relicti. magna autem erat eo loco vis populi, portæ verò oppidi clausæ, dispositaque præsidia. hic nobis alius pugionem, alius hastam intentans, dari sibi aliquid minaciter postulant: alij verò nobis manus etiam inferunt, vt vinctos in suas villas abducant. denique nos vestimẽtis planè omnibus nudant. in ea turba ac tumultu conjicimur in aggeris quendam hiatum, quod apud eos futuræ necis indicium est. tum verò plebs in nos cateruatim irruere, nos clamo-

Syluestri erga Socios fides.

Sociorũ calamitates & pericula.

clamoribus suis ad cædem exposcere: nos regnorum euersores appellare, aliisque huiusmodi probris contumeliosè proscindere. quæ voces dum ab incondita plebe iactantur, ecce tibi miles specu illo nos extrahit, strictoque gladio, vbi sunt, inquit, pecuniæ? Cui nos: vides in quo statu simus, & petis ea, quæ non habemus. mittit ille confestim in oppidũ sciscitatum, nobis porrò quid faceret. Dum in his vitæ periculis versaremur, Syluester interea admissus in oppidum, Ioannem quendam Christianum, cui cum hostibus magna erat necessitudo, de nostro statu fecerat certiorem. qui vestimentis quatuor sumptis, cõtinuò ad littus excurrit, summotaque magno impetu multitudine, ex eorum manibus, qui nos iam captos tenebant, eripuit. simul etiam adfuit ex oppido nuntius, qui nos occidi vetaret. Inde Ioãnes domum suam perductos, cibo nos igneque refecit, vadimonium etiam pro nobis magistratibus promisit, eosque tum pollicitationibus tum verò muneribus mitigauit. Et quoniam in iis tumultibus casu disiunctus à nobis Gulielmus cum puero Christiano in manus militis cuiusdam inciderat, eo ipso die nulla interposita mora Ioannes militẽ adiit, pretioque redemptionis transacto (id fuit aureorum viginti) nostros domũ reduxit: in qua decem dies morati, quòd ea negotiatoribus valde frequens esset, magistratuum iussu ad alium Christianum diuertimus, ibique dies quinquaginta latuimus. Breuiarium ego per eos dies cum reliquis rebus amiseram: id quoque Ioannes & reperiit, & mihi suo ære coëmptum reddidit. Tertio mense inter eos labores ac metus exacto, veniam deniq; profectionis sine vlla vel hospitum nostrorum vel Christianorum aliorum molestia aut detrimento à magistratibus impetrauimus. mihi enim vtique certum erat, quiduis perpeti potiùs, quàm damni quidquam cuipiam eorum importare. Bungi autem vt nos euasisse cognitum est, ingens cũ Regis ipsius, ac procerum aliquot, tũ Christianorũ gaudium fuit: quorũ nonnulli nobis obuiam ad vrbem accedentibus ad tertium lapidem nõ sine cibariis prodiere: ad secundum verò atque ad primum alios item offendimus vino fructibusque ad nos recreãdos aduectis, atque ipsis etiam vmbellis ad solem arcendũ. nec verò mulieres ei gratulationi defuere, quæ sublatis in sinũ infantibus itẽ lõgè nobis occurrerãt: atq; hæc omnia mira cũ alacritate lætitiaq; fiebãt: plorare alij gaudio, alij subla-

Christiani cuiusdampia in captiuos officia.

Insignis Neophytorum pietas.

tis in cœlum oculis Deo gratias agere, quòd preces ipsorũ exaudisset: omnes verò & mihi & inter se gratulari, narrare, quanto nos beneficio Dominus è quot quantisque periculis exemisset. Nam quid ego de patribus nostris & fratribus dicã? qui vt nos iam à sedesperatos incolumes redeũtes viderũt, tãta voluptate lætitiáque perfusi sunt, tãtâque nos vicissim, vt ærumnæ omnes præteritæ tanquã somniũ euanescerẽt: laudetur Dominus, qui in his partibus ita remotis gentẽ hanc, vix dum posito Christianæ militiæ tyrocinio, tãto diuinarũ rerum studio inflãmat. magnũ hęc, mihi credite fratres carissimi, solatium afferũt: nec regnũ est vllum cum Christi obsequio cõferẽdum. in illis calamitatibus etiã Firãdo Christiani ter quatérve nõ modò farinæ, carnis, piscium, vestium, sed etiã pecuniæ tãtam ad nos cõpiã submiserunt, vt ego valde timerem, ne ea res ab aduersariis cognita dimissionis nostræ ac liberationis negotium retardaret. Nec verò Facatensium quoq; Christianorum eo tẽpore subsidia defuerunt, vt affirmare possim, Socios nostros nunquam ita omnibus copiis abundasse, vt nos in eo statu Dei beneficio abundauimus: quã eorum in nos caritatẽ ac studium Dominus ipse cõpenset. Ab vrbe Facata cõdita nihil vnquã simile iis tumultibus extitisse ferebatur: quo faciliùs persuasum est barbaris, omnes eas calamitates nostra causa contigisse: quare tanta in nos ira perciti sunt, vt ædes nostras, ac templum, & cætera omnia diruerint, denique puteum ipsum, quo vtebamur, glebis oppleuerint.

Vita & mors egregia cuiusdã Christiani.

Ineunte quadragesima honestus vir Christianus, quo commodiùs rebus diuinis vacaret possessionibus relictis, amicóque potenti, apud quem familiariter viuebat, ad nos se recepit, filióque vno quem habebat, in Societatis nostræ disciplinam tradito, ipse toto eo quadragesimæ tẽpore pedem finibus ædium nostrarum nusquam, ne ad suos quidẽ extulit: quintã autem sacræ hebdomadæ feriã in cœna Domini cùm ante aram in primo fidelium ordine cõstitisset, præsentem in Eucharistiæ sacramẽto Dominum alloquẽs, omnes eius cruciatus, quos optimè nouerat, memoriaque tenebat, sigillatim ita recensuit, vt vniuersi generis humani redemptionem æquè sibi vni, ac ceteris omnibus applicaret: idque eo animi sensu ac dispositione verborum, vt omnes in sui admirationem conuerteret. vbi perorauit, flagris in sua terga cæpit sæuire tanta cum perseuerantia, vt cum

cohi-

cohibere necesse fuerit. is deinde Paschali die Dominico cum aliis aliquot corpore Domini sumpto, paucis pòst diebus ab interfectoribus circumuentus, quos iratus barbarus miserat, is quem diximus ab eo relictum fuisse, magno sanè animo sublatis manibus, oculisque in cœlum defixis, occisus est. vxoris solitudinem ac liberorum orbitatem, qui bonam virtutis frugem pollicentur, nunc res familiaris nostra sustentat. Superioribus litteris alterius Christiani hominis item honesti multos iam annos nati mortem exposui, quam ipse quoque in ædibus nostris obiit. is allato ad se extremo corporis Christi viatico, cùm iam præ imbecillitate loqui non posset, aspectu Domini recreatus, in eiusmodi verba vocem soluit, quæ inhabitare in eius animo Dominum testarentur. In agro Firandensi, Gasparis Vilelæ Antoniique viri principis, & Christiani maximè opera, Christiana res ita feliciter gesta est, idola tot igne consumpta, euersa fana, ipsis æditui ad cultum Christi traductis: vt eius rei dolore accensi barbari, diabolicis instincti furiis crucem insignem, Firandi iam diu positam à nobis, præciderint: templum verò Gaspare expulso, cum ipsa ara & imaginibus disturbarint, atque ita nostros exterminarint, vt ne transitus quidẽ illac, quamuis aliò tendentibus, pateat. sed Dominus horum neophytorum educationi, qui laborantibus nobis adeò amanter affuerunt, consulet: id vtique se admodum optare nobis per litteras ipsi demõstrant: cognouimus etiam vnum ex iis rei Christianæ peritum infantes baptizare. Dominum obsecrate etiam atque etiam, carissimi fratres, vt afflictam ecclesiam hanc pro sua clementia excitet, Bungo, Kal. Nouemb. 1559.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

IN iis litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis notæ cernũtur. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis volũtatem, quoniam nos remunerari non possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquã vt amori vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus, (quoniam auetis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius

præ-

præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in orâ Synarũ: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligẽtes. Missę sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ: quarum vna, duodecim circiter paginarum, magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorũ loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omniũ (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione. nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierint Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum iter cœpisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco, vbi spes magna messis vberrimæ ostendebatur; non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius: sed multo etiam magis, quòd eum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesq; suas ipsi ad Euangelii promulgationẽ obtulisset. cuius tãtum est eius rei desideriũ, vt Bungum etiam certum hominẽ cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Vrbs Sacaium.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima: admodũ augetur in dies (cœptis adspirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primũ nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberat quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est tẽplum, nec reseratur ferè, quin multi reperian-

reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim extructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidē præcipuis anni festis, alii verò diebus beatissimę Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die cōfessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas. *Religio ac probitas Bungensium.*

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pænè præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii pueriq; singulis noctibus, audito signo salutationis angelicę, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam, ibiq; nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina recitanda consumunt: idq; parentum iussu, quorum tanta est pietas; vt infantibus Cristiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticā traditos Domino consecrent: nec verò parentū pietatem non imitantur liberi, atq; vnus præsertim natu maximus omniū, annum agens tertium decimum, cui super mensam cruciatus Christi Iaponicè recitanti fluunt quandoq; ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii verò eorundem cruciatuū recordatione cōmoti, piis Christum liberatorē verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gētium magno nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Bungi; quartum Meaci cum Gaspare Vilela, postremus comes est peregrinationis meæ, annum agēs alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorū animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas multāque de physicis ita callet, vt hosce litteratos omnes refutet ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatēses, & præsertim vnus è principibus, *Puerorū mirandæ pietas.*

Cosmum

Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere,& suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi cõmorarentur, quod iam fieri cæptum est. hisce de causis, & simul quòd multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunii anni 1561, ad eos pagos & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam longiùs magno cum gaudio processerunt. ego cõplures dies in ea vrbe moratus, barbaros circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonzii duo, Iaponicarum legum sanè periti, cùm alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri lux ipsius mẽtem illustrauit, & eius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

70. Barbari baptisãtur, in quibus Bonzii duo.

In eadem vrbe Facata cùm multi, tum præcipuè duo, morbo graui laborantes, diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violẽtas sibimet manus inferre sæpe tẽtasset, tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd de Christianis honorificè piéq; sentiret, putarétq; iuuante Domino sibi per me sanitatẽ reddi posse, in meũ conspectum adductus est: quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen ne planè mœstus à me discederet ipse, quique eũ adduxerant: remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad me redire iussi: ita nitidus rediit, vt nunquam lepra laborasse videretur: equidem obstupui perspecta hominum fide, apertéque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptã referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerãt, redundauit. nam vterque baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cumque iam discessus mei tẽpus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem Christianis maturi reditus præbui: quorum duo è primoribus ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remitte-

Leprosus sanatur.

re, aut eos de sententia dimouere, nulla ratione potuerim.
In exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumã, ambitu passuum sex millium, stipendiariam viri principis Firandensis, Antonii nomine, vbi cùm essent quingẽti circiter Christiani, ethnici tantùm octo, ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius redditu, itemque eleemosynis, quas erogat, institutum ibi quoque misericordiæ sodalitium nõ modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa vẽtitant. eadem stipis per misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemq; in ceteris insulis, in quibus ecclesiæ sunt; quo fit, vt ad iter in iis regionibus faciendũ sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunq; peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur, maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recuses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerari non putant.

Tacaxuma insula.

Neophyti quã sint officiosi.

Firando cùm ad hanc inuisendam ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obediẽtia, amore quo non modò sacerdotes nostros, sed etiam omnes eorũ vicarios prosequuntur, tantopere delectati gauisique sunt: vt mihi affirmarent, Socios nostros, qui in ceteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis gerũtur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo.: nam vna profectò Christianæ doctrinæ decantatio multas vouis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi causa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua benedicta se aspergere, demũ ad precationẽ ritè genua flectere? quid si duobus eorum voce præeũtibus, subsequentes ceteros, doctrinęque præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia ac verecundia, vt oculos sẽper humi defixos habeant; ac duo illi præsertim, qui voce preeunt, (quos ego de industria non semel & curiosè notaui) & quidẽ in maximis caloribus, cùm facies eorũ sudore mana-

Sãcta puerorũ institutio.

manarent tanta fuere constantia, vt manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantùm recitanda contenti sunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hosce CHRISTIANOS positis genibus manibusque sublatis Christum è cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos, vt pænè ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis propè desertis. quid de iis locis existimandum est, in quibus (vt Bungi) Sacramentorum est vsus frequens? neque verò putare vos velim me litteris assequi quæ oculis video: scriptum enim hoc res ipsa multis partibus superat. quæ cùm ita sint: misereat (quæso) vos fratres carissimi harum ecclesiarum, Deumque cum gemitu obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si fortè nimis diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint paucos superstites è nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum vitæ discrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad alii nobis ad nouam hanc vineam tuendã colendamque succedant.

Iquicuqui insula.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in iis CHRISTIANOS ferme octingentos. ii, quòd iam antè de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot CHRISTIANIS miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus antè quàm ad insulam peruenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; vbi descendimus, humanissimè excepti continuò ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus amœno admodum loco, eleganter ornatum, sexcentorum hominum capax. atque eos in præsentia quidem, ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinũ & vespertinum tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti cõcursus fieri cæpti sunt, vt cùm multi excluderẽtur, aream, quæ ad vestibulum templi est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Tem-

plum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectũ iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel ceremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cetera quoque fana lustraui pulcherrimè posita; quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore eorum custodes illi ipsi Iaponij sunt, qui antea Bonzij, nunc Christiani appellantur; antea dæmonem, nunc Iesum crucifixum supplices venerantur & colunt. & quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti, quòd æde sacra carerent, ad alterius pagi templum tribus ferè passuum millibus distās Christiani magno suo incommodo venire cogebantur: tēplum ibi quoque exædificandum curaui, quod paucis diebus multorum subsidio magnaque omniũ alacritate perfectum est, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex vrbe Firando aduecto. Christianorum animis recreatis, cœlestique fonte purgatis iis, qui ad baptismum videbantur idonei: ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in æde noua, quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellũ extruendum curarem, Iquichuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros tignarios septem aliaq; auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui quasi regem expectarent, ita sedulò vias antè purgatas ornauerant, summo mane noctuque de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodius ceteris horis diei sacello exædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo cõsilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quòd eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntē vsque præscripserat. Iræ, cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent: ad quod nobis Firando sacræ imagines ceteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, baptismoque lustratis qui baptizandi supererant, Casungam inde cōtendimus, vbi tanta nobis hominũ multitudo sese

 obuiam

obuiam effudit, vt festi alicuius diei solemnis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis cōcionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hìc agimus, mihi grauis homo narrauit Iquichuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamque parentem necauerit. Huius corpus Christiani, vt quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita sepeliri cùm vetuissent: illa post aliquot dies periculosè ægrotanti adolescēti cuidam Christiano per visum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: quippe antè quàm è vita discederem, Dominus cōtritione mea lacrymisque placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valde animati sunt.

Mulieris scelerata per contritionē in extremo vita salvatio.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde spe reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cùm ceteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad baptismum adducti: in iis è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt liceret in area nostra ædificare templum, quo Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis caussa sese reciperent, eòque Firandenses Christiani deinceps vterentur. Cui Rex se deliberaturum respōdit. ea erat dissimulata negatio. itaque id vbi resciui-

mus,

mus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum excitare atque ornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum, quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret, seque æditumm fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cetera necessaria benignè suppeditante, ædicula comparata est, & omnibus rebus instructa, in qua singulis noctibus Litaniæ & conciones habebantur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit, tum ad verba Dei audienda, tum verò ad sacram visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cùm perorassem, eos omnes nauarchus, quòd lõgè ab domibus suis abessent, liberali cibo potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculã translata, vt inde Facatam deueheretur, Christianos Iquichuchenses monui me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuò ad me deducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad littus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multis: eodémque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorũ catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, manèque postridie (dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iã institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiásque pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, iisque monoxylis, vastos quandoque sinus trajicere sumus coacti, vixque imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multúmque vexatos in seruitutem diuendunt: & terra, iumentis consultò relictis, lutulenta via atque tetertima cingulo tenus quandoq; cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc assiduũ pænè profluuium *Incommoda varia & molestia itineris.*

uium ſanguinis, quo ſanè grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Chriſtianorum erga nos ſtudium caritaſque compenſabat egregia: cùm & hoſpitij commorationiſque noſtrę mercedem cōſtanter ac benignè reſpuerent: & abeuntes, viatico omnibuſque rebus neceſſariis liberaliter inſtructos vbertimo fletu proſequêretur: &, quod lōgè admirabilius eſt, impreſſa à nobis humi veſtigia ipſa, obſtupentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Luſitanis, oſcularentur. Verùm, ne longior ſim, modū epiſtolæ, ſi vnum addidero, ex quo facilè iudicare poſſitis, quāta ſit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatē religionemque propenſio. Cùm feſſus è via, morboque pænè confectus in quodam barbarorum oppido ſubſtitiſſem, tametſi nullum erat deſiderium cibi; tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridaque piſcium ſalſamenta (hæc enim incolarum cibaria ſunt) miſi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipſis nummulis retulit. Cauſam quærenti reſpōdit, Barbatos oua, quòd dies ille feſtus ipſorum eſſet, vendere noluiſſe: quòd ægroto quærerentur, dono dediſſe. Denique Bungum ægre peruenimus, ibi quāquam à Coſmo ac Sociis amantiſſimè acceptus, humaniſſimeque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementiſſimum IESVM obſecrate fratres, vt mihi ad ſe perfectè colendum vires animumq; ſuppeditet, Bungo, Kalen. Octobris, 1561.

COSMVS TVRRIANVS ANTONIO QVADRIO INDIAE PROVINCIAE PRO Societate IESV Præpoſito.

LÆti rerum Indicarum euentus: quos ex litteris à vobis publicè ſcriptis hoc anno cognouimus, cùm eiuſmodi viſi ſunt, propter quos ingentes immortali Deo gratias ageremus, tum etiam nos monuere, vt Iaponicas res (quæ nunquam antehac meliore loco fuerūt) viciſſim perſcriberemus ad vos. Primùm igitur de regionis ipſius natura nonnulla, (tametſi multa iam in eam ſententiam ſcripta ſunt) tum verò felicem, hoc anno præſertim, Chriſtianę religionis progreſſum ad eius gloriam, qui bonorum omniū eſt autor, hac epiſtola perſequar.

Iaponis inſula, eodem climate quo Hiſpania, continetur:

tur:terræ atque arborum fructus varij, & plerique Hispanicis non absimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernuntur. Gens admodum bellicosa, & in retinenda omni studio dignitate proximè ad Romanos veteres illos accedit, præcipuumque est apud eos idolū honoris, & ob id ipsum bella sæpe mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam ignominiæ vitandæ caussa mortem vltro sibimet inferunt. eadem est caussa, cur parentes reuereantur, amicis fidem præstent, scelera flagitiaque vt furta, adulteria, aliáq; eiusmodi refugiant. *Iaponis regionis natura.*

Publica administratio est triplex. Principem omniū tenet locum supremus religionum antistes, cuius decretis ac scitis omnia publica priuatáque sacra subiecta sunt. Nascētes præterea Bonziorum sectæ nullam existimationem vel autoritatem obtinent, nisi eas idem suo diplomate ac testimonio comprobauerit. Tundos etiam (qui velut episcopi sūnt) tametsi eorum nominatio, quæ dicitur, quibusdā in locis pænes Regulos fit, confirmat tamen & creat ipse: qui deinde magno apud summos infimosque in honore sunt, & sacerdotia conferunt. Iam verò priuilegia quoque & immunitates à profanis muneribus ab illo petuntur. Nam quæ leuiora sunt, vt carnis gustatus religiosis diebus cùm ad idolorum delubra vulgo peregrinantur, aliáq; similia, eorum potestas penes Tundos est. Porrò sacerdos hic maximus, tametsi apud Sinas ab eruditione ac sapientia: apud Iaponios tamen vel à stirpe, vel à nobilitate, & pecunia legitur: latè admodum imperat, magnisque vectigalibus fruitur, & cum profanis regibus sæpe certat. Atque hæc de religione, sacrisque. Cetera gubernatio bifariam diuiditur. præfecti duo summa cum potestate sunt: quorum alter honoribus præest, alter iudiciorum & caussarum cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem vocant Vò, stirpis successione delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est: si tetigerit, magistratu depellitur. domesticis finibus nunquam egreditur, nec temere sese in conspectum dat. intra ædium suarum septa vel lectica gestatur, vel soccis ligneis ambulat spithamam altis. In sella ferè quiescit, ex altera parte pugionem habens, ex altera verò arcum ac sagittas. intima tunica vtitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui serico, ceu velo quodam, obducitur. pileum gerit in capite *Iaponū supremū habent suarum religionū antistitē vnum.* *Honoris præfectus in deorū numero colitur.*

pite pendentibus vitis, ad instar pontificalis tiaræ: frontem habet rubro candidóque colore depictam, & fictilibus ad cibum vtitur patinis. Eiusdem vnius in toto Iapone iudicium est, quo quisque honoris titulo sit decorandus. multi enim dignitatis gradus ac discrimina sunt, eaque certis characteribus dignoscuntur, quibus in obsignandis epistolis vti mos est: iique pro varietate graduum subinde mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex quo die in hunc vrbem migrauimus, eiusmodi honorum vocabula quater & tricies iam mutasse animaduertimus. Habent autẽ dynastæ omnes, regniq́ue proceres, suos quisque apud Vò procuratores: & quia natio est laudis ac dignitatis mirum in modum appetens, ad ineundam ipsius gratiam pretiosis inter se muneribus certant: quibus ille adeò crescit, (cùm ceteroqui fundos ac vectigalia nulla possideat) vt hac vna ditatus præda, Iaponiorum pænè omnium pecuniosissimus habeatur. & quamuis tanto in honore sit, tribus tamen de caussis eo dignitatis gradu deiicitur: Si pede contingat solum, vt diximus: si quempiam occidat: denique si pacis & otij inimicus euaserit: nunquam tamen idcirco capite plectitur. Restat extremus iudiciorum præfectus nomine Quingue, præcipuis administris duobus, quorum vnum Enge, Goxum alterum appellant. is cùm reliquæ iurisdictioni, tum etiam bellis præest indicendis, quæ ipse iusta esse decreuerit, itémque sedandis: nec non puniendis iis, qui in regno seditionem excitauerint: quas ad res regulorum opera atque opibus vtitur, quorùm nisi paruerint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Hæc sunt magistratus huiusce iura, & imperium, cui tamen non omnino obediunt proceres, quòd ferè armis ac vi magis quàm iure certatur. Quod ad reliqua pertinet, Iaponij regibus quisque suis in profano foro, in sacro sectarum principibus ac Tundis obtemperant. Eæ sectæ (quod iam antea scripsimus) circiter duodecim sunt: quæ licèt inter se cultu ac superstitionibus differant, omnes tamen in tollenda animorum immortalitate consentiunt. & quamuis plebi varia DEORVM nomina ad adorandum proponunt, ipsi tamen apud se nihil esse præter ortum & interitum existimant: aiuntq́ue homines, bruta animantia, plantas, redire omnia quendam in locum, vnde profecta sunt. ad cuius opinionis prauitatem penitus imis sensibus

Præfectus iudiciorũ.

Iaponij regibus in profano foro, in sacro sectarum principibus parent.

sibus inculcandam, paratas habent commentationes circiter bis mille & quingentas. quas vbi quis diuturna cogitatione animo impresserit: omni religione solutus, prorsus in illa cæcitate ac tenebris conquiescit. nonnullas attingam, vt genus videas. percontare (inquiunt) caput hominis abscissum à trunco, tu quis es? audiemus quid respondeat. illa est etiam: eundem ventum pro corporum diuersitate quæ offenderit, varios edere sonitus. denique statuunt, quod è nihilo existit, in nihilũ reuerti, esseq; tres hominis animas: quæ ordine alia post aliã deinceps corpus & ingrediantur & deserant. illud vnum interesse, quòd quæ prima ingressa est, postrema discedat. Has autem ineptias in arcanis habent, venduntque carissimè. *Ineptiæ sectarum Iaponicarum.*

In iis qui homines doctrinæ laude illustres in deorũ numero venerantur, sunt qui quẽdam colant nomine Xacã, quem aiunt Regis filiũ in primis eruditum fuisse: is praua dogmata posteris scripta reliquit permulta. Itaque librum eius, quem Foquequium vocãt, pariter venerãtur, negãtq; sine eius voluminis ope quenquam posse seruari: eiusdem beneficio ipsas quoq; herbas & ligna beatitudinem esse adeptura. Omnis autẽ illius libri doctrina eò refertur, vt persuadeat nihil esse, ex quo omnium esse pendeat. *Xaca praua dogmata.*

Qui Solem ac Lunam adorant, delubrum habent etiam nomine Denix, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam Solis ac Lunæ & elementorum esse virtutem affirmant. Iidem offerẽtem subinde sese dæmonis speciem, ita vt eam clarè conspiciant, multis iisque admodum pretiosis sacrificiis venerantur. Hominum genus in primis veneficum, & Christianæ religionis inimicum. Delubrum est aliud Quanonis, quem Amidæ filium fuisse perhibent. hunc pauci colunt, sed eam superstitionem magni faciunt, precẽsq; assiduè recitant. *Delubrũ Denix.* *Delubrũ Quanonis.*

Nam de ceteris, qui commentationibus vacant, iam antè diximus, quorum maior est numerus. Venio ad res Christianas, quæ mihi nunquam æquè bene ac nunc, ex quo Iaponem attigimus, habere sunt visæ. Nam antehac, bellis ac seditionibus prouincialium impediebamur, non modò ne religionem latiùs propagare, sed ne parta quidem conseruare possemus. Hoc autem anno Bungi rex amicus noster ita feliciter cum hostibus dimicauit, vt propemodũ debellauerit, quare ipsius victoriam tantum est otium

Sex omnino Socij in Iapone. Christianorum loca.

consecutum, vt ingens planè porta Euangelio patefacta esse videatur. Versamur autem in Iapone non plus sex in vniuersum è Societate nostra variis locis atque prouinciis. Primum est hoc Bungi domicilium, quæ vrbs ab ipso Rege incolitur, posita ad Septemtrionem gradibus tribus & triginta & semis, quæ tota pars insulæ in arcticum vergẽs polum, cùm multos iam habeat Christianos, eosque constantes, tum iis augetur in dies: in quibus litterati nonnulli sunt ex ordine commentantium, qui se inuicem ad Christum alliciunt, de quibus ex aliis litteris plura cognosces.

1. Bũgũ.

2. Cutame. Alter Christianorum locus est Cutame in agro Bungensi, ab vrbe Bungo circiter septem & viginti millia passuum. Christiani sunt ibi amplius ducenti, quorum vnus ære suo egregium templum exstruxit, & aliquem è nostris efflagitat: sed quo minus ei concedatur, Sociorũ in his locis paucitas facit.

3. Firandum. In Firando insula tertia ecclesia est, quam septem octóve loca Christianorum efficiunt. sita est autem hæc insula ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab vrbe Bungo passuum ad cẽtum & quinquaginta millia: Christiani bis mille censentur: à quibus colendis iuuandísque nos annis superioribus bella intercluserunt. Sed iã Firandi Rex ab hoc Bungensi deuictus, stipendiarius ipsius est factus, eritque posthac nobis tutus ad eam insulam aditus. ac mense Iulio proximo inuisit eam ecclesiam Aloisius Almeida, multáq; ad Christi cultum ibi præclarè constituit, quę Aloisij ipsius litteris ad vos perscribentur.

4. Facata. Accedit Facata vrbs in primis opulenta, & mercatoribus celebris. distat a Firando circiter septuaginta millia passuum. templum est ibi, Christianíq; permulti. horum vnus aliud quoque se templum ædificaturum promisit. Ibidẽ ex itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas amplius sexaginta, multo etiam plures baptizaturus in reditu, nisi repentè in morbum incidisset.

5. Cãgoxima. Quintum obtinet locũ Cãgoxima oppidum, quò primũ in Iaponẽ veniens Frãciscus Xauerius appulit, ibiq; primũ Iaponij Christiani fieri capti sunt. posita est autem ea regio in meridiẽ ad alterã procurrẽtis insulæ cuspidẽ, gradibus vno & triginta, ab vrbe Bũgo passuum ferè ducẽta millia: quam item ecclesiam nuper Almeida lustrauit.

Neque

Neque verò Amangutium omittendum est.ea vrbs magis ad Septemtrionem spectat, abestque Bungo passuũ cẽtum & quinquaginta millia.ea vinea quo minùs annis superioribus inuiseretur coleretur que, bella prohibuerunt: quamquã pacatis jam rebus, ex Christianorũ litteris (quibus ad copiosam messem in ea loca inuitamur) didicimus constanter eos in fide persistere. *6. Amangutium.*

Sequitur Meacensis ecclesia, ad alteram huius insulę cuspidem. Ex iis locis cùm primarius quidam Bonzius mihi per litteras demonstrasset, magno se desiderio teneri legis diuinæ cognoscendæ, sed confecta jam ætate ad me venire non posse, orare se, vt si mihi minùs eò proficisci liceret, quempiam alium mitterem: Gaspari Vilelæ Meacũ rei Christianæ causa proficiscenti mandata cum litteris ad hominem dedi: sed cum Gaspar mortuũ offendit, quẽ ferũt ante obitũ dixisse, præclarè sibi cognita ac percepta fuisse, quæ tũ ego tũ Japonii nostri ad ipsum de Christiana religione perscripseramus, seque è vita ea ipsa fide ac religione discedere. ac Meaci quid actũ sit, fusiùs ad vos Vilela perscribet. *7. Meacũ* *Bonzius primarius fide Christi discedit è vita.*

Nouissima est omnium ecclesia Sacaiena non longè à Meaco: opulenta vrbs, emporiumque percelebre, suisque Venetorum more legibus vtens, inde ad me cũ muneribus litteræ missæ sunt, quibus etiam atque etiam rogabar, vt eò legarem ad promulgãdam Dei legem aliquem e nostris, quod mihi cùm Sociorum paucitas non permitteret, nullusque mecum esset sacerdos, ad Gasparem scripsi, vt eò sese conferret, reique Christianæ consuleret, quoad subsidiũ nobis ex India mitteretur. quocirca te per Dominum obsecro, vt operariis saltem sex, aut minimum quatuor inopiæ nostræ subuenias: nam præter has octo iam institutas ecclesias, eiusmodi est in præsentia status rerum Iaponicarum, vt minimè dubitẽ, quin omnes huius regni atque insulæ partes (modò pręcones non desint) Euangelium Christi peruagaturum sit. *8. Sacaiũ* *Praeconũ Euangeli paucitas.*

Quod ad Christianorum mores vitãmque pertinet, plura ex litteris Sociorum cognosces. Vnum illud dicam, me tot barbarorum & Christianorum terras emensum, gentẽ vidisse nunquam aut rectæ rationi, vbi eam cognouerint, æquè obtemperantem, aut ita pietati ac pœnitentiæ deditam, planè vt in Confessionis & Eucharistiæ mysteriis obeũdis, religiosi Cœnobitę potiùs, quàm tyrones ac neophyti vi- *Iaponiorũ laudes*

ei videātur esse. Iam quanta sit eorum in fide cōstantia, vel ex eo facilè conjici potest, quòd cùm Firandenses Christiani, vnius tãtùm susceptæ religionis causa, cùm aliis afficerentur iniuriis, tum etiam in exilium pellerentur: multi re familiari neglecta Bungum commigrarunt, paupertatis incommodis Christi Domini caritati postpositis. pietatis verò illud sit argumentum; cùm ære campano statis horis datur signum precandi, tanta est omnium in eo genere alacritas, non modò vt viri, feminę, & pueri; sed pænè infantes ipsi, qui nondum rationis compotes sunt, nixi genibus illico preces fundãt. Sanè Christianus quidam mihi narrauit, cùm paucis hisce diebus puellam tenera admodum ætate ad vinum à propola coëmendum misisset, dum vinum è cupa depromitur, puellã audito salutationis Angelicæ signo, relicta illico lagena genibus positis fixam stetisse, quoad orationem Dominicam & Angelicam salutationem quinquies recitasset: eamq̃ue rem barbaros qui aderant ita admiratos, vt dicerent nullum esse Deum cum Christianorũ Deo comparandum, quorum pueri etiam ipsi bonos mores docerent. Iam verò quanti grana, quæ benedicta vocantur, faciant Christiani, præclarè demonstrant, cùm pauca quædam à nostris huc missa celebrioribus locis publicè posita assiduè precando percurrunt: & si quod est alicuius priuatum, semper de manu in manum traditur, nec quicquam donari gratius his hominibus potest. Proinde vnà cũ operariis mitte quæso ex iis etiam granis aliquot, quoniam tãto in honore sunt. & noli dubitare, quin vtrunque beneficium melius hîc, quàm apud Malucos aut Brasilicos collocetur. Quod reliquum est, faxit Deus, vt quantum subsidio egeamus, intelligas: tibique ac nobis omnibus ad ipsum rite colendum vires impertiat. Vale. Bungo, 7. Idus Octobris, 1561.

Excellens pietas & in fide cōstantia.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV.

ANNO superiore cum Ecclesiis Facatæ, Firãdi, aliisq̃ue lustratis Bũgum ægrotus ex itinere rediissem, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores quas quoniã vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quę quidem in iis

locis

locis contigere, in quibus mihi versari ex eo tempore cõtigit: nam cetera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesimum natus annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterq; tractabat. is igitur Christianus cùm animaduerteret se iam ad vitę exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura cõfessione delere, &(quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione periculóque rei familiaris omnino sese conferre constituit. rem itaque cum vxore communicat: quæ(vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehemẽter probauit: illud solõmodo monuit, vt quã occultissimè abiret, ne in se regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoq; abisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono à finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat, cùm superuenientibus qui ad eũ capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat, eodẽ rege postulãte oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllo modo adduci potuisse: legauit ad eũ Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei suasit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoq; animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id rescivit, egit cum Rege Bũgi, vt Christianum ab Regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, ostendit hominem magna in Deum fide speque subnixum, de se ipso autem adeò demissè maleq; sentientẽ, vt nõ modò qui Bungũ ad cõfessionẽ incolumis perueniret, sed qui vllo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignũ assereret: tantóque in se ipsum odio erat incẽsus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus CHRISTIANI, qui regiam epistolam attulerat, adduci nequiuerit, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus

Christiani cuiusdam illustre factũ

ſolutus Bungum ægre peruenit tanta animi ſui cum voluptate,tantaſque Deo gratias agens, vt rem verbis aſſequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cetera multa profuit, tum ad Chriſtianorum fidem ac ſpem in Domino augendam.Eum Coſmus pueris,quos alimus domi, inſtituendis præfecit,& piis quibuſdam libris in Iaponicum transferendis.Magnum apparet in eo precandi ſtudium & caritas, & licèt extrema iam ætate, vix vnquam ceſſantem reperias. Eum Dominus ad finem vſque conſeruet.

Vxor ciuis primarii, baptiſmi beneficio, dæmonis vexatione liberatur.

Per idem tempus nobilis quædam mulier primarii ciuis vxor ex familia Regis Bungenſis à dæmone agitata,per cãpos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri poſſet.Hanc ſibi Coſmus à Chriſtiano quodã inſigni viro commendatam ad ſe perduci, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis cuſtodibus adhibitis, collocari iuſſit.Et quoniam in ſpem venerat mulier,ſe baptiſmi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebátque mentis eius animiq; vexatio dilucida interualla : iis opportunè Coſmus eſt vſus ad eam Chriſtianis præceptis ritè imbuẽdam.quibus vt ſatis erudita viſa eſt, in magna Chriſtianorum corona,eam dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier tum ſanè quieta, ſed cùm primùm caput ſalutari aqua perfundi cæptum eſt, tanta repentè vi ſe commouit, clamoreſque edidit ita magnos, vt omnes quotquot aderamus perterrefecerit.Tum Coſmus à quatuor viris apprehenſam teneri ad finem vſque baptiſmi imperauit.quo abſoluto miſera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum aut moleſtiam hucvſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta,& maritus ipſius ita permotus eſt, vt ab Rege petierit,vt ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permiſit, vt diceret gratum ſibi fore,ſi eum reliqua familia imitaretur,itaque baptizatus ipſe cum liberis,cognatis, & famulis ſanè quàm in virtute proficiũt.Ego interea vires à morbo collegeram. quocirca menſis Octobris initio miſit me Coſmus, comite è Chriſtianis domeſticis vno, ad templa quinque viſenda, variis locis agri Bungenſis commodo Chriſtianorum exſtructa. menſem in eo itinere poſui, multos baptizaui barbaros.Chriſtianos autem docui, qua ratione templa cõcelebra-

lebrarent, sermonesque inter se de religione sererent, si quando Bungum venire non possent. quasdam etiam areas defixis crucibus Christianorum sepulturæ dicauimus: denique in singulis templis benedictum seu piaculare granū relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde Bungum reuersus, Cāgoximam mēse Decembri profectus sum. profectionis causa fuit Emanuelis Mendozii cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atq; etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigēdam, Christianos visendos, & promulgandum barbaris Euangelium mitteret. id ipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei volūtatem scriptis ad Proregem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate præpositum, ostendisset. Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu & frigoribus maximis quatriduo ad mare peruenimus: cū semper vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad barbaros fecissemus. Inde solutis anchoris inter nauigandum aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna incolarum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiaui: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediere, atque vniuersi pænè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impunè liceret, eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. Ex quo facilè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primùm opportunū est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus, multisque sermonibus vltro citróque habitis, cùm etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cùm enim nostra hortatione permotus, concubinā, ex qua duas susceperat

Barbarorū ad Euangeliū cōcursus.

perat

perat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis pòst diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tēdentibus, vbi Emanuelis Mendozii nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima. quippe quā decē ferè propugnacula cingūt, inter se nō nisi ponte subductili peruia, magnoq; interuallo distantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) silice ferramētis exciso: quod equidē vix hominū manu fieri potuisse crediderim. ibi cùm Hexandoni vxorem, & quatuordecim præterea Christianos multis iam annis Frāciscus Xauerius fecisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimè acceptum multa tum de Francisco Xeuerio, tum de Bungensi, Meacensi, ceterisque in Iapone constitutis ecclesiis percontati, felicique ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iam diu neminem omnino ex Societate nostra conspexerāt. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidētia retinuerat. Relictum sibi libellūm descriptis Xauerii manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat senex, veritus ne vsu nimio attritum flagellum absumeretur) sese cædere cōsueuerant, quòd eam rem non solùm animis, verùm etiam corporibus suis prodesse diuinitus intelligerēt. itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cùm varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellū postremò confugiens, Francisci Xauerii, vt putandū est, meritis continuò in pristinam valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum sacratissimæ Virginis imagine admodum eleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem,

Hexādonus princeps.

Libellus, Xauerii manu descriptus, expertæ virtutis remediū.

in iis

Hexandoni filii baptizantur.

inis duobus Hexandoni filiis, baptiſmo luſtraſtis; (quos iam ſenex ille Chriſtianis rudimentis imbuerat) incredibili eum eorum mœrore poſtridie manè diſceſsi cōmeatu ab ipſis affatim inſtructus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipſos commoraturum. Cangoximam ſimul atque peruenimus, Regem adiui confeſtim, eóq; collaudato quòd Euangelium in ſuo regno promulgari cuperet, multiſque præterea verbis habitis, petii, vt liceret mihi in præſentia Tamarim vſque ad Luſitanorum ſtationem excurrere. quod ille cùm permiſiſſet ea tamen conditione, vt auum ipſius ex itinere inuiſerem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque tertima, occultis paſſim occurrentibus foueis, è quibus iumenta ſeſe ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim ſæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde barbaris nouem, qui id ipſum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis cōemptarum (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) cuſtodibus binis appoſitis: denique communi cōſilio indicta pecuniaria multa, ſi quis temere iuſiurandum vſurpaſſet; (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redii, & conciones ad Chriſtianos habere inſtitui. nam ethnici veriti Bonziorum offenſionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm animaduertiſſem, cæpi conſilium familiaritatis, ſi quo modo poſſem, atque amicitiæ cum Bonziis ineundæ, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam inſignis, magna etiam ante id ſacerdotium exiſtimatione, tū verò & Regis ipſius conſiliarius, & amplis cœnobiis tribus ſumma cū poteſtate præpoſitus. Hunc igitur adii, collirio ad oculos curādos, quibus ipſe laborabat, allato; atque ille meo ſanè quam lætatus aduentu, ſibi valde optatū fuiſſe dicebat, quę Xauerius diſputaret, cognoſcere, ſed interpretē defuiſſe. Inde me multa de ſummo rerū opifice, de immortalitate animorum, de tempeſtatū varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliiſque rebus huiuſmodi interrogans, magna ſua cū voluptate totā eam noctem apud ſe detinuit. Quibus ille ſermonibus captus, cùm ad me ſæpe, alio item Bonzio comite, ego viciſſim ad illum familiariter

Rex Cangoximanus.

Tamaris portus.

venti-

ventitarem, cumque doctrinam nostram, cùm apud alios, tum apud Regē ipsum ita collaudasset, vt Rex Xijona (hoc est sanctam rem) publicè responderet: vel eo Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati barbari ad nos audiēdos venire cœperūt. Ex quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarii duo Regis, ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omniū opē ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Duo regis cognati primarii cū uxoribus & parte familia ad Christū adiunguntur.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntiū in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cùm Christianorum, tum etiam ethnicorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui: è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Euangelio in ecclesiam adscripti sunt. in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in cōmētarium relatis iis, quæ de me didicerat, librum confecerit exorsus ab ipso mundi initio, ad vsque Christi Domini nostri in terras aduentū: eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis. quę ipsius lucubratio & hominibus illis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circūtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quædam scripta de Christiana religione describere, mandatum ita auidè arripuit, vt opus vniuersū (omnino chartis quinque & quinquaginta constabat) vnius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat, docendis in templo ceteris Christianis præfeci, regulâ præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rem, vt quibus etiam suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille, quem dixi, qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tāta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerúmque cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrimas præ gaudio continere nō possit. Is ipse in Christianorū cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas: responsurū se dixit

Eximia pietas cuiusdam neophyti.

dixit illico: Here, vis ne me in te ſine fuco ac ſimulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me ſubmiſſum? vis perferētem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me eſſe Chriſtianum. haſce enim virtutes omnes vna religio Chriſtiana complectitur. Ac ceterorum quoque Chriſtianorum (ad quorum numerum ibidem alij ſeptuaginta per eos dies acceſſere) egregia pietas, aſſiduum prӕcandi ſtudium, mirus inter ſe amor atque concordia cernitur. vna tantùm res ipſorum animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communium meritorum eccleſiӕ expers tam diu in Iaponica ſuperſtitione perſiſteret. pro cuius cōuerſione cùm preces ad Deum lacrymáſque (vxor ipſius prӕſertim) quotidie funderent: tum ego vxoris rogatu hominem adij, & ex eo quęſiui, cur veritatem ſӕpe iam cognitam depoſitis Iaponiorum erroribus ſequi negligeret. Tum ille Deum teſtatus, Chriſtianam religionem ſibi planè probari, ſecus permiſſurum ſe nequaquam fuiſſe, vt eam familia ſua tota ſuſciperet: vna re, quo minùs eos imitaretur, impediri ſe dixit, quòd vereretur, ne grauiùs animum Regis offenderet: ſperare ſe Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipſo libente Chriſtum, quem intimis ſenſibus adorabat, palàm ac libere profiteri poſſet. quo illius reſponſo Chriſtiani valde lӕtati ſunt. Ex eo loco rurſus ad Cangoximanos reuerſus, Coſmi litteris per Chriſtianum Bungenſem ad me perlatis eo cōſilio ſum reuocatus, vt ad Regem Icoxiurӕ proficiſcerer, qui nos in ſuum regnum liberaliſſimis conditionibus inuitauerat: cùm prӕter alia multa & Luſitanis omnibus in eũ portum commeantibus, quique cum ipſis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem ſe daturum eſſe promiſiſſet, & quicquid circa eſt agri ad paſſuum octoginta millia Coſmo obtuliſſet, vt intra eos fines ethnicus nemo ipſius iniuſſu habitare poſſet. Cangoximӕ igitur inſtitutis qui Chriſtianorum cœtu, in templum ſtatis diebus aduocato, doctorum vice ac munere fungerentur, baptizatiſque iis, qui iam ad id ſacramētum idonei videbantur, ceteros quibus potui verbis ſum cōſolatus: duos prӕſertim Bonzios illos, de quibus dixi, quos in diſceſſu meo perquam ſtudioſè Christo nomina profitentes in aliud tempus idcirco reieci, quòd à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione ſe poſſe deſi-

Hexãdonũ metus Regis à baptiſmo retardat.

Rex Icoxiurӕ.

ſtere dicerent, eáque re Christiana ſacra, quæ ipſi apud ſe taciti colerent, minimè pollutum iri arbitrarentur. deniq; à Chriſtianis vario cõmeatu peramanter inſtructus, & magna cum doloris amoríſq; ſignificatione dimiſſus, ad arcẽ Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima paſſuum abeſt decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum ſubſtiti. atque inde incredibili Chriſtianorum dolore ac gemitu, ipſis etiam ex arce ſumma feminis ad mare me deducentibus, &. quaſi in eo ſalus omnium verteretur, ita me vt celeriter ad ſe redirem enixè rogantibus, conſcendi, & decimo ſeptimo die Bungum magna noſtrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Icoxiuram, qui locus vltra Firãdum eſt quatuor & viginti paſſuum millibus, diſceſſi. quò vt perueni, ſalutatis ex itinere Facatenſibus, (qui cùm initio diu multúmque Euangelio reſtitiſſent, bellis deinde perdomiti ac velut ſubacti, diuinum ſemen libétiùs acceperunt, bonámque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Icoxiuræ primùm adij, qui me honorificè ſanè bis conuiuio excepit. deinde cùm eius miniſtro, qui Regis ipſius nomine ad Coſmum litteras dederat, de re communi agere inſtitui. cúmque ille quædam ex iis, quæ per epiſtolam nobis vltro detulerat, reuocaret, faciendum mihi exiſtimaui, vt ad Coſmum ſcriberem, eique totam rem integram reſeruarem. Ad portum igitur reuerſus, dum in Chriſtianos ex inſtituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Chriſtianæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noſter, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatenſibus quoque ſumma cum omnium admiratione operam nauarat egregiam, in eo oppido verſaretur. nec ita multo pòſt quędam parãtibus nobis, quæ ad Coſmum mitterentur, ecce tibi repentè affertur ipſum adeſſe Coſmum. Primò incredibilis viſa res: ea Coſmi ætas, ac valetudo, ea difficultas itinerum eſt, ſed vbi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti ſimus, facilius eſt vobis exiſtimare, quàm mihi ſcribere. is me confeſtim ad Regem legauit, vt cum eo rem omnino trãſigerem. quod ego cũ feciſſem ablatis etiam ſyngraphis, Bũgum ipſius Coſmi iuſſu ad epulas in ędibus noſtris (id enim ſemel in anno ſolemne eſt) Regi Bungenſi parandas excurri: quo ſecũ ille filiũ hæredem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati pue-

Damianus Iaponius.

ti pueri nostri domestici quatuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pænè potiùs infans, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. Bungo rursus Icoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habètque in monte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, a Petro Barreto Nauarcho Lusitano defixam, quod eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset: Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum confessionis & Eucharistiæ caussa cōcursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ caussa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerēt, & seueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstantem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris, constanti animo excelsoque repudiauit. Qua re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Signum crucis tribus diebus apparet in aëre.

Restat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli commemoratione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura cōgesserit: tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare pueri ingeniū, memoriā, oris corporisque totius dignitatē ac speciē multo admirabiliorem efficerēt. tanta enim in eo ca-

Adolescentuli cuiusdā egregia dona & facta.

eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cœleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tanta verò animi submissio & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit natus) vt Bũgum ad eam inuisendam ecclesiam à Gaspare missus ex vrbe Sacaio, bona cum parẽtum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò simul atque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verùm etiã omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de contemnendo seculo publicè disputare instituerit. Idem in patriã à parẽtibus reuocatus, Icoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de pœnitentia sanè opportunè verba fecisse. quam ille Christianæ Philosophiæ partem iam antea sæpius à se tractatam callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo adspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ab eo precibus impetrent, vt me vitam ponere in ipsius obsequio ac famulatu concedat. ex Iapone, octauo Kal. Nouẽb. 1562.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV IN INDIAM ET IN EVROPAM.

E Maximis nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Icoxiuram appellant, obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostra voluptate ac lætitia gestientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur. quorum ducenti circiter nos ad templũ vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, satisq; se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, támque opportuno tempore cerneret. Ioannem autẽ Ferdinandum

dinandum è magnis assiduisque laboribus ita consumptũ macieque confectum offendimus, vt animam agere pænè videretur. Etenim ad domesticas quidem & quotidianas Cosmi occupationes, principũ etiam virorum, & Christianorũ tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno vel baptizandi vel salutandi caussa ad eum venientium, frequentia atque celebritas accedebat: Ioannes autem, post sacra missæ à Cosmo peracta, totum ferè diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgo tradendis, partim etiam proceribus Bonzijs, qui ad baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentũ die primùm sexaginta baptismo lustrati sunt, multique deinceps, ex prima nobilitate, Bartholomei regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechismum sua manu continuò describebãt, quo faciliùs memoriæ commendarent, eundemque domesticis traderent. singulis autem, à baptismo, sanè quàm enixè ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itémque Rosarium precandi causa dabatur. *60 Barbari & multi ex prima nobilitate baptismo lustrãtur.*

Firandi autem simul atque Sodales ex India aduenisse auditum est, Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex ijs ad Firandensem ceterasque eius tractus ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso nõ impetrassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui id ipsum humistrati supplices peterent. Neque ita multo pòst ab vrbis Ximabaræ Tono, (honoris ac præfecturæ nomen id est) qua in vrbe CHRISTIANI eo tempore plus mille & quingenti numerabantur, nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simul atque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungensis, qua in vrbe annum iam sacra missæ facta non fuerant. Ac Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem CHRISTIANAM iuuandam in primis est necessaria, Baptista paucis pòst diebus profectus amicissimeque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simul atq; per occupationes *In vrbe Ximabara Christiani plus 1500.*

 liceret,

liceret, se ipsum ad illos esse venturũ. Christiani verò, quique insulas quique Firandum oppidum incolunt, vbi resciere nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India itémque veronicas attulisse, multi cum vniuersa familia, iique admodum pauperes, conductis mercede nauigiis, ad huc portum traiecere. interrogati cuius rei caussa, nullius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè, supplicationes ad Deum habebant, quo faciliùs impetrarent: atque etiam, cùm sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus vtebantur: eaque dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique aliis è regionibus ad nos huc vsque confessionis caussa contenderunt. quorum sanè religio caritásque est admirabilis. Per idem tempus Bartholomeus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuò adiuimus, eique xenia dedimus rosarium ex equo marino itémque granum benedictum vnum auro insertum. quæ ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quòd vtrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas cùm sacro missæ interesset potissimùm elucebat. Etenim cùm in templum quotidie manè multo ante lucẽ veniret, (maximam enim noctis partem ferè Iaponij proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur, sed etiam plebem infimam aduentu suo summoueri planè vetabat, vixque parato sibi honoris caussa stragulo ad considendum vtebatur: prorsus, vt quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, vt sacro quandoque peracto, ante recitatum à pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idémque vt quædã sacræ missæ & Eucharistiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Ferdinandum summa sua cum animi voluptate pænè ad lucem detinuit, multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, esse necessaria diceret, quæ ille & simul purgatorij ignis inferniquesupplicij discrimẽ à Ioanne cũ didicis-

Admirabilis neophytorũ in Deum caritas.

Regis Bartholomei pietas ac animi submissio.

didicisset, ad Cosmum salutatum accessit, cui id honoris etiam habebat, vt in ædium ingressu pugionem ceteráque arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo, germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam cõsuenere Iaponii principes Manibus mortuorum decemdialia ferè sacra, non sine magna Bonziorum præda sagináque, persoluere: Bartholomeus rex patre suo per eos dies adoptiuo vita functo, re cum Cosmo communicata, pro exequiis illis, Bonziorúmque conuiuiis, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim vt sibi ipsi, quoniam impio patri non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristinæ benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quàm polliceri solitus, simul atque Vmbram regiam vrbem regressus est, demortui Regis imaginem, quam odoramẽtis suffire veneratiq; solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonziis ingens piaculum est habitum. cumque ex itinere ad oppidum Muram se contulisset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina: multis ei rationibus persuasit, vt vnà cum omni famularum comitatu baptizati decerneret. quæ res eo mirabilior visa est, quòd ea Regem ab eodem consilio antea reuocare tentauerat. simul etiam Rex templum ibidem magnificũ ædificare constituit, Bonziis ad eam rem è cœnobio quodam ædeque pulsis. quapropter etiam Aloisium præstanti virtute virum, regiæ vrbis præfecti fratrem, sibique in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari, impellente dæmone, Regi ipsi insidias comparant. Capita coniurationis fuere duodecim viri vrbis administrationi præpositi. ii ad rem occultandam, Regemque fallendum, CHRISTIANOS fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi eorum scelus præsagiret, diu multúmque ante baptismum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Bartholomeo in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus fuerat, Gotondonum coniurati, cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilii assumunt. omnes deniquę Bartholomeum hortantur, vt regni possessionem cum põpa solemni aliquando capiat, &

Rimanorum Rex.

Sex pauperũ millibus epulũ præbet Rex.

Vmbra regia vrbs.

Regina, vt cum omni familia baptizari decernat, persuadetur.

Regi insidiæ comparãtur.

simul Reginæ baptismum ac ceterorum. Cosmo accersito quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat. nãque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. Sed veriti mox ne ipsorum consilia patefierent, rẽ aggredi anteuertunt. Aloisiũ regis internuntiũ vltro citroque ad Cosmum rei Christianæ causa commeantẽ Feribus in itinere adortus interimit, cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro, Aloisium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte 12 viri regiis ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloisij fratre, paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo pòst Rimanorum Regis auxiliis regnum propè vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitque Cosmo nunciatum se Icoxiuram, cùm primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotõdonum & Feribum aliósque rebelles variis locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio, capite plectebantur, quam rem ad Christianæ religionis progationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringẽdũ videtur, quanã ratione Bartholomeus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum sene (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorũ fautore, & Christianæ religionis inimico; ab Rege vt dicebamus adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde pòst annis, Cosmus cum Icoxiuram se contulisset, Rex ad eũ salutandũ ineunte quadragesima venit, quem antea nunquã viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causã adiit, eumque in ædes nostras in posterũ diem ad prandiũ inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Ferdinandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorũ æternitate, inscitiaq; & errore illorũ, qui nihil esse omninò præter materiã primã opinarentur, habita est hæc disputatio in sacello quodam optimè ornato, proposita MARIAE virginis sacratissimæ imagine cum filiolo IESV, cuius ille tabulæ cùm cetero aspectu mirificè gaudebat, tum

Seditiosi multantur, & in regnum Rex restituitur.

Qua ratione Bartholomeus Rex sese ad Christum adiunxerit.

tum ſtupebat in primis, quòd quamcumque ſe in partẽ verteret, defixos in ipſum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur clarè percepit. in digreſſu autem Coſmus ventilabrum aureum Regi donauit, cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter ſanè deſcripto. quod ventilabrum Gaſpar Vilela ex vrbe Meaco miſerat. cuius argumenti litterarumq; nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognoſceret, rurſus ad nos cum magno comitatu ſe contulit, ceteriſque in atrio relictis, vno Aloiſio ſecum adhibito, templum ingreditur, ibique rurſus de ſacris fidei Chriſtianæ dogmatibus, deque ſanctiſſimi nominis IESV cruciſque myſteriis atque virtutibus, Regis ipſius rogatu, Ioannes admodum fuſè copioſeque diſſeruit. è quibus multa Rex ſua ipſe manu in commentarium retulit. ex eo die, aureæ crucis ſigillo munitus, quod ſecum de Coſmi ſententia geſtabat aſſiduè, ſe identidem IESV Chriſto commendans, crebriſque Coſmi cohortationibus incitatus, denique nomẽ Chriſto Domino dare conſtituit. Nocte igitur domum ad nos cum ſuis familiaribus venit, piis de religione ſermonibus ad inſequẽtem vſque lucem aures præbet, quibus Coſmi iudicio iam ſatis inſtitutis, ſacro baptiſmate ab eodẽ luſtratus eſt, manibus in modum precantis magna cũ ſubmiſſionis pietatiſque ſignificatione cõiunctis, comitum ſuorum ex præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius conſuetudine monitiſque adducti in eandem baptiſmi voluntatem vehementer incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Bartholomeus nouo nomine vocitatus eſt. Inde ad bellũ diſceſſit, Coſmum obteſtatus, vt pro ſua ſuorũmque ſalute ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porrò in itinere Mariſtenis delubrum, quem Deũ rei militari præpoſitum Iaponii magno cultu cerimoniáque venerantur, iniecto igne conſumpſit, eodemque loco ſignum Crucis erexit, quod ipſe & vniuerſus ipſius comitatus ſupplices adorarunt. In caſtra verò ſimul atque peruentum eſt, miſit qui toto regno Deorum fana comburerent. Ex ipſis verò lucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Luſitanis attribuit. Quin etiam in caſtris, quicquid à bellicis occupationibus otii ſupereſt, id totum nocte diéque in militibus ad Chriſtianam pietatem informandis inſumit, quos paulatim ad nos, quo res minùs

Mariſtenis delubrũ Rex igne conſumit.

inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi causa dimittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomen IESV cum clauis tribus in humerali depictum, crux è collo dependens, granumque benedictum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris intersit. Christianos verò contra omnium, etiam parẽtis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex est splendore atque autoritate conspicuus, magnopere, vt dixi, fore speramus rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longè latéque disseminet. Vos ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, piasque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Icoxiura, 18. Kal. Decemb. 1563.

Insignia Regis.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV IN INDIAM.

EXponam his litteris, fratres mihi carissimi, quanam ratione Rimanum in regnum vrbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporium Icoxiuræ, quod commutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmũ Christianæ doctrinæ causa commigrantibus, ita frequeter habitari cęptum est, vt ecclesiam hanc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus. Bartholomeo etiam rege vnà cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater Bartholomei monitis precibusque sæpius excitatus, vt à Iaponicæ superstitionis erroribus ad re[illegible]m veritatis Euangelicæ semitam se traduci pateretur; à Cosmo magnopere petiit, vt aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benignéq; ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multũque dixi. quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsius rogatu fecissem, iis sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere supersedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosinum, cui potestatem per eas litteras

litteras faciebat Euangelii toto suo regno libere promulgãdi, alteram ad incolas oppidi maritimi Cocinoci, in qua erat scriptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit: quo sanè breui peruenimus, hospitióque excepti ab vrbis Præfecto, verbum DEI disseminare instituimus. Nec sanè frustra. etenim baptizatĩ sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore ac liberis ipse, ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cùm in ædes regias in primis instructas loci majestate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipsi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & catastromata fœdarētur: vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de aliis ędibus, populi docendi causa, comparandis, ille mihi sanè liberaliter omnium, quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectum est ædificium quoddam peramplum, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quã nobis Rex templo ædificando attribuerat Operæ centum ad ruinas instaurandas, ædémque sacram exstruendam, Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitę, opus vtrumque celeriter absoluerunt. Tum verò liberiùs ad Christianæ doctrinæ rudimenta sacrásque conciones pueri senésque sese conferre: è quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humandis prope ædem sacram cruce defixa peramplum soli spatium, quò primùm illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro salute harum gẽtium deprecatores in cœlum asciuit. Secuta deinde est in Bartholomeum regem cõiuratio, bellicique tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atque a Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deserendam solicitati sunt, Cruce etiã ipsa contumeliosè diffracta: ipsi tamen in fide fortiter perstiterunt. quod egomet deinde ex eorum sermonibus clarè perspexi, cùm ad eum portum per id tempus naui accessissem. cũ enim, ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur, ad stationem nostram sera admodum nocte parato nauigio frequentes venerunt, se diligenter excusantes, quòd nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam verbis testãtes huiusmodi:

Præfectus vrbis Cocinoci cũ 250. baptizatur.

Christiana

Neophytorũ constantia. Christiana religione deserta, quam porrò sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulachra, quæ huc vsque coluimus? quis insitam vnius Dei caritatem ex animis nostris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus, eosque vicissim, vt potui, consolatus, ad Cosmum ceterosque socios Icoxiuram ex eo loco profectus sum, qui se cum Christianis, ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verùm sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Bartholomeo, qui in arcem quandam ex incendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaserat, in regnũ restituto, metus hosce omnes iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus. sed de his hactenus.

Regulus Ximabaranus. Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem ab ipso Tono seu Regulo accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benignéque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me Rex inuitat ad cœnam. A cœna familiares suos atque domesticos in cęnaculum conuocat. Hîc ego bene longam de Christiana religione disputationem instituo. illi verò multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Manè cùm illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primùm horis, tum pomeridianis, postremò vespertinis, tanta hominum vi confluente, vt non domus solùm, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundũ hunc rei Christianæ cursum more suo aduersarius non semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cęnobia Bonziorum, qui cùm aliis de causis plurimum possunt, tũ quòd principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallacias atque superstitiones quòd palàm coarguimus, populumque ab ea secta ad Christum omni ope traducimus, capitali nos vbique ferè odio prosequuntur. Ximabaræ autem, simul atque ita propensam in nos populi voluntatem intelligunt, inimicitiis, quas antea inter sese exercebant, communi metu suadente depositis: calumniis

Bõziorũ calũniæ & scelera fictisque criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonũ adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum genus hominũ versari patiatur. Antropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodem continuò bellum

lum excidiumque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitare conatur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono deposcat, partim etiam vt nos publicè conuitiis maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maximè dissero, facta manu quidam è Bonziis de communi ceterorum sententia in ędes nostras irrumpit, positamq; ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdéq; omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaque nihil propiùs factum est, quàm vt eum interficerent. Bonzii autem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum, susceptam à se Christianam religionem cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata, publicè profiteri. id illi sibi non modo apud Deum salutare, sed etiā apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzii postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus resciuit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiari, eósque hortatus est, vt tumultus vitandi causa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorum amētia ac furor eo vsque processit, vt quicunque ad nos audiēdos venirent, eos vsu etiam fontis arcerēt in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. prorsus vt nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuerit.

Mos neophytorū.

Iam verò illa quoque res accidit, non minùs euentu felix ac læta, quàm initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumque in ædibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione lacessitus, stricto mucrone in socium præceps iracundia ferebatur: cùm illum ex iis qui aderant Iaponii quidam (aderant autem ferè centum) vi arreptum retinent, eique de manibus sicam extorquent: quo ille facto ita iratus inde discessit; vt aut eam vlcisci iniuriam, aut mortem sibimet inferre, Iaponico more, decerneret. Accessit ad exstimulandum iuuenis animum, satis iam per se incitatum, patris quoque denuntiatio vehemens, ne suum in

conſpectum veniret omnino, niſi priùs ab ædium præcipuè domino, apud quem res illa contigerat, doloris pęnas exegiſſet ſui. igitur adoleſcens, amicis affinibuſque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatum eſt, Chriſtianos omnes magnopere conturbauit, me verò potiſſimùm, verentem, ne ſi ad manus ventum eſſet, (quæ res non ſine multorum cæde erat futura) tum verò Bōzii ciuibus quod cupiebant planè perſuaderent, nos rixarum ac ſeditionum vbique terrarum autores eſſe perpetuos. Iamque ſe, quanquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (ſic enim appellabatur) hoſpitis noſtri defenſionem inſtruxerant, aduentabátque armatum agmen aduerſariorum, cùm iuuenis ille dux agminis repentè præter omnium ſpem gentiſque conſuetudinem exterritus ſubſtitit, ſatis dignitati ſuæ, ſatis parentis imperio factum exiſtimans, ſi vacuam nobilis cuiuſdam viri domum ingreſſus in ſuburbano poſitam, reſiſtente nemine, pugionem inde viciſſim abſtuliſſet, atq; ita (vt fecit) in patriã reuertiſſet. Id à Chriſtianis vbi reſcitum eſt, tanta voluptate lætitiáque perfuſi ſunt, vt ab ipſo noctis crepuſculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilo minùs gratias Deo cuncti ſimul agentes, factúmque inuicem gratulabundi narrantes, ad inſequentem lucem vſque perſtiterint. Nec tamẽ inter haſce aliáſque difficultates, & Bonziorum inſectationes, Dominò Deo fauente, ceſſatum eſt. nam præter quotidianas cõciones & catechiſmum, baptiſmi celebres variis temporibus complures habiti ſunt. Ac primùm quinquaginta barbari nomẽ Domino dedere. deinde rurſus circiter ſeptuaginta. tertio denique baptiſmo, candidati trecentum numerati ſunt, è quibus baptizauimus duntaxat eos, quos ſatis probè inſtitutos Chriſtianis præceptis inuenimus. ceteri, qui minùs adhuc idonei videbãtur, in aliud tẽpus reiecti. Chriſtianorũ primitias libauit Dominus in hoc itẽ oppido, ſex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui primus exceſſit è vita, Chriſtianæ fidei veritatem illuſtri ſanè teſtimonio comprobauit. Cùm enim iam ageret animam, ſublatis ad ſydera manibus, Tem iangate maito, id eſt, confeſtim (inquit) in cœlum migrabo. Cuius rei miraculo neophyti magnopere cõfirmati ſunt. Ipſe autẽ Regulus tametſi nec dum Chriſtianus eſt, & certis de cauſſis in aliud tempus Bonziorum ſcelus ac maleficia debitis vindicare ſuppliciis diſtu-

Totã noctẽ in agẽdis Deo gratiis perſiſtũt. Chriſtiani.

Celebres aliquot baptiſmi

distulit: suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studium, plurimis rebus ostendit. primùm enim nobis honoris causa familiariter sæpe conueniendis nomen nostrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit. deinde aream templo ædificando optimam, materiamque suo sumptu conuectā, operásque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquandas solo, quæ arx quondā illa ipsa in area fuerat. in templi verò ipsius apparatum & cultū familias septuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio perstitissent. Idē, quòd Christiani ad tēplum æstu maris accedente ægre admodum veniebant, ingenti ponte ad ipsius templi valuas vsq; perducto, facilē iis tutumque aditum præbuit. Auctus verò filiola, (quā nos, quòd clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt eam videlicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret. *Regulí erga Christianā religionem studium.*

Hæc ferè in oppidis Cocinoco & Ximabara gesta sunt: quam ego vtramque ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Damianum alteri Paulum, comites ac familiares nostros, interim dum ego abessem præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, vt pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quàm diligentissimè supplicetis. Ex portu Mariæ virginis adiutricis, 5. Kal. Decembris, 1563.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV IN INDIAM.

ANno proximo, Icoxiuræ vico ab hostibus concremato & exciso, Cosmus Turrianus cum Aloisio Almeida & Iacobo Consaluo officii causa conquisitus à Christiano quodā nobili viro, Tacuxim oppidum Regis Bungensis æger naui deductus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam condendi febri frigoribusque vexatus, quæ me quatuor menses malè habuerunt. Eòdem venit post mensem *Tacuxim oppidum*

Ioan-

Ioannes quoque Ferdinandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, omnes Christiani, quorum quibus licuit, aduectῖ mihi nauigiolis obuiam prodiere, ceteris in littore præstolantibus. quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quòd bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christíve passionem secum reputandam, surgere è lectulo consueuerunt. Quin etiam primis tenebris multi cùm se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione suimet pęnè obliti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœlestis imaginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, sociis nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christiana quædam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando & aliis ex locis nauigia veniebant virorum feminarúmque plenissima, è reliquiis illis amoris (sic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium, negari non poterat. itaque totum eius cerę consecrationisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro suisquisque copiis vel argentea theca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant, ex altera parte nomine IESV spinea coróna circumdato, ex altera tribus ad imam crucem clauis incisis. Templum autē ipsum, quòd Firando aliisque ex insulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum & sacrario atque ædificiis ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida paleatum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nostrum, ædemque sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christianorū tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cùm incensis domibus domesticóque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cùm è cœlo densa nix caderet, vnà cum conjugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septeni octoníve, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, &

Bis in nocte orandi causa surgunt Christiani.

Cereæ agni cœlestis imagines.

aliquid

aliquid è ſupellectili veſtibuſque, quas nos omnes egentibus Chriſtianis ijs, quorum domus arſerant, miſeratione commoti diuiſimus. Ioannis verò Ferdinandi commentarius, multis iam annis elaboratus, in quem ille ſacras conciones & catechiſmi explicationem Iaponico ſermone retulerat, ſanè quàm incommodè periit. Ego interea cùm ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendã Chriſtianum recepi, ibique in ſumma egeſtate ſtorea mihi pro ſtragulo fuit, lignum pro ceruicali: eò ſtatim magna vtriuſque ſexus hominum ac puerorum turba confluxit, incommoda noſtra & calamitatem lacrymis proſequentiũ: mortuos parentes lugere dixiſſes, atque, vt eſt gens ad omnem humanitatem ac miſericordiam prona, quanquam in ſummis rei familiaris anguſtiis, alij ad me contegendum propriis veſtimentis exuere ſeſe, alij in cibum duas tréſve cocleas, alij virides cepas, alij denique ſilueſtre allium afferre. aliquot etiam Firandenſes & Facatenſes Chriſtiani, qui in eam inſulam anno priore Icoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria ſeptem octóve dies è ſuis domibus miſere. Eius incommodi nuncio Firandum vicináſque in inſulas perlato, confeſtim ad nos ſubleuandos Chriſtiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes noſtræ, templumque, tum etiam incenſa Chriſtianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate refecta ſunt. *Chriſtianorum caritas.*

Sub idem tempus ecce nona calamitas. Aducctum ex India pretioſum ornatum ſacrorum vnà cum aureo textili, & ſimul vitrea vaſa donanda principibus, Firandum Coſmus, vt ibi videlicet ab incendiis tutiora eſſent, ad Chriſtianum amicum cuſtodienda tranſmiſerat. Hîc dum ludos quoſdam profanos ipſo cinerum die agunt barbari, vnus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium coniicit, qui vento adiuuante, adeò vehemens ac ſæuum excitauit incẽdium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij dynaſtæ, & Chriſtiani eius qui noſtra ſeruabat, momento penè temporis hauſerit. quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam prębuit, quòd in eas ego quoque ſarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduerſæ remedia, quibus admodum inops eſt hæc terra, coniecerã. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere ſumus co-

acti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisque nauigiis, quibus aliò, si res ferret, aueheretur sacra vestis & instrumētum, nos cum Christianis in editum locum munitúmque recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Ferdinandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. iis duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis concionibus, ceterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis vtique necessariam Iaponiis excolendis.

In feriis natalibus atque paschalibus incolarum summa deuotio. Nocte natali sub vesperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri testamento locos, sacrásque prophetarum prædictiones tempori accommodatas versu Iaponico decantarunt. Deinde solemnia missarū sacra peracta sunt. Dominica in palmis cùm sacrum fieret, passione Domini per vices, vt fit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluxere, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minus acriter sese cædentes, sanguinémque mittētes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque Christi amore incensæ fecerunt, idque summa cum religione & sanctimonia. Porrò aquam sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiosè asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandum, ceterásque in insulas, atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die dominico ad summam gratulationem species tantū & pōpa magnifica defuit. cetera sanè egregia. vnum duntaxat pallium erat nobis, quo eodē pro vmbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabā ego sacratissimum

Christi

Christi corpus in calice. linteatus præibat Ferdinãdus corona rosea redimitus,&quanquã macie ita cõfectus,vt vix hærere vestigiis posse videretur,valde tamẽ iucundè canebat,Dic nobis Maria,quid vidisti in via?Cui respõdebat ex alterá parte Iaponius quidã senex, trullã bacillo pulsans, nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibũ apud nos cũcti sumpsere, quod festis ferme celebrioribus factitãt,prçsertim verò die visitationi Mariç virginis sacro, que die pçcipuo cultu atq; honore exigunt Misericordiæ sodalitia,cõuiuij curatorib⁹ in qualibet ecclesia cõstitutis.

Ipsis hebdomadæ sacro sanctæ diebus Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iustitiãmque declarandã admodum illustris.Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus,capitalis Christianæ religio is inimicus,cuius scelere antea & cruces prçcisæ & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusiq; fuerant, quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamen vindicauerat, eo quòd Bonzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui regij exercitus Imperator vna cum Rege eo tẽpore militabat, per interpretem petiit fundum quendam continuandam prædiis delubrorum suorum. Id cùm Antonius apertè negasset, accensus ira misit continuò Bonzius primùm, qui Antonij villas, deinde sex circiter Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimuerò tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei militaris cura depòsita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum.cui Rex quanquam inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobilissimi, & secundùm se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio planè permittere. Tum recordatus iniuriarum nostraram postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectum Firandensis regni finibus in perpetuũ exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinqueretur,agros illius ac bona aliis possidenda assignaret.Quo statim facto:& Christiani molesto grauique aduersario liberati,& Bonziis dedecus ingens ac dolor inustus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spa-

tio vicinas insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Ferdinandus inuisit. nec sanè frustra. nã & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt. in ijs vetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc æternæ beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitiosis peregrinationibus circumierat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (ecclesiasticos enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo amictu supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutã, recta ad beatas Amidæ sedes procul dubio peruenturam. Ægrotũ quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tũ aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de redemptore generis humani deque altera vita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier: verùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianam futuram existimet. Sed vbi Dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatẽ Ioãnes aperuit: vt Iaponica ingenia facilè rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis baptismum continuò peteret. quid multa? solemnes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliáque Bõziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil aut religiosum affirmãs, præter nomen IESV. ac deinde baptizata, tantam animi pietatem atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eã antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant priùs, nunc autẽ metu duplicatum in amorem conuerso, maximè diligunt: ac mirantur quæ priùs vix præ imbecillitate corporis stare posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicãque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus bis orandi caussa è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum, & ceræ, quam diximus, consecratæ particulam à nobis exposceret.

Vetula 90. annos nata ad Christũ perducitur.

His rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis caussa prætereo, Ferdinandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses

denses Christiani magno nostri desiderio tenebantur; mihi autem per Regem à Christiana religione, contrà quàm initio simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat: supplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, vt Ferdinandus saltem eò sese conferret, vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, barbarosque præceptis Christianis instituit: interea naues Lusitanorũ duæ in hãc oram è Sinis delatæ. quarum magistri cùm iniussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis, simulauerat, & nobis & Christiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quòd bellicis districtus negotiis nondum mihi salutẽ nũtiari iussisset, & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me, descendunt, & promissa ab Rege sępius exigunt, templum ære suo se exædificaturos recipiũt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam apertè frustrati, cùm eo ipso tempore oneraria, cui a sancta cruce est nomen, aduenit. sanè opportunè. nam & sacerdotes è Societate tres, Melchiorem Ficaredum, Balthasarem Acostã, & Ioannem Cabralium, summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit: & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis, & Petro quidem Almeida Nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruãtia, facilè persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidẽque subsisteret: mercatores autem siue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de caussa, nullis rationibus de sententia deduci potuere, quominus scaphis oppidũ peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descẽsio stetit: namque à furibus igne apothecis eorum iniecto, magna mercium parte vel flamma ventoque sæuiente cõsumpta, vel etiam ab ipsis furibus inter eam trepidationẽ ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquã appulsurum. Rex autem

dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret, nobis & vrbem intrandi & sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die natali D. Bartholomæi Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cùm se præter spem voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accepti sanè frigidè, quod dedit accepimus, inde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem templi continuò animum adiecimus, ex onerariis Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem Mariæ virginis egimus Balthasare sacrificante, & magno omniũ gaudio concionante. Tanto autem studio a nobis de hac Firãdensi commoratione multis de caussis laboratum est. Primùm quòd ita mandauit Antonius Quadrius, deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines desérantur: tum vt iacta à nobis in animis puerorum, qui sæpe præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ ad bonam frugem nostra opera perducantur. postremò Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant, ad merces distrahendas ac diuendẽdas opportunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis regis hortatu atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cocinocum peruenisse, eámque ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficaredus cũ mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo pòst Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar Acosta veniremus, Cabralio & Ferdinando Firandi relictis. quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atq; ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido, nã nostrorũ hominũ subsidiũ aliquod nõ ipse modò, sed etiam Meacæles vehemẽter exoptãt: quippe qui ad eũ, sacrorũ caussa, ex amotis vrbis amplissimæ partibus ægre admodũ ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declarãt, nihil esse tã arduũ atq; difficile, quod nõ animi robur ac perseuerãtia superet. Nã qui primis legationis suæ tẽporibus, contu-

contumelis, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus est, tantum constantia patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regéque iam ipso æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem ecclesias septem instituit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusiùs cognoscetis. Vos ego patres fratrésque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificiis precibúsque memoriam mei retineatis. Firando, Quarto Non. Octob. 1564.

FINIS.

Z 4 DE

DE REBVS INDICIS EPISTOLÆ, IN EDITIONE VENETA PRÆTERMISSÆ.

EXCERPTA QVÆDAM E CHRISTOPHORI ACOSTÆ LITTERIS, AD PRÆPOSITVM GENERALEM DATIS, 4. Non. Ian. 1569, Malaca, quę fuit olim aurea Chersonesus.

IN hoc domicilio Malacensi, præter confessiones, catecheses, & alia ex instituto nostro munera, pluribus etiam locis conciones habentur: præsertim verò Dominicis diebus ad ethnicos sectæ cuiusdam, (Quintinos appellant) quorũ praua dogmata & opiniones vt publicè confutarentur, Cōcilium prouinciale decreuerat, eamq́ue prouinciã nostris Episcopus demandandam existimauit. Erit, vt speramus, operæ pretiũ. Quæstiones etiã eæ, quas vulgò casus conscientiæ nominant, clericis explicatæ sanè opportunè, magnaq́ue auditorum tum approbatione tum etiam profectu, qui vel è quotidianis eorum interrogationibus sub explicationem perspici poterat.

Sacra ædes nostra ad tectum hoc anno perducta est, non modò capax, sed etiam valde formosa, vel structuræ genere ipso, vel loco: sita est enim in vrbis mediæ summo cliuo, vnde ingentia maris terrarumq́ue spatia cernuntur. In eã ędificationem, & simul ad nos quoq; alẽdos, eleemosynæ à piis hominibus erogantur. Et quoniã hæc domus hospitium est nostrorũ omniũ, qui ex India Malucum, Iaponem, & Sinas petũt, exponam ea, quæ ad nos variis è regionibus nuper à nostris allata sunt: quandoquidẽ incertũ est, ipsorũ litteræ sintne hoc anno ad vos peruenturæ. Ac de Malucis insulis primũ: è quibus cognitũ est, Amboinẽses neophytos (quos Franciscus Xauerius & alii deinde Christianis præceptis imbuerant) superioribus annis crudeliter admodum oppressos ac vexatos fuisse à natione Maurorum, quos vocant Iauos, in primis fera & immani, & Amboinensibus præsertim vehementer infesta, Christianis permultis occisis, quibusdam etiam à Christo vi metuq́ue alienatis, toto denique eo tractu (sunt autem insulæ quamplurimę) per vim occupato. Verùm Lusitani ex India illuc valida classe profecti, Iauos inde expulerunt, principes scelerum & au-

ctores affecere supplicio, omnes eas insulas ereptas è misera seruitute, sublatis discordiis bellisque ciuilibus, quibus inter sese ad internecionem vsque certabant, ad Lusitaniæ Regis imperium adjunxere. optimo loco & ad excurrẽdum in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata, impositumque præsidium. Quæ res nostros etiam hortata est, vt amplificandæ Christianę religionis causa ibidem sibi domicilium collocandum putarent. itaque ob eam rem illic nonnulli è Societate nostra versantur. Post hæc, variis è Maurorum ethnicorúmq; prouinciis legati Lusitanũ Præfectũ adiere, qui ad patrios ritus & ceremonias deserẽdas, Christiana suscipienda sacra, denique ad imperata faciẽda sese paratos offerrent, prçclarè secum agi, ni repudiarẽtur, existimantes. Scribunt nostri præterea tantam esse multitudinem eorum, qui ad Christum conuersi iam sunt, vt ad eos erudiendos ac baptizandos, vel si alii triginta in ea loca mittantur, exiguus operariorum numerus sit futurus; vt alias gentes interim taceam, quæ item baptismum efflagitant, in continenti habitantes, Papuas nomine, quæ regio in meridiem adeò extenditur, vt præternauigantes Castellani nunquam ad finem eius oræ peruenire potuerint. Papuis finitimi sunt alii populi, atque inter eos neophyti aliquot, nostrorum paucitate quadriennium circiter magistro ac pastore planè destituti. Secundus verò hic rerum euentus, recẽnsque victoria, magnam nobis spem afferebat fore vt in iis agris fides Christiana disseminetur magna cũ vbertate redituque animarum: cásque nationes nec animi ardore nec pietate Iaponiis inferiores futuras. Regio est inter æstum frigúsque temperata, nemoribus ac fontibus frequens, & si more nostro colatur, omnis frugum generis copiam pollicetur.

Ex ora Sinarum naues nondum appulsæ. anno quidem superiore cognitum est Christianam rem eodem esse loci, quo antea. nostri in Amaconis portu & emporio sibi sedem locarunt, diuinum ad interiora prouinciæ penetrãda expectantes auxilium. Interea Lusitanis negotiationibus in spiritu adjuuandis insistunt. Melchior verò Carnerius Episcopus, pastorali munere egregiè fungitur: clericos tractat humanissimè: eosdem excipit sæpe conuiuio, vt per eam occasionem spiritali quoque reficiat cibo. Itaque magna est apud omnes in gratia, nec modò clericos, sed etiã

laicos,

laicos, quos ille amantissimis verbis & exemplis Christianæ humilitatis instituit. Pecuniarias multas nec sæpe imponit, & domum suam exactas deferri non patitur. valetudinarium est curandis leprosis (quorum magna est in iis finibus multitudo) ipsius opera & consilio constitutum, non paruo vtique cùm corporum tum etiam animorum bono, (multi quippe ea ratione conuertuntur ad Dominum) huic ergo valetudinario Melchior eiusmodi pecuniam attribuit statim.

Ex Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: si fuerint allatæ, mittentur ad vos.

Hæc mihi in præsentia, quæ scriberem, occurrebāt. Reliquum est, vt Malacensem hanc domum atque familiam, sacrosanctis tuis, Pater optime, sacrificiis precibusque eo diligentius adiuues, quo maius illi periculum impēdet. rumor est enim, Acenorum Regem (ii populi sunt insulæ magnæ Taprobanæ, quam hodie Sumatram vocant) ad obsidione huius vrbis comparare sese, certè perniciosa Malacēsibus agitare consilia. Malaca, 4. Non. Decembris, 1569.

EX ALOISII GOVEANI LITTERIS, DATIS Coulano è collegio Saluatoris, 8. Calend. Feb. 1569.

VRBS hæc, in qua commoramur laborantes in vinea Domini, & in Comorinensem quoq; tractū subinde excurrentes, iacet ad montis cuiusdā radices, passuū à mari nouē circiter millia. Salubre cælum, aquæ optimæ, annona plurima, gens verò ad pacis æquè ac belli munia solers: Christiana sacra multi suscipiunt, qui iam suscepere, tum frequenti sacramentorū vsu, tum etiam animi cādore atq; mundiria, & in ceteros, benignitate & officiis, egregiū probitatis ac veræ fidei specimen præbent.

Mauris ethnicisq; oram hanc non exigua quandoq; classe infestantibus, armati resistunt sanè fortiter, præstantque magnam in catholica fide constantiam

In neophytis est egregia pietate mulier. ad eā cùm ethnici quidam adiissent, petetes nescio quid patrio delubro offerendum, id postulatum vsque eo mulier tulit indignè, vt scopis arreptis (quod genus iniuriæ apud eos in primis cōtumeliosum est, atque idcirco à magistratibus etiam seuerè admodum vindicatur) ita tenaciter, vt extorqueri nō possent,

possent, vultu verbisq; malè acceptos abs se reiecerit, quin etiam postridie, qui dies erat sabbati, præcipua feminarum pietate cultúque concelebrari solitus, cùm plebs iam frequēs cōuenisset in tēplum: elata voce mulier eadem, vt cœtus omnis exaudiret: Ego, inquit, in simulacri cultum rogata nescio quid, negaui scilicet. quòd si quem posthac in eo genere peccare cognouero, me omnino eius nomen ad Patrē, (sic enim sacerdotem nostrum appellāt) cùm primū affuerit, delaturam esse profiteor. qua denuntiatione compunctæ nonnullę, aliquo eiusmodi obstrictę piaculo, ad officium sponte rediere.

In extrema ora castellum est insigni quodam ethnicorū delubro clarū in primis ac celebre, Christiani etiā aliquot ibi versantur. & quoniā ea natio piscatu maximè vitā tolerat, cùm duobus iam mensibus inopia piscium grauiter laborarent, duos è nostris, qui tum aderant, rogauere Christiani, vt supplicationibus publicis Deū propitiare ne grauarentur. supplicationes habitæ cum apparatu ac ceremoniis: a tēplo nostro ad crucē vsq;, nō lōgè positā, agmē Christianorū processit, magna cum religione, quorundā verò etiam lacrymis. Deinde nostri ad aliū pagum rei Christianę causa profecti, nuntium accepere, paulo post supplicationes peractas ingentem repentè vim piscium magna cum neophytorum gratulatione extitisse.

In hac ora maritima tres & viginti sunt pagi, sanè frequētes, & quidem, exceptis quatuor, omnes Christianis tēplis ornati. Suus autem cuique templo æditiuus præest, quē patria lingua Canaquapolem vocant, propter nostrorum hominum penuriam, ex ipso neophytorum numero lectus à probitate & Christianæ disciplinæ peritia. Horū est, præter templi custodiam, Christianis etiam præceptis plebem imbuere, discordias tollere, in templum neophytos conuocare, obseruare quis desit, quíve se malè gesserit, omnia demum ad Patrem deferre, cùm venerit, vt ipse deinde pro delicti modo remedium adhibeat. Obseruantia verò neophytorum in nostros homines mira, mirum obsequium.

Graues etiam inimicitiæ nostrorum opera suasúq; multæ depositæ, & constituta pax non solùm inter priuatos & consanguineos, & ipsos quoque populos; verùm etiam Regem inter ac Regni proceres aliquot. atque hac ratione imminentia sæpe seditionis tumultusque sublata pericula,

tanta cùm Christianorum tum verò ethnicorum approbatione, vt multi principes viri sese iam nunc defensores atq; adiutores Euangelii præbeant, qui nuper acerrimi Christianæ religionis aduersarii fuerant. Regis verò ipsius, quãquam adhuc ethnici, eximia erga nos humanitas ac beneuolentia cernitur: audit nos perlibenter, templũ Christianis ædificauit egregium, quinetiam in eam incubuerat voluntatem, vt Maurorum fanum, quamquam inuitis ac renitẽtibus ipsis, euerteret. Sed ne qua turba ac rixa oriretur, vel ipso nostrorum suasu res in aliud tempus dilata.

Dum hæc pararem scribere, ecce tibi ab Rege Trauãcoris nuntius: etiam atque etiam rogans, vt Regem ipsum è nostris aliquis adeat: esse quę ille nobiscum agere vehemẽter velit. Delubrum est leucis ab hoc oppido quatuor, quo Rex Trauancoris tum ad gratulationes quasdam ac solemnia sese contulerat. eò igitur è nostris nonnulli profecti, benignissimè ab eodem excepti sunt: actum de templis Christiano titu ac religione toto ipsius regno extruendis: eamque potestatem Rex patentibus litteris seu diplomate fecit amplissimam: deinde omnibus iis qui ad Christum accederent, immunitates ac priuilegia multa proposuit: se suaq; nostris liberaliter detulit: eosdem orauit, vt sibi Lusitanorum, qui versantur in India, cõciliarent amicitiam tãdiu permansuram, quamdiu sol extabit ac luna, professus hostem se hostium nostrorum fore perpetuum. ad ea nostri cùm ita respondissent, vt Regi gratias agerẽt, & opportunè etiam alia quędam adderent, domum reuersi sunt. Quocirca breui, vt speramus, magna cum diuini nominis gloria totum illud regnum ad ecclesiam catholicam aggregabitur, eritque necesse, vt Indica omnia nostræ Societatis collegia cultores atque operas in vnicam hanc magnam ac spatiosam pro sua quæque parte contribuãt. Laudetur etiã atque etiam Dominus: idemque nobis multum de suo sancto Spiritu largiatur. Ameu.

EX EMANVELIS IESSERIAE LITTERIS AD Præpositum Generalem datis Goa, 4. nonas Ianuarii, 1569.

AESTATE superiore cùm è Sinis redirem, Cocini primùm, deinde Goæ sum factus certior, auere te, Pater optime, de illarũ gentiũ moribus ac natura cognoscere,

cere,deque spe eiusdem per Euangeliũ adiuuandæ prouinciæ. Quocirca versatus ibi annos aliquot deesse nolui, quominus tibi per litteras quid haberem in eo genere cōpertũ, quidve sentirē, exponerem. Sinarũ regio & patet latissimè, & omnium, quæ quidē in hac plaga exploratæ sunt, oppidis & habitatoribus est celeberrima. Incolę sunt ingenio valde bono & acuto, præstantiores animi, quàm corporis viribus, in reipublicæ administratione & ciuili prudentia admodũ excellũt: hac apud eos cura studiumq; pręcipuum, superstitionibus & idolis minimè dediti sunt. vnum habent regem: huic verò supra quam credi possit omnes obediunt, præmiorum ac pœnarum distrubutio planè admirabilis! atq; vt natura sunt perspiaces, animaduerti nonnullis ipsorum sacrosancta fidei nostræ decreta vehementer probari. in vrbe Cantone fui aliquoties: apertè profitebantur, si per regem regiósve ministros liceret, sacra suscepturos libenter. Atque (vt ego quidem existimo) si quando Christi præconibus aditus in ea loca patuerit, plus apud Sinas breui quàm apud alias nationes vel diuturno labore profecerint. primùm ob gentis ipsius naturam atque indolem egregiam, deinde quòd secura toto regno pax est atque trãquillitas. Quinimo & in amore & in honore nostros habere, quidam etiam ad meliorem frugem reduci iam cœperant; iidemque aiebant, si quibus vnquam aduenis in eius regionis interiora penetrare licuerit, eos vtique aduenas è Societate nostra futuros. Itaque licet perpetuus ille animarum inimicus opponat omni conatu sese, & reuera negotium hoc difficultate non vacet, tamen ita desperandum non est, vt nonnulli, re nōdum omnino tentata atque explorata, putarunt.

Etenim Franciscus Peus & ego, quo tempore in Sinas cum Regis Lusitaniæ Legato profecti eramus, in mandatis habebamus, vt ne prouinciã ingrederemur, ante regiã legationem absolutam; sed enim tota res acta sic est, vt minimè mirum videri debeat nos deinde introductos nō esse. quòd si duo socii aliquam eius linguæ & consuetudinis nostri peritiam, forti magnóque animo rem aggrediantur, ipsi per se (quemadmodum in Meaci vrbis ingressu apud Iaponios factum est) Deo adiuuante fore confido (idque nobis affirmabant Sinæ) non modò vt non arceantur, sed etiam vt studiosè intromittantur ab incolis. Qua Lusitani morãtur,

domus

domus iam excitatę complures. Christianorum incolarum est numerus sex circiter millium, partim Lusitanorum qui mercaturam exercent, partim etiam Sinarum qui sese paulatim ad Christum adiungunt, ibidem duo iam templa visuntur: Lusitanorum alterum sacerdotibus instructum secularibus: alterum Societatis nostræ, huic ædes coniunctę sunt, Patris Prouincialis iussu ad nostrorum habitationem extructæ, vt simul & rei Christianæ in eo portu dent operá, & integritate vitæ exemplóque illius regni quasi fores pulsare pergant. Eædem ædes opportunum quoque præbent nostris hospitium, qui Iaponem petentes ex itinere illuc diuertunt: quorum nonnulli nouem decémve interdum mẽses ibi subsistunt, dum vel cursum expectant, vel aliqua in vsus Iaponicos necessaria comparant. Variis prætcrea ex ethnicorum regionibus confluunt eòdem Christiani, quibus in spiritu laborãtibus tẽpestiuè succurritur. Et quoniã alia nulla est in eo emporio religiosa familia, nostri tantis tamq; salutaribus occupationibus distineatur, vt nõ videã quibus in locis possit eorum esse commoratio fructuosior. quas ob causas, ac præsertim introitus obtinẽdi gratia, sic equidem statuo (nisi si tibi videatur secus) è re Christiana futurum, vt mandes atque præcipias, non modò vt nostri (quoad eius fieri poterit) nequaquam ab incepto desistant, sed etiam omni conatu insistant sacrosanctum Euangeliũ penitus in eam prouinciã inferre: siquidẽ à Deo magna speranda sunt. Ipse pro sua clementia in anima spirituque tuo semper inhabitet. Ego me precibus tuis ac sacrificiis valdè commendo. Goa, 4. nonas Ianuarias, 1569.

E NICOLAI NVNNIS EPISTOLA, E CAstro Lernate data, 4 Idus Febr. 1569.

DE regionibus hisce Maluci, & Amboini, anno superiore, plura cognouisse vos arbitror, quibus in regionibus Dei beneficio Christiana res cursum deinceps ita prosperũ tenuit, omnes vt hi populi & insulæ sacrũ Euangelium efflagitent, & sanè hæc Domini vinea, omnium, quæ Societati nostræ commissæ sunt, in primis videtur colenda: fructum enim operæ pollicetur vberrimum. Quare in spem viuimus fore propediem, vt impiam Mahometis sectam in hisce partibus diuina bonitas prorsus extinguat

ac de-

ac deleat. quocirca obsecrate fratres carissimi Dominum, vt numerum operariorum augere dignetur.

Cõmoratio nostra adhuc est maxime in oppidis finibusq; Iernatis, Bactionis, Mauri, & Selebũ: nec sanè frustra, siquidem hæ nationes (adiuuante conatus nostros & industriã Domino) tum ad sacra salutis æternæ mysteria, omnẽque probitatem valde propensæ, tum etiam in Patres, quibus ad earum conuersionem Dominus vtitur instrumẽtis, bene animatæ cernuntur.

Mauricam Diœcesim tuentur hoc tempore Patres duo, frater vnus. Iolanam verò Didacus Magaglianes obit magna cum vtilitate, exemplóque virtutis atque constantiæ, quippe qui valetudine cõflictatus aduersa, nunquã tamen idcirco intermittit Christianam rem baptismis, cõfessionibus, catechesibus, missarum sacrificiis, aliisq; id genus ministeriis adiuuare.

Ex altera parte Nicolaus insulã tenet Morotai, degitque pręcipuè in oppido celebri Sequita, quem ille cæterósque circà populos iisdem ea instituta nostræ Societatis officiis atque laboribus ad Christianam vitam informare non desinit.

Iam verò in hisce insulis versatur seorsum Antonius quoque Cõsaluus. is erat hoc tẽpore in oppido Rau, Christianæ religioni bonisque moribus eo toto agro propagandis intentus, magno vtique patientiæ ac virtutis exemplo, vel ob difficilem eius regionis naturam, vel etiam ob dolorem capitis, quo laborat assiduè, nec tamen idcirco desistit suo munere perquã studiosè & alacriter fungi. hanc Mauri terram magni calores atque æstus adeò insalubrem efficiunt: atque iis aliisque de causis, quas iam cognouisse vos arbitror, itinera in primis sunt laboriosa & valetudini vehementer infesta. Verùm enimuero in iis ipsis incommodis atque difficultatibus mirificè consolatur leuátque nos Dõminus, cùm reipsa euentuque demonstrat, sudores nostros operámq; nõ frustra consumi. quippe gens hæc nuper adeò rudis ac barbara, ad sacratissimum Eucharistiæ mysterium (quę ipsius Dei virt⁹ ac potestas est) idonea redditur, & mirabili quodã studio ac pietate vltro sacramẽtum confessionis exposcit. in singulis ferme oppidis templa exstruxere. & dominicis festisque diebus ad catechismum cuncti conueniunt, quæ res missæ implet vicem sacerdotum inopia.

Iisdem

Iisdem docendi, concionandi, ceterisque muneribus nõ fine magno quidem profectu dat operam in Bactionis regno Ferdinandus Aluares, profanos ac superstitiosos ethnicorum ritus cum Christiana religione ac disciplina cõmutans. ægrotauit hoc anno grauiter, & solus est. quocirca maximos in ea prouincia subit labores.

Bactionica gens Mauricam superat ingenij bonitate & acumine: quare faciliùs etiam capit sacrosancta fidei Christianæ mysteria non obscura verò argumenta dant omnes, prorsus desertæ abiectęq; Mahometanæ prauitatis: ac Rex præsertim, qui vna cum popularibus suis acri se incensum studio demonstrat Christianæ fidei propagandæ.

Selebum terra est admodum ampla, multas magnásque continet insulas, Reges habet complures Christianæ religionis ita cupidos, vt nihil ad eorum conuersionem, præter catechesim baptismúmque deesse videatur. Solum apprime ferax: incolę corporis totius forma & proceritate conspicui, colore non tam atro quàm rubido: minusq; quieti ac pacati, nunc quidem prę multitudine Dominorum: sed vbi Christianę disciplinę ac verò Domino sese adiũxerint, conspirabunt omnes atque consentient. Reges Christiani facti iam tres: quorum est omnium cura penes Petrũ Mascareniam, ex quo facilè existimare possitis, quàm vehemẽter nobis subsidio opus sit. Atque vt clariùs etiam idipsum intelligatis, nonnullas perstringam nationes, quæ à nobis Euangelium expetunt. In iis numerantur Papuę non absimiles Gafris seu Aethiopibus, in multa regna diuisi: distat hinc ampla eorum regio leucas circiter sexaginta, ad leucas ferè totidem cognita & explorata. Atque ego cùm essem apud Regem Bactionis, vidi nonnullos ex iis Regibus, qui ad eum inuisendum pro amicitia venerant, iidemque baptismum petebant: sed non impetrauere, quòd nemo suppeteret ad eos Christianis præceptis erudiendos, & deinceps retinendos in fide.

Eadem sunt postulata Regis quoque Bengaij, quæ terra in meridiem spectat. Rex verò Gorentalij, cui regno ex altera parte sunt oppositi Selebes, sextum iam annum instat idem exposcere, atque etiam nupertimè certos homines idcirco ad Lusitanum Prefectum legauit. Sed frustra, quòd valde pauci sumus, & longè lateq; dispersi: misit quidem Præfectus amicitiæ causa, qui cum muneribus illũ inuise-

uiserent, simulque animauit hominem, & hortatus est vt Petro Mascarenio vteretur, qui tum in ora contraria versaretur. Regnum verò Gorentalij frequentissimum est: nec dubium quin si Rex Christiana susceperit sacra, ceteri quoque sint suscepturi. Huic finitimus est Rex qui dicitur Botum. is latiùs etiam imperat. Alia multa regna gentésque consultò prætereo, ne augeam dolorem vestrum, commemorando tot animarum interitu: quos ego vel pro vnius tantùm salute (si res exigat) vitam libenter posituros esse non dubito.

E PETRI MASCARENIAE LITTERIS
Lernate datis pridie Non. Martij, 1569.

QVando apud Selebes hoc anno versatus sum, non ab re forę existimaui, si ad vos, quæ sint ibi gestaper, scriberem, vt cùm tantam messis copiam in tanta operariorum inopia cognoueritis, cuncti Domino supplicetis, vti quamplurimos dignetur huc mittere.

Sionis Rex, quòd iam audisse vos reor, cõuersus ad Christum est, & sacro baptismate initiatus in ora Manadi, quo tẽpore Didacus Magalianes ibi fuit. ea de causa intra sexdecim menses totum regnum ab eo defecit, vno duntaxat oppido excepto, quò ille cum parente fratribúsque confugit, atque inde ad hoc Lernatis Castrum se contulit, opem à Lusitanis implorans. Interea diuina adspirante clementia, populares eius ad sanitatem reuersi, Regem in patriam reuocant imperata facturi. celox ad eum deportandum à Lusitanis instruitur, vnà discessimus ipso natali die Sancti Bartholomei: proximo die dominico in ora Manadi sacra missæ peregimus. ibi cognitum estdimidiam tantùm regni partem ab Rege stare, ceteros in defectione persistere. Inde ad Sionem vrbem appulsi, iactis anchoris, oppidanos de regis aduectu fecimus certiores. ij simulatque audierunt Lusitanorum naui delatum Regem, quamquam teneret arcem aduersa factio, nihilominus Principes ad nauem vsque accessere sese dedentes, ac Regis pedes multis cum lacrymis osculantes.

Substiteramus ibi iam triduum, nec hostes ad pactionem adduci poterant. Quocirca Nauarchus, itémque Cõsaluus Vrtadus, cum sua cohorte descendunt: ad hos armati ad-

ti adiunguntur trecenti ex iis qui Regi fauebant. Quarò perterriti hostes arce deserta in montes recepere sese. September mensis tunc agebatur, iamque aderat dies præfinita Nauarcho, vt se cum reliqua Lusitanorum classe coniungeret. Quocirca solutis anchoris, natali die Mariæ Virginis, ex eo loco peruenimus ad pagum miliarium circiter trecentarum, quibus Consobrinus quidam regius imperat. ibi remansimus celoce abeunte ego & Rex cum Lusitanis duobus: nec mora templum excitatum est. in eo Regis Patrem, qui ibidem erat, sacro baptismate abluimus, venerandum senem, ad Christianam fidem valde propensum, & ingenio imprimis mitem ac docilem.

Septembri exeunte, cùm neophytos Manadenses inuisere decreuissem, Rex ipse cum multis è suorum numero me prosequi statuit dum ornantur nauigia, è Sanguim insula honestissimi quique viri ad me venerunt, rogantes vt irem ad Regem suum Christianis initiandum sacris: cuius rei magnam ipsi quoque voluntatem ostenderunt, cum signis aliis tum verò coma extemplo tondenda, quam alunt mulierum more valde promissam. quorum ego studiis optimis obsequendum ratus, præsertim quòd ea ratione ad insulæ Sanguim totius (quæ sanè magna est) conuersionem aditus patefieret, admodum lætos dimisi pollicitus me ad eos esse venturum. ij simulac patriam attigere nouas ædes nobis excipiendis extruere aggressi sunt. inde paucis interfectis diebus Regis Cognatus, cuiusdam viri principis filio comite, pręclarè instructo nauigio venit ad me deducendũ. parata iam erant Regis quoque Sienis octo nauigia. Itaque is etiam mihi cum sua cohorte se comitem præbuit.

Festo die sancti Francisci manè profecti vespere ad Sanguim accessimus: postridie Rex insulæ cum optimatibus ingenti omnium gaudio nobis obuiam prodiere.

Vrbs regia, & insulæ totius nobilissima, Calanga appellatur: eò sumus deducti, ac triduo pòst promulgauimus Euangelium: quo perattentè audito Rex & Regina primoresque respondent, meam sibi orationem vehementer probari: proinde magnopere velle se fieri Christianos. Moratus igitur ibi sum quoad fuit necesse ad præcipuam sexus vtriusque nobilitatem sacro baptismate expiandam. quo illi suscepto redemptionis humanæ mysterio, dici vix potest quantum voluptatis & gaudij non solùm animo

hominum esse plus centum millia, qui iam pridem auidè baptismum expeterent, simulque Regem Sionis rogarunt, vt ea de re mecum ageret: sed ego cùm cernerem eius orę neophytos esse permultos, nos autem ita paucos, vt nō nisi rarò ad eos adire possemus: excusaui me vt potui, præbuiq; spem fore, vt à patribus, qui ad Selebes erant commorandi causa venturi, baptizarētur: me verò non aliam ob causam eò accessisse, nisi vt factos iam Christianos inuiserem.

Inde cursum in Cauripā intendimus, & ex itinere ad oppidum quoddam Regis Bolonis maximè nobile naues appulimus, vt relictum ibi a Didaco Magaliane adolescentē acciperē, mecumq; perducerē. Rex Bolonis Manadi Regis est filius, Mahometanus ille quidē, sed ad Christiana sacra propensus. is aberat eo tēpore passuum ferme ducenta millia. Mater autē ipsius vbi cognouit me portū introisse, misit, qui me & cibariis & humanissimis verbis exciperet, sed mihi nequaquā eo loco morandū existimaui. Itaque adolescente, quem dicebam, in nauem accepto, Cauripam denique attigimus, magna tum neophytorum tum etiā ethnicorum lætitia, cuius non obscura dedere signa quādiu ibi mansimus. neque verò parum nos occupatos habuit gētis eius religio ac pietas: ita vt nostrū hospitium celebraretur assiduè vel à neophytis, quos in fide cōfirmabamus, vel ab ethnicis, qui salutaribus rudimentis ac præceptis imbuebantur, quos ego tamen baptizare nolui, quamquam id ipsum efflagitantes, ob eas ipsas causas, quæ mihi apud Batachinos occurrerant, dixi aliquem è patribus ad eos habitandi causa venturum: atque hac spe iniecta digressi, inde Sionem ineunte Ianuario mense tenuimus.

Consaluus Pereria Lusitaniæ classis Præfectus Regi Sionis receperat, se illi aduersum rebelles subsidio esse venturum. iamque Ianuarius erat in exitu, nec dum ille aderat. in ea expectatione cōparuere duo nauigia, quibus Rex comite meprodiit obuiam, ratus esse de classe Præfecti; sed a Lusitano Mendornela, qui iis nauigiis vehebatur, cognitum est, Lusitanicam classem vi tempestatis in Malucū abreptam. Sanè molestus nobis fuit is nuncius. cognita mœroris causa Mendornelas ipse Regi se suosq; milites liberaliter detulit. ac diuino fauente numine ita se præclarè gessit, vt paucis diebus duo cœperit oppida vel ipso loco, vel propugnatoribus & armorum apparatu imprimis munita.

ea victoria sedati & compressi tumultus: vniuersa insula in sui Regis potestatem redacta: Selebes Lusitanorum virtute perterriti.

Regis huiusce fides ac bonitas præter æterna, quæ (vt speramus) manent illum in cælis præmia, felicem etiam hunc rerum exitum videtur in terris esse promerita: vsque adeò nos officiosè & amanter est prosequutus, quacumque nobis apud Selebes contigit iter facere, nusquam à latere nostro discedens. Itaque in eius gratiam magnus etiã nobis est honos habitus. nec solùm in deducendis nobis officio fungebatur, sed etiam fidei Christianæ præconem se præbebat, exponens quam illam sibi frugiferam ac salutarem expertus esset. nobis verò apud eos populos pro sua probitate pióque animo gratias agebat ingentes: & cùm alia tum illa præcipuè prædicabat, se in exilij sui calamitate benignè à nobis exceptum ac sustentatum. denique in regnum nostro beneficio restitutum esse; quibus ille rebus animos hominum non mediocriter permouebat, nec apud neophytos modò, sed etiam apud Lusitanos ipsos magna nostrum nomen ponebat in gratia.

Pacato igitur (vt dixi) regno, Rege salutato, Lernate reuersus sum. mecúmque regis filium duxi natu maximum, indolis egregiæ, nonum circiter agentem annum: quê ipse mihi tradidit Parens educandum apud nos.

EX LITTERIS SEBASTIANI FERDINANDI *ad Præpositum Generalem Societatis IESV, datis Goa mense Nou. 1569.*

IDibus Septembris, cùm naues huc è Lusitania peruenissent, litteræ tuæ nobis redditæ sunt, è quibus magna cũ animi voluptate accepimus quæ per nostros homines in Europa gerantur à Domino. & quoniam non ignorabam vos itê res Indicas libêter solere cognoscere: faciendũ mihi existimaui vt huius anni potissimũ ad vos acta perscriberê.

Atque vt à nostro Collegio exordiar, sumus hoc tempore octoginta & octo, præter eos qui in aliis neophytorum ecclesiis tum in hac insula Goa, tum in Ciorano Salsetísq; versantur. Gymnasia nostra grammatices, plures in classes diuisa, discipulos sexcêtos circiter cõtinent. ij, diligêter curâtur vt cũ lucubrationibus & exercitationibus litterariis,
studium

studium virtutis pietatisque coniungant. itaque singulis mensibus ex præscripto semel omnes, multi etiam sæpius, vltro peccata sacerdotibus confitentur, & corpus Domini sumunt qui ad mysteriū illud censentur idonei. Statis præterea diebus magna alacritate cōueniunt ad Christianæ fidei ac disciplinæ rudimenta publicè decantanda. denique in ceteros etiam instituendos & conuertendos ad Dominū, seruitia pręsertim & agricolas, (quantum eorum tenera fert ætas) incumbunt,

Orphanorum Collegio, quorum est numerus 100 circiter & 20, fratres è nostris duo præpositi sunt: eósque ad omnem virtutē ac probitatem informare non desinunt. Aliquot in iis visuntur Brachmanum filii, quorum opera & comitatus in prouinciis obeundis & in conuersione ethnicorum nostris iam nunc est admodum vtilis. Catechumenis, qui quidem sexus virilis sunt, præest frater vnus. feminę separatim ac longiùs habitant, quarum est cura penes mulierem ex Æthiopia, eius rei valde peritam, itaque suo munere tam scienter ac sedulò fungitur, vt in ipsius diligentia prudentiaque nostri magnopere conquiescant. porrò datur opera etiam, atque etiam vt omnes ii cæcitatem & errores, in quibus versabantur antea, quàm optimè recognoscant: idola ritusque patrios prorsus obliuiscantur, vbi Christianis præceptis instituti baptizatique sunt, quo sibi deinceps victum honestis artibus parent, variis opificiis vitæq; generibus destinātur. vtiq; dum laborāt, inopia nemo deseritur, cum Mauris, Iudæis, Ioguibus (ii quasi religiosi quidam sunt doctoresque ethnicorum) diuturniore Catechismo opus est, quippe quorum in animis mendacia & opiniones prauæ, radices egerunt altiores: quarum ipsas etiam fibras, quoad eius fieri potest, nostri conātur euellere: atq; idipsū industriæ ac studii in Christianos etiā conferunt sacri Inquisitoris rogatu, siqui fortè à catholicæ fidei norma recesserint.

Concionum fructus idem qui solet. testatur id populi concursus ac pietas: acerbissima verò nece Domini prædicanda, magni etiam animorum motus & lacrymæ. iam cōfessionis & communionis quantus vulgo sit vsus, celebrioribus pręsertim festis anni diebus, vel ex eo perspici poterit, quòd Iubileo ex Europa nuper allato, præter alia vrbis tēpla, in hoc tantùm nostro ad sacram Eucharistiæ mensam

numerati plus mille sexcenti conuiuæ sunt.

In audiendis confessionibus ægrotorum, iisdémque in extremo vitæ certamine confirmandis sanè, quam præclarè ponitur opera. namque ob id ipsum vrbe ferè tota nostri à summis, mediis, infimis adhibentur, ac si quos reperiunt rei familiaris inopia, vel domestica solitudine vehementiùs laborantes, horum non solùm animas curant, quantum in ipsis est, verùm etiam corpora. Itaque & stipem illis à populo corrogant, & eorum cubicula ac domus ipsimet verrunt purgantque, & alia id genus obeunt ministeria. quorum exemplo ad eadem pietatis officia laici quoque non mediocriter incitantur. Itaque appulsis huc nuper è Lusitania nauibus, cùm nostri ad littus cum cibariis prodiissent, excipiendis ægrotis, (quorum erat numerus amplius trecentorum) iisque ad valetudinarium deferendis, & sordibus, quas in itinere contraxerant, eluendis, è populo multi eo commoti spectaculo, depositis illico palliis, idem facere aggressi sunt. ipsa verò valetudinaria sæpius adire, & solita humanitatis ac benignitatis officia præstare mos est.

In iis quæ ad conscientiæ animique candorē pertinent, in rebus præsertim contrahendis, exercendisque commerciis, nostros consulunt multi. ac nuper quidam minime obscurus vir apud certum hominem non modò septem aureorum millia, de quibus erat controuersia, sed reliquam pecuniam suam deposuit vniuersam, professus palàm, si malè parta censerentur ea bona, se, cuicunque nostri adiudicassent, omnia redditurum. præterea nō leues tolluntur sæpe discordiæ: humanitatis & officii causa carcer inuisitur, & ex iis qui damnantur capite, complures ethnici conuertuntur ad Dominum, quorum ille tenebras vt boni quondam latronis eo tempore dissipat. quamobrem nostri huius linguæ periti damnatos ad locum vsque patibuli prosequuntur magno vtrique ipsorum bono, quod superioribus diebus ethnici tres liquidò comprobarunt, qui cùm alia multa deliquerant, tum Christianum quendam virum honoratum occiderant. horum duo in ipsis adhuc vinculis Christiana sacra suscepere; tertius obfirmato animo Euāgelium respuebat, quippe cuius conuersionem in exitum vitæ Dominus reseruaret. Itaque cùm in Salsetanum agrum ad suppliciū cū reliquis duobus ducendus esset, vt ibi

pœnas

pœnas homicidii penderent, vbi homicidium perpetrauerant: accersitur vnus è patribus, qui adhibito secũ interprete fratre quodam, cum multis rationibus ethnico suaderet, vt quoniam periret corpus, ne animam seruare negligeret: respondebat ille sibi non esse tanti. nec tamen idcirco pater ab incepto desistere, quousque peruentum ad littus est, vbi damnatis conscendendum erat in nauem, vt in Salsetanas insulas inde traiicerent. Hîc ethnicus diuino afflatus numine conuertitur denique, & baptizatur magna cum anteactæ vitæ detestatione ac dolore. his rebus peractis nostri, quòd longiùs progredi per superiorum mandata non licebat, domum reuersi miseris illis valde mœrẽtibus. Quod vbi Goæ rescitum est, alios è nostris duos P. Visitator confestim submisit eius linguę gnaros: quorum obediẽdi studium & alacritatem Dominus multis incommodis ac difficultatibus compensauit. Siquidem longum iter emensi, caloribus maximis, ad mare peruenĩũt frustra: nautæ quippe iam soluerant, nec vlla nauis in ea statione supererat. Inde igitur, quamuis defatigati, ad quendam piscatorum vicum pergunt sanè longinquum. ibi celeriter comparato & præclarè instructo nauigio, turbam, quæ præcesserat, vix tandem assequuntur. Tum verò noxii præ gaudio lacrymas fundere, iisq; gratias agere verbis exquisitissimis. atque ita sub vesperam ad castrum Raciolum descensum est. Eius diei molestissimum æstum Solisque vehementiam postridie matutinus imber excepit, isque densissimus, quo prorsus madidi ad locũ supplicii leucas à Raciolo tres peruenerunt. Hîc sontes, criminibus per sacram confessionem expiatis, ab vxore liberisque eius, quem occiderant, & à reliqua circumfusa multitudine veniam nixi genibus petunt: deinde imaginem crucifixi, quam attulerant nostri, plena pietatis oratione complexi, huius miseræ vitæ curriculum absoluerunt, IESVM inuocantes identidem. vnus etiam in extremo spiritu conuersis ad populum dixit, se id lethi genus multis sceleribus esse promeritum, petere tum ab ipsis, tum ab aliorum pagorũ hominibus, qui abessent, vt sibi clementer ignoscerent: se quidem animo æquissimo esse, quoniam ad suum tenderet Deum. His audiendis non tenuit lacrymas populus: obitum etiam illorum litaniis ac precibus prosecutus est, magna salutis eorum cõcepta spe, quod non dubia in eis contritionis & pœnitentiæ signa

 perspe-

perspexerant. Eadem ferme caritatis officia præstant nostri etiam iis, qui deprauatæ religionis causa damnantur à sacris Inquisitoribus, nec eos à denuntiata illis capitali sententia vsque ad persolutum supplicium deserunt.

Ad hæc, dominicis diebus vespere decem è nostris ad catechismum exercendum in quinque parœciarum huius vrbis templa se conferunt, quorũ in singula conueniunt præter ceteram turbam pueri ducenti, trecenti, ac propè quadringenti, adeò studiosè & alacriter, vt libenti animo discendi causa lusus pueriles relinquant. excitantur autẽ præmiis quibusdam, vt crucibus, imaginibus, & huiusmodi, rogantque nostros vt reuertantur eò sæpius, nam se non solũ affuturos in tempore, sed etiam curaturos vt alii accedant. Cùm res ita bellè procederet, visum est aliquando has quasi copias communis lætitiæ causa recensere, & in ædem nostram cogere. itaque dimissi aliquot è nostris per vrbem, conuocatos agmine composito pueros perduxere canentes, & virentibus ramis ornatos, vt nullus esset vrbis vicus, qui non Christiani catechismi vocibus personaret: idque tanta populi approbatione, vt multi patresfamilias aliiq; honesti viri enixè peterent, liceret sibi illud innocentium agmen & comitari & adiuuare, idque à compluribus factitatum. Conuenere autem in templum nostrum pueri interdum ad tria millia: quorum aliqui vixdum è patria lingua quantum è Christiana doctrina didicerant: quæ res eo pluris facienda est, quòd eorum profectus & eruditio ad plurimorum aliorum cuiusuis generis hominum vtilitatem ac salutem redundat.

Hoc eodem instituendi munere funguntur nostri etiam in plateis & compitis: & simul turpis aleæ lusus & improba temere iurandi consuetudo è plebe infima tollitur. Circũeunt etiam agri Goani vicos atque parœcias non paruo ferè cum animarum lucro, sed magno labore & corporis vexatione, quòd longo interuallo ea loca inter se disiuncta sunt. In quodam ex iis pagis fuit Brachmanes adeò pertinax, atque ita in dæmonis potestate, vt cũ & nostri sæpe & alii salutis eius cupidi ab opinionum prauitate ad veritatẽ multis rationibus hominem traducere conarẽtur, ipse cõtumaciter omnes eluderet, iamq; vulgo pro desperato haberetur. Verùm diuinitus factum est, vt cùm die Dominico par Christianorũ in fabrili cuiusdam parietis opere contineret,

fieret, cœptis interueniret vnus è nostris. atque is primùm Christianos obiurgare, quòd tali die operam darent præsertim ethnico: deinde, experiendi causa, culpam eius rei totam in Brachmanem vertere, crimen augere verbis, nec sanè frustra: siquidem terrore quodam repentino perculsus ille respondit, se suósque omnino Christianos fore. nec fidē fefellit. cum aliis septēdecim Christianus est factus, mutatus in alterum virum: nostrósque iussit sine cura esse. conatus omnes adhibiturum se, vt è popularibus suis nemo non Christiana sacra susciperet. Speramus promissa facturum diuino adspirante numine, quod huiusmodi actionibus deesse non solet.

In æde sancti Ioānis Baptistæ, passibus ab vrbe Goa mille & quingentis, sacro baptismate initiati hoc anno ferme septuaginta, Brachmanes plerique, quorum operam ad aliorum conuersionem speramus magnopere profuturam. alios eiusdem parœciæ vicos, tribus circiter passuum millibus a templo distantes, fratres duo circumeunt. horum alteri, catechismum die quodam dominico de more exercenti, casu ethnicus quidam interuenit, quem scilicet Dominus ad sacrosanctæ matris Ecclesiæ gremium perducebat. hunc vt vidit frater, ad eum sermone conuerso cœpit agere de rebus ad salutem ipsius animæ pertinentibus: quos ille sermones quum respueret, nec diutius audire velle se ostenderet, paruulus quidam ex iis qui ad rudimenta Christiana conuenerant, annum agens circiter nonum aut decimum, offert vltro sese, & mirabili quodam spiritus animique ardore succensus, suadere insistit homini, vt Christiana sacra suscipiat, multis rationibus ethnicæ superstitionis mendacia coarguere, denique sublatis in cœlum manibus orare & obtestari, vt æternæ saluti prospiciat. ac frater quidem, vt cum ethnico ageret ipse, correptum brachio puerum bis terve semouit: sed cùm pueri pietas nequaquam ferret disiungi se ab eo colloquio, obtrudere ille subinde sese, argumentis pro sua parte pugnare: nec ita multo pòst Dominus, nimirum paruuli fide innocentiaque placatus, ethnicum suæ gratiæ stimulis ita excitare dignatus est, vt commutata voluntate diceret velle se fieri Christianum. Itaque confestim à fratre detonsus est: comámque pueri furca suspensam, ingenti gaudio lapidibus petere ac sputis, in simulacra sua Deósque patrios sexcenta probra iactare.

In

In eius vici neophytis magna quædam ad res diuinas propensio cernitur: petunt vt sibi liceat suo sumptu templum exstruere, quò nostri ad sacra missæ peragenda se cōferant: negari non poterit, quod & iustum est postulatum, & a cōmuni parœciæ templo absunt longiùs. ex ea plebe sexaginta ferme hoc anno baptizati, aliique sunt etiam Catechumeni. Castrum est in hac insula mille & quingentis ab vrbe passibus: in eo templum visitur sancto Iacobo sacrum, vicis aliis compluribus huic parœciæ contributis, & quia loco est opportuno & celebri, Mauri complures Domino lucrifiunt: atq; ad eam rē non mediocri est adiumento Præfectus ipse præsidii, qui rei Christianæ quā sit studiosus, vel superioribus diebus ostendit actione planè digna litteris. Erat ibi Brachmanes insignis, cuius ita mentis oculos occæcauerat dæmon, nullum vt salutaris lucis radium posset admittere. hunc nostri sæpius aggressi, denique peruicerūt, vt Christianum fieri velle se diceret, ita tamen, vt bimestre spatium sumeret ad se præparandum. Interea oppugnat eū vehementiùs dæmon, eiusque animum ita refrigerat, vt cùm dies adesset, mutato iam pænè cōsilio, rem differre ac tergiuersari inciperet. id vbi vident fratres, fidem promissi exigunt ipsi primùm, tum etiam ad Præfectum, cui idipsum promiserat, Brachmanem adducunt: quum pergeret nihilominus petere, vt dies prorogaretur: obsecrat eum Præfectus, vt tādem ex iis tenebris animum inducat emergere, celeritate opus esse, præsertim in tali negotio. cū ille obstinatus in sententia perstaret, eò deniq; perducta res est, vt Præfectus permotus misericordia se ad hominis pedes abjiceret supplex, eumque vt sibi cōsuleret lacrymans precaretur. idem factum etiam à fratribus, quare ethnicus non dubio pudore concepto, manus denique dare coactus est, seque continuò quod vellent dixit esse facturum, tum verò Præfectus gratulabundus ruit in eius amplexū, eumq; mox pretioso pallio purpureo & serico pileo exornat. hoc suæ in eum benignitatis initio facto, quo non modò liberalis animi, sed etiam pii ac religiosi, egregium specimen præbuit: deinde hominem vnà cū fratribus ceterisq; qui aderant domū vsq; deduxit. nouitate spectaculi obortæ vxori ac domesticis lacrymę, sed eos ipse Brachmanes obiurgauit, nimirum alio quam antea spiritu, omnésque reddidit Catechumenos.

In

In eodem tractu alia res accidit memorabilis. Dum ea loca nostri circumeunt, offendunt pro foribus ethnici cuiusdam filiolam baptismi percupidam, eamque Christianis præceptis imbuere incipiunt. Sentit hoc mater, statimque furés ad ianuam prouolat, vni è nostris diabolico instinctu alapam primùm impingit acriter, deindepugnum faucibus incutit. vbi hæc flocci non facere præ puellæ salute nostros videt, tum verò vehementiùs exardescens fustem arripit, ægréque rabies eius multitudinis cõcursu reprimitur. Verũtamen ea fuit fratris in ea iniuria patienter ferenda tranquillitas atq; submissio, vt mulier postea placata, cum vniuersa familia se ipsa quoque ad Christum adjunxerit.

Puer quidam, tertium-decimum ferme natus annũ, fratres eósdem adiit baptismi causa: interrogatus cuias esset, respondit Maurum, ex pago quodam leucas circiter quinq; distante, séque à parentibus ob id vnum clàm profugisse, vt ad Christiana sacra contenderet.

Huic sancti Iacobi castro aliud est & natura loci & viatorum frequentia non absimile. ædes est ibi sancto Blasio dicata, pueriq; numerantur ducenti ferè, tanta gratulatione aduentantes nostros excipere soliti, vt paucis hisce diebus, cũ eos iter ad se habere cognouissent, iis cũcti virentibus ramis insignes, & Christianæ doctrinę rudimenta canẽtes, obuiam longè processerint. baptizati hoc anno sunt à nostris in eo castro ferme triginta.

Ad retinendos autem in fide neophytos, præter catechesim, quæ sedulò exercetur, curatur etiam, vt statis diebus missæ adsint, omnésque suo tempore peccata ritè confessario detegant. præterea ab ethnicorum consuetudine, celebritatibus, atque spectaculis ex decreto prouincialis Concilii prohibentur.

In Ciorano insula sancti Bartholomei parœcia est cõstituta, cuius Apostoli festo die natali baptizati sunt hoc anno octo circiter & quadraginta aduenæ è finitimis Maurorum regionibus, nam ipsa insula tota iam Christum Dominum profitetur. Festus autem ille quem dixi dies, anniuersaria celebritate ludicrisque peragitur, quo faciliùs & vera pietas neophytorũ animis imprimatur, & patrii ritus ex eorum memoria deleantur. Itaque cùm sacras omnes & reliquias & imagines eximio quodã studio ac veneratione prosequũtur, tum verò confessioni tantũ tribuunt, vt cùm

primùm

primùm in morbum incidere, quanquam eminus & incō-moda tempestate, extemplo patrem confitendi causa accersant; affirmantque pro certo, se hoc sacramentum corporibus suis longè quàm alia humana remedia salutarius experiri. aiunt etiam omnes, idque constanter, ante Christiana sacra suscepta terrificis dæmonum monstris aliisque spectris valde torqueri se solitos: sed ex quo religionem veram induerint, ipso nomine IESV, quod nomen illi magnopere venerantur: & signo crucis, quod in omnibus actionibus adhibent, quiduis triste ab se facessere. dicuntque nonnulli, eius nominis fiducia nullam rem se non aggressuros quamuis arduam atque difficilem. iam quanto studio teneantur ethnicos ad Christum Dominum perducendi, declarat eorum assidua atque importuna efflagitatio, vt liceat sibi ea de causa cum ethnicis agere: sed quod volunt non semper à nostris impetrant, scilicet ne studio elati in eo genere quandoque peccent. etenim paucis antè diebus neophyti aliquot cùm alium reperissent in Maurorum finibus habitantem, non sine periculo susceptę religionis per eam consuetudinem deserendæ, caritatis ardore succensi vltro ipsi captum vinctumq; ad ædem nostram magno suo discrimine pertraxerunt.

Brachmanes quidam neophyti sunt, huius insulæ primarii, Ganzares. horum cognatus quòd odio Christianæ religionis sponte exulatum in Mauros abierat, in eius bonorū possessionem Prorex hos quos dixi Ganzares miserat. Verùm illi commodis suis omnibus atque pecuniis præ cognati salute neglectis, hominē hoc anno adierunt, nec antè destitere, quā ille Dei beneficio cum vxore, liberis ceteraque familia in patriā ad Christiana sacra traductus est. Alii duo cùm item ad Mauros eo consilio sese contulissent, vt affinem quendam suum ex iis locis abducerent, atque ad Christi ecclesiam aggregarent, à barbaris capti & malè accepti sunt, quanquam vbi cognitum est eos esse Cioranios, deinde soluti dimissique sunt: atque spes est ipsum quoque affinem propediem adfore.

Iam verò à patriis ritibus ac cæremoniis quā vehementer abhorreant, vel illa res indicat: aduenerat nuper ethnicus quidā, vt coccos aliquot emeret (frugis genus id est instar nucum) cuidam è simulacris de more libandos: id vbi sensere nonnulli eius propinqui, vltro ipsimet hominem vsque

vſque ad fluuium perſecuti captum ad noſtros vi pertraxere, ſic ſtatuentes apud animum ſuum, pro ſceleris atrocitate leniùs agi cum illo non poſſe, quàm vt confeſtim laqueo ſuſpenſus è medio tolleretur. Nec ſolùm eiuſmodi, ſed etiam cetera flagitia maiorem in modum auerſantur. Teſtis eſt adoleſcens quidam claro genere natus, qui ſuperioribus diebus parum pudicæ mulieris conſuetudine implicatus cùm eſſet, id vbi affinibus cognitum eſt, nulla nobilitatis eius habita ratione, & ipſum & feminam ex inſulæ finibus exegere, negantes ferri vllo pacto poſſe, qui exemplo ſuo ceteros tantopere offenderent. Alia multa in hanc ſententiam dicenda ſupererant: ſed ex hiſce de reliquis exiſtimari facilè poterit.

In Salſetano agro huic inſulæ propinquo templa quinque excitata. quorum primum & antiquiſſimum eſt in caſtro Raciolo, dedicatum Mariæ Virgini ad niues. In eo baptizati ſunt hoc anno centum & quadraginta, præter eos quique Goam eiuſdem rei gratia venere, quique hoc tempore catechumeni ſunt. porrò in illa parœcia Chriſtiani in vniuerſum numerantur amplius octingenti. Feſto ipſo niuium die, P. Prouincialis eò profectus, manè ſacra miſſæ ritu pompáque ſolenni peregit, & concionatus eſt: ſub veſpetam baptiſmate loti ſunt quadraginta, ingenti gratulatione, magnoque ſacrorum apparatu, ſedulò incumbentibus in eam rē Præfecto ipſo præſidii, œconomis, atq; conſulibus, quorum vnum pro eximio Chriſtianæ rei ſtudio ethnici adeò malè acerbeque oderunt, vt eum calumniis fictiſque criminibus in capitis periculum vocare non dubitauerint. itaque in cuſtodiam eſt traditus aliquando, & vexatus à magiſtratibus: verùm in eiuſmodi ærumnis tantam ille ſemper alacritatem atque adeò lætitiam præ ſe tulit, vt pro ſacræ fidei propagatione maiores etiam labores & incommoda ſibi ab Deo precari & expetere videretur. Rurſus etiam ab iiſdem Brachmanibus ferè & lapidibus appetitus, præclarè ſecum actum exiſtimauit, vel ob id ipſum, quod benignitate Domini factum eſt, vt quotquot eum oppugnauerunt, immutati deinceps ad Chriſtum ſeſe conuerterint.

In mediis illis finibus oppidum eſt celebre, Margon, & in eo templum ſancti Spiritus, quo plus mille Chriſtiani conueniunt, qui Brachmanes Ganzares antea fuerant.

gregem

gregem hunc quinque tuentur è nostris, qui hoc anno ibi sacramento baptismi initiati sunt, ii summam efficiũt 234. hos alii sequentur propediem. Ex eo loco dominicis omnibus festisque diebus confert se vnus è nostris ad sacra missæ facienda in ædem sancti Michaëlis, quæ Margone distat quinque circiter millia passuum, Christianósque numerat octingentos egregia omnes pietate atque constantia, licèt ferè omnes disiuncti atque dispersi, quidam etiam bene lõgè à templo inter ethnicos habitent. baptizati sunt ibidem hoc anno 107. augebiturque neophytorum numerus, cùm primùm deferbuerit ira dolorque vulgo conceptus ex disturbatione delubrorum suorum. Et quoniam tanta est gẽtium immanitas, vt cũ primùm quis Christianus est factus, eum vel propinqui & affines deserant quamuis extrema laborantem inopia, valetudinarium ibi nostrorum cura constitutum est, quo magna mortalium approbatione & excipiuntur & curantur ægroti, non modò Christiani, verùm etiam ethnici, atque ea ratione multi Christo Domino lucrifiunt.

In eadem ecclesia conuersiones quædam hoc anno extitere notabiles. Ex Maurica terra tres exacta iam ætate homines eò contendêre ob id vnum vt Christo darent nomina. ægroti nõnulli Christiana religione in ipso morbo suscepta, contritionem præ se ferẽtes, è vita migrarunt. Iuuenis annos natus circiter quinque & viginti, cuius pater, vir imprimis honestus, cum vniuersa familia sese Christo Domino addixerat, parentis consilium detestatus, ad Idalcanem Maurorum Regem se contulit, à quo amicè exceptus & in honore habitus est: verumtamen acceptis deinde à patre litteris ita permotus est, vt Christianæ religionis causa omnia illa commoda sponte relinquere, & leucarum triginta iter emetiri nõ dubitauerit. liberaliter egit cũ vtroq; Prorex, eorumque cõmodis admodum benignè consuluit.

In eodem tractu aliam ecclesiam, cui à sancta cruce nomen est inditum, Christianorum circiter sexcentorum, nostri procurant, anniuersaria crucis adorandæ sacra, quæ in diem quartum nonas Maii incidunt, cùm cetera celebritate hoc anno peracta sunt, tũ etiam baptismo capitum 60, qui numerus & pro temporis spatio, (siquidem nuper eò lumen Euangelii illatum est) & pro multitudine ac pertinacia Brachmanum, qui ibidem sunt, nequaquam exiguus

est

est putandus. Baptiſmo peracto, neophyti omnes agmine ramos arborum præferentes, cum præcentione tubarum & varia ſymphonia prodiere ad crucem loco pulcherrimò defigendam, vbi noſtrorum opera fanum ethnicorum totius eius regionis opulentiſſimum euerſum antea fuerat: vt qui locus dæmoni colendo tandiu patuiſſet, idem adorandæ cruci dæmonis victrici conſecraretur. Poſtridie eodem ordine ac ritu aliam ſtatuerunt in vico finitimo, impoſitam pilæ, qua in ſumma priùs conſitum erat amaracū, quam Brachmanes herbam magna ſuperſtitione ac cæremoniis pro numine venerantur. atque ea ſanè pila adeò cōmodā prębuit cruci baſim vel natura loci, vel ipſius ſtruę forma ac figura, vt eā vnā ad rē excitata fuiſſe videretur.

Superioribus diebus baptizatus ibidem eſt puer, cuius conuerſionem noſtri diuturno labore quæſierant, ſpe matris etiam ea ratione ad Chriſtum Dominum perducendæ, nobilis feminæ, & cum primario viro cōiunctæ: ſed illa nihilominus obſtinata palam profitebatur ſe parum laborare de filio. quod vbi ille cognouit, quanquam ætate admodum tenera, petiit vt liceret ſibi matrem adire, conatibus ſuis Deum forſitan affuturum. magnum in eo ſtudium atque ardor animi cernebatur. itaque ei negari non potuit, nec ſanè puerum fefellit opinio. namque ita ſe in ea actione præclarè geſſit, vt mulier, marito relicto, filium ſecuta ſit, iamque animi verè Chriſtiani indicia dederit.

Alia Brachmanis Ganzaris viri principis filia catechumena eſt facta: quam tanto parens amore proſequebatur, vt nemo dubitaret, quin eam omnino imitaturus eſſet: ſed ceteri Brachmanes oppoſuere illi ſeſe, eúmque perpulere, vt cum Præfecto expoſtularet & quereretur, filiam ſibi per vim ablatam fuiſſe. deducunt igitur hominem centum ferè Brachmanes ad Præfectum, certa fiducia fore vt puella verbis ſuis calumniam comprobaret. Sed illa vbi eò peruenit, tota re ad arbitrium eius reiecta, & iuſſa quod ſentiret libere expromere, palàm reſpondit, vim ſibi nullam prorſus adhibitam fuiſſe, dolere ſibi quòd non citiùs Chriſtum Dominum cognouiſſet: quare Brachmanes, turpiter victi abiectique digreſſi ſunt, ipſa baptiſmo expiata, & nouo nomine Lucia vocata eſt: ſperamus etiam ſuos alioſque ipſorum opera permultos idem eſſe facturos.

Ad eundum pagum acceſſerat Iogues, hoc eſt, quaſi

monachus inter ethnicos, ex eorum genere qui cultu victuque horrido sanctimoniam profitentur. ætate videbatur annorũ quinque circiter & viginti, egregia forma corporis, vultu modesto, minimè loquax: in hunc neophyti cũ incidissent, pænè captiuum ad nostros adducunt. Interrogatus à Patre, quonam consilio vitam adeò asperam duceret, quémve tot laborum sibi fructum proponeret: respondit se anteactæ vitę peccata expiare, salutique prospicere: tum Pater multis rationibus quanto in errore versaretur ostendit, qui sine conditoris sui cognitione se id assequi posse consideret, suaque disputatione ita permouit hominem, vt quasi noua quadam oborta luce responderit, quoniam ita placeret Deo, velle se fieri Christianum, simulque voluntatem suam facto sanè admirabili declarauit. vestibus erat indutus laceris & attritis, pendente ex humeris sarcina coniectis in eam quibusdam quasi reliquiis, quas religionis causa circumferebat, ænea scutella, poculo in cucurbitæ formam excauato vtebatur: brachia & crura ferreis armillis, manuum digitos ac pedum ferreis item annulis habebat ornatos: fistulam è ceruice suspensam, corniculum venatorium manu gerebat, quibus aduentum suum in oppida præsignificare erat solitus: nec deerat illi mortis meditandæ materia, passer extinctus non detracta pluma. barba & capillis erat abrasis: exigui tantùm circuli spatio comam in summo capitis vertice raram sed promissam & bene comptam cõsultò reliquerat. aures erant quatuor aut quinque locis perforatæ, lignis quibusdam insertis, tanquã suæ professionis insignibus. Sed vbi cum Patre congressus est, magna & Christianorum & gentilium turba sectante, nouo spiritu instinctus processit in forum, ibique rogo excitato & accenso, omnia illa instrumenta, quibus illum dęmon ornauerat, in fascem colligata cõiecit in ignẽ: Brachmanibus magno suo dolore inspectantibus, & tanta ac tam repentina mutatione stupentibus. nec his contentus Iogues, vbi Christianis rudimentis institui est cæptus, veniam petiit matris adeundæ, vt eam cum filiis tribus ad Christum ab impietate traduceret. conatui respondit euentus, namque profectus in patriam, quotquot quæsitum ierat, secum ad nostros adduxit. Sunt autem adhuc catechumeni; nam, vt antè diximus, Iogiuum catechesis de industria solet esse prolixior, sed baptizabuntur propediem.

In eodem vice quidam erat ab Euangelio ita alienus, vt latebras quæreret aſsiduè, ne Dei verbo aures dare cogeretur: is cùm grauiſsimum in morbum diuinitus incidiſſet, morte iam imminente interrogatus à noſtris vellétne fieri Chriſtianus, & deſperato iam corpore animam ab interitu vindicare: velle reſpondit, præclarè enim, inquit, intelligo, Deum hoc morbo fugæ ac tergiuerſationis meæ pœnas à me repetere, atque ita culpam agnoſcens vt baptizaretur efflagitauit illico antequam efflaret animam: atque vbi lotus eſt, crebris cum Deo colloquiis habitis, peccatorum veniam implorans, ea ipſa nocte migrauit è corpore. verùm de hac parœcia (ne ſim longior) hactenus, quę Chriſtianis hoc anno aucta eſt centum ſeptuaginta tribus.

Sanctorum Philippi & Iacobi eccleſia Chriſtianos continet quinquaginta ſupra octingentos maxima ex parte Brachmanes: eam quoque vineam colunt noſtri ſanè fructuoſam, namque hi neophyti ſpectata probitate ſtudioſique ſunt amplificandæ religionis Chriſtianæ, atque ob id ipſum anguſtias pauperum ſuis facultatibus leuare nō deſinunt. Sed vt ethnicis iis qui bonam frugem pollicentur adiuuandis libenter inſiſtunt, ſic ab improborum ac pertinacium conſuetudine longè refugiunt. Ad numerum fidelium adſcripti hoc anno in eadem eccleſia ſunt ampliùs centum & quinquaginta præter triginta, & eo plures, qui ſe ad hoc collegium ea de cauſa contulerant. baptiſmus ibi inter ceteros habitus eſt capitum ſimul octo & ſeptuaginta, in iis cùm alij inſignes viri fuere permulti, tum verò maximè Brachmanes Ganzares tres. Apparantur autem actus hi publici quàm ampliſſimè, quo faciliùs Indi ritus impios ac ſuperſtitiones dediſcant, quibus certatim operantur hæ gentes externis cæremoniis & gratulationibus, vtpote veræ atque internæ pietatis prorſus expertes; totámque religionem ſpectaculorum duntaxat ac pomparum magnificentia ac ſpecie metientes. Ad eum porrò, quem dixi, baptiſmum ingens concurſus eſt factus partim incolarum, partim etiam Luſitanorum, qui ad eam ædem religionis cauſa peregre aduenerant. In ea turba neophytus repertus eſt in tanta aliorum gratulatione ſolus effuſè plorans. res non ſine admiratione continuò defertur ad patrem. is accedit ad hominem: quærit cur in publica lætitia vnus ipſe lugeat: tùm ille: quid ni (inquit) fun-

dam præ gaudio lacrymas, cùm videam ritè coli communẽ omnium Dominum eo ipso in loco, vbi paucis antè diebus eundem per summam impietatem neglectum & iniuria affectum aspexi toties, cùm honores eius numini debiti, saxó cuidam hîc posito tribuerentur, nomine Manganaio! obstupuit eo responso Pater, præsertim quòd nihil tale ab illo expectasset: qua ex re perspici potest immensa conditoris ac Domini nostri benignitas, qui charismata sua nõ ad hominum opinionem atque iudicium, sed alto quodã & arcano consilio diuidit. Erat in eadem parœcia mulier Christiana, cuius filius ab idolorum cultu & Brachmanum consuetudine diuelli non poterat. itaque pro eius conuersione vt pro sancto quodam Augustino pia mater Monica lacrymãs precabatur assiduè, cumque totum iam quinquennium in eius oppugnanda pertinacia frustra laborasset, graui denique morbo mulier opprimitur. per eam occasionẽ ad euocandum matris nomine confessarium filius aduenit. Dies erat niuiũ miraculo sacer; eo ipso die, manè, sacrificio missæ pacto, ambo profecti sunt: cumque tali die pater frugem aliquam virgini matri libare percuperet: cœpit in itinere cũ adolescente agere de venturi seculi veritate deque huius vitæ fallaciis, suadere & hortari vt saluti prospiceret matris exemplo, quæ id tam vehementer optaret. quibus ille sermonibus, vt à Christi nominè maiorem in modum abhorrebat, initio minimè flecti visus est; veruntamen vrgẽte deinceps multis rationibus patre, affuit cæptis eius omnipotentis Domini bonitas, quæ adolescentis animo sancti spiritus faces admouit sic, vt exutis impedimentis omnibus, quibus implicatus à dæmone tenebatur, Christianum fieri matrique obtemperare velle se dixerit: ad quam vbi peruentum est, tota re à confessario exposita, mulier tantũ lætitiæ percepit ex ea tam repentina tamque felici immutatione filij, vt statim se morbo leuari senserit. præbuit confitenti aures Pater, deinde ceteros Christianos adiit, prosequente officij gratique animi declarandi causa adolescente catechumeno cum aliis cognatis, & eorum quidem ethnicis aliquot, qui ostendunt se quoque propediẽ id ipsum esse facturos. Dominus noster eos in salutari consilio suscepto retineat. Huic alia ecclesia ac templum opportuno loco instituitur: namque re ipsa compertum est, ad ethnicorum conuersionem & neophytorum profectum longè vtilissimam

lissimam esse ædium sacrarum frequentiam, etenim hoc pacto & boni ab improbis commodiùs dignoscuntur, & vniuersi faciliùs adiuuantur.

In hac insula Goa nostri ecclesiam quoque Sancti Ioannis Euangelistæ administrant. ea Christianis constat octingentis: qui vt ferè omnes admodum honesto loco sunt nati, & in principibus insulæ numerantur: Christianis actionibus tempus redimere student malè positum in idololatria. itaque egentibus benignè faciunt, præsertim cùm annonæ laboratur inopia: quod cùm hyeme proxima contigisset, conuentu habito primores oppidi cuiusdam rationẽ iniere subueniendi pauperibus, idque fecerunt. vbi verò tẽpus messis aduenit, aliquot oryxæ candis (certæ mensuræ nomen id est) ex collatione in publicum redegerunt pauperibus diuidendos. quæ laus hominum eo maior est, quòd iidem ante conuersionem aliud nihil nisi tyrannidem, rapinas, & alia huiusmodi scelera meditari solebant.

In rebus iis, quæ ad synceritatem fidei pertinent, nullus carni & sanguini relinquitur locus. Senis cuiusdam filius ad Mauros se contulerat, huic parens pro litteris apertè denuntiauit, si quid ab se postularet, rediret in patriam, Christumque profiteretur: ita forè non solùm vt animam exitio sempiterno subtraheret, (quanquam id maximè spectari oporteret) sed etiam vt paternæ inter ipsos necessitudinis iura constarent: sin rem diutius distulisset, sibi certũ esse exacta iã ætate, & ad exitum appropinquanti, illo exhæredato patrimonium omne egẽtibus distribuere. qua ipsa denuntiatione alij quoque, nec sanè frustra, cognatos ab impietate deterrent. hoc anno in eadem ecclesiã sacro baptismatis fonte renati sunt octo & triginta plerique nobiles: in iis tres è Botorum familia, qui apud ethnicos concionatorum exercent munus, magnoque in honore sunt. ante huius mensis exitum multos alios neophytorum affinium suorum opera sperabamus ad Christi gregem accessuros. Paucis antè diebus ad templum illud baptismi causa se contulit grandis iam natu, minimeque contemnendus vir, tanta fide & notitia Dei, vt qui aderant mirarentur: etenim Catholicæ fidei capita exponenti Patri respondit ille, sanè vt videbatur ex animo, se cano iam esse capite, nec ignorare neminem præter vnum Deum ac Dominum nostrũ colendũ atq; adorandũ esse: eundemque sibi iãdudũ

 hære-

hærere in pectore, ac proinde sese deflere lōgi iacturam tēporis in dæmone propter summum scelus venerando consumpti: & simul vim lacrymarum profudit contritionis ac pœnitentiæ testem, petens vt sacro baptismate lauaretur, quod postea factum est. Denique vt ad alia transeā, nostris hominibus illius ecclesiæ, neophyti pietate in Deū & officio satisfaciunt, nec eo quempiam è Mauris accedere patiuntur, quin rem ad nostros continuò deferant, vt ad eius conuersionem aggrediantur. Anniuersaria eius templi solennia hoc anno cum ceteris ceremoniis, frequētia populi, & sacra concione celebrata sunt, tum etiā baptismo cādidatorū viginti, quos alij octodecim paulo pòst subsecuti sunt, vt interim eos taceā, qui ad hoc Goanū Collegiū missi sunt: atque etiamnū superesse dicuntur ibidem catechumeni quinque & viginti.

Præter hosce baptismos in Goanis finibus habitos hoc anno etiam in ipsa vrbe Goa in ædibus nostri Collegij baptismi quatuor generales peracti sunt non sine apparatu magnifico, symphonia, supplicatione publica, concionibusque nostrorum, qui linguam Indicam callent præclarè, præsente Prorege, proterea quòd in candidatis erant Brachmanes multi viri primarij.

Primus cōcelebratus est Epiphaniæ die festo, quòd hoc libamine gratius nullum infanti IESV fore putauimus. baptizati sunt octoginta, in iis Brachmanes medicus in primis huiusce vrbis clarus: huius vltro se prębuit susceptorem ipsemet Prorex, vniuersa Indica nobilitate honoris causa prosequente.

Alter eadem ferè pompa in Maium mensem incidit. ingenui abluti octo & quadraginta supra ducentos præter multa Lusitanorum mancipia. in eo numero fuere Brachmanes duodecim insignes viri cum sua quisque familia.

Tertius in tertiā dominicā diē Iunij mēsis dilatus est angelo custodi sacrā. Ea celebritas ceteras tū gratulatione, tū neophytorū numero ac nobilitate superauit: cuius rei non minimā laudē fructumq; tulit Lusitanus incola, qui cùm in suis hortis ethnicos haberet cōplures vehemēter in suis superstitionibus obstinatos tātū aberat, vt ad eos ad Christū allicere conaretur, vt etiā de nostris hominibus id agētibus quereretur: quòd scilicet illis molestiā exhiberēt: verū is diuinitus deinde factū est, vt culpam suam agnoscens, mutata volun-

volantate nostros in opere adiuuare sedulò cœperit, & ex iis ad fidem traduxerit amplius quinquaginta, qui nostrorum opera Christianis deinde præceptionibus eruditi, vbi dies baptismi adfuit, ab ipso Lusitano per mediam vrbem ad ædes nostras agmine composito ducti sunt, ramos manibus proferentes, præcinentibus tubis, vt specimen aliquod Proregi præberet nouarum frugum, quas in pomario suo decerpserat. sub vesperam deinde sacro baptismate initiati sunt in vniuersum ducēti & sexaginta: in iis Brachmanes Salsetani & Goani honesti homines citciter quinquaginta.

Postremus fuit capitum centum & sexaginta, Octobri mense, post diem vndecim millibus virginum sacrum, idq; summa cùm significatione lætitię. porrò omnibus hisce celebritatibus interfuere Lusitani tres, qui in hac vrbe sibi domicilium collocarunt, quorum vnum œconomum esse Raciolensis ecclesię diximus antea. Atque ego sanè verbis exequi nequeo, quam cupidi sint tres ii homines animarū salutis: siquidem pro ea tam vehementer laborant, vt ab Deo in terris videantur esse propositi quasi quoddam exemplar & incitamentum multis in hoc genere negligentibus: cùm enim ea de causa calumniis falsisque criminibus oppugnantur, interdum etiam trudantur in carcerem: ita libenter hasce vexationes omnes & incommoda excipiunt, vt præclarè appareat, quanto desiderio teneantur patiendi pro Domino. Hac hyeme falsò accusati sunt, quòd ethnicum quendā ad Christiana sacra vi compulissent, cùmque generalis auditor mendaciis oneratus, eos pro potestate coërcere imperasset, vnus ex iis fuga sibi cōsulere cùm posset, prorsus neglexit: quin etiam suadenti Rectori nostro vt caueret, respondit ille, se pro conuersione ethnicorum nō modò non formidare custodiam, sed etiam optare Christi Domini gratia flagris cædi publicè, seque inter ipsa verbera mirabilem fructū ex vero lictoris præconisve capturum, cùm eius supplicii causam de more pronuntiaret atque is eodem animi sensu subortis pęnè lacrymis, reputans quàm paruo studio teneantur homines hominum seruandorum affirmabat, si cognosceret in Maurorum finibus quamuis longissimè positum quempiam ethnicum ad Christiana sacra propēsum, neglecturum se non modò rei familiaris iacturam, sed etiam omnia capitis pericula, vt ad eū ab

interitu reuocandum illucusque contéderet. præclarã sanè laudem, præsertim quòd multo plures hac tempestate reperias, qui tam sancta studia retardare, quàm qui adiuuare conentur. Et quoniam de horum hominum virtute iam antea scripsimus, illud vnum adiungam; octauo quóque die confessionis & Eucharistiæ sacramentis in æde nostra & se muniunt ipsi, & alios multos ad id ipsum incitant. nullus præterea baptismus est, aut Christianorum celebritas, quin intersit: nec modò neophytis gratulantur, sed etiam in difficultatibus benignè subueniunt. optimam hanc eorum mentem tueatur Dominus.

Qui à nostris hoc anno ad mensem vsque Nouembrem baptizati sunt, eorum est summa (baptismis omnibus computatis) trium millium, & nouem supra ducentos, præter eos quique in priuatis ædibus ægrotantes, quique in custodiis publicis ac triremibus, alibique eodem æternæ salutis imperiti mysterio, in codicé relati non sunt, exiguus numerus si superiores annos respicias, sin bellicos tumultus & incommoda reputes, quibus impeditur Euangelium, nequaquam exiguus: vberioris verò messis hac tempestate sedata, spes est: præsertim acriter incumbente in eam ipsam rem pro virili parte Proŕege, qui neophytos officiosè cõplecti ac tueri, & ad ethnicorum conuersionem hortari non desinit: quin etiam ter quatérve complures ipse vestiuit. aureorum mille & quingentorum impensa: cuius pium hoc studium curamque amplificandæ Christianæ religionis Dominus augeat.

Hæc mihi in præsentia, venerãde Pater, in mentem veniebant, quæ de progressu Euangelii ad te scriberem. Reliquum est, vt precibus & sacrificiis tuis gratiam nobis viresque implores a Domino, quo non solùm partas retinere animas, sed alias etiam deinceps lucrari possimus. Goa, mense Nouembri, 1569.

EX LITTERIS MARTINI SYLVAE AD *Consaluum Aluarem, datis 6. Calend. Decembris, 1569, à Castro Onoris.*

NOs, vt scis, ex isto portu discessimus ad 18. Cal. Decẽbris. eo die ad Goanas insulas noctu peruenimus: ibi diem pænè totum morati nauigia præstolantes,

quæ

quæ Goæ remanserant; simulátque affuere nõnulla, statim solutis anchoris vespere tenuimus Amediuã. Amediuæ dies quinque posuimus: deinde sacro Missæ peracto, cui Prorex cum vniuerso exercitu interfuit, valida Classe nauium 160 ad Onorem delati, castrum offendimus admirabili opere artificioque perfectum. Erãt in eo pręsidio Lasquarini circiter septingenti artis sclopetarię peritissimi: ii nostrorum signa conspicati, sese ad defensionem toto pectore compararunt: insequenti luce in descensione prælium haud leuè commissum est, ita tamen vt nostri superiores extiterint. Primus è naui sese in littus eiecit Prorex, tum ceteri subsecuti: atque eodem impetu Lusitani audaciùs ad mœnia vsque prouecti sunt, sed egregiè repulsi, duobus è suorum numero desideratis, ictis verò circiter 40, quorũ aliquot è vulneribus postea mortui sunt: quod incommodum acceptum non esset, si quorum oportuit consiliis monitisque paruissent. id ne rursus accideret, Proregis iussu ductis ritè munitionibus castrum oppugnari trifariam ceptum est sic, vt præfectus à certamine versus ad preces, re desperata ad Proregem accesserit, vitam sibi ac militibus implorans. Facta deditione, armis & impedimentis relictis, in decussim compositis manibus, cùm singulis vestimentis omnes dimissi. Oppugnationem triduo sustinuerant: tertio die, qui fuit festus Sanctæ Catharinæ, cessere. Nos castrum intrauimus: & in gratiarum actionem custos Franciscanus sacrificauit, ego Proregis iussu concionatus sum. Reficiuntur hoc tempore quæ per oppugnationem diruta sunt. statuitque Prorex manum militum hîc in præsidio relinquere. Regat illum pro sua clementia Dominus. Tu verò curabis vt piorum suffragationibus adiuuetur: id enim ille vehementer exoptat, mihique mandauit, vt id suo nomine abs te per litteras peterem.

Fugerat me de euentis meis quibusdam te facere certiorem. Bis pænè defunctus sum: semel vt primùm exscensio facta est, dũ aliquot militibus animos conor addere, & Crucifixi Domini signum ostento, namque in eos emissa repentè artificiosi ignis olla, huc illuc magno impetu volitans: cùm à periculo sese cuncti proriperent: inter eam trepidationem impulso prolapsoque mihi obtigit soli, ita tamẽ, vt ollę cauda vestẽ dũtaxat discerpserit, corpus illęsum Domino miserante reliquerit. Iterũ ac tertiò periculũ adij,
 ex

ex tormentariis globis, ita præteruolantibus, vt mihi verticẽ capitis propè abraderent. Quod ad reliqua attinet: Ego & Sebastianus Consaluus & corpore valemus, & munera Societatis obimus adhuc Dei beneficio sanè feliciter, versamur autem ferme in valetudinario cum ægrotis. Nobis ad voluntatem suã omnino exequendam Deus robur gratiamque sufficiat. Atque ob id ipsum tu nos Pater precibus tuis & sacrificiis adjuuare ne desine. Onore, 6. Calend. Decembris, Anno Domini, 1569.

EX LITTERIS HIERONYMI RVIZII, AD Præpositum generalem datis Cocini, 28. Kal. Februarii, 1570.

QVONIAM ex iis litteris, quas ex Europa in remotas regiones hasce pro vestra humanitate perferendas curatis, magnam animi voluptatem lætitiamque percipimus: ad rationem officii nostri pertinere sum arbitratus, vt vicissim istuc, quæ hoc anno in Cocinẽsi Collegio sint gesta, perscriberem.

Habentur in hoc Collegio publicæ scholæ Grammatices duæ, ad quas ventitant discipuli ferme ducenti & sexaginta bene morati, iidemque tum in studiis tum in sacramentorum vsu valde proficiunt. Doctrinæ Christianæ præcepta (quãquam multi admodum tenera ætate sunt) cuncti perdicere: complures verò etiam catechismum in dialogo missum istinc: eundémque ipsi non sine fructu disseminant.

Confessio & communio in æde nostra ita frequens est, celebrioribus festis, præsertim verò Mariæ Virginis, Corpus Domini sumant ferè trecenti vel quadringenti. Idem accidit etiam cũ indulgentiæ promulgantur. quarum neophyti perquã acre desiderium præ se ferũt: & sanè multum ea ratione proficitur. Primo die dominico aduentus, publicè propositum est Iubileum datum à summo Pontifice anno 1568 ad pacem & felicitatem Ecclesiæ Catholicæ exposcendam. Tanta fuit confitentium vis, vt sacerdotibus nostris octo à matutino tempore ad noctem vsque nullum quiescẽdi spatium daretur. itaque in hoc vno tẽplo per eos dies iniere sacrũ Eucharistiæ conuiuiũ circiter mille maxima ex parte neophyti. præterea tantũ fraudatæ pecuniæ restitutum, tot sublatæ discordiæ, ita multa piè facta sunt, vt hac

hac vna de causa præclarè positum à summo Pontifice hoc Iubilei beneficiũ esse videatur: quid si cetera eiusmodi spectes, quæ in reliquo Christiano orbe plurima per eandem occasionem gesta fuisse credenda sunt? Ad conciones tantus est populi concursus, vt suggestũ ex æde in plateã interdũ proferre necesse sit: (vt interim eos taceam qui cætera vrbis templa frequentant) idque non sine magno animorũ motu lachrymisque, quod scriptum est aliàs.

Hiemauit hoc anno Cocini Didacus Meneses rei maritimæ pro Lusitaniæ Rege præpositus. classis erat nauiũ triginta. propugnatores mille numerabãtur. ac nobis magnã ea res attulit voluptatẽ, quòd in tanta hominũ militarium turba non modò quies, verũ etiã Christiana disciplina mirificè cõstitit: quippe horum militũ, qui versantur in India, mos est Sacram Confessionẽ frequenter obire: & cũ Ecclesiasticos & religiosos homines magnopere venerantur, tũ verò incipiunt præclarũ sibi & honorificũ ducere, acceptas ab hominibus iniurias Deo donare liberaliter. Itaq; si quãdo rixæ inter eos vel seditiones existant, nullo negotio cõprimuntur. Hyeme exacta, priusquã classis abiret, à cõcionatoribus nõstris cæptũ est agi cum classiariis de salute animarum sic, vt ex vniuerso numero, octingenti in æde nostra sese confessionis sacramento expiauerint, quin etiam multi publicis per vrbem ac voluntariis pænis admissa luere piacula. Quid plura? pusillam Quadragesimam paucis illis diebus habuimus. idque magna tum fidelium, tum infidelium approbatione cernentiũ, hosce milites, si quid per hyemẽ grauius deliquissent, sponte deinde ac libenter supplicia subeũtes. Nec solùm præfecti militesque, (vt diximus) sed etiam turba naualis & ipsi quoque remiges peccata ritè confessi sunt. Atque hac adhibita præparatione cuncti admodum læti in Domino conscendere: & ad huius oræ præsidium ex hoc portu profecti Deum habuere sanè propitium, siquidem allatum est, Maurorũ naues ab iis captas amplius 40. eosdémque facta aliquoties exscensione, ethnicorum hostium cæsis circiter quinque millibus, non laudem solùm sed opima etiam spolia retulisse.

Redempti sunt hac hieme aureis quingentis, nostrorum opera corrogatis, Lusitani quinque, qui anno superiore, casu nescio quo, in manus Malauarium Maurorum inciderant. ii cùm ad Collegium hoc deinde venissent Deo Domi-

Domino gratias acturi, lætissimos nobis nuntios attulere, ceteros Christianos qui adhuc redimendi supererant, quãquam multis vexatos incommodis & cruciatibus, firmos nihilominus in Catholica fide persistere. Adolescentulum, qui nostra gymnasia frequẽtauerat, alligatum ad arborem pedibus manibusque, conati erant Mauri intentis in eum arcubus & sagittis ad Christum deserẽdum impellere: quibus ille inter ipsos terrores animo forti magnoque respõderat, se vita potiùs priuatum iri, quam fide: quocirca desperata re Mauri ab incæpto destiterunt, ita tamen vt eum deinceps qualibet quamuis leui de causa calcibus fustibusque malè multarent. Alium tenera admodũ ætate puerum pollicitationibus ac minis in fraudem induxerant, id vbi reliqui sensere captiui, consensu omnes adeunt puerum, seque ad eius pedes abjiciunt flẽtes, ac præsertim vir quidam ex eo numero nobilis: quorum suasu ac monitis puer ita permotus est, vt obortis repentè lacrymis, se vtique deceptum fuisse responderit, sed moriturum potiùs quàm à religione Catholica recessurum: atque hanc pietatem suam comprobauit præclarè: nam vltro ipsemet se hostibus obtulit, apertè denuncians sese Christianum esse: qua re indignati Mauri vinctum ad arboris truncum sagittis petere primùm, deinde etiam iugulare aggressi, denique desiere, illius obstupefacti constantia. Nec tamen eundem exitum alii Christiani sortiti [illegible]: quos eximia fortitudine perseuerantes in Christi Domini cõfessione crudeliter interemptos esse cognouimus. O prædicandam Domini bonitatẽ, qui miseris hisce temporibus, in media barbaria, dereliquit sibi septem millia, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Venio ad huius anni messem. Octaua sancti Spiritus feria profecti è nostris aliquot ad Palurtenses neophytos, qui passuum hinc tribus circiter millibus oram maritimam incolunt: obuios illos in itinere habuimus, amantissiméque accepti sumus hospitio cuiusdam ethnici ætate iam prouecta viri primarii: ibique de suscepta religione retinenda sermo ad neophytos habitus primùm, deinde prolatam regis Cocini diploma, & recitatæ litteræ, quibus priuilegia continentur ab eodem Rege proposita iis qui sese ad Christum adjunxerint. quæ res multis noua, cunctis accidit iucũdissima, hospiti nostropręsertim: idémque antequam inde discessimus

cessimus pollicitus est, se Christianũ fore cum suis:& quã-quam inimicus homo rem deinde impedire conatus est, speramus tamen illum promissa facturum. Post hæc variis locis sanè quam opportunè Catechismus est habitus: accedebat illud etiam, vt à Catechismo nostri sese adhibitis interpretibus in ethnicorum cœtus insererent Euangelium prædicantes, adjuuantibus eos item in opere amicis atque discipulis, qui pro sua parte non desunt auditores ad verbũ Dei conuocare, atque ad Christianæ fidei veritatem allicere. Itaque die qui fuit visitationi Mariæ Virginis sacer, primus huius anni baptismus ad hunc modum est peractus. Aliquot primùm diebus nostri Catechismo vacarunt: deinde vbi dies adfuit baptismi, candidati omnes ad Christianum veterem conuenere, virum locupletem & honoratum, qui cũ apud eos omnes parentis, tum verò apud nos socii atque adiutoris egregii locum obtinet. Gasparem Ægidium nomine: atque vbi maturum fuit, sub signis omnes agmine prodiere cum tibiarum tubarũmque concentu, ramos palmarum tenentes, indicium victorię eius, quam Dei beneficio de spiritalibus nequitiis deportauerant. Ad ædem sacrã appropinquantibus processit obuiam clerus vnà cum vrbis Præfecto & Episcopo, & magna ciuitatis parte, actus eiusmodi eximia pietate ac studio concelebrare solitæ. Episcopus è cãdidatis pauperrimum quemque delegit, quos partim ritè susciperet, partim etiã manibus ipse suis ablueret. à Præfecto etiam nonnulli suscepti sunt, idemque se in cæteros valde humanum atq; honorificum præbuit. idipsum à ceteris principibus factitatum. Baptizati autẽ sunt eo die (quæ Domini nostri clementia ac benignitas est) viginti supra ducentos.

Inde rursus nostri in opus exiere, cumque festo die Sanctorum omnium præfectus ad ædes nostras baptizandum perduceret magistrum fabrum naualium regis Lusitaniæ: per eam occasionem conuenere etiam ii, qui recentissimi nostrorum hortatu ad Christum sese cõuerterant. Iraq; renati sacro baptismate sunt eo die octoginta nõ sine solemni cæremonia & cantibus.

Porrò nos ex ea re fructum animi præcipuum capimus, quòd alia nulla nisi æternæ salutis ratio hosce homines, vt Christum profiteantur, adducit. Itaq; nec vestes in Baptismo nouas, nec aliud omnino à nobis pręter spiritalia expectant

ctant aut flagitant, nisi fortè granum aliquod benedictum è ceruice gestandum: nec verò deinde per inconstantiam ac leuitatem à Christo desciscunt: quinimo magno sibi decori esse nomen Christianum existimant, & ceteros ad veritatem studiosè conantur ab impiarum opinionum peruersitate traducere: quo in genere nonnulla perstringam.

Quidam ex hisce neophytis, licèt à nonnullis veteribus Christianis non modò grauiter offensus esset, verùm etiam oppressus atque vexatus, non tamen idcirco destitit, quominus Christianam rem procuraret egregiè. Paucis igitur hiscé diebus duos homines ad Deum verum à dæmonis cultu conuersos ingenti gaudio perduxit ad nos. Puer Haires (hoc enim nomine appellatur certus ordo militarium hominum) vt baptizatus est ipse, ethnicos adiuuare statim aggressus est: triduóque alium Nairem ad nos adduxit, itemque paulo pòst Indos alios duos trésve, tanta cum animi lætitia, vt eadem in nos redundaret.

Mauræ cuidam erat filiolus, quam illa siue quòd ad Christiana sacra propensum cerneret, siue alia nescio qua de causa, vt erat immanis & fera mulier, captum defodit, viuum ad fauces vsque, ingenti superimposito lapide, vt lentiori cruciatu paulatim extingueretur. Verùm percommodè factum est, vt hiatus existeret quidam, ex quo prætereuntes viatores puer posset aspicere. Accidit igitur vt illac iter haberent Christiani aliquot: quos ille conspicatus, quanquam adhuc Lusitanicæ linguæ imperitus, è saxo vociferari, & duo illa verba, Christum expto, satis apertè pronunciare: accurrunt illi statim, & amoto lapide puerum extrahunt. atque vnus ex iis ad gubernatorem illum adducit, alius ad nos rectà properat flagitans, vt eò mittatur aliquis, puerum velle fieri Christianum. Itaque mater in custodiam tradita: puer in ædes nostras acceptus, ac deinde Baptizatus est.

Regius præfectus, quem in Christiana re adiuuanda nostri valde studiosum experimur, vnà cum rectore nostro adiit ad Cocini regem, alio quodam in oppido commorantem, vt per eum liceret ibidem templum exstruere neophytis Palurtensibus inquilinus. Annuente rege, continuò præfectus ipse misit, qui materiā cæduam ædificandi causa con-

conuehetent: quin etiam domum, quam ibi possidebat, eius rei gratia diruit. In reditu verò ad vicinam insulā rectorem perduxit, vt cum eius insulæ regulo de Christiana religione ageret, qui sanè regulus valde se facilem præbuit, dixitque sperare sibi Dei beneficio datū iri, vt non nisi Christianus ex hac vita discederet. Vos eum quæso istic Domino supplices commendate.

Antequam classis ex hac statione discederet, decursus militares & varia simulacra præliorum exhibita, primùm à classiariis, tum octauo pòst die à Lusitanis inquilinis, postremò etiā à neophytis Cocinensibus, à quibus diligenter est cautum, ne quis ethnicus (quod opulenti quidā ostentationis causa tentauerant) se in ipsorum agmen insereret. Ei decursioni honoris causa operam dedere tum Ciuitatis Præfectus, tum etiā classis dux, & ceteri principes, ita vt in eo ludicro & aciem struerent, & ordines ipsimet ducerent. Neophyti autem duorum circiter millium numerum implebant, vario telorum genere, magna tamen ex parte sclopis instructi, omnes verò egregio corporis ornatu, & quidē cōplures (vt sunt pecuniosi & gloriæ cupidi) ita sumptuoso, vt proximè ad Lusitanos accederent. Æstate ineunte instructis ære suo biremibus quinque, in expeditionē sine vllo stipendio pro Lusitaniæ rege profecti sunt: iámque præclari de ipsorum virtute nuntii afferebantur. Cocini rex adhuc in sua cæcitate persistit. is cùm per hyemem in morbum incidisset: non incommoda occasio visa est vrbis Episcopo, itemque Rectori nostro conueniendi hominis, eumque salutaribus monitis adiuuandi. Ad eum igitur ambo profecti, in ipso regiæ vestibulo superstitiones & nefaria sacra permulta reperiunt, quibus barbari prò ipsius incolumitate operabantur: regiam verò ariolis brachmanibusque refertā, quibus ille adeò deditus est, vt quamuis præclarè tam intelligeret, quamobrē illuc Episcopus rectorq; se cōtulissent, nihil tamē idcirco de sua obstinatione remiserit. Itaque aliud nihil eo itineris labore ab Episcopo & rectore perfectum est, nisi vt officium vterque præstaret, simul etiā vt cum dynastis quibusdam, qui ad regem socium ac patronum pro amicitia venerant, agerent de rebus diuinis, & ab iisdem impetrarent, vt impunè liceret in posterum in ipsorum ditione Euangelium promulgare.

Reguli duo huic oræ finitimi, iungendæ cum Lusitanis amici-

amicitiæ percupidi, Christianæ doctrinæ magistros, adeò enixè petierant, vt è re communi rector noster esse omnino statueret, duos è nostris eò legari, qui eadem opera neophytos etiam illius regionis inuiserent, quos iam diu adierat nemo. Profecti igitur quemadmodum accepti sint, cognoscetis ex eorum litteris ad rectorem scriptis in hanc sententiam. Excepti sumus ab hisce neophytis magna ipsorum lætitia & gaudio: nec non ipsi ad quos tendebamus reguli, multis rebus declarauerunt quàm sibi gratus esset noster aduētus. Quorum alter inuentus a nobis est ad sua illa placanda numina circum lapidem molarem festiùs cum digitorum crepitu cursitans, cùm se priùs in stagno quodam religionis causa lauisset. Is ea ceremonia peracta, peramāter egit nobiscum, confirmauitque promissa. Gaspar Ægidius amicus noster, & huiusce comes itineris, valde hisce hominibus notus est. huic ferme trecenti polliciti sunt, qui primus in templo, quod ibi exstruēdum est, baptismus habebitur, in eo baptismo se nomina Christo daturos. Verùm vt Malauarica hæc gens ferè perfidiæ laborat infamia, pro ipsis magnopere orandus est Dominus, vt quod recepere persoluant.

In iis qui Cocini regem ægrotum officii causa inuiserāt, rex Porcadæ fuit, quæ regio distat hinc leucas ferme viginti. Is deinde præfectum huiusce præsidii conuenit, præfectus verò confestim ad se rectorem nostrum accersiuit. Actum est ab vtroque de re Christiana cum rege, qui pro eo quanti Lusitanorum amicitiam facit prolixè concessit, vt Christianam religionem in ipsius regnum inferre palàm ac libere liceat: quin etiam priuilegia neophytis eadē quæ Cocini rex tribuit patenti diplomate: Vt nemini in posterū suscepta Christiana religio fraudi sit, nec idcirco quisque omnino vel de re familiari, vel de iure testandi, vel de honore ac dignitate deperdat: vt iurisdictio Ecclesiastica sit pænes Episcopum: vt templa nostra noxiis nō modò Christianis, verùm etiam ethnicis pro asylo sint: denique vt nemo Christianæ fidei nomine in periculum vocetur: & alia eiusmodi.

Ethnicus erat quidam copiosus ac nobilis, quem fratres nostri & alii ipsius amici non semel à nefario dęmonis cultu abducere frustra contenderant. Is ipso, ni fallor, S. Iacobi die natali, nostris ea loca obeuntibus, & ex itinere salu-
tantibus

tantibus hominem, gratulabundus obuiam prodit, dixitque sibi ea nocte quiescenti visam pulcherrima specie mulierem, summaque oris & corporis dignitate, (quam ipsemet pro ea cõsuetudine, quę illi cum Christianis est, beatam Virginẽ nominabat) eámque ad se in hæc verba locutam esse: Hac iter habebit cras manè è Sacerdotibus Christianis vnus, tu quicquid ille jusserit facito, & quoniam vultis (inquit) me Christianum esse: en præstò sum cum vniuersa familia: itaque paulò pòst in hóc nostro Collegio baptizatus est.

Quòd nullum adhùc esset Cocini domiciliũ excipiendis alendisque catechumenis, nonnulli idcirco à Christi professione retardabantur. quamobrem Ægidius noster vltro id sibimet oneris depoposcit, catechumenos præsertim virilis sexus gratis alẽdi apud se, dum ædes ad eam rem publicæ comparantur. Ægidii virtutem imitata vidua quædam honesta mulier, nõ modò alendis, verùm etiam instituendis feminis operam & impensam benignè pollicita est. Nonnullam etiam pecuniæ summã ad idipsum pii quidam homines contulere.

Proxima Circoncisionis Christi Domini nostri solemnia, & anniuersariam eius diei celebritatem auxit etiam baptismus insignis capitum 160. quo in baptismo tum Episcopus tum Vrbis præfectus, quà solent pietate officioque, versati sunt, quo lætiora essent Anni 1570. ineuntis exordia, quibus exitum speramus fore persimilem. Qui per nostros hoc annò Cocini ab impietate reuocati & salutari baptismate loti sunt, si extremum hunc baptismum annumeres, quingentorum circiter (quæ Dei benignitas est) summam efficiunt. Quod reliquum est, te pater optime, & reliquos omnes qui in isto sunt orbe Socios obsecramus, vt nos Domino commendare ne desinatis in Christiana causa laborantes, tam remotis in regionibus tamque inter sese disiunctis. Cocini, ex Collegio Matris Dei, 18. Kal. Feb. 1570.

FINIS.

EPISTOLARVM

INDEX.

IN

Indicis in epistolas Finis.